

რსკ 9319
3

ვეტკა მიკიანიშვილი

მგელი და ახალი
ქართული უაირობა

სადა ამბად

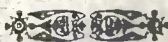
განმარტებითა.

XII და XIII ს. ს.

წიგნი 1

1. ხონე შავთელი.
2. გრიგოლ ჩახრუხაძე.
3. შოთა რუსთველი.

შეირობა შარუელადეკე
სიბრძნისა ერთი დარგი,
სადმართო სადმართოდ გასაცანი,
მსმენელთათვის დიდი მარგი.
შოთა რუსთველი

სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქ. № 5.
თბილისი 1915 წ.

მკელი და ახალი ქართული უაირობა

სადა ამაად

განმარტებითა.

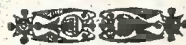
XII და XIII ს. ს.

წიგნი 1

1. იოანე შავთელი.
2. გრიგოლ ჩახრუხაძე.
3. შოთა რუსთველი.

შირბა შირეულადე
 სიბრძნისა ერთი დარგი,
 სადმართა სადმართად გასაცონი,
 მსმენელთათვის დიდი შარგი.

შოთა რუსთველი

12443
 12443
 3

სტამბის შეცდომილება

გვ.	სტრ.	სად?	არის	უნდა იყოს
12	8	ქვ.	ოება	წოფოება
14	13	ზემ.	ისი	მისი
—	15	ქვ.	თვი	თვით
34	1	—	ერ.	ვერა
14	13	ზემ.	მახესა	სახესა
45	18	—	დი	და
52	12	—	ღუ	თუ
66	1	—	შაეი	შავი
—	7	—	ვეცენთი	ვეცენით
68	4	ქვ.	მოსახვევლად	მოსახველად
76	15	—	სიყვარული	საყვარელი
78	1	ზემ.	ჩატი	ჩიტი
—	6	—	მონცვალე	მონაცვალე
81	11	ქვ.	სიყვარელი	სიყვარული
83	21	—	ძლევა	ძლევა
—	5	—	დამემაროებაო	დამემართებაო
86	10	—	დასაგვანიხა.	დასაგვანისა
—	7	—	ხევი	ხევი
—	1	—	კა	კი
87	4	ზემ.	სოფლათ	სოფლით
—	12	—	ხელკმნილ	ხელ კმნილ
89	2	—	სემსრე	სამსრე
91	5	—	ვინ	ვით
93	12	—	მავალ	მივალ
—	—	ქვ.	შუნი	შენი
95	3	ზემ.	39	40
—	17	ქვ.	ტინი	ტანი
—	16	—	ეწოდნენ	ეწოდნენ
97	10	—	40	41
98	—	ზემ.	სრული მდიდარი	მდიდარი
99	15	ქვ.	ესოდნენ	ესოდენ
—	4	—	დინცა	ვინცა
—	3	—	აქებგენ	აქებდენ
—	2	—	ჰენებოლეს	ჰენებოდეს
101	14	—	42	43
—	2	—	ეპრულად	ვაპრულად
102	3	ზემ.	43	44
—	14	—	44	45
103	13	—	45	46
104	—	ქვ.	46	47

105	2	ზემ.	ხამარე	სამარე
106	18	—	სულ კლდეს	სალ კლდეს
—	22	ქვ.	იქენ	იქენ
107	10	—	დმერთსა	დმერთსა
—	3	—	47	48
108	—	—	48	49
109	21	—	49	50
110	13	ზემ.	წყლის	წყლის
111	4	—	50	51
112	3	—	51	52
115	2	—	თვალის	თვლის
134	8	ქვ.	თვისთ	თვისი
137	11	—	ბრკობელი	მბრკობელი
—	9	—	ახანაგრძლივებს	ახანგრძლივებს
138	4	ზემ.	ხორციელს	ხორციელს
—	13	—	სიმგვრლეს	სიმგვრლეს
—	4	ქვ.	მისაწდობელი	მისაწდომელია
139	9	—	დააშრობენ	დააშრობენ
—	5	—	შეებმენ	შეებმენ
141	17	—	მომკლავს	მომკლავ
146	10	ზემ.	შთამამავლებსა	შთამამავლებსა
—	—	ქვ.	შინაარსისა	ფორმისა
148	17	—	დასთმოზია	დასათმოზია
150	11	ზემ.	გაწყობილებისა	გაწყობილობისა
151	12	—	ყალყუმი	ყარყუმი
—	2	ქვ.	ფოლადი	ფოლადის

წინა-სიტყვაობა

როგორც თვით სათაური გვიჩვენებს, ამ წიგნშია სადა აშბად განმარტებული ძველი და ახალი შაირობა, რომელიც იწეება ირანე შავთულით *) და თავდება რაფაელ ერისთავითა. სადა აშბად შემოტანილია ზოგიერთი ზეგმა, ხოლო განმარტებულია უმთავრესი შოტავები, რაც განახასიათებს ამა, თუ იმ შედეგის შაირობას.

მასალა შემუშავებულია ზოგიერთი ადგილის გამოტოვებით, როგორც სრულიად შეუფერებელისა, ზოგიერთის კი შეგებებით, რომ სხვა და სხვა რჯულის ქართულთა სარწმუნოებრივი გრძნობისთვის სასიკეთოდ არაფერი იუვეს.

3. 8.

იოანე შავთელი

(XII სუკ.)

I

დავით აღმაშენებლის მეფობის სხიოსნობა არ დამცხრალა დიდებულნი მეფის სიკვდილთან ერთად. მისი მარჯვენით არაბთა უღლისგან თავისუფალ ქმნილი და გაერთიანებული საქართველოს ძლიერება, რომელიც ისე საგრძნობელი შეიქმნა შინაც, გარეთაც, რომელიც, ვით გაზაფხულის მკრთოლოვარე მზე, ცხრველ მყოფლად მოჰფენოდა ქართლს და მის ერსა, კეთილ ნაყოფად მოჰყვა ჯერ კიდევ X საუკუნითგანვე დავით კურაპალატის, ბაგრატ მესამის, ბაგრატ მეოთხის და სხვა მოჭირნახულე ქართველთ მადლიან მოღვაწეობასა.

ქართლის აღმაშენებლის დიდებულ მეფობას ყოველი ქართველი შეჰხაროდა მადლობის გრძნობითა, სულით მალალი, სარწმუნოებით ძლიერი, სწავლით განათლებული, მაგრამ საჭირო იყო ერის ადტაცებული სიხარულის გრძნობის გამოთქმა. საჭირო იყო მეფობის სიმტკიცის პოვნა. ამას მოითხოვდა ქვეყნის და მისი ერის ღირსება. კიდევ გამოსჩნდა კაცი, რომელმაც ის ღირსება გამოსთქვა, რომელმაც შეაქო მისი მიზეზი დავით აღმაშენებელი. იგი იყო იოანე შავთელი.

სახელწოდან მეფეს, რომელსაც მებრძოლე პოეტი კეისარს უწოდებს, საბუთი არ სჭირბოდა თავისი მეფობის სიმართლისთვის, მაგრამ ბიზანტიურ ქრისტიანობრივად აღზრდილი პოეტი ასე არ უცქეროდა საქმესა. თუ ბიზანტიის კეისრები მეფობდნენ ღვთის წყალობით და როგორც მისნი ცხებულნი, დავით აღმაშენებელი უმეტეს უნდა ყოფილიყო ცხებული ღვთისა, ხოლო მისი მეფობა ღვთივ გაბრძნობილი. როგორც ბაგრატუნანი; დავით იყო იუდას თესლისაგან იესეიან, დავითიან, სოლომონიანი ისე, ვით იესო და დედა მისი მარიამ, მაშასადამე იყო ამათი ნათესავიცა. მეფობის ღვთაებრივი საშარტლის იღვას საქართველოში ორ წილად მადლიანი ნიადაგი დაჰხვდა ასე, რომ იოანე შავთელის შემდეგაც თამარიანისა და ვეფხისტყაოსნის დამწერთ იგივე იღვა თუ არ მეტად, არა ნაკლებ განუმარტებიათ.

იოანე შავთელი გათქმული იყო აგრეთვე, როგორც მათემატიკოსი ქართული ქორონიკონის გამოკვლევითა, აბდულ მესია არაბული სახელია ხოტბისა, რომელიც შავთელს დავით აღმაშენებლის ქებად დაუწერია და ითარგმნება მესიის მონად.

II

პოეტს თავისი თავი მწირი, ხოლო თავისი ბაგე ბრგენილი ეგონა. ამის გამო მოწიწებით აღსძრა ენა, ღმერთი აღიდა და სთხოვა სწავლა მიეცა მისთვის დავითის ქნარიც დავითის საქებრად და სიბრძნის კარგად გაეღო სულელთ საცნობლად.

დავითს ვერ აქებდენ, თავს კი გაიტანჯავდენ ის ბერძენ-რომაელნი ბრძენნი, რომელთაც სოკრატისებრ მსწავლულად მოჰქონდათ თავი, ვარსკვლავთ მრიცხველნიც, რომელნიც სხვა ბრძენთ ჰკიცხავდნენ.

დავითისებრ აღაშინებელი არსად იპოვებოდა, ქვეყნის არც ერთ კუთხესა ზესენელ-ქვესენელ-გარესენელითა. თვით ღვთისაგან იყო მონიჭებული. ღვთისადმი ჰბმობდა, ვით იადონი. თვით რიტორ-ბრძენი, ხოლო სიტყვა მისი ერთათვის წყარო იყო სამოთხის ცხოველი წყალი. ცოდვის ბიწისაგან ჯანბანილი სამარადისოდ გაუბრწენლი სჩანდა. ჰზრდიდა მონებსა და ანათებდა, ვით ივლისის მზე. აღიდებდა ტომი და ერი, ყრმა და მღვდელი. მისი შევრდომილი იყო მხეცი, მთა, ბორცვი, მდინარე და ველი.

ღვთის ეშინრდა, ერთგულთ იხსნიდა, დავრდომილს შეიწყნარებდა. უმწრველო იყო, ანდამატის უმტკიცესი. პური იყო მადლისა, სადგური სიბრძნისა და მხედარი ღვთისა. სვეტი იყო სჯულისა, ზღუდე სულისა. მისი სამართალი ზმელ ხეს გაანედლებდა და გოლები მწოთლვარე იყო, ამის გამო ღირსი იყო ნეტარებისა. რისხვა არ მოსწონდა, ჩვეულ იყო ნაშდვილ მოწყალებასა. მოსავი, სათნო, მორწმუნე და მოყვარული იყო.

მადლთა ტალანტი შეეკრიფა და ჰქველმოქმედებდა იღუმალ ასე, რომ ზეცის უსხეულო ძალნი მისთვის მხიარულებდნენ. სულელი კაცი სიბრძნეს ვერ მიუხვდებოდა. მეფე თვით ჰფუჭიდა და ჰსურნელიობდა ღვთის მადლის მომცემელი. ჰპრობილთ ათავისფლებდა. ბრძმედი იყო სიწმინდისა. არსება აღზევებულს გულის წიაღი, ვითა მზე, უკრთოდა. უყვდაგება იყო. სწავლა და სიბრძნე გარშემოეკრიფა. მრავალ მოღვაწეს ჰშვენოდა სიამოვნება. ფუტკარი იყო მადლთა, რძისა და გოლეული თაფლის უტკბესი, კერპთა დამამხობელი და სათნოების რჩეული ქურჭელი. გული ჰქონდა ქვეყნის მპყრობელსა ციერთ უშალღესი. მართლმსაჯული და მეწდე იყო მართლის სიტყვისა, პირიანი, ფიციკაუტყებელი, გონება ვრცელი, ცნობა გრძელი და ზოთმინება იობიანი. ღვთის მტყველთათვის საღმრთო ბანაკი იყო. მეძიებელნი პრო-

კლეს და დიადოხოს უხმობდნენ, სიბრძნის ზღვას ვერ ეთავსდებოდნენ, ფილოსოფოსნი მეუფეს უწოდებდნენ. მოძღვარი იყო სწავლისა, ღვარი შვეებისა და ცხოვრებისა თვალი სიწმინდისა, ფილოსოფოსებრ მხედველი იყო და ყრმათა ექმნა დიდ მდინარედ, რომელიც განჰბანდა ემბაზის შვრტლებსა. იყო წმინდათა მემწყობრე და ზეცის ძალთა მოდასე, ებგური სწავლისა, სადგური უცხოთა და სიბრძნის უფსკრული ენა რიტორთა.

მეუღლეობა მისი ისეთივე იყო, როგორც გვრიტისა. არავინ განწირულა, რათგანაც დაგით იყო შათთვის მზედ უფლობისა, მაგრილობლად პაპანაქებისა. თვალი იყო ბრმათა, მზრდელი ყრმათა, პური მშინერთა, სართული უსახლოთა, მამა ობოლთა, მსაჯული ქრითა, სამოსელი შიშველთა და სიმტკიცის ყავარჯენი მოხუცებულთათვის. სიბრძნეს მიჰფენდა და წერილთა სიღრმეს განმარტებდა მადლთა თხრობითა. ზეცით მონამული მანანა იყო.

თვალ მარგალიტით სავსე საგანძურითგან მრავლად იცოდა ტკბილის გულთ ბოძება თავისი ერისთვის. იესოს მიერ რომით მონიჭებული და კარგი იგავის მთქმელი იყო, ისეთი გულის ხმიერის, როგორც ჰშვენოდა ზირიქსა. ეკადრებოდა, სამყოფ სახლად ზეცა ჰქონოდა განჩინებული. ღარი იყო სჯულსა, საუნჯე ქვეყნისა ფრიად გამდიდრებული. უწყადა ყოველი ეამი და წელი, ნივთების შეყინვა.

საყვარელი იყო ხალხისა. ჰბრწყინავდა, ვით თვალი სოფლისა. გონება ვრცელი და ყოველგან მხედველი ჰქონდა: მესიისთვის ოფელსა ჰღვრიდა. ნიჭიერი იყო, გამჭრიახი და მადლით უფრო სპეტაკი, ვიდრე ნათელი, ვინც ყოველ ნივთს ისე ჰხედავდა, როგორც უფალი. ნესტვი იყო ცნობისა, ფიცარი სჯულისა, ბარძიმი მადლთა ერის გასაწმენდად. დაუვალი მზე იყო და სული წმინდა ჰქონდა სამყაროს გასანათლებლად. ზენა მადლის ცვარს გადმოუვლენდა. საუნჯედ მონიჭებული საქებარი იყო ყრმათა და ბერთაგან. სიწმინდის ბაზმად და წათლის ემბაზად იყო დადგენილი. ყოველსულთა უაღრეს ზეცის ძალნი განუშორებლივ ახლდნენ. სახლი იყო სწავლისა და მისი ენა მსმენელთათვის სასურველი. ბიწ უპოვარი სჯულის და მართლ მსაჯულგებეს ძველი იყო, მოგვთა და ქურუმთა სწავლას ცუდ ჰყოფდა. თავისი მკვერმეტყველებით წარმართს ერს მოაქცევდა. სადუკეველთ, ფარისეველთ და ნაზარეტელთ ყველას პირი დაუყო ისევე, როგორც მაკედონიოზს, საბელიოზს და სხვა მწვალებლებს. ემართლებოდა კიდევ, რათგანაც სომეხთ მეფენი, რომელნიც მტერთა სისხლს ჰღვრიდნენ, როგორც მწვალებელნი, ღმერთმა უღირსად იცნა მეფობისა.

მოყვარე იყო უცხოთა, მოწყალე გლახაკთა, მსჯელი მსჯავრის და სამართლისა. შვიდი მსოფლიო კრების დადგენილების დამბეჭდველი იყო უარპყო არიოზ და ენოამიოზ მწვალებელნი. როცა უფალი

დასჯდებოდა ყოველთა სულთა გასასამართლებლად, მაშინ დავითს აღ-
ხენდა და დაამკვიდრებდა დაუსრულებელი შვების ადგილსა. მუდამ
ნათელი ედემი პირველადვე მისთვის აგებულიყო სახლად, ხოლო სასუ-
ფეველი დაარსებულიყო მის საფუფუნებლად, გამზადებულიყო მის სა-
კუთრებად. წრფელ სახიერი იყო. ყოველი ბიწიერება მისგან წარღვ-
ნილიყო, მისებრ ჰქვა მხედველობა არავის ჰქონდა და სათნოების მკე-
ლელი დვაწლით მოემკო. ვაზი იყო სიბრძნისა, ემბაზი ნათლისა, ქნა-
რი სულისა და მხილველი ღვთისა, მალალი, ჰქცევა მდაბალი. მისი ენა
იყო ვითა წყაროს წყალი, ბორცვების და ველების მრწყველი. ხოლო
თვით იყო ახალი რომი, სანატრელი გელათი, ის ელოადი, სადაც უნ-
და დაეკრძალათ მისი წმინდა სხეული.

III

როგორც დავით უფლისმიერ სიტყვა მტკიცედ იჯდა საყდარსა,
ისე ეს დავით მისი ნათესავი კურთხევით უფლებდა ძალთა შემ-
წედ. ზეთ ცხებული იყო. ჰმთავრობდა უფალთა. სწორი იყო მზისა
ასე, რომ არარატის მთა ვერ ჰსწორავდა. იესეს თესლისაგან იშვა მა-
რიამ ქლწულის წილხდომილი საქართველოს მეფედ. როგორც მზე
დაჰფარავს სხვა ფარსკვლავებსა, ისე აბნელებდა დავით ქვეყნის მპყრო-
ბელსა. კეისარი იყო! დიდ ხელმწიფეთა კვერთხი ეპყრა. მეფედ იჯდა
სვეტ მტკიცე.

IV

დავითის დროს დასცხრა და გაცუდდა უფლიმთ ბორცვა და თავა
ზარ დატემა. უფლებდა და ჰმთავრობდა ურჩთა შემწველად. როცა
ლომ დავით მრისხანებდა, მარზხანები და მათი ჯარი სინანულს იწ-
ყებდნენ. დავით იყო პატრონი ჯარისა. უფლად დაესახათ ზღვისა და
ხმელეთისა. აღმოსავლეთი და დასავლეთი, მთანი და ბორცვნი ბატო-
ნად სთვლიდნენ. შესაფერიც იყო მისთვის ფლობა უჯგროდ მზრახ-
ველს მაშინვე დაამშვიდებდა. მრავალი საქმის გასაკეთებლად ფიცხლავ
დაიარებოდა. მისი დარგული ვენახი კარგად იყო გასხლული და სო-
რგქს ისხამდა. აღბორცვა, აღშფოთება და ძმაცვა შეუძლებელი იყო
მის დროსა.

V

ქვეყნის მპყრობელი დავით ორგულთ განჰგმერდა, ქვესკნელად
დაამხობდა მტერთა. კაცისთვის მისი რისხვა სიკვდილ-საგანჯველი იყო.
მტერს და ორგულს ისე აცუდებდა, როგორც ცეცხლის სახმილი. იყო
აგარიანი ცეცხლი და მწველი. ხალხისაგან მოწინაღობის ნიშნად ფული
მოერთმეოდა. სპასპეტების და ქლაქეტების უფალსა მრავლად მოე-

პოეზოდა აშენებული გოდოლი, საითგანაც მტერს უწყალოდ ჰმუსრავდა მშვილდითა. ბარბაროსთა მსრველი, სარკინოზთ მძლეველი იყო.

ვისაც უგმირეს, იმისთვის ჰგმირობდა უფრო, ვიდრე ყოველი თვით მპყრობელი. ჰგმირობდა ღვთისთვის, ვინცა ჰკიებს ეთერთა, სამყაროთა და ღრუბელთა შორის. ტაიჭზე მჯდომარე, როგორც მეხი, ჩაერეოდა მტრის რაზმებში და სულს აფრთხობინებდა. დაცვარილი ვარდის ფერი ჰქონდა, როცა ნავარდს ჰშვრებოდა და მტერთა სამუსრად მკლავებს ჰხმარობდა. როცა რაზმში იყო, გორგასლიან დავითიან დროშას იახლებდა. იმდენი ბრძოლა და ომი სხვას არვის შეეძლო. შეიარაღებული აბჯარ ხმლითა, როგორც ვეფხვი მკრჩხალით, ეცემოდა უღმრთოებს და აოტებდა, რისთვისაც მისი თხემი ღირხი იყო ნელსაცხებლისა. სადიდებელი იყო მისი ბრძენი ხელი, რომ მათ ანიშნა თავისი ძალა: მათი მახვილი, როგორც ცვილი, ისე გამხდარიყო. სხვა ვერვინ ეკვეთებოდა. პირიქით მისი ჯაჭვი და საჭურველი სარკინოზთ ეკვეთებოდა. აღესილი ხმალი და მხნე სული მიუძღოდა შესამუსრად ბარბაროსთა, რომელთაც რისხვით მოუქნევდა ძლიერ მკლავებსა. უფლის მიერ ძლევა მიენიჭა ურიცხვ რაზმებზე. ნიჭთა ნაჩვევი რჩეული ჯარი მისი ხელის შემწყობი იყო. ს-მხნით თავი მოჰქონდა ძალუმად მორკინალსა,

იყო შეუმუსრველი კლდე და ლოდი მტერთა დაბრკოლებისა. როცა განძინებული და ცნობა ვნებული იყო, მტერს მეხივით თავს დაატყდებოდა მისი ძლიერი მკლავი. მისი რისხვა კაცს სიარულს გაუძნელებდა. ვისაც ეცემოდა, ვულში შიში განეწონებოდა. დროშა ხელთ იგდო, მტერი გასწყვიტა, ბუკ ტაბლაკის ცემით მედგრად იბრძოდა. გაცბუნებულ გაწბილებულებს აღონებდა აბჯრის ახდითა. მესიის მხედარი იყო. ტყარცნა ისრისა საკვირველი ჰქონდა, მერკვილისებური.

VI

დავით პირად მშვენიერი და ახოვანი იყო, ტანადი, როგორც აღვის ხე და უსწორო ანაგები. მკვერ ტანსა ეცვა სტავრა და ზეზი. სამკაულად ჰხმარობდა ოქრო-ნემსულ შესამოსელსა. გვირგვინი, სკიბტრა, ბისონი, მტრა, პორფირი და დიადიმა ძვირფასი თვლებით მოოქვილი ჰქონდა. გვირგვინოსან პორფიროსანს უხდებოდა ხელში ჭერა სკიბტრისა. მხატვარნი მის სახეს ვერ დაჰხატავდენ, უქმად დგომას წასვლას ამჯობინებდენ. იოსებისთვის სიტურფე წაერთმია. ყოველი მპყრობლის ნათელი შემოევრება, რა მოზრდალიყო. მეფედ იჯდა ლაღი, შვებული და მხიარულ-დიდებული, არეს ანათებდა ცისკრის ქებული.

VII

მეფის ბაღში თვალთათვის საამო ხენი და ავაზნები იყო დაშიგ გაღავნით შემკობილი სრა. კედელყურე ფიქლით შეძერწილი და ძვირფა-

სი თვლებით მოქიქული ჰქონდა. მის კარს ამშვენებდა სვეტები, ჯარის სიმრავლე, სარბიელის სივრცე. შინ სახმარად ლანკან პინაკები სულ ბადახშით შემკული ჰქონდა. მეფის საჯდომელ ტახტს კამკამი გაჰქონდა სარდიონით შემკულსა, ხოლო მისაყრდნობელი მისი ოქრო ნაძვისა. ძვირფასი თვალი ურიცხვი მოეპოვებოდა, თვლების მრთლად რიყე იყო, სადაც წყალი, როგორც ალი, ისე ენთებოდა. მარგალიტები ბურთის ოდენი, მათთვის კიდევ ზარდახები იყო. ჯამები იაგუნდის, ლალფირუზისა, უცხო ფერი ჭურჭელი მრავალი იყო. ოქროს ზოდები გორად ეწყო. ისმოდა მგოსანთა ხმა ებნის და წინწილისა. დიდებულნი და დიდიგვარიშვილნი თავადნი მრავლად ჰყვანდნენ ამაღლად.

VIII

მაგრამ მეფის გაყრას პოეტისთვის უნდა შეემოკლებინა დღეთა ქვაში. სული, გვამი და ძვლები ქარქვეტებრ გადაექცია მის ძალასა. გული, ყოფა და სული გლახ ექმნა პოეტსა, როცა იხილა მეფის მძინარე სხეული მომწყდრად მდებარე. უსიტყველი სულთქმა მოერია და მისგამო ვერაფერი სთქვა, ვერ გაუძლო ენა დაბმულმა ძნელად სათქმელ გრძელ ქებას, რომელსაც ხელი მიჰყო უგუნურებით. ამისგამო სთხოვდა, რომ ის შესხმა მუსიკობა, რომელიც შესაფერად ვერ უძღვნა, ისე შეეწირა, როგორც წვლილი.

გრიგოლ ჩახრუხაძე

(XIII სსუგ.)

I

თამარ მეფის სიკვდილით ჩაესვენა მზე ქართლის დიდებისაო, ძველთ უთქვამთ, ახალნიც დასძენენ. მართალია მათი ბრძანება. შარავანდედი და სხიოსნობა თამარ მეფის დიდებისა, რომელსაც საფუძველი ძალზე შერყეული უნდა ჰქონოდა, დაშურებული კრთომის გამო, ძვლის დამყენებელი, გონების დამაზნელებელი იყო ასე, რომ ფიქრად აღარავის მოსდიოდა, თუ ის დიდება ნაყოფი იყო წინა საუკუნეთა დაუცხრომელი მოღვაწეობისა, თუ მის შესაქმნელად გარჯილიყვნენ სახელოვანი ქართველები, როგორც თამარის წინაპრები, ისე სხვა მოღვაწეებიცა. თამარის სახელმა სჩანთქა ყველაფერი და თუ დღესაც ჩვენს ერს ყველაფერი მისი ნამოქმედარი, მისი დროინდელი ჰგონია, იმას ჰნიშნავს, რომ დიდების დაღუპვის სიმწვავე ჯერაც არ განელეებულა, დღე-

საც გულ მოკლული ერი უმზერს მის აოხრებულ ნაშთებსა და სულით რომ სრულიად არ წასწყმდეს და არ ჰდაღონდეს, იგონებს თამარის დროსა.

თამარის დედა ბურღუხან დედოფალი, ოსთა მეფის ქალი ისეთი რძალი იყო, რომ მათიანის თქმით ქართლს უკეთესი მანამდის არ უნახავს, მაგრამ შვილიშვილები გიორგი ლაშა და რუსუდან დედოფალი კარგი ვერ გამოუვიდა. გულის აყოლამ გზათა კვალი დააკარგინა ერთსაც, მეორესაც. სახელმწიფო განსაცდელში ჩავარდა ასე, რომ შემოსეულ მულალებს ვეღარ გაუმკლავდა და მათი მოხარკე შეიქმნა. იმ დღითგან იწყება ქართლის დაქვეითებაც.

განა გიორგი ლაშას და რუსუდან დედოფლის უვაოგისობა მათი დედის ბრალი იყო? არა! თამარ მამამისმა გიორგი მესამემ სისხლში მოსვრილ ტახტზე აიყვანა! თამარის ბიძაშვილის, ტახტის მემკვიდრის დემნას და მის მომხრეთა სისხლი ჰდაღადებდა გიორგი მესამის ძალმომრეობასა. თამარის პირველი ქმრის გიორგი რუსის და მეორე ქმრის დავით სოსლანის ბრძოლამ, შანქორ ბოლოსტიკის ომებმა და ქართველ ლაშქართა ზოგჯერ ბედის საცდელადაც იერიშებმა კიდევ ერი მოჰქანცა, ხოლო თავადაზნაურობა გააღალა. მაგრამ თამარმა განგებით თავისი მამის და სხვების ცოდვა გამოისყიდა თავისი მაღალი სათნოებითა და ყველაფერი დავიწყებულ იქმნა. საფნო დედის მეფობაში სიკვდილის სასჯელი თითქმის არ ყოფილაო, იტყვიან მეისტორიენი.

თამარ მეფის გარდაცვალების შემდეგ გიორგი ლაშას და მის დას რუსუდან დედოფალს საკმაო დრო ჰქონდათ, თვითონაც წამბდარიყვნენ, ქვეყანაც წაეხდინათ. საკმაო დრო ჰქონდა თვით მოწინავე წოდებასაც, რომელსაც მტრებზე გამარჯვების შემდეგ, ნადავლით გამდიდრებულს ფუფუნება-განცხრომის მეტი აღარათფერი ახსოვდა, ბოლო მოეღო ქვეყნის და სახელმწიფოს ძლიერებისთვის, შეუფხვებლად შეერყია საფუძველი ერის სიმტკიცისა, რომელიც მისი და მისი წინაპრების ნაჭირნახულევი იყო.

II

თამარ მეფის სადიდებლად მაშინდელ პოეტებს აღარ სჭიროდათ ახალი სამწერლო ფორმა. იოანე შავთელის აბდულ მესია ნიმუშად ჰქონდათ. მხოლოდ საჭირო იყო ნიჭიერი მწერალი, რომ ღირსეულად შეექო თამარ გულისხმიერი. გრ. ჩახრუხაძემ თავს იღო ის ძნელი საქმე და დასწერა თამარის ქებად თამარისანი. დიდებული მეფის უკვდავ ყოფით ავტორმა თავისი უკვდავებაც მოიპოვა. გრ. ჩახრუხაძე შოთა რუსთველიც რომ ყოფილიყვეს, როგორც მ. ჯანაშვილი და ნ. მარი ჰფიქრობენ, ის მაინც ცხადი იქმნება, რომ ვეფხისტყაოსნის მთქმელი აღარ ყოფილა მომხრე ბიზანტიურ-ქრისტიანობრივი ხოტბის წერისა, დაუგმია და მიჰკვდილობია არაბულ სპარსულ მიმართულებას, რომელსაც

ვასრამიანის სახელოვანი მთარგმნელი და მისებრი საერო მწერლები უნდა სდგომოდნენ სათავეში.

III

თამარ სჯულის დამცველი, მართლმსაჯული და ღვთის სახიერი იყო, ხასიათად ღმობიერი და სიტყვით მკურნალი. გულუხვი გმირობით სჯობდა ყოველ მხნე მამასა. იყო მაღალ გონიერი, სწორ უპოვარ წყალ ჯავარიანი, ლალი და მწყაზარი, სახე-დაუღამებელი, ტკბილი და მდაბლად და ღრმად მოწყალე, სიბრძნით სავსე და ორგულთან მოუთავსებელი. მის სულს მახვილი არ მოჰხვედრია. წყნარი და მოკრძალოლი იყო და მოყმეთა მამხნევებელი, ბრმათა თვალის ამხელი. მისი ავი არავის უნახავს და გაუგონია. მისი ლამაზი მეტყველების სიბრძნე უებრო და ღვთაებრივი იყო. არა ვის ჰქონდა მისებრი ქცევა და წრფელი სული. მის დროს ბერთა საჩენობა, ჰაბუკთ ღხენა და ძმათა შვება არ აკლდათ. შიში ღვთისა, გულს რომ ეთესა, დაუვიწყებელი ჰქონდა. მაღალს, დიდს, უკლებს და უცრუოს უზაკველობა ისეთი ჰქონდა, რომ საცნობელი იყო. მოწყალე და გულ აუშფოთებელი იყო. მისი სიკეთე ყველას აკვირვებდა. არავინ იყო, ავი სიტყვა ეკადრებინა მისთვის.

IV

ზენით მოჰხედა უფალმა თამარსა. ხელმწიფობა, კვერთხი და ბედნიერება მიანიჭა. ღმერთთან დაახლოვებული იყო, როგორც მოწესემისგანვე ჰქონდა დავალებული სჯულის გამტკიცება. იყო იესეს ძირი, აბრაჰამის ასულად საცნობი, ზენად ცხებული და მოვლინებული შემწედ აღნათქვამის მესიისა. სული ღვთისაგან მონაბერი ჰქონდა და ღმერთი იყო მისი მცველი. თუმც მიწიერი ნაყოფი იყო, მაგრამ ეტლთა ასულიყო თვისი სისრულითა. ღვთად საგონებელი იყო. ღვთის მცნება იყო მისი წადილი. ღვთისაგან იყო მეფედ დამყარებული. მეფე იყო თავართა და სოფლის მშვენება. მისი მოქმედება ცის ნებით იყო. სიოება ჰქონდა მინიჭებული სულისაგან წმინდისა. წმინდად დასახული, ძედ ღვთისად საწოდებელი იყო. სულდგმულს უნდა ესმინა, ხოლო სპარსელს უნდა ერწმუნებინა, რომ თამარ ღვთად საცნობელი იყო. ერთმა სრულმა ღმერთმა ინება სამთბოვანება თვისი ბუნებისა, რათა თამარ ყოფილიყო მისი ცხებული, მისი ძლევა მოსეს სჯულის ფიცარზე ეწერა. დავით მისთვის როკვიდა, სოლომონ ასულს უწოდებდა. ცნობილი იყო ღვთის ცხებულად, როგორც მოწყალე და მშვიდ წრფელი. ყოველი აღსძრა მისდა მოზჩილებად.

V

თამარ მეფეს ნამოქმედარი საქებარი ჰქონდა. იყო მძლეობა მძლე-
ველი და გამარჯვებით გათქმული. კაცნი ჰმონებდნენ და იპატრონებ-
დნენ ვეფხნი კლდისანი და ლომნი შამბისანი. ეტლივით მდგომარე იყო
აგარის ტომთა გულის მოსაშხამად. დაუზარებელი იყო, მათთვის გადაეხ-
დევინებინა, რაც ეკადრებოდათ. ურჩებს სისხლს უზღავდა, ცუდად არ
დაჰღვრიდა. მათ გულთ ასობდა მახვილსა. ტროელ-ელენთა, ივლითის
და სამსონ და დალილასი, თვით დებორას საქმენი მასთან მოსატანი არ
იყო. შიშის ზარი დასცა ხარკის მძლეველთა. ლხინთა დამთმობი ისართ
მთლელი იყო. მისი ძლევამოსილება სამუდამო ეგონა ყოველ მნახველ-
სა. ვახტანგის სწორი იყო მეომრობითა და დავითის ხმლით შემარც-
ხვენილი. მბრძოლნი დაჰხარკა და მათგან ოქრო იძღვნა. გმირთ ახოვნებას
ჰმატებთა, ორგულთ დაჰნთქავდა მისი ძლიერება, გულს დაუდაღვდა.

ბედ დიდი იყო, დიდ დავლიანი, უფლება ჰქონდა პონტოს
ზღვისითგან. ყველანი მას ემონებოდნენ. ერთა მძლეველი, ანის მოყმე-
თა მზეებრ დამმარცხებელი იყო. ლომებრ შემძახებელი და სხვადასხვა
ქვეყნის და მთავართა დამპყრობელი იყო ოსის დავით დიდის დახმარე-
ბითა. მბრძოლთა სისხლით ხმელეთს ჰღებავდა. თურქთა შემრისხველი,
ლაშქართ სიუხვით მათოვლებელი იყო. ურჩს აუტირებდა ცით მოვლენ-
ილი დავით, რომელიც მეფეთა ძედ წოდებულ იყო. აგარიანთ ცეც-
ხლი მოსდო, ვინც იარაღთა მამსხვრეველი და აქილევთა მძლეველი
იყო. შეუწყვეტელის ომით თურქები განასხა მამულითგან. ათაბეგს
სჯული დაუდო მცნებად, მელიქი აიძულა თვალთა ფერებად.

თათბირის დროს ვაზირთ ძალას აძლევდა და დიდ მხედრობას ჰმძღვანო-
ბდა დიდებით გასულტნებული. მისი გულითადი დავით მოწოდებული
იყო წარჩინებულ მეომრად. ისართ მტყორცნილი იყო, ხმალში ბად-
რი, უშიშ უკადრი და მტერთა გასაჟლეტად თავგამოდებული. ზღვე-
ბი დაიმორჩილა. მძღავრი მტრის გამოჩენაზე სპასა და მთავრებს დაა-
რიგებდა, მხნეებს გაამხნევებდა ასე, რომ თავს არ იზოგავდნენ, ოღონდ
წამებულიყვნენ მისი სჯულისთვის. მათი წინამძღოლი დავით ლომგული
იყო. მტერმა რა ჰნახა, ივავლახა და გაიბნა. ტყვე და ლარ პირუტყვი
იძღენი შეჰხვდათ, რომ არ დარჩენილა უშოვარი კაცი. მისი გაბედნიე-
რებული ერი იტყოდა, ვიდრე ქვეყანა იყვეს, ღმერთმა აპყოფოს იგინი
ძითურთ დღევრძელიო.

VI

თამარ სახედ იყო ტურფა ჯავარი და დაწვ თეთრ მწითური. წალ-
კოტივით ჰყვაოდა და ელვარება ციურს უგავდა. მთვარეს ნათელს
უკარგავდა. ლაპარაკის დროს მოხედავდა ისეთი ჰქონდა, როგორც ცის-

კარს ელვარება. ბროლ ვარდის ყელს მოიღვრებდა. წამწამთა ზრა ისეთი ჰქონდა, ცხრა ათასჯერ ატირებდა სხვასა. მზე დაუვალი და შუქ მფიწარი იყო. არსთაგან მზედ წოდებულს ამკობდნენ შვიდნი ჭარსკვ-ვლავნი. დაუსაბამო ნათელი იყო, რომელიც ღამეს დღე ჰყოფდა. მის ბრწყინვალებას და კამკამებას კაცი ვერ განიცდიდა. ურჩი მკვრეტელი გაშლილი ვარდიც რომ ყოფილიყო, თუ განიცდიდა, ღრამის მსგავსად შეიქმნა. მის მსგავსს ვერ ჰპოვებდნენ ვერც ცხადად, ვერც მოგონებით. ცისკროვნება მიენიჭებინა მისთვის თვით ზეცის დამაარსებელსა, ზევსი კი არა, თვით იგი იყო მნათი, სხვა მნათობთ მკვდოვნება ჰმართებდათ.

მისი ასულტანობისაგან სულტანს სამარე გაეთხარა და ხალიფა გაიკიცხა. ბევრნი ცუდად გაქრილან ღამეთა სათევად. მრავალ მიჯნურთ თავგადასავალი უიმისოდ არაფერი იყო. მრავალ მათგანს დაანატრულა თავისი თავი. შუბლი უეღავდა, მისი თმა ტეჭრობდა. სულთქმით ჰნატრობდა მის ნახვას ის, ვინც განაძო სასიკვდილოდ. ღაწვთა მიდამოს მელნის ტბანი ედგნენ მორევად. ვერცერთი ბრძენი და მოშაირე ვერ გამოდგებოდნენ მისი მსგავსების ნამდვილ და მიხვედრილ დამსახველად. პოეტთა, ბრძენთა, გმირ ქალღაყთათვის ქების და ოცნების საგანი იყო. არავის ჰქონდა მისებრი მშვენიერი ნაქესი.

VII

პოეტი ჰგრძნობდა, არ შეეძლო თამარის ქების წადილი აესრულებინა, ბრძენიც რომ ყოფილიყო. ამისგამო . საქებრად ფილოსოფოსებს მოუწოდებდა, თუმცა ვერც უმიროს, ვერც პლატონ, ვერც არისტოტელის ვერ იტყოდნენ შესაფერსა. სწადდა ძნობა და ვრცლად თქმა სამუსიკო ხოტბისა, მაგრამ თავისი ქება მაინც არ ეგონა ისეთი, როგორიც ეკადრებოდა პლატონსა. ელაღის ფილოსოფოსთ ენა მზვობა და ფსალმუნთ ათ ძალი შესაფერად ვერ შეაქვბდა. რათგანაც პოეტს არ შეეძლო ქება, თავის აღვირი აისხა დასადუქმებლად. რიტორებრ ენა მეტყველთაც ვერ შეექოთ, ხელქმნილი პოეტი როგორ უნდა გამომდგარიყო მის მგონად? არისტოტელი, რომელიც მაძინებელი იყო, თვით შეიქნა საძინებელი. პოეტს მის დანახვავზე ეგონა, სამოთხის ხესთან იყო, ღონე იღონა, მაგრამ თვალი ვერ შეადგა და მის შუქს მოვრიდა. მისი გული თავისად ეგონა, მაგრამ მიუახლოვდებოდა თუ არა, თავზარი დაეცემოდა, რისგამო სიცოცხლე გასკუდებოდა-

შოთა რუსთველი

(XIII სუკუნე)

I

შვიდას წელიწადზე მეტი იქმნება, რაც ქართლს დაჰკაშკაშებს ობოლი ვარსკლავი. ის ვარსკლავია ქართლისვე გენია, რომელიც ვეფხის ტყაოსნის უცხო და იშვიათ ქმნილებად ცხად ჰყო უკვდავმა შოთა რუსთველმა.

თამარ მეფის დიდება ნაყოფი იყო მრთელი სამი საუკუნის ქართლის ღვაწლ მოსილ მეფეთა და ქვეყნის მოჭირნახულე ქართველთ და უცხორომელის შრომისა პოლიტიკის მხრით კი არა მარტო, არამედ კულტურის, კერძოდ პოეზიის განვითარების საქმეშიაც.

ჯერ კიდევ თვით შოთა რუსთველმა მოიგონა მოსე ხონელთან ერთად თავის უწინარესი ორი მწერალი შავთელი და სარგის თმოგველი. იოანე შავთელი აბდულ მესიის მთქმელი, რომლისთვისაც ლექსი უქიათ, მებოტბე მგოსანია, მაშასადამე შოთას ფარდად ვერ გამოდგება, სარგის თმოგველი კი, რომელსაც დილარგეთი უქია, ენა დაუშრომელი ყოფილა თანამედროვეთა თვალში. ეს გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ იგი უნდა ყოფილიყო მოშიაჩე და არა მემამბე, და იმ ჯურის პოეტი, როგორც თვით შოთა რუსთველია, ესე იგი შემძლე გრძელი ამბის თქმის, გალექსვისა. აგრეთვე უნდა ყოფილიყო, თუ არ მეტად, არა ნაკლებ სიტყვა ხელოვანი მოშიაჩე, ვიდრე ტატიელისთვის ცრემლ შეუშრობლად მტირალი რუსთველი. ამის მაგალითს წარმოადგენს დაკარგული დილარიანის ერთი ადგილი, ლექსად თქმული, რომელიც ამბის, პროზის სახედ მოუქცევია პეტრე ლარაძეს თავის, უნდა ვსთქვათ, უშნოდ აღდგენილ დილარიანში. აი რას და როგორ ჰგალობს ნუშრევან თავის სატრფოს როადამის გამო:

რადცა მისთვის ჭირი ვჭნასე, უველა ღზინად შეშიცვალა,
ყოფლი სენი, გუღს ნაქანი, განმასოდა, განმილალა.
ბრად სადაფსა შეხვეუღნი ღაღნი არღა განმისაღა,
კოკობისა ვარდის გაშლა, ვითა მსურდა, არ მიშალა (გვ. 178)

ეს ამონაწერი, რომელიც უცილოდ ნაწყვეტია სარგის თმოგველის დილარგეთისა, კარგად ჰმოწმობს ენა დაუშრომელის ავტორის პოეზიის და სტილის ღირსებასა.

ვეფხის ტყაოსანმა თავისი სიკეთით შურის და მტრობის გრძნობა აუშალა, როგორც ზოგიერთ საერო მწერალს, ისე სასულიერო წოდე-

ბასა. ამბობენ, დასაწვავადაც კი გაიმეტესო. მაგრამ არც ერთ მტერს არ უთქვამს, უნიკო თხზულება არისო, პირ იქით სიბრძნის ტბად მიაჩნდათ. ასეთი იყო ანტონ პირველი კათალიკოსი.

სიბრძნე ვეფხის ტყაოსნისა შეიცავს მრავალ ნაირ ცოდნასა, რომლის რიგრიგად დაწყობით განმარტება დიდად საჭიროა, კაცმა რომ აღვილად გაიგოს.

მხოლოდ შოთა რუსთველმა გვიანდერძა ოსტატური განმარტება შაირობის, ანუ პოეზიის თეორიისა. რა კი პოეზიის წყარო იყო სიტურფე, ის მადლი, რომელსაც ღვთაება, როგორც თავის ნიქს, დაულოცავს ხოლმე ზოგიერთ თავის ქმნილებას, ამისგამო სიტურფისათვის შაირობის ხელოვნება სიბრძნედ მიაჩნდათ ჩვენს წინაპრებს, ხოლო მოშაირე, ანუ პოეტი მათის აზრით უნდა ყოფილიყო ბრძენი.

აი რა თვალთ უცქერის ავტორი მოშაირობასა.

შაირობა, მეღექსეობა პირველადვე სიბრძნის ერთი ნაწილია, საღმრთო საღმრთოდ გასაგონი და მსმენელთათვის დიდად მარგებელი. შაირი ამად არის კარგი, რომ გრძელი სიტყვა მოკლედ ითქმის.

შაირის გამოთქმას უნდა **ენა**, **გული** და **ხელოვნება**. როგორც ცხენს გრძელი შარა და დიდი ჭენება გამოსცდის, მობურთაღსა მოედანი, ხელმარჯვედ ცემა და ქნევა ჩოგნისა, ეგრევე მეღექსეს გრძელი ლექსების თქმა და გაწყობა. მეღექსეს თუ სიტყვა გაუძნელდა და ლექსმა ლევა დაუწყო, ქართულს ველარ მიმხვდარა. ქართული არ უნდა შეამოკლოს, სიტყვა მცირობა არა ჰქმნას, პირიქით ჩოგანს მარჯვედ უნდა სცემდეს და დიდი გმირობა იხმაროს.

ლექსი ტკბილი, წყობილი მარგალიტი და გულის გასაგმიჩალი უნდა იყვეს.

მოშაირე არა ჰქვია, ვინც გრძლად ვერ იტყვის ლექსსა, კარგ მეღექსეთა სწორი როდია მოშაირე, თუ საღმე ერთი, ორი ლექსი სთქვა.

ზოგჯერ, თუ სთქვა ერთი, ორი უმსგავსი და შორი შორი ლექსი, ასეთი მოშაირე მაინც იტყვის, ჩემი სჯობსო, და ჯორივით უცლობლობს.

მოშაირეთა მცირეოდენი ნაწილი ეწყობა ერთ ლექსსა. გულმოსახვედრი სიტყვების თქმა არ შეუძლია და ჩამოჰგავს მონადირე ყმაწვილების ცულ მშვილდსა — დიდს ვერ მოჰკვლენ და ხელობად პატარ პატარა ნადირის ხოცვა აქვსთ.

კარგია და საამო აგრეთვე ლექსი, თუ ნათლად უთქვამსთ, სანადიმოდ, სამღერელად, სააშვიკოდ, სალაღბოდ და ამხანაგთა სასიამოვნოდ.

მეღექსე თავის ნაჭირნახულევ ლექსს ცულად არ უნდა ჰხარჯავდეს. სამიჯნურო ერთი უნდა უჩნდეს, ერთ ვისამე აშვიკობდეს, ყველაფერს მისთვის ჰხელოვნებდეს, მას აქებდეს, ამკობდეს, მის მეტი არა ვინ უნდოდეს, ენა მისთვის ჰმუსიკობდეს.

II

ჰასაკში შესული კაცის გულს იზიდავს საყვარელი სახე. როგორც ტყვე-ქმნილს, აკვნესებს და უკარგავს ნებასა. მოყვარე შეყვარებული ვაჰხდება.

ვეფხის ტყაოსნამდე სარომანო ელემენტი ქართულ მწერლობაში შემოიტანა სახელოვანმა მწერალმა გიორგი მერჩულმა (VIII—IX) ტაოკლარჯეთის მოღვაწის წმ. გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში. შემოტანილი აქვს ავტორს ორი სარომანო ამბავი არტანუჯელ ბატონთან ადარნასე და აშოტ კურაპალატის ცხოვრებისა.

ადარნასე კურაპალატმა თავისი მეუღლე, ბივრილა დედოფალი, ხასის ჩაგონებით დაუბრუნა მის მშობლებს აფხაზეთში. ადარნასე მძიმე ავადმყოფი შეიქმნა. ეგონა, ცოდვამ უწია. მოციქულის პირით თავის მეუღლეს სთხოვდა, აღარ დაეწყევლა. დედოფალი კი, რომელიც ანასტასიას სახელით მოლოზნად შემდგარ იყო და ეწეოდა უკანასკნელ შრომას მონასტრის სხვა დედებთან ერთად, არა თუ არ სწყყვლიდა ადარნასეს, არამედ სრულებითაც აპატია შეცოდება და მაცხოვარს ევედრებოდა მისი სჯლისა და ხორცის განკურნებასა.

აშოტ კურაპალატმა არტანუჯში თავის მეუღლეს აუშენა დიდებული ციხე ღარბაზი, მაგრამ შემდეგ მოიყვანა ხასად მეძავი დედაკაცი, რომელთანაც სცოდავდა. წმ. გრ. ხანძთელმა როცა შეიტყო აშოტ კურაპალატის ისეთი უზნეო საქციელის ამბავი, ადგა, წავიდა და ჩუმიდა გააპარა აშოტის ხასა მერეს დედათ მონასტერში, რომლის წინამძღვრადაც იყო დედა ფებრონია. მაშინ კურაპალატმა თავი დაიმცირა და გასწია დედა ფებრონიასთან. სთხოვდა, პატარა ხანს გამოეშვა ის ქალი, რომელსაც, როგორც ვითომ მათი სახლის გამგეს, ანგარიში უნდა ჩაებარებინა, მერმე კი დაბრუნებულ იყო ისევ. მაგრამ დედა წინამძღვარმა გაბედული უარი მოახსენა კურაპალატსა. აშოტ გულდაწყვეტილი ადგა და წამოვიდა.

რა საკვირველია ამ ამბის მოხსენება საჭირო შეიქმნა აგიოგრაფისთვის იმიდ, რომ აღემალლებინა ზნეობა და გავლენა წმ. გრ. ხანძთელისა და მნიშვნელობა სასულიერო წოდებისა, რომელიც მაშინ თავის თავს მეფეზე დამოუკიდებლად სთვლიდა. რამდენად დასაგმობი იყო უკანასკნელი ამბავი, იმდენად მოსაწონი იყო სულგრძელობა ბივრილა დედოფლისა, რომელიც დამამცირებელ და ცოდვილ ქმარს სრულ პატიებას უთვლიდა.

მთავარ დიდებულთა ცხოვრებაში ადარნასე და აშოტ კურაპალატები მრავლად იყვნენ. მათი ცხოვრებისთანავე სარომანო ელემენტი ნ. მარის თქმით შემდეგ განვითარებულია ცალკე სამწერლო ფორმად, რო-

მელსაც ნასახები შეჰმატებია სპარსული რომანტიკისაგან *). ამას გარდა მარჯორი უორდროპის ვეფხის ტყაოსნის ინგლისური თარგმანის წინასიტყვაობა ცხად ჰყოფს, რომ შოთა რუსთველს, როგორც ქრისტიანე ავტორს, თავის ქმნილებაში შეუტანია დაბადების მრავალი ციტატი და სახელი, რაც ადგილობრივ ქართულ მწერლობაში უნდა ეპოვნა. ყურ დასაგდება კიდევ შემდეგი გარემოება. ქართულ საერო პოეზიაში სიყვარული ერთგვარი საიდუმლოებაა. ხალხს უთქვამს, სიყვარულსა მალვა უნდა, ვითა ცხენსა ნაპარევსა, თუ გამოჩნდა, გლოვა უნდა, ვითა ძმასა საყვარელსაო. სიყვარულს წმინდასა ჰყოფს გვირგვინი, რომელიც ზეცით მოდის და ჩაღაბულაში გასარევი არ არის. მაშასადამე სიყვარული წმინდა და საღვთოა სწორედ ისევე, როგორც შოთა რუსთველს ესმის. იმავე პოეზიაში შექმებულია სილამაზე, როგორც ქალის, ისე ვაჟისა. მაგ. ბროლის ციხეში მყოფს ეთერს ამშვენებს ბრტყელი შუბლი, წვრილი წარბი, მწყაზარი ყელსაფეთქელი, ცხვირი სოთი, კბილი მძივი, ბაგე ხახვის ფურცელი. საზოგადოდ ქალია წმინდა და ვარსკვლავებიანი, მზე დაფენილი დილით, უკვდავების წყარო, ოქროს მილით ნადენი, შობით იას უშვია, ქებით ვარდს გაუზრდია, ნარგიზს ძუძუ უწოვებია, სუნნელებით შეუშკინა. ჭაბუკს კი ყოველთვის ამშვენებს ბროლივით თეთრი კბილები, რაც შოთა რუსთველსაც აუცილებელ საჭიროებად მიაჩნია ორთავ სქესის გმირთა სილამაზისთვის. მტრის მოკლულ გმირს ხალხი დასტირის, ვინა მოგტება კბილები თეთრები ბროლივითაო. აბესალომ ცათა სწორაა, ხოლო ამირან ცით სვეტად ჩამოსული, ღვინის ფერი, მშვენიერი, დილის მზე, კრთომით ამომშვევებული, თუმცა მრისხანების დროს ჰგვანდა საავდროდ გამზადებულ შავ ღოუბელსა.

სარომანო ამბავი მთავარდიდებულთ ცხოვრებისა და საერო ლირიკა რაკი საკმაო არ იყო, საჭირო გაჰხდა განმარტება მისი თუ, როგორი უნდა ყოფილიყო მაინც ქართულად რო ვსთქვათ, **მოყვარე**, ანუ **შეყვარებული**. ის გარემოება, რომ ვეფხისტყაოსანში მუსულმანთა საზოგადოება არის გამოყვანილი და ქართული ტერმინების მაგიერ ნახმარია არაბული ტერმინები **მიჯნური** და **შმაგი**, შესაძლებელია, შეხედულება ამ საგანზე მართლა შეფარდებულ იყვეს აგრეთვე სპარსული რომანტიკის სხვა და სხვა ლონესთან. ნ. მარის აზრით ნეოპლატონიზმს გაუადვილებია ქართველთათვის დაახლოვება მუსულმანთ ქვეყანასთან და გავლენა ჰქონია საქართველოში ქალის გაიდევალისებული სიყვარულის განვითარებაზე **). მაშასადამე ვეფხის ტყაოსანი უნდა წარმოად-

*) იხ. Георгій Мерчуль. Житіе св. Григорія Хандзтійскаго, введеііе, издавіе и переводъ Н. Марръ. СПб. 1911 г.

**) იხ. Н. Марръ. Вступительныя и заключительныя строки Витязя въ барсовой кожѣ Шоты изъ Рустава. СПб. 1911 г.).

ვენდეს ისეთ ნაწარმოებს, რომელიც დაჰმყარებია, როგორც ადგილობრივ ნიადაგს, ისე სპარსულ რომანტიკასაც.

რაკი შაირობის წყაროდ სიტურფეა, შეუძლებელი იყო, მიჯნური მახინჯი ყოფილიყო ასე, რომ როგორც სატრფო, ისე მიჯნურიც უნდა ყოფილიყო მქონე ისეთი სახისა, რომელიც საყვარელი ყოფილიყო. აი როგორი უნდა იყოს პოეტის აზრით მიჯნური.

მიჯნურს უნდა ჰქონდეს მზისებური სიტურფე, სიბრძნე, სიმდიდრე, სიუხვე, სიყმე და მოცალეობა. უნდა იყოს ენა-მჭევრი, გონება-გამჭირახი, ტანჯვის ამტანი და მძლეთა მებრძოლთა მძლეველი. უნდა იყოს აგრეთვე ხანიერი, არ შეძავი, ბილწი და მრუში. რა მოყვარეს მოჰშორდეს, სულთქმა და ოხვრა გაიმრავლოს. გული ერთს დააჯეროს, კუშტი, თუ ქუში შეჰხვდეს. უგულოდ სიყვარული, ხვევნი კოცნი და მტლაშა-მტლუში უნდა სძულდეს. მიჯნურობა არ ეთქმის, დღეს ერთი უნდოდეს, ხვალე სხვა და გაყრის ტანჯვას სთმობდეს. ასეთი მიჯნურობა ზედითს მღერას, ვაჟთა ყმაწვილობასა ჰგავს. კარგი მიჯნურია, ვინც წუთი სოფლის ტანჯვას გაუძლებს. პირველი მიჯნურობაა, ჭირი არ დაიხინოს, ჰმალოს, მოყვარეს თავის წინ იგონებდეს, ნიადაგ განმარტეობით იყოს. შორით ბნედა, კვდომა, დაგვა და წვა ჰქონდეს. მეფეთაგან წყრომა აიტანოს, მოყვრის ეშინოდეს, მას ეკრძალებოდეს, თავის ხვაშიადს არავისთან ამჟღავნებდეს უბრალოდ გახმაურებათ, მოყვარეს არ აყივნებდეს, მიჯნურობას არსად იფერებდეს, მოყვრისთვის ჭირს მიიჩნევდეს ღზინად და ცეცხლს მოიდებდეს. გაუმიჯნურებელი ვერ მიენდობა მას, ვინც მოყვარეს გაამჟღავნებს. იმასაც, თავის თავსაც აფნებს, სიტყვით მოყივნებულ მოყვარეს ველარ ასახელებს. კაცი მოყვრის გულ-შემატკივარი უნდა იყოს. მიჯნურობა უნდა უყვარდეს და გამოსცნობდეს, არც ვისვანმე დაიწუნოს, არც სხვებს უწუნებდეს.

მიჯნური შმაგია, რათგანაც ჰშმაგობს ვერ შეხვედრის გამო გულ-ნაწყენი. ზოგს საღმრთო სიახლოვე აქვს, ღმრთაურენით იჯერებს თავსა, ზოგს კი ბუნებადა აქვს კეკლუცზე ფრენა.

კაცი არ უნდა იფერებდეს საყვარლის სიყვარულსა. ვინც უყვარს, არ უნდა აყივნებდეს მისთვის მკვდალსა, მისთვის გულ-დაწყლულეზულსა. თუ არ უყვარს, უნდა სძულდეს. არ უნდა აყივნებდეს, რაც სძულსა.

თუ მოყვარე სტირის მოყვრისთვის, სამართლიანად სტირის. სიბრული, მარტოობა ჰშეგნის და გაქრად ჩაეთვლება. მოყვრისგან ვერ უნდა მოიცალოს. მისთვის სიკვდილი თავის ღზინად იკმაროს, დღე და ღამ საგონებლად ის ჰყავდეს. მიჯნური მტერსაც შეებრალვება, ხელქმნილია, სულთა დემისთვის ვერ გაუძლია. მოყვრისგან შორს მყოფი ღზენა-შეებას არ უნდა აჰყვეს ცხელის ცეცხლის და ბევრის სულთქმისაგან დამწვარი. სიყვარულისთვის ხელ-ქმნილმა მინდვრად უნ-

და იაროს. საყვარლის ღიმილის ვერ ჰვრეტას ვერ უნდა უძლებდეს. მიჯნურმა სხვა თავისებურ მიჯნური უნდა შეიყვაროს. საყვარელი, სატრფო უნდა იყვეს მისი იმედი, სიცოცხლე, გონება, სული და გული.

ცუდუბრალო ბნედა და სიკვდილი მიჯნურობა როდია. მიჯნურმა საყვარელს საგმირო საქმეები უნდა უჩვენოს. მისთვის ღამე უნდა ერჩიოს, სწადდეს არ გათენება ღამისა. საყვარლის პირის-პირ ჰვრეტას, მასთან ახლო ყოფნას არაფერი სჯობია სიამითა. მისი ჰვრეტის მოგონება მიჯნურს უნდა აღზენდეს ისევე, როგორც მისი კვლავ შეყრა. საყვარლისგან შუქი უნდა ეფინებოდეს, ძილშიაც ჰნახულობდეს, უმიმსოდ სიცოცხლე მოსწყინდეს. მისი დაკარგვა დღე იყვეს მისთვის სულთა მხდომელი, გულს სევდა შემოაწვეს, ჭირთა მოპოება დაიწყოს.

რა ერთმანერთი ჰნახონ, არ შეხედვა ვერ უნდა დასთმონ. სატრფოს უნახაობისგან შმაგი უფრო უნდა გაშმაგდეს.

საწუთრო და ქვეყნად ყოფა, აგრეთვე კაცი, ვით ნადირს, ისე უნდა მიაჩნდეს. ხელ-ჰმნილი მარტო მხეტთან უნდა დადიოდეს.

მოყვარემ მოყვრისთვის თავი არ უნდა მოარიდოს. ჭირსა, გული მისცეს გულმისთვის, ხოლო საყვარული გზად და ხიდად.

მიჯნურს მიჯნურის ჭირი დიდ ჭირად უნდა მიაჩნდეს, უნდა ჰზრდიდეს საყვარულს, სატრფოსგან დანერგულსა, უნდა შეინახოს მოყვრის მტკიცე საყვარული, იცოდეს ძებნა მისი წამლისა, რა დროსაც უისაც შეეყრება. კაცს მიჯნურობა ატირებს და აგულჩვილებს. მოყვრის მოშორება მისთვის ბინდია და არა დილა. გონებით საყვარელს უნდა ახლავდეს. სიცოცხლეს უნდა გაუძლოს, სატრფოსთვის თავის დადება ერჩიოს. მისგან ცეცხლის დება არ დაიმჩნიოს, რათგანაც მიჯნურობის გამოცხადება არ მოუხდება. მოყვრობის ნიშანია უპირველეს სიახლოვის ნდობა, სიშორის ვერ მოთმენა, მიცემა და უშურველობა, ჩუქების არ მოწყენა, გავლენა და მოხმარება, აგრეთვე მისი გულისთვის ველთა რბენა. გაჭრა ხელობა არის მიჯნურისა. მოყვრისთვის სიკვდილი თამაშად და მღერად უნდა მიაჩნდეს. ბრძენი კაცი ვერ გასწირავს მოყვარულ მოყვარესა, არც არგებს. მოყვრის არ დავიწყება აროდეს უზამს ზიანსა. საყვარლის ვერ ჰვრეტა ჭირს გაუახლებს, სჯობს საყვარულს დაუძაბუნდეს. სიახლოვეს ვერ უნდა გაუძლოს, სიშორე კი ინანოს. ვინც მოყვარეს არ ეძებს, თავის მტერია.

საქაოს გაყრილი მიჯნური საიქიოს შეიყრებიან, ერთმანერთს ჰნახვენ, კვლავ გაიხარებენ. ღვთისთვის სავედრებლად გაუხდიათ, წუთი სოფლის ტანჯვას, ცეცხლს, წყალს, მიწას და ჰაერთან ძრწოლას მორჩენ, ფრთები მიეცესთ და აფრინდენ, თავის ნდომას ეწივნენ, დღისით და ღამით მზის ელვათა კრთომას ჰხედვიდენ. უამათოდ მზე ვერ იქმნება, რათგანაც მისი ნაწილარნი არიან, რისგამოც ეახლებიან, როგორც მისი ეტლნი, არა თუ გაწბილებულნი, იქ ჰნახონ ერთმანერთი, მასვე

თავი აღარონ, გაუნათლონ ერთმანერთს დაჩრდილული გული: თუ სი-
ცოცხლე მწარე ჰქონდათ, სიკვდილი მაინც ტკბილი ჰქონდესთ. რა კი-
სული ერთმანერთისთვის შეუფედრებიათ, სიკვდილი აღარ უმძიმთ.

მიჯნური უფათერაკოდ ისევე ვერ მოჰრჩება, როგორც ვარდი
უეკლოდ არ მოიწყვიტება. საწუთროს დაანაღვლებს, მაგრამ ბოლოს
ლხინს მისცეხს, ვინც პირველ ღირს გაუძლებს. თუ სიყვარული არ
მოჰყვეს, თვით უნდა მიჰყვეს, რაც სწადია, ბოლოს ყოველი დაფარუ-
ლი. საქმე მისთვის ცხადი შეიქმნეს.

მოშორება და მოყვრის გაყრა კაცის მკვლელია ისევე, როგორც
სურვილი და ვერ ნახვა. მოყვარე მტერი ყოველ მტერზე უფრო მტე-
რია. თუ კაცი მეცნიერია, გულით არ მიენდობა.

არ ვარგა მეტის მეტი მოყვრის შიში, კრძალვა და რიდი, განუწყ-
ვეტლივ კუშტობა და ჯავრიანობა. თუ გულის მოყვარვა, მოყვარეს-
თან ახლო უნდა იყვეს, თუ არა და თვისთვისად ცალცალკე ყოფნა
უნდა ერჩიოთ, რათგანაც ბოლოს მაინც უნდა შეიყარნენ, სიშორე არ
უნდა მოსწონდეთ.

მიჯნურობა ზენა გვართა ნატამალია, ერთ ძნელად სათქმელ გა-
მოსაცნობი საქმეა, აღმაფრენის მიმცემი. ვინც ეცდება, მრავალი წყე-
ნის ატანაც შეჰხვდება, სიძვის დასადარი როდია. იგი სხვაა, სიძვა
სხვაა, შუა დიდი მზღვარი უზის. მიჯნურობა გასწავლულს გააშმაგებს,
უსწავლელს გაასწავლებს.

სიყვარული საბრალოა, კაცს გულ მოკლულად გაჰხდის, ტყვე
მქმნელია კაცის გულისა. საყვარლის მოშორება მოყვარეს ლაზოდ
გადაექცევა, სიყვარულის არ თქმა და ღირთა მალვა შეუძლე-
ბელია. სიყვარული სიყვარულის უნდა შეეცალოს და შეეწონოს. უნდა
იყვეს სიყვარული უხვის და უშურველის მოყვრისა. სიყვარული კაცს
ამაღლებს, მისი წახდობა საბოლოოდ შეუძლებელია. მისი დამბადებელია
შიში.

ვეფხის ტყაოსანში ორი ამბავია, ერთი ავთანდილის და თინათი-
ნის, ხოლო მეორე ტარიელის და ნესტან დარეჯანის მიჯნურობისა.
პირველი ამბავია არაბეთის, მეორე კი ინდოეთისა. პირველით გამოიხ-
სნება ნასკვი მეორისა. ამბის ენა და განვითარება, აგრეთვე სიბრძნე,
რომელიც შიგ იპოება, სასწაულ მოქმედია: მისი კითხვა მუდამ ეხა-
ლისება ადამიანსა. თვით ამბავი ვეფხის ტყაოსნისა ასეთია.

1. ინდოეთს იჯდა შვიდი მეფე. ექვსი სამეფო ფარსადანს ჰქონდა.
თვითვე იყო მპყრობელი, ბატონობით კი შვიდსავე მეფეს ჰბატონობ-
და. იყო უხვი, მდიდარი, წყენა-უკადრი, ტანად ლომი და პირად მზე,
ომად მძლე და რაზმთა მწყობელი.

სარიდან მეშვიდე იჯდა და იყო მებრძოლბო შემზარავი მეფე. წყე-
ნას ვერვინ ჰკადრებდა, ვერც ცხადლივ, ვერც მიპარვითა, ჰნადირობდა

და იშვებდა საწუთრო-გაუმწარებელი. მტერთათვის წაერთმია სანაპირო ქვეყნები, ყოველგნით გაეყარა და ზემი და ხარი ჰქონდა მორკმულსა.

მაგრამ მარტოობა მოჰბეზრდა, გულჯავრიანად შეიქმნა და ჰბრძანა, წავალ და ფარსადან მეფეს შევეწყნარებო. ადგა და მოციქულის პირით შეუთვალა, მწადია თქვენს წინაშე მეც ვიცნო ძალი და სახელი დაჰრჩეს ჩემი ერთგულობისაო.

ეს ამბავი რა შეიტყო, ფარსადანმა მადლობა შესწირა ღმერთსა. ზემი შეჰქმნა და შემოუთვალა სარიდანსა, რათგანაც ეგა ჰქმენ, ეხლა მოდი, ასე პატივი გცე, ვითა შეჰფერის ძმას და მშობელსაო. უბოძა ერთი სამეფო საკარგუმოდ და ამირბარობა. თვით ამირბარს ინდოეთში ჰქონდა ამირსპასალარობაც. მეფედ დასჯდა სარიდან. სხვაფრივ პატრონი იყო, მხოლოდ არ ჰქონდა კეისრობა. ფარსადანმა თავის სწორად დაიჭირა და სთქვა, ნაძლევი ვიქმნები, თუ ჩემისთანა ამირბარი სხვას ვისმე ეყოლებო. ლაშქრობდა და ნადირობდა. მტრები აძლევენ ზავსა.

მეფესა და დედოფალს ძე არ ჰყვანდათ. სწუხდნენ. ადგნენ და იშვილეს ტარიელ, ძე სარიდან მეფისა. ფარსადანმა სთქვა, შვილად გავჰზრდი, თვით ჩემივე გვარი არისო. ჰზრდიდნენ ტარიელს ლაშქრის და ქვეყნის საპატრონოდ. სახელმწიფო ყოფაქცევის სასწავლებლად მისცეს ბრძენთა, მოიწიფა. თვალად მზეს და ნაკეთად ლომს დაემგზავსა.

ხუთი წლის იყო ტარიელ, რა დაორსულდა დედოფალი. დაებადა ასული. ნესტან დარეჯან დაარქვეს. მაშინვე მზეს ჰგვანდა, ძეობას რა მოჰრჩნენ, ზრდა დაუწყეს ტარიელს და ქალსა. მეფეს და დედოფალს ერთიც, მეორეც უყვარდათ და სწორად მიაჩნდათ.

ნესტან დარეჯან შვიდი წლის შეიქმნა წყნარი და ცნობილი ქალი. ამ დროს, ტარიელს მეომრობა შეეძლო. მეფე თავის ქალს სამეფოდ ჰზრდიდა და ტარიელ ხელთ მისცა მამასვე. ბურთაობდა და თამაშობდა, ლომს ჰხოცდა კატასავით.

ქალის სამყოფად მეფემ სახლი ააგო. ქვად უსხდა დათლილი იაგუნდ-ლალი. პირს ბაღია და საბანაოდ ვარდის წყლის შადრევნები ჰქონდა.

იქ იყო ნესტან დარეჯან, ვისგანაც ალის სახმილი მოსდებოდა ტარიელსა. დღე და ღამ კეთილ სუნნელება ეკმეოდა. ზოგჯერ კოშკში იჯდა, ზოგჯერ ბაღიაში ჩამოვიდოდა, რა მიადგებოდა ჩრდილი.

ღბვარ იყო დაი მეფისა, ქვრივი, გათხოვილი ქაჯეთსა. მეფეს იმისთვის მიეცა ქალი სიბრძნის სასწავლებლად. სრადარბაზი ედგა ოქსინო-შადით მოფარდაგებული. ვერვინ ჰხედავდა. ასმაჟ და ორი მონა ახლდნენ. ნარდს თამაშობდა.

ტარიელ თხუთმეტი წლის იყო. მეფე შვილსავით ჰზრდიდა. სრო-

ლასა და ასპარეზობას უქებდნენ. მინდორში ჰხოცდა მხეც-ნადირსა. რა შემოპბრუნდებოდა, ნადიმად დასჯდებოდა.

მამა მოუყვდა. ფარსადანს მოეშალა მხიარულება. მტრებს გაუხარდათ. საწუთრო-გაცუდებული ტარიელ ერთ წლამდის ბნელში იჯდა. დღისით და ღამით ჰვაებლა. ვერვინ უკეთებდა გულსა. გამოსაყვანად ხასნი მოვიდნენ და უთხრეს მეფის ბრძანება, შვილო ტარიელ, შავებში ნუ ხარ, უფრო გულს გვატყენს ჩვენი თავის სწორის დაკლებათ. რა უბოძა ასი საქურქლე და ყოველი გასაგებელი, უბრძანა, შენ გქონდეს ამირბარობა და მასვე რიგს მისცემდეთ.

ტარიელ აენტო. მამის სიკვდილის სახმილმა დასწვა. გამოიყვანეს. ზეიმი შეჰქმნეს ინდოეთის მეფე-დედოფალმა. შორს მოეგებნენ და, ვითა მშობელნი, პატივით მოეხვივნენ. საჯდომად ახლოს დაჰსვეს, ვაჟის დარად პატივს სცემდნენ. ორთავ დაავალეს ამირბარობის ხელობა. ჯერ ეურჩა ტარიელ, ბოლოს რა კი არ მოეშვნენ, დაჰპორჩილდა და თავი ვანი სცა, როგორც ამირბარმა.

2. ერთ დღეს ტარიელ და ფარსადან მეფე მოდიოდნენ, რა ენადირნათ. მეფემ ხელი ხელში დაუჭირა და უბრძანა, ქალი ვჰნახოთო. ბაღჩა იყო მშვენიერი ასე, რომ ყოველ საღხინოს სჯობდა. შიგ მფრინველთა ხმა ისმოდა სირინოზის უამესი. მრავლად იყო ვარდის წყლის შადრენები საბანაოდ. კარს ჰფარავდა ოქსინოს ფარდაგები. მეფემ უთხრა, აიღე დურაჯები და მიუტანე ქალსაო. ტარიელმა ჩამოართვა და წავიდნენ. მაშინ დაიწყო ტარიელმა საწუთროს ვალის გადახდა, რა გაიფიქრა

აღმასისა ჰხამს დახვადი დახვად გულისა საღისა.

იცოდა, მეფეს არ ჰნებავდა ვისჯანმე მისი ნახვა და გარეთ დაღვა. ნეფემ შეჰვლო კარის ფარდაგი. ტარიელ ვერას ჰხედავდა, მარტო ოდენ ესმოდა საუბრის ხმა. მეფემ ასმათს უბრძანა, დურაჯები ჩამოერთმია ამირბარისთვის. ასმათმა ფარდავს აპზიდა, ტარიელ ფარდაგის გარეთ იღვა. ქალს შეჰხედა, ლახვარი ეცა ცნობასა და გულში. მოვიდა ასმათ, დურაჯები მისცა. ცეცხლი მოედო სახმილისაგან, დაეცა, დაჰბნდა. კაბუკი და ასმათ სტიროდნენ ასე, რომ არე ბანს აძლევდა, სთქვეს, გაცუდებულა გმირთ მემუქარე მკლავებითო. ასმათმა წყალი დაასხა. ტარიამ სული მოითქვა. დიდხანს ვერა სთქვა რა, სევდას გული შეეკრა. დასჯდა და მწარედ მოსთქვამდა, მისი ხსენება, ვაიმე, რა საზარელი გამხდომია,

მიმდომნი საწუთროსანი მისთა ნივთთაგან ჰრჩებოან,

იშვეკენ, მაგრამ უმუხთფოდ ბოლოდ ვერ მოუჩრჩებოან.

ვაქებ იმ ბრძენს, ვინც ეურჩებოა.

იმდროს გარშემოსდგომოდნენ ჯალაბნი, თითქოს ნავთა ჩამსხდომნი ყოფილიყვნენ. ტარიელ დიდ დარბაზში იწვა მშვენიერ ქვეშავებში.

კრემლ უშრობლივ დასტიროდნენ მეფენი, პირს იხოკდნენ ხელითა. მზურები მოასხეს და სთქვეს, სენი სკირს ბელზებულ ეშმაკისგანო. რა ტარიელ თვალ-ახელილი ჰნახა, მეფე ყელზე მოეხვია და თვალ-კრემლიანმა უთხრა, შეილო, სიტყვა სთქვი, თუ ცოცხალი ხარო. ტარიელმა პასუხი ვერ გასცა, შმაგივით შეპკრთა. კვლავ დაბნედილი დაეცა, გულზე სისხლი გარდეთხია. მზურები და მულიმები გარშემო ეხვივნენ, ხელთ ჰქონდათ მუსაფი და უკითხავდნენ. მტერ-დაცემული ევონათ. სამ-დღემდის იყო უსულო, უშრეტი ცეცხლი სწვავდა. ექიმებსაც უკვირდათ, ეს სენი რა გვარია, სამკურნალო არა სკირს რა, სევდა რამე მოსწოლიაო. ზოგჯერ შმაგად წამოიქრებოდა ტარიელ, მცდარი სიტყვა წამოერეოდა. დედოფალმა რო კრემლი დაჰღვარა, ზღვას შეიქმდა. სამ დღეს დარბაზს იყო ტარიელ ცოცხალ-მკვდარი. მერმე ცნობა მოუვიდა. მიჰხვდა რასმე მიუმხვდარი და თმობა სთხოვა შემოქედსა, აქ ყოფნა გამამუღავნებს და ჩემს სახლში დაბაწვინეო. შემოქმედმანვე ჰქმნა და რა მოსჯობდა, ტარიელმა დაწყლულულებულ გული გაარკინა. წამოსჯდა...

მეფისგან კაცი მოვიდა. ახარეს, წამოსჯდაო. დედოფალი გამოავარდა. მეფე თავ-შიშველი გამოჰრბოდა, არ იცოდა, რას იქმოდა. იგი ღმერთს აღიდებდა, სხვა ყველა უჩუმდა. იქით და აქათ მოუსხდნენ, სახვრეტელი ახვრიტეს. მეფეს მოახსენა ტარიელმა, პატრონო, გული ეხლა უფრო მრთელი მაქვსო. ცხენზე შეჯდომა მოუნდა, ენახა წყალი და ველი. ცხენი მოჰგვარეს, შესჯდა, მეფეც მასთან ერთად წამსვლელი იყო.

გამოვიდნენ, მოედანი და წყლის პირი მოიარეს. ტარიელ მეფეს შინამდე მოჰყვა: მერმე დაჰბრუნდა სახლში, უარესად გაჰხდა, ქირზე სხვა ქირი დაერთო. მის საწოლში მეკარე შემოდგა, მოლარე გაიყვანა. ჰაბუკმა სთქვა თუ, რა ამბავი იცის ნეტა ან იმან, ან ამანაო. მონააო ასმათისა, მოახსენა. ტარიელმა უთხრა, ჰკითხე, რა იცისო, შემოვიდა სააშიქო წიგნი მოსცა. წაიკითხა. გაუკვირდა, სით უყვარვარ, ან ვით მკადრებს თხრობასა, მიუყოლობა არ ვარგა, უზრახობას დამწაინებს, გმობას დამიწყებსო და დასწერა, რაც პასუხად შეეფერებოდა აშვიკობასა.

დღე რამდენიც გადიოდა, აღი გულს უფრო და უფრო უწვავდა. ვეღარ უმზერდა მინდორში თამამად მავალ ჭაშქარსა. სრა-დარბაზში ვეღარ წავიდა. მკურნალმა მრავალმა დაიწყო მახთან მოსვლა. მზგრამ ვერა არჯეს. ბნელის ბინდი დასცემოდა გულზე, სხვამ ვერავინ შეატყო ცხელი ცეცხლის დება. სისხლი დასწამეს. მეფემ ხელის გახსნევენება ჰპრძანა. ტარიელმა გაიხსნა, რა კი სწადდა დაეფარა უეჭველი სატანჯველი. ხელ-გახსნილი, სევდიანი, საწოლში იყო თავის წინ. მისი მონა შემოვიდა, მოახსენა, მონააო ასმათისა. უთხრა შინ შემოყვანა.

მონამ წიგნი შოართვა. წაიკითხა. შეატყო, მოსვლის მოსწრაფებას ჰლა-
მოდა. ტარიელ პასუხად სწერდა, დროა, მოხვალ, თუ მიხმობ, ნუ
ჰვიქრობ, მოსვლას დაგზარდო. თავის გულს უთხრა, ეგ ლახვარი ვით
დაგალონებს? ამირბარი ვარ, ხელმწიფე, ყველა ინდოელები მმონებენ,
აზრს აიღებენ, საქმეს ათასჯერ შეაწონებენ და თუ გაიგეს, თავიანთ
ქვეყანაში აღარ გამატარებენო. მეფის კაცი მოვიდა, თურმე სწაღდა
ამბის შეტყობა. ტარიელმა კაცი შემოაყვანილა. ებრძანებინა ხელის
გახსნა. შეუთვალა მეფეს, ხელი გაუხსენ, მოჯობინება დამიწყო და
თქვენს წინაშე მოვალო.

დარბაზში მივიდა. მეფემ უბრძანა, ამის მეტს ნურას იქმო. ცხენ-
ზე შეჰსვა უკაბარჭო და წელთ არაფერი შეება, თვითონაც შესჯდა. ქო-
რები მოუტია, ღურაჯები დაინაბა. მშვილდოსნები ნიშანში ისროდნენ.
შაბა-შაბას იძახდნენ. იმ დღეს მინდორი მოიარეს და შინ დასხდნენ.
ნადიმად. მომღერალ-მუტრიბნი სულ-დაღებულნი არ იყვნენ. მეფემ
მრავალი ლალი გასცა ასე, რომ იმ დღეს, ვინც მათ ახლდა, არ დარ-
ჩენილა არცერთი აუვსებელი. ტარიელს არ ჰქონდა მოცლა, თავი
დაეკრძალა სევდისაგან. იგონებდა, ცეცხლი უფრო ედებოდა. ადგა და
თავისი ტოლები წაიყვანა. დასჯდა თავისას. შეჰქმნა ნადიმობა სატან-
ჯველთა და ჭირთა დასამალად. შინაურმა მოლარემ ყურში უთხრა,
ქალი ვინმეა, ზეწირით მოუბურავს ბრძენთა საქებარნი პირი და იკით-
ხავს, თუ ინახვის ამირბარიო. ტარიელმა უთხრა, საწოლში წაიყვანე,
მე ვიხმეო. ადგა. მაშინ მსხდომნიც დაემზადნენ ნადიმის მოშლასა,
მაგრამ ტარიელმა უთხრა, მოილხინეთ, ნუ ადგებით, ხან დაუხმელად
მოვალო. გამოვიდა და საწოლში შევიდა. მონა კარში მცველად დად-
გა. შედგა ტარიელ თუ არა კარში, ქალი წინ მოეგება, თაყვანი სცა,
რა უთხრა, კურთხეულ არს, რამაც ღირს მყო მოსვლად თქვენს წი-
ნაშეო. ვაჟს გაუკვირდა სატრფოსაგან მიჯნურის თაყვანება და სთქვა,
არ იცის აშიკობა, თორემ წყნარად შინ იქმნებოდაო. ქალმა უთხრა,
ეგ დღე სირცხვილის ალად მედება, რათგანაც სრულიად არ მოვსულ-
ვარ მაგისტვის, მაგრამ გულს იმედი მომეცა, რომ შენ ცდას ისწრა-
ფიო. ადგა და უთხრა კიდევ, ჩემი პატრონის ბრძანებას საეჭვოდ ნუ
ჩამომართმევ, რათგანაც ასეთი გაბედულობა მისი გულის წადილი იყო
და ამ წიგნმა გაგაგონოს, ვის რაც უთქმევინებია ჩემთვისო.

მ. ტარიელმა წიგნი ჩამოართვა. ჰნახა, მისი იყრ, ვისი ცეცხლიც
გულს უდაგავდა. მზისებრ შუქარს მოეწერა, წყლულს ნუ დაიჩნევ, მე
შენი ვარ, ნუ მოჰკვდებიო, ცუდი ბნედა მძულს და ეხლა ასმათ მოგახ-
სენებს სუყველაფერ ჩემს ნათქვამსაო.

ბედითი ბნედა, სიკვდილი რა მიჯნურობა გგონია?
სჯობს, საფარველსა უჩვენე საქმენი საგმირონია.

ეხლა ჯავრი ამოიყარე ხატაეთისა, სადაც ყველამყოფნი ჩვენი სახარაჯო არიანო. წინადაც ვიყავ მდომი შენი ქმრობისა, მაგრამ აქამდი საუბრად დრო არ შემხვედრია. ხელ-ქმნილს კუბოში მჯდომი გიჭკრეტდი და ყველაფერი მსმენია, რაც თავს გარდაგხდომია. წა, შეები ხატაელებს, თავი კარგად მიჩვენე, ცუდად ნულარ სტირი, მხემ მეტი რაღა გიყოს, აჰა, ბნელი გამითენებია შენტვისაო.

4. ნესტან დარეჯანის მონაწერი უსტარი ტარიელმა თვალთა დაიდო და პასუხად სწერდა, ღმერთმა ნუ მომცეს, რაც შენი საკადრისი და შესაფერი არ იყვესო. ასმათსაც დაავალა, მოეხსენებინა მისთვის, მკვდარი ეხლა შენგან ცოცხალვარ და შენს სამსახურს არ დავერიდებო. ასმათმა მოახსენა, მე მიბრძანა, სჯობია, ესე ვჰქმნათ. ვინც გნახოს, ჩემგან ვერ სცნობდეს მის საუბარსა. ჩემ სანახავად მოვიდოდეს, შენ ვითამც გაშიკობდესო და დამავედრა, ამირბარს უთხარ, ასე ნამუსობდესო.

ეს თათბირი ეკეთა, ვითა სიბრძნე მისი გულისა, მისი, ვის ნახვასაც მზე ერიდებოდა; ვის შუქთაგანაც დღის სინათლე ჰგვანდა უკუნსა. ასმათს მიართვა რჩეული თვალი ოქროს ჯამითა. ასმათმა მხოლოდ ერთი ბეჭედი აიღო, მეტი არ ინდომა, რათგანაც სავსე იყო სხვა ხელის შესაბამითა. ქალი აღვა, წამოვიდა. ტარიელს ლახვარი მოჰშორდა გულსა. ლხინმა ბნელი გაუნათლა, მწველი ცეცხლი დაუქრა. შევიდა, ნადიმადვე დასჯდა, სადაც მისი ტოლები ილხენდნენ. მხიარულმა საბოძვარი გასცა, ზარი და ზეიმი გაადიდეს.

5. ტარიელმა კაცი გაჰგზავნა ხატაეთს წიგნითა. სწერდა ხატაელთ მეფესა, ინდოთ მეფე ღვთისგან ძლიერია, მათი ერთგული ყოველი მშიერი სული გასძღება; ხოლო ვინც ეურჩება, თავის არ მადლიერი იქმნებაო; ჩვენო ძმაო და პატრონო, რა ჰნახოთ ეს ბრძანება, აქ მოდით; თქვენ თუ არ მოჰხვალთ, ჩვენ მოვალთ ასე, რომ სჯობს გვნახო, თავის სისხლს ნუ ეზიარებო.

ტარიელს უფრო მიეცა ლხენა გულისა, დარბაზში იშვებდა. მაშინ წუთი სოფელი უხვად აძლევდა, რაც ჰნებავდა. პირველად გაქრას აპირებდა, მერმე ცნობა დაუწყნარდა. ტოლ-ამხანაგნი არ იშლიდნენ მასთან ნადიმობასა. მაგრამ მოლხენას უშლიდა სურვილთა დიადობა. ზოგჯერ სევდაც მოერეოდა ასე, რომ ჰფიქრობდა საწუთროს გმობასა.

ერთ დღეს საწოლში შემოფიდა მეფის სრადარბაზით წამოსული. იჯდა და ნესტანსავე იგონებდა, თვალთ არ მოსდიოდა რული. საიმედო წიგნი ჰქონდა, მხიარულადაც მის გამო იყო. მცველმა მონა მოიხმო კარსა და უთხრა ტარიელს ფარულად, ასმათის მონა არისო. ტარიელმა უთხრა საწოლში შემოყვანა. ასმათს მოეწერა, გიბრძანებსო. მაშინ ლხინმა ბნელი გაუნათლა ტარიელს, აუფოდხვა ჯაქვთა მანა და დავიდა, თანვე მონაც გაიყოლა.

ბაღია შეჰვლო. ხმის გამცემი კაცი არ დაჰხვედრია. წინ მოეგება მხიარული, შოცნიარი ქალი და უთხრა, მოდი, ჰანაკ შენი უფრჩქენილი და დაუმტკნარი ვარდიო. ქალმა თავისი ძალით აუგლო მძიმე ფარდაგი, სადაც იდგა ბადახშ-ლალით შემკული კუბო. შიგ იჯდა ნესტან დარეჯან მზისებრ ელვა მკრთალის პირითა. ტარიელს ლამაზად უცქეროდა თვალითა, რომელიც მელნის ტბას მიუგავდა. დიდხანს იდგა ტარიელ, სიტყვა არ უთქვამს ქალსა, მხოლოდ ტკბილად უცქეროდა შინაურსავით. ასმათ მოიხზო. მოილაპარაკეს. ქალი მოდგა, ყურში უთხრა ტარიელს, აწ წადი, ვერას გეტყვისო. ტარიელ კვლავ შეიპყრო ღარდმა.

ასმათ გამოჰყვა. ტარიელ წამოვიდა, რა გამოიარა ფარდაგი. სთქვა, საწუთრო, ვისაც წელან გული გამიმრთელე, მაშინ მოგეცა იმედი, ლხინი რად გამიზიარე. დაშორების სიძნელე გულმა კვლავ უფრო მაგრძნობინაო. ასმათ უქადებდა ლხინსა. ბალი ჩაიარეს. უთხრა ტარიელს, ეგრე წამოსვლისთვის გულს არ დაიჩნია დალი. სიხარულს მიეც თავი. საუბრის ჰრცხვენია, მერმე ლალი არიდებს თავსაო. ტარიელმა უთხრა, გიცქერი გულის წამალსავით, წიგნი არ გასწყვიტო ჩემთან და დაუმაღავად მომწერე, რასაც სცნობდეო.

შესჯდა, წამოვიდა. ცრემლთა შილის ნაკადი სდიოდა. საწოლში შემოვიდა, ხელ-ქმნის არ ჰქონდა ღონე ძილოსა, ბროლ-ლალისებრი შეიქმნა უფრო ლურჯი, ვიდრე ლილა. ღამე ერჩია, დილის არ გათენება ეწადა.

6. რამაზ ხატაელთ მეფეს ლალი და უკადრისი პასუხი შემოეთვალა, არც ჩვენ ვართ ჯაბანნი, არც უმაგრო ციხე გვაქვს, თქვენი ხელმწიფე ვინ არის, ჩემზე რა პატრონია. როგორ თუ მანდ გეახლო ბევრი ერის პატრონი, ამის მეტი აღარ ვჰანახო შენი წიგნიო.

მაშინ ტარიელმა უბრძანა მოწვევა ლაშქრისა. მარზაპანი გაჰგზავნა. ინდოთ სპა ფიცხლავ შემოჰკრბა ვარსკვლავთ ურიცხვი ასე, რომ მინდორ-ველი და კლდე-ღრე ერთობ აივსო ლაშქრითა. აღლუმი ჰანახა ტარიელმა. მოეწონა, როგორც მოკაზმულობა, სიჩაუქე, სიკეთე და კეკლუცად დარაზმულობა ლაშქრისა, ისევე მათ ტაიქთა სიმაღლე და აბჯრის ხვარაზმულობა. ამართა მეფის დროშა წითელ-შავის აღმიითა და ჰბრძანა დილას უთვალავის ჯარით წასვლა. თავს სტიროდა ბედშავი, ჩემი პირ-მზე თუ არ ვჰანახე, როგორ ვიაროო.

შინ მივიდა. მოწყენილ გულზე სევდა შემოაწვა. თვალთავან საგუბარივით გადმოსჩქეფდა ცხელი ცრემლი. სთქვა, ჩემი უბედური ბედი ჯერეთაც ვერ გამეფებულა!

ხელშან ვარდი რად იხეფთა, რათგან ასე ვერ მოჰკრეფდა! შემოდგა მონა. ასმათის წიგნი მოართვა მეტად შეჭირვებულსა. სწორ-

დჷ, შენი პირ-მზე გიხმობს მისთვის მოსურვებულსა, მანდ ტირილს სჯობს, მოჰზვიდუო. ტარიელს გაუხარდა. შელამდა თუ არა, წივიდა ბაღის კარი შეიარა. სადაც ასმათ პირველად ენახა, იქვე სჩნდა მდგომარე. სიცილით უთხრა, მოდი, მოგელის მთვარე ლომსაო. შეჰვლო ტარიელმა სახლი ბანის-ბანით კეკლუცად ნაგები. ნესტან გამოხჩნდა, ვით მთვარე გარე შუქმონავანის ნათლითა, ფარდაგის შიგნით იჯდა მწვანედ მოსილი და თვალ-ტანად საკრძალავი და უცხო იყო. შევიდა ტარიელ, წადგა ნოხთა პირსა. გულის ცეცხლმა შრეტა დაუწყო, ბნელი გაუნათლა და ლხინი სვეტად დაადგა. ნესტანს ბალიში შემოეგდო, ტარიელისგან პირს იფარვიდა, ერთ წამს გამოიხედავდა საცქერლად. ასმათს უბრძანა, მოახსენე ამირბარს; დასჯდესო. ასმათმა ბალიში ნესტანის პირდაპირ დასდგა, ზედ ტარიელ დასჯდა და უხაროდა გული, რომელიც მანამდე საწუთროს ჰგებოდა. უბრძანა, გეწყინა, პირველად უუბარი გამოგისტუმრე, ვითა მზემ ბარის ყვავილი დაგაქვენე, ცრემლის დენა დაგსჯიდა, მაგრამ სირცხვილი და რიდი მმართვებს ამირბარისა.

თუმაჲ ჭმარებებს დედაკაცსა შამაკაცის დიდი კრძაღვა,
მაგრა შეტი უარყა არა თქმა და ჭირთა მადვა.

ასე, რომ თუ ზეპირ მიცინია, ქვექვე იღუმალ მივაგლახნია. რაც ერთავ ერთმანერთი ვიციით, ეხლაც საშენოდ მიგაჩნდე ეგრევე პირ-მტკიცე. თუ გეცრუო, ღმერთმა მიწა მქმნას. წა, ხატაელთ შეები, ილაშქრე და ინაპირე. ღმერთმა ჰქმნას, გამარჯვებულ-მორკმული მოსულიყვე ჩემთან. მაგრამ რა ვჰქმნა, ვიდრე კვლავ ენახავდე. გული მომეც გაუყრვლად, ჩემი გული კი შენტვის დაიჭირე. ეხლა რასაც მე მალირსებ, ხორტიელი არ იქმნება მისი ღირსი.

მოწყალება იჩქითა დვთისა, ახად არა შევირსა!

შენმა შექმა ბნელი გული გამინათლოს, შენი ვიყვე, ვიდრე მიწა პირს დამიყოფდესო. საფიცარ წიგნზე შეჰფიცა. ჭაბუკმაც შემოჰფიცა, თუ ვისიმე მოწონება შენს გარეთ გულში გავიტარო, ღმერთმა მომკლასო.

ტარიელმა ხანი დაჰყო ნესტანთან, ტკბილად ილაპარაკეს. შუამეს სააბური ხილი. მერმე ადგა ტარიელ წამოსასვლელად ტირილით და ცლემლთა დენითა. ნესტანის შუქთა მშვენება გულზე ნათლად ადგა. მისი სიშორე ეძნელებოდა. სოფელი განუახლდა, ილხენდა და თავისად უჩნდა იგი სინათლე, რომელიც ეთერთ მზედ სჩანდა.

დილას შესჯდა. უბრძანა, ჰკარით ბუკსა და ნობასაო. სრულიად მოემზადა სპა შესასხლომად. ვითა ლომმა, მიჰმართა ხატაელს. მხდლობას ვერ ვინ უხრახავდა. ინდოთ საშზღვარი დაადგო. ბაშტა ხანი იარა და რამაზ, ხატაელის ხანის კაცი შემოჰხვდა. გულის მოსაფხანნი მოციქულობა უთხრა, ჩვენ მგელთაც დასჯამენ თქვენი ინდოთ თხანო. რამაზისგან ძღვნად საშინელი საქურკლე მოუვიდა. უთხრეს, გკადრებს,

არ ამოგვეწყვიტო, დაგვიფიცე, შით ყელზე წნელი გვაბია; მოზრბვე-
ლად მოვასხათ თქვენ წინაშე თავი, შვილები, საქონელი. რაც შეგ-
ცოდეთ, შეგვინდეთ, თვით ჩვენვე შეგვინანია. თუ ღვთით შეგვიწყა-
ლებდეთ, სპა აქ ნუ მოვა, ქვეყანა არ აოხრდეს, რისხვით ცა არ და-
გვატყდეს. მოგვეყვინ ცოტა ყმები და მოგვცეთ შენ ციხე-ქალაქიო.

ტარიელმა გვერდს დაისხა ვეზირები. ილაპარაკეს და ითათბირეს.
უთხრეს თუ, ბრძენნი გკადრებთ გლახ-ენით, შენა ხარ ყმაწვილი, ხა-
ტაელგბი მეტად მუხთლები არიან, ერთხელ კიდევ გვინახავს. ფრთხილ-
ლად, არ მოგკლან ღალატით, არ ვივაგლახოთო ჩვენ ამას ვარჩევთ,
წავიდეთ კარგ მამაცთა ხლებითა, ლაშქარი ახლოს ვიყოლიოთ, გულ
მართლად იყვენენ, მინდობით, ხოლო თუ არ დაგვმორჩილდენ, ცის
რისხვა მოვაწიოთ მათ თავსაო.

ვეზირთ ნავაზირები თათბირი იგი ეკეთა ტარიელსა. აღვა და შეუ-
თვალა, რამაზ მეფეო, შენი დანაპირები ვსცან, სიკვდილს სიციოცხლე
გიჯობს, სიმაგრედ ქვითკირები არ დაგვიდგამს, ლაშქარს დავჰყრი და
ცოტათი წამოვალო.

იმ ლაშქრის სამასი კარგი და ქველი ვაჟკაცი თან წამოჰყვენენ და
წავიდა, რა დაჰყარა სპა. დაავედრა, სადაც მე ვივლი, იგივე ველი გა-
მოიარეთ, ახლოს მომდევდით, მიშველეთ და მოგიხმობთ, თუ დამჭირ-
და შველაო.

სამი ღღე იარა. შემოჰხვდა სხვა კაცი იმავე ხანისა. კვლავ უძღვნა
უცხო და უცხო ტანისამოსი. რამაზ ხანს ებრძანებინა, მწადია, ვჰნახო
სიახლე შენი, ღალის და ძაღლონიერისა, რა შეგხვდეს, მაშინ სცნა ასეთ
ასეთის ძღვნობაო. კვლავ შეჰქვა, მე თვით წინ მოგეგებვი, შენი ნახვა
მესწრაფებაო. ტარიელმა იმ კაცს დააბარა, მოეხსენებინა ხანისთვის,
ტყბილად გვენახოს ერთმანერთი და მამა-შვილობით ყოფილივიყვენეთო.

იქითგან წასული ტარიელ ჩამოჰხდა ტევრის რამ კიდესა. კიდევ
მოვიდნენ მოციქულები და სალამი მოახსენეს. საუცხოო ტაიქები მოჰ-
ყვანდათ. უთხრეს, შენს ნახვას მეფენი მართლა ჰნატრულობენო. რა-
მაზ მეფეს შემოეთვალა, მეც შენკენ მოვდივარ და სახლით წამოსული
ხვალ ადრე შეგხვდებიო. მოციქულები დააყენა ტარიელმა, რა დასდ-
ვა ხარგა. მეტად კარგად უაღერსა. მაყრებივით ერთგან დაწვენენ.

კარგი საქმე კაცსა ზედა აზომ თუჩმე არ წაჰხდებას.

ერთი კაცი რა მოჰშორდა, მოდგა და მალვით უთხრა ტარიელს,
დიდი მაძვეს თქვენი ვალი ასე, რომ ჩემგან შენი გაწირვა და დავიწყება
არ იქმნებაო. მამითქვენისაგან ცოტაფი განაზარდი ვარ, მესმა თქვენი
საღალატო და საცნობად გამოვვარდი. მიმძიმს მკვდარი სანახავად თქვენი
მქვერი ტანი და ვარდი პირი. ყველაფერს მოგახსენებ, გაშიგონე და
დამიწყნარდი, ცუდად არ მოჰლორდე, ის კაცნი გლალატობენ, ერთ-
გან შენტვის დამალული სპა ასჯერ ათასობს, კვლავ სხვაგან გიდგია

ერთი სამად ბევრი, ასე ფიცხად მით გინმობენ. თუ თავს არ ეწევი, ფათერაკს შეგამთხვევენ. მეფე ცოტად მოგეგებვის, მალვით ჩაიციმენ აბჯარსა, ლაშქარი კვამლს შეჰქმნის და ყოველგნით მოგეხვევიან და რა ერთს ათასი გცემს, ეგრეც მოგდრევიანო. იმ კაცს ტარიელ ელაპარაკა სიამოვნებით და მადლობა ვადაუხადა; რა უთხრა, თუ არ მოვჰყვდი, შემოგზღავ, ამას ინატრიდე. წადი, ამხანაგებმა არ შეგიტყონო. არვის გაენდო სულდგმულსა, ქორივით დაჰმალა, სთქვა,

ჩაწა იქმნებას, იქმნების, ყოფლი თათბირი სწორისა-ა და სპისკენ გაჰგზავნა კაცები; რა შეუთვალა, ფიცხლა წამოდითა მთა და გორი მოჰგრაგნეთო. დილას მოციქულთ ტკბილი სიტყვა შეუთვალა, რამაზს ჰკადრეთ, მოგეგებვი, მოდი, მეც მალე მოვალო. ნახევარი დღე სხვა იარა, ჭირს თავი არ აკრძალა, სთქვა,

განგებას, დღესმცა მამკლავს, ქვემცა სადა დავემადე! ქედს რასმე გადაადგა. მინდორში მტვერი დაინახა. სთქვა თუ, რამაზ მეფე მოდის. თუმც მახე დაუდგამს ჩემთვის, მათ ხორცს ჩემი ბასრი ხმალ-შუბი გაჰკვეთსო. ზაშინ თავის სპას უთხრა, ძმებო, ის კაცი დალატს გვიპირებენ, მკლავთ სიმაგრე არ მოგეშალოს.

წინცა მჭკვდენ შეფუთათვის, სულნი მათნი ზეცას ჰრბიან. ხატაელებს შევებმნეთ. ხმალი ცუდად არ გვარტყიაო. აბჯრის ჩაცმა უბრძანა ლაღმა ხაფის სიტყვითა. დაეკაზმნენ საომრად ჯაჭვ-ჯავშან-ქაფითა. რაზმი დააწყო. მიჰმართა. სწრაფად წავიდა.

იმ დღეს მისი მებრძოლი მისმავე ხმალმა დაჰტლითა. მიეახლნენ. შეატყეს მათ ტანთა აბჯარცმულობა. კაცი მოვიდა, მეფის მოციქულობა მოართვა ტარიელს; ეთქვა თუ, აბჯრით გხედავთ, ეხლა ამად ვართ თქვენზე გულ-ნაკლულადაო. ტარიელმა შეუთვალა თუ, მეც ვიცი, რაც ჩემთვის დაგიპირებიათ, თქვენ რასაც ჰთათბირობდით, არ იქმნება, ჰბრძანეთ, მოდით, შემებენით, ვითა წესი და რიგია, მეც თქვენ დასახოცად ხელი ხმალზე მაქვსო. რა მივიდა მოციქული, ლაშქართათვის კვამლი შეჰქმნეს, დამალული გაამჟღავნეს, სამალავითგან გამოვიდნენ, თავნი ორგნით აქარავნეს, მრავალკეცი რაზმი შეჰქმნეს, თუმცა ტარიელს ვერა ავნეს რა.

შუბი სთხოვა, ხელი ჩაჰყო მუზარადის დასახურად. საომრად ატეხილიყო მათდა გამტეხად. ერთს უტევამს წასწვდა, წაჰგრძელდა და გრძლად წავიდა. იმათ ურიცხვი რაზმი ეწყოთ, წყნარად და აუშლელად იდგნენ. ახლოს მივიდა. შემოჰხედეს, სთქვენ თუ, შმაგიაო. მკლავ-მგარმა მიჰმართა იქ, სადაც უფრო იდგნენ ჯარი. კაცს შუბი ჰკრა, ცხენი დასცა, ორნივე მიჰხდნენ მზესა. შუბი გასტყდა, ხელი ჩაჰყო, ხმალს გამლესავს უქებდა. შიგ ასრე გაერია, ვითა ქორი გნოლის ჯოგში, კაცი კაცს შემოსტყორცა, ცხენკაცის გორა დასდგა. მისი გნატყორცი კაცი, ტანაჯორივით ჰბრუნავდა.

წინა კერძი ორი რაზმი სრულებით ამოსწყვიტა. ერთობლივ მოეხვივნენ, ირგვლივ გარშემო დიდი ომი გაიმართა. რასაც ჰკრავდა, ვერ დაუდგებოდა, მჩქეფრად სისხლს აღმოჰღვრიდა, გაკვეთილ კაცს ცხენზე მანდიკურად გადაჰკიდებდა, სითაც იყო, გაურბოდნენ, პირს არიდებდნენ. საღამო ჟამს ქედით დაიზანა მათმა დარაჯამ, ნულარ ღვეხარტ, წავედით, ცამ კვლავ რისხვით მოგვხედაო. საშინელი მტვერი მოდიოდა, ამად ჰშიშობდნენ, ნუ თუ უთვალავმა ბევრმა სპამ სრულებით ამოგვწყვიტოსო. ის მტვერი იყო ტარიელის ლაშქარი, რომელიც არ წამოეყვანა. რა შეეტყოთ, წამოსულიყვნენ, ღამე წამორთვით ევლოთ. მინდორი ვერ დაიტევდა და მთა-მთა ჰმგზავრობდნენ. გამოსჩნდნენ, ტაბლაკს სცემდნენ, ბუკმა ხმა გააზეარა. რამაზ მეფე ჰნახეს, გასაქცევად გაემართნენ. შეჰკივლეს. მათი ნაომარი ველი ომითვე გადაიარეს. მეფე ჩამოაგდო ტარიელმა, ერთმანერთს გაეხმაღნენ. მისი სპა ყველანივე დაიპყრეს, არ დაუხოცნიათ. უკანა ლაშქარიც წამოეწია გაქცეუებს. დაუწყეს დაპყრობა, ჩამოყრა შეშინებულ ძლეულებსა. ძილ-მკრთალ, ღამე-თეულებს ძილის ნაცვალი ერგოთ. მრთელ ტყვეებსაც არ აკლდა კვნესა ისე, როგორც სნეულებსა.

ნაომარ ადგილზე ჩამოჰხდნენ დასასვენებლად. ტარიელ ხმლით ხელში დაკოდლიყო, წყლულად აჩნდა. მისი სპა მოდიოდა სანახავად და მის საქებლად. ვერ ეთქვათ, ვერ მიმხვდარიყვნენ თუ, როგორ მოეხსენებინათ ქება. ერთ კაცს ეყოფოდა, რაც დიდება სჭირდა ტარიელსა. ზოგნი შორით ჰლოცავდნენ, ზოგნი ხვევანს უპირებდნენ. ვისი გაზრდილიც იყო, ის დიდებულნი აუტირდნენ. ხოლო როცა მისი ხმლით განაკვეთი ჰნახეს, მეტად გაუკვირდათ. გაჰგზავნა ყველგან ლაშქარი, ალაფი ააღებინა. ერთობ სავესენი მოვიდნენ, თავი გაალაღებინა, მის მიძებნელთა სისხლს მინდორი შეაღებინა, არ უბრძოლნია, ქალაქთა კარი უომრად ააღებინა.

რამაზს უთხრა ტარიელმა, თავი იმართლე, ვითა სამუხთლოს ჩამდენმა, და სიმაგრენი ყველა მე ჩამაბარეო. რამაზმა სთხოვა, ერთი ჩემი დიდებული მომეც, ზედ მაპატრონე, ციხოვანთ გაუგზავნო, ბოლოს კი ყველაფერს მოგცემ, ხელთ გაქონებო. ტარიელმა მისცა ერთი დიდებული, თან ყმები გააყოლა. ციხოვნები ერთობლივ თავის წინ მოიყვანა. ხელთ მისცეს სიმაგრენი ასე, რომ ომი შენანანა. საჭურჭლე აუარებელი იყო. მაშინდა შევიდა ხატაეთს, მოჰვლო და მოითვალა. საჭურჭლეთა კლიტენი დაუმალავად მოართვეს. ქვეყანა ჩასხა, უბრძანა, უკრძალავად იყვენით, იცოდეთ, არ დაგწვით, გაუგვალავად დაგყარეთო. საჭურჭლენი დაათვალთიერა. დაჰშვრებოდა, თუ მოსთვლიდა უცხო ფერ საჭურჭლეთა. ერთგან ჰნახა საკვირველი ყაბაჩა და ერთი რიდე. თუმც ენახა კაცსა, სახელის ცნობასაც ინატრიდა. ტარიელმაც ერ შეიგნო, რა იყო, ანუ რაულად ნაქმარი. ვისაც უჩვენა, უკვირდა

ღვთის სასწაულად იტყოდა. არც ლარულად ჰგებოტა ქსელი, არც ორხოულად. სიმტკიცე უგავდა ნაქედსა. ცეცხლში შენართაულადასთქვა. ყაბაჩა და რიდე იგი საძღვნოდ გადასდო მისთვის, ვისი შუქიც უნათებდა. მეფისთვის საარმადნოდ დაარჩია, რაც სჯობდა, ჯორ-აქლემი ათჯერ ასი—ყველა წვივ-მაგარი დატვირთული გაუგზავნა.

7. წიგნი დასწერა ინდოთ მეფესთან. სვიანობით მოიკითხა. აცნობა ამბავი ხატაელთ მუხთლობისა, მათვისვე ზიანით რა დასრულდა, ისიც შეუთვალა, წიგნის დაგვიანების მიზეზი ეს იყო, მეფე შევიპყარ და ალაფიან ტყვიანად მოგიჭალო.

რა ყველაფერი იზრუნა, გამოემგზავრა ხატაეთით. საჭურჭლენი წამოიღო, რა აიკლო სახელმწიფო. აქლემები რომ არ ეყო, ხარბი დაიხმარა. რაც სწადდა, აგრე ჰყო. ხატაეთის ხელმწიფე შეპყრობილი მოჰყვანდა. ინდოეთს მოვიდა. საუცხოო კარვები იდგა მოედანზე. ტარიელის საუბარსა და მხერას მოწადინებული მეფე იქ ჩამომხდარიყო და იმ დღეს ნადიმი გაემართა. მოეგება მისი ტკბილი გამზრდელი. რა ქება არ უთხრა! ხელი გაუხსნა, რბილი სახვევი შეჭაკრა. უაღერსებდა, უმხერდა ახლო მჯდარ ტარიელსა. იმ ღამითაც ნადიმად ისხდნენ და საამოდ მხიარულებდნენ.

დილას ქალაქში შევიდნენ, მოედნით რა აიყარნენ. მეფემ ჰბრძანა, ლაშქარი შემოსჯარეთ, დღეს ხატაელნი მიჩვენეთ, ტყვენიც მოხვევარეთო. ტარიელმა რამაზ მეფე მის წინ შეპყრობილი მოიყვანა. ხელმწიფემ ტკბილად მოიკითხა, აკვნის შვილივით. მამაცი ტარიელის მეტის მეტმა გულადობამ ორგული და მოღალატე ნამსახურს დაამგვანა.

ხატაელ მეფეს უმასპინძლა, უაღერსა, ხანდახან მათ შესაფერ საუბარსაც უბრძანებდა.

ცისკრად მოიხმეს ტარიელ და სალმობიერო სიტყვა უბრძანეს აქამდის რა გვმტრობდა, ხატაელს შეუნდობო. ტარიელმა ჰკადრა ვინათგან ღმერთი შეცოდებულს შეუნდობს, თქვენც უყავით წყალობაო. მაშინ რამაზს უბრძანა მეფემ, იცოდე, შეწყალებულს გაგზავნი მაგრამ არ გნახოთ კვლავ ჩვენს წინ გაწბილებულიო. ხარაჯა დასდევს ასჯერ ასი დრაჰკანი შეჰყვეთეს, კვლავ ხატაური ათასი, სხვა სტავრა, სხვა ატლასი. მერმე ყველა დაჰმოსა როგორც იგი, ისევ მისი მხლებელი. ხატაელმა დაუმაღლა, დასდრკა, მღობლად თაყვანისცა. მოახსენა, თქვენი ორგულობა ღმერთმა შემანანა, ხოლო თუ კიდევ ოდესმე შეცოდო, მაშინ მომკალო. წავიდა და თავისიანი სუყველა თან გაიყოლა.

8. მეფის კაცი მოუვიდა ტარიელსა. ის იყო, ცისკრობდა. ებრძანებინა, მას აქეთ სამი თვეა, რაც შენ დაგშორებივარ, მინდორში მოკლული ნაღირო არ მიქამია და თუ არ დამაშვრალბარ, წამოდიო. ტარიელ შეეკაზმა, დარბაზს მივიდა. დაჰხვდა ავაზის ჯარი. დარბაზის არე მთლად სავსე იყო ქორ-შავარდნითა. შეკაზმული მეფე სჯდა, მშვენებით მზეს ემზგავსებოდა. გაუხარდათ მისვლა ტარიელისა.

მეფე იღუმალ ცოლს ელაპარაკა, ომით მოსული ტარიელ სანახავად სასურველია ასე, რომ მნახველთ გულს გაანათლებს, რაც უნდა ბნელ იყვეს. რაც დაგვედრო საქმნელად, ჰქმენ, ნუ ჰზომანობ და სცან, რაც გამცნო. რათგანაც ქალია სამეფო, ჩვენგანვე წოდებული, ვინც ჰნახავს, ესლა ჰნახოს, გვერდსა დაისვი, სრას დამხვდით ორნივე, მეც მოვალ სიხარულითაო.

მოინადირეს მინდორი, მთის და გორის ძირი. აღრე დაჰბრუნდნენ ასე, რომ ეჯი არ გაევიდოთ შორი გზისა. აღარ იბურთავეს, ორი თამაშობა დაიშალეს. ტარიელის მნახველთ მოეცვათ ქალაქი, შუკა და ბანი. ენიანი კაბა უხდებოდა ომ გადახდილსა. თვითონაც ფერ-მიხდილ გვარად ჰშვენოდა ვარდივით ცრემლით ნაბანი. ვინც უმზერდა, ჰბნდებოდა. რიდე რომ ეშოვნა ტარიელს ხატაელთა ქალაქში, ის ეხვია. ჰშვენოდა გულის გასახლეობლად. მეფე ჩამოჰხდა. შევიდნენ ტარიელის გამზრდელთა დარბაზში. რა შეჰხედა ნესტანის მშგებრ ნათელ დაწვთა ელვასა, ტარიელ დაჰკრთა. იმ პირ-მზეს ტანთ ეცვა ჯუბა ნარინჯის ფერი. ზურგით ედგა ხადუმთა ჯარი, დას-დასად, უბან-უბან და მისი პირის სინათლეს აევსო მრთლად სახლი. ვარდს შუა ჰშვენოდა ტყუბი ძოწ-მარგალიტები.

ნაომარ დაკოდილ ტარიელს ხელი ყელზე ჩამოება. დედოფალი საჯდომთაგან აღგა, წინ მოეგება. შვილივით გადაჰკოცნა და უთხრა, ნუ ეჭვ ამას იქით, მტერი შეგებასო. ახლოს დაისვენს აღგილზე, სადაც იამებოდა. პირის-პირ უჯდა ის პირ-მზე, ვისთვისაც გული უკვდებოდა. ძალვით უჰვრეტდა, ქალიც უჰვრეტდა, სხვას არაფერს ეუბნებოდა. თვალნი მოსწყვიტნა, სიცოცხლე ეარმებოდა.

პურის ჭამა გაიმართა მათი ძალის მზგავსი ასე, რომ სხვაფრივ გახარება ასეთი ჯერ თვალს არ ენახა. ყოველი ჯამი და ჭიქა ფირუზ-ლალის იყო. მეფემ ჰბრძანა, არავინ გაეშვათ, არც მთვრალი. იქ მყოფი ტარიელ მიეცა მეტის-მეტ შვებასა. რა ნესტან შემოჰხედავდა, ესეც შეჰხედავდა. მაშინ ცეცხლი უწყებდა შრეტასა, გაშმაგებულ-გარეტებულ გულს აწვევდა კაცთა კრძალვასა.

რა უამჯა ჰირანჰირ საყვარედისა ჭყრეტას!?

მუტრიბთ დააგდეს მღერა. ჰსულეო, თავსა ჰბრიდნენ. უბრძანეს, შვილო ტარიელ, გასახარელ სანატრელად აგვიჩინებართ მით, რომ ჩვენი მებრძოლნი ავაგლახე, შენ მნახველთაც ტყუილად არ ჰყევნართ სა-

კვებნელად. თუმცა შენი შემოსვა გვმართებს მორჭმულო მოვლენილისა, არ შეგმოსთ, მაგ კაბას არ აგხდით, გშვენის. ეხლა გქონდეს ასი საჭურჭლე. რაცა გწადს, თვით შეიკერე, ჩვენი ნულარ გრცხვენიაო. კვლავაც მხიარული დასჯდა. მოლხენა მოიმატა. გაგრძელდა ნადიმობა, ბარბითი და ჟღერა ჩანგთა. რა დღეს მწუხრი მოერია, დედოფალნი წამოვიდნენ. ძილ პირამდის სიხარულს სიხარული ვერ ჰგვანდა. სხვებიც აიყარნენ.

ტარიელ საწოლში რა შემოვიდა, ცნობა რეტსავით შეექმნა. ძალღონე არ ჰქონდა ტყვე ქმნილს ცეცხლის საშოეტად. აგონდებოდა, აღხენდა მისგან ჰვრეტის ფიქრი. მონა მოვიდა და მართალი ამბავი უამბო, აჯიღოსანი ქალი იკითხავს თქვენს ამბავსო. მაშინვე სცნა. აიჭრა გულგამკრთალი. მოვიდა, ასმათ ჰნახა, მასთან მომავალი. ასმა თის ნახვა იამა იმისთვის, ვისთვისაც ჰკვდებოდა. აღარ მიუშვა, მოეხვია, თაყვანი ეცა. ხელი მოჰკიდა, თავის ტახტის ახლო დაისვა, ჰკითხა, ნეტა თუ მოსულა შენსას მორჩი ალვის ხე, მისი ამბავი მიაშვე, სხვას ნურას მეუბნებიაო. ასმათმა უთხრა თუ, მართალს გკადრებ, არ მოგეფერები, დღეს ერთმანერთი გინახავთ და მოგწონებია, ეხლა კიდევ უბრძანებია ჩემთვის, გაცნობო მისი ამბავიო.

9. ტარიელმა წიგნი ჩამოართვა. ჩაჰხედა, ეწერა, შენი წყალოჯავარის სიტურფე ვჰნახე, ჰშვენოდი ომ გადახდილი, ცხენ ნაჭენები. ჩემი ცრემლთა დენიხ მიზეზად ამჩენიხარ. თუ მოვჰკვდი, ხომ ველარ დაესძრავ ენასა, ღმერთს რომ მოუცია ჩემთვის შენდა საქებრად. შენს მზეს ვჰფიცავ, ჩემი თავი შენს გარდა არვის დაეკუთვნება. თუმცა ცრემლსა ჰღვრი, მაგრამ არ ცუდად. ამას იქით ნულარ სტირი, თავი არიდე ჭირსა. წელან რო მოხდენით გქონდა შემოხვეული, ის რიდე მომეც. რა მნახო, შენც გიამოს, ხოლო მე შენეულით ვჰმშვენობდე. ეს სამკლავე შეიბი, თუ ჩემი ხაფრი გაქვს, ერთი ასეთი სხვა ღამე ცოცხალს არ გაგაენებოდესო.

ტარიელს იამა ასმათის ნახვა. მისანდოდ უჩნდა, ვითა დაი. მკლავის საბამი მაშინვე მკლავზე შეიბა. მერმე მოიხსნა თავისი რიდე, შავი რამ ტკიცე და საუცხოო ქსოვილი და გადასცა ასმათსა, ყაბაჩაც მასთანვე.

10. ტარიელ სწერდა, მზეო, შენგან მონაფენი შუქი გულში მეცასი მარჯვე და სილაღე მომეშალა. ხელ ქმნილმა შენი სილამაზე განვიცადე. სიცოცხლე რო შემარჩინე, მის ნაცვლად რა სამსახური გადავიხადო? ეხლაც ჩემთვის ეს ჟამი იმ ჟამს დავადარე. დაბნედილს ნუ დამაგდებ. მო, მიშველე, რამ მარგე. ამ სოფლად სხვას ვის უნდა შევჰხვდე, თუ არ შენ.

ასმათ ქალი ადგა და წავიდა. ტარიელ დაწვა. საამოდ დაეძინა, მაგრამ შეპკრთა. საყვარელი სიზმარში ჰნახა. გაელვია, აღარ ჰყვანდა. სულდგმულობა მოჰბეზრდა. ღამე ასრე გაათენა.

დილას ადრე სრა-დარბაზში მიიხმეს. ადგა. იმ წამსვე წავიდა. ჰნახა, ორნივე ერთგან ისხდნენ სახე მხიარულნი. რა მივიდა, დაჯდომა უთხრეს. ტარიელ წინ დასჯდა სკამითა. უბრძანეს თუ, ღმერთმა ასე დაგვაბერა, ვაჟი არ მოგვცა, ქალი გვყავს. მისთვის ქმარი გვინდა, ხად მოვჰნახოთ, რომ ჩვენი ტახტი მივსცეთ, სამეფოს ვაპატრონოთ, არ ამოვსწყდეთ, მტრებს ხმალი ჩვენთვის არ ვალესვინათო. ტარიელმა ჰკადრა, თქვენი ძის არ ყოლა გულ დასაჩნევია, მაგრამ იმედად გვეყოფა, ვინც მზეს დაედარება. ვისაც სთხოვთ შვილს სასიძოდ, დიდად გაუხარდება. სხვა რაღა გკადრათ? თვით იცით, მაგ საქმეს რა მოგეგარებაო.

დაიწყეს საქმის რჩევა. გული უძღვებდა ტარიელს, თუმცა უწუხდა. სთქვა, ამის დაშლა ჩემგან არ ითქმის, არ იქმნებაო. მეფემ ჰბრძანა, ხვარაზმშაჰ, ხვარაზმელი ხელმწიფე თუ მოგვცემს შვილს საჩვენოდ, მისთანა სხვა არვინ არისო. ეტყობოდათ, წინასწარ დაესკვნათ. ერთმანერთს უცქეროდნენ, მორიდებით მოლაპარაკენი. ამისგამო დაშლა ვეღარ ჰკადრა ტარიელმა. დაჰმიწდა, დაჰნაცრდა, გული უკრთებოდა. დედოფალმა სთქვა, ხვარაზმშაჰ მორჰმით მჯდომელი მეფეა, მათ შვილს სასიძოდ ჩვენთვის სხვა რომელი უნდა სჯობდესო. ტარიელმა შეცილებაც ვერ ჰკადრა, რათგანაც თვით დედოფალი მოწადინებულ იყო. ამის გამო უმოწმა და მისი სულთა მხდომელი დღეც დაინიშნა.

გაჰგზავნეს კაცი ხვარაზმშას წინაშე შვილის სათხოვნელად. შეუთვალეს, ჩვენი ყოველი სამეფო უმკვიდრო გაჰხდა, ერთი ქალი გვყავს საძეო, არა სხვაგან გასათხოვარი და თუ მოგვცემ შვილს სამისოდ, სხვას ნულარას მოელიო. კაცი მოვიდა. ჯუბაჩა-რიდით ავესო, ხვარაზმ შას დიდი სიხარულით გაჰხარებოდა, ებრძანებინა, ღმერთმა ნატვრა აგვისრულაო. კვლავ გაჰგზავნეს სხვა კაცები სასიძოს მოსაყვანად, დაავედრეს, ნუ აყოვნებთ, მოდით, ვითა გვიბრძანებიაო.

ტარიელ მაშვრალი, ნაბურთალი საწოლში შევიდა მოსასვენებლად. გულზე სევდა შემოაწვა, იწყო ჰირთა მოპოვნება. მეტის მეტმა სევდამ მისწურა გულში დანის დასაცემად. იმ დროს ასმათის მონა შემოვიდა, წიგნი მოართვა, ეწერა, ვისაც ტანი ალვას მიგიგავს, ადრე მოდი ასე, რომ არ დააყოვნო ხანიო.

შესჯდა, წავიდა. ბაღჩასთან მივიდა. ბაღჩა შეჰვლო, კოშკი დაჰხვდა. ასმათ ჰნახა, ძირს იდგა. ჰნახა, ნატირები იყო, ცრემლი აჩნდა, დაწვთა დასდენოდა. დაუმძიმდა, არა ჰკითხა რა. სურვილით მოელოდა მის მისვლასა. მოწყენილი ჰნახა, ეს უფრო დაუმძიმდა. როგორც უწინ შემოსცინებდა, ეგრე აღარ გაუღიმდა. სიტყვაც არ მოუგია,

მხოლოდ ცრემლი წვიმად სდიოდა. ამით უფრო დააწყლოლა, არა თუ მისი წყლულისთვის რამ ეწამლებინა. რაც იყო მისი საგონებელი, მეტად შორს დაუყენა. შინ კოშკში შეიყვანა, ფარდასაც აუზიდა. ტარიელ შევიდა, ჰნახა ის მთვარე. ქირი ყველა მოჰშორდა, გულზე შუქი შემოადგა. მანათობელი ქალი ბნელში იყო ფარდას იქით. პირი ოქრო მოშლით ებურა, რიდე, რომელიც ტარიელს მიეცა. მითვე მწვანით მოსილი უებრო იჯდა მიწოლით ტახტზე. ელვის მკრთომელი მისი პირი ცრემლის ღვარს მოეცვა. მიწოლილიყო, როგორც პირგამებულებული ვეფხვი კლდის ნაპირსა, არც მზე ჰგვანდა, არც მთვარე, არც თუ ედემს რგული ალვის ხე. ასმათმა შორს დაჰსვა გულ დალანვრული ტარიელ. მერმე ნესტან წამოსჯდა წარბ შექმუხნით გამწყრალ განრისხებული.

უბრძანა, მიკვირს, პირის შემშლელი რად მოჰხველ, შენ გამწირავე-მუხთალი და ფიცის გამტეხელი, მაგრამ ნაცვალ პასუხს ზენარს მოგცემსო.

ტარიელმა მოახსენა, პასუხს ვერას გკადრებ, თუ არ ვსცნობ მართალსა. რა შეგცოდე, რა მიქმნია უცნობოს და ფერნამკრთალსაო?

ქალმა კვლავ უთხრა, რა გითხრა მტყუანს და მუხთალსა? აღს დაუწვივარ ამად თუ, რად მოვპლორდი დიაკურად, განა არ იცი ჩემ საქმროდ ხვარაზმშას მოყვანის ამბავი?! შენ მჯდარხარ სავაზიროდ, შენ დაგირთავს ნება, შენ გასტეხე ჩემი ფიცი, სიმტკიცე და მცნება იგი. ღმერთმა ჰქმნას და შენი ხელოვნება ცუდად დაგაჩნია! გახსოვს, როცა შენი ცრემლი მიდამოს ჰბანდა, როცა მკურნალ დასტაქრებს წამალი მოჰქონდათ შენთვის?! მამაკაცის სიცრუისთანა სხვა რა უნდა იყვეს! რათგანაც დამთმე, მეც დაგთმობ. ევნახოთ, ვინ უფრო დაზიანდეს. ამას ვპრძანებ, ვინც უნდა ეპატრონოს ინდოეთს უგზოდ, თუ გზიანად, მეც მაქვს პატრონობა. ეგ ვერე არ იქმნება, წა, მომცდარხარ. შენი აზრები შენვე გვავს მტყუანს და შენ აგეთსა. ცოცხალ ვიყვე, შენ ინდოეთს ვერ დაჰყო ხანი, ღმერთმანი. თუ დაყოფას ეცადო, შენს თავს სული გააყრევიო. სხვა ჩემებრივ ვერ ჰპოო, კიდევც ხელი ასწია ზეცამდეო.

ტარიელმა შეჰხედა, ჰნახა სასთუნალზე მუსაფი გაშლით მდებარე იყო. აიღო, ადგა, აქო ჯერ ღმერთი და მერმე ქალი და მოახსენა, ერთი პასუხი უნდა გკადრო და თუ ცუდად ნალიქნი იყვეს, ცამ მრისხოს. თუ მალირსებ განკითხვას, ავი არაფერი მიქმნილო. რაც იცი, სთქვიო, თავის დაქნევით უბრძანა. კიდევ ჰკადრა, მე თუ, მზეო, ფიცი გამეტეხოს შენთვის, ღმერთმან ეხლავე ჩემთვის დაამეხოს თავისი რისხვა. მე მიმიხმეს მეფეთა დარბაზში, დიდი ვაზირობა შეჰქმნეს, წინასწარვე დაესკვნათ, რომ ის ჯაბუკი ყოფილიყო შენი ქმარი, დამეშალა, ვერ დავშლიდი, უმეტრობა მომივიდოდა. მაშინ თავს უთხარ მე,

მიემოწმე, დრომდის გიჯობს გულმაგრობა მეთქი. ვერ მიმხვდარიყო, რომ ინდოეთი არ არის უპატრონო. ერთი მე ვარ პატრონი შემაპულე, სხვას ხელი არა აქვს. არც თუ ვისმე მივსცე შენი თავი.

მაშინ ნესტან დარეჯანის მარგალიტს ძოწი მშვენივრად გარს მოე-
ვლო და უბრძანა თუ, ეგ საქმე მეც მართალი მგონია. არ დავიჯერებ
მე შენს ღალატს, ორგულობას, ღვთის გმობასა. იაჯდი ჩემს თავს და
მორკმით ფლობას ინდოეთში, მე და შენ დავჰსხდეთ ხელმწიფედ, ყვე-
ლას სიძე-სძლობას სჯობსო.

ტარიელს ღმობიერად დაუტკბა გამწყრალი. ახლოს დაისვა მა-
ნამდის არ ღირსებული და ეუბნებოდა, ცეცხლი უნდა დამივსო ამით
აგზნებულიო. უბრძანა თუ,

გახიერი, ჰხამს, აჩადეს არ აჩქარდეს,
რაცა სჯობდეს, მოაგვაროს, საწუთროსა დაწუნანდეს.

თუ სასიძო არ მოუშვა, ვაი, თუ მეფე გაგიწყრეს, შენ და ის წაიკიდ-
ნეთ, ინდოეთი გაჰქარწყლდეს. ხოლო თუ სიძე შემოუშვა, მაშინ უნდა
მე შემირთოს, ერთმანერთს გავეყარნეთ, ძოწეული გავგიფლასდეს, მათ
მორკმულთ მოივლინონ, ჩვენ კი სატანჯველი გავგიახლდეს. ეგე ამბად
არ მოჰხდება, რომ სპარსნი გავგიბატონდნო.

ტარიელმა ჰკადრა, ღმერთმან აშოროს იმ ჰაბუკს შენი ქმრობა.
რა შემოვიდნენ ინდოეთს, მე უჩვენო ჩემი ძალგული და ჩემი მეომრო-
ბა. ასრე დავჰხოცო, აღარაფრის სახმარობა შეეძლოთო.

ნესტანმა უბრძანა თუ, ღიაცი უნდა იყვეს ღიაცურად, საქმე
დედლად. დიდ სისხლს ვერ შეგაქნევ, შუა კედლად ვერ ვიქმნები. რა
მოვიდეს სიძე, მოჰკალ ასე, რომ სპა არ გაუწყვიტო.

ქმნა მართლისა სამართლისა ხესა შეიქმს ხმელსა ნედლად.

ასრე ჰქმენ, ჩემო ღმომო და ყოველ გმირთა მჯობო, მიპარვით მოჰკალ
სასიძო, ლაშქარს ნუ მოიშველებ, ნურც მის სპას დაჰხოც, როგორც
ზროხებს და ვირებსა.

ღიადი სისხლი უბრძანა კაცმანდა ვით იტვირთათ.

რა მოჰკლა, უთხარ ჩემს პატრონს, მამასა. ჰკადრე თუ, ვერა ვიქმ ინ-
დოეთის ჰამას სპარსთა მიერ, სამკვიდრო მამული ჩემია, დრამასაც არ
მივსცემ, თუ არ დამეხსნები, ქალაქს ტრამასავით გავიხდითქო. ჩემი
სიყვარული და ნდომა სულ ნურად ვინდა, ამით უფრო მოეწევი სა-
მართალსა. მაშინ მეფე ყელმოტეხით შემოგებეწოს, შემოგაკვდეს, ხო-
ლო მე ხელთ მოგცე ჩემი თავი, ერთგან სხდომა შეგვეფეროდესო.

ტარიელს დიდად მოეწონა ნესტანის თათბირი და გამორჩევა.
თავის მტრებს დააქადა ხმლის ქნევა დასახოცად. მერმე ადგა წამოსა-
სვლელოდა ქალმა ქვექვე წვევა დაუწყო. ტარიელს სწადდა, მაგრამ
შემოჰკდომა, შემოხვევა ვერ გაუბედა. ხანი დაჰყო, მოჰშორდა, მაგრამ
ხელქმნილივით გაჰხდა. ასმით წინ წამოუძღვა. ტარიელს ცხელი ცრემ-

ლი ჩამოსდიოდა. ჭირი ბევრჯელ აათასა, ლხინი აერთხელა. მერმე წასვლა აღარ ეწადა დაუყოვნებლივ.

კაცი მოვიდა, ახარა, სასიძო მოვავო, მაგრამ არ იცოდა, გლახ, თუ, ღმერთი რას უზამდა. მეფეს ესიამოვნა, სიტყვა არ ივაგლახა რა. ახლოს მიისვა ტარიელ, რა თავით ანიშნა, მოდიო. უბრძანა, ჩემთვის ეს დღე ლხინი ჭა სიხარულია. საჭიროა, დასაბოლოებლად ქორწილი გადავიხადოთ. კაცი გავჰზავნოთ, ყოველგნით მოვილოთ სრულად საჭურჭლე,

უხვად გავსტუმდეთ, ვავსებდეთ, სიძუნწე უმეტრუღია.

მაშინვე ტარიელმა ყოველგნით კაცები დაჰზავნა საჭურჭლის მოსაზიდველად. სასიძოც მოუვიდათ, ხანი არ დაუზმიათ. შიგნით მათგანნი გაეგებნენ, გარეთ ხვარაზმელები მოდგნენ. ერთგან მყოფს მათ ლაშქარს მინდორ-ველიც ვერ იტევდა. მეფემ უბრძანა ტარიელს, მოედანი კარვით მოჰკაზმეთ, სიძემ გამოისვენოს, ცოტა ხანი დაჰყოს. მისდა ნახვად სხვა სპა უშენოდ გავიდეს, შენ აქ ჰნახე, ნუ წახვალ, შენგან ესეც კმარაო.

ტარიელმა მოედანზე დასდგა წითელი ატლასის კარვები. სიძე მოკიდა, ჩამოჰხდა. დღე არ ჰგვანდა აღვსებისას. შეიქმნა გასვლა დარბაზით, ჯარიც იქ იყო ხასისა. ლაშქართ დაიწყეს დგომა თემ-თემად, დას-დასად.

ტარიელ დაჰშვრა, ვითა წესი იყო საურავ გადახდილი კაცისა. მაშვრალი წამოვიდა შინ, ძილი მოჰნდომოდა. მონა მოვიდა, ტკბილი ასმათის წიგნი მოართვა, ადრე მოდი, გიბრძანებს ზრდილი აღვის მზგავსიო.

ჯერ არ ჩამომხდარიყო, წავიდა, ფიცხლავ რა დაჰმორჩილდა. ასმათ ქალი დაჰხვდა ნატირები. ჰკითხა, ცრემლს რას ჰღვრიდიო. უთხრა, შენს მნახველს ტირილი ვით ამცილდეს, გაუწყვეტლივ ვით გამართლო, ვით გამოგესარჩლოო.

შევიდნენ. ჰნახეს, ნესტან ბალიშზედ წარბ შეჰკუხნით იჯდა. მას რო არე-მარე გაენათებინა, მზე მის მეტს ველარას იქმდა. ტარიელ წადგა. უბრძანა, რას უდგინარ, საომარი დღე გაქვს წინა. თუ გამწირე მიტყუე და კიდევ მოიმცლომარეო?

ტარიელს ეწყინა. აღარა სთქვა რა. ფიცხლავ გარშემობრუნდა. უკუ ჰყვილა, აწ გამოსჩნდეს, თუ არ მე, სხვას ვის უნდოდეს. ქალი ომს როგორ მაწვევს, აგრე როგორ დავაბუნდიო. შინ მოვიდა, დააპირა ხვარაზმეას მოკვლა. არ დამცხრალა. ას მონას უბრძანა, საომრად დაემზადენითო.

შესხდნენ. ქალაქი გაჰვლეს. არვის გაეცხადნენ. ტარიელ შევიდა კარავში. მისი ჩახლართული კალთა ჩასჭრა, ჩაჰკარაბაკა. ჰაბუკს ფეხთ მოეკიდა, თავი სვეტს შეუტაკა. წინამწოლთ დაიძახეს, საარაკე გლო-

ვის დღე დაუდგათო. ტარიელ ცხენზე შესჯდა. საკურთაქე ჯაჭვი ეცვა. ხმა გაუვარდა. ხახილი შეჭქმნეს, როგორმე დასწოლდენ. ტარიელ წამოვიდა, წვეწა დაუწყეს. მღვევრები დაჰხოცა. მაგარი და მტრებისგან დაუძლეველი ქალაქი ჰქონდა. შიგ შევიდა მშვიდობით. კაცი გაჰგზავნა, ყველგან ყველა ლაშქარს აცნობა, აქ მომმართეთ, ვინც ჩემს შველას დააპირებდეთო. არ შეწყვეტილა მღვევართ მოსვლა. დიახ ბნელ ღამეში. ცისკრად, რა ღამე დილად გათენდა, ტარიელ აღვა, შეიარაღდა. ჰნახა სამი დიდებული მეფეს გამოეგზავნა. ებრძანებინა თუ, ღმერთმან იცის, შვილივით გამოზრდილი მყევხარ, ჩემი სიხარული სიმძიმით აღ ასრე რად შესცვალე. ხვარაზმშას უბრალო სისხლი რად დამადებინე სახლად, თუ ჩემი ქალი გინდოდა, რად არ გამაგებინე. მე შენს მოამაგე გამზრდელს სიცოცხლე მაარმებინე და არ მახლებინე სიკვდილამდი შენი თავით.

ტარიელმა შეუთვალა, მეფეო, რვალის უმაგრესი ვარ, ამად არ ვებუები სიკვდილის ცეცხლსა. მაგრამ, ვით იცით,

ხელმწიფე ჰსამს მქმნელი სამართაფისა,

თქვენმა მზემ მაშოროს თქვენი ქალის ნდობა, იცი, ინდოთ სამეფო რა ზომ სრა საჯდომია. მეგვიდრე ერთილა მე ვარ. ყველა თქვენ გრგებია. ყველა მათი ამომწყდარა, თქვენ დაგრჩომია მამული. სამართლით ტახტი თუ არ მე, სხვას არვის ეკუთვნის. ვერ გელიქნები, ეგ მართალი როდია. ღმერთმა ვაჟი არ მოგცა, ერთი ქალი გიზის, ხვარაზმშაჰ რო დაჰსვა ხელმწიფედ, რა ნაცვალი დაჰრჩება? სხვა მეფე დასჯდეს ინდოეთში, მე ჩემი ხმალი უნდა მერტყას მაშინ? შენი ქალი არ მინდა, გაათხოვე, გამარიდე. ინდოეთი ჩემია, არ ვის მივსცემ, თუ არ ჩემს თავს. ვინც ჩემსას დამეცილება, აღმოვჭვხვრი. სხვა მეშველი, მომკალ, თუ ვინატრო.

11. ტარიელმა როცა სასიძო მოჰკლა და ხმა გაუვარდა, მეფემ გაიგო, აიქრა, თითქოს რამ სატკივარი გასჩენოდეს. დაუძახა, მიხმეო. გახმამყივარდა. სძებნეს, მაგრამ ვერ ჰპოეს. მის გამო მეფე მოჰყვა ჩივილსა. ჰკადრეს, აქ აღარ არის, კარები გაუვლიაო. მეფემ ჰბრძანა, ვიცი, ვიცი, მეტად კარგა შემიტყვია. მას უყვარდა ჩემი ქალი, სისხლი დაუთხევია. როცა კი ერთმანერთს ჰნახავდნენ, ვერ სთმობდნენ არ შეხედვასა. ჩემს თავს ვჰფიცავ, მას მოვჰკლავ, იმ ჩემს დასა. მე ღვთის უთხარ, მას კი ეშმაკის ბადეში გაუბამს. იმ ბოზკუროთ ასეთი რა მისცეს, რას დაჰპირდნენ? თუ დავარჩინო, ღმერთი ვჰგმო, მის სასჯელად ეს დამიმზადებიაო. იმ მეფის წესი იყო, თავის თავს ძვირად ჰფიცავდა და თუ დაიფიცავდა, არ გასტეხდა, იმ წამსვე დაამტკიცებდა. ეს წყრომა მეფისა ვინც შეიტყო, ვინც იცოდა, იმ ღვთის მტერმა უამბო მეფის დას დავარ ქაჯსა, ვინც გრძნებით ცის ამბავიც კი იცო-

და, შენმა ძმამ თავი დაიფიცა, ცოცხალს არ დაგარჩენს, ერმა იცისო. დაგარმა სთქვა, უბრალო ვარ, იცის სახიფრთა ღმერთმა. ვისგან მოვჰკვდე, ვისთვის მოვჰკვდე, ისიც ერმა იცოდესო. დავარ მოსთქმიდა, ბოზო, შენ ბოზო, რად მომკალი, შენც არ გელხინება. როსკიპო, ბოზო დიაცო, რად მოაკვლევინე ქმარი, ან მისი სისხლით რად მოაზღვევინე ჩემი სისხლი? ჩემი ძმა არ ცუდად მომკლავს, რა გიყავი, რა გაქმნევინე. მაგრამ, ღვთით, ვერ შეჰხვდეს იმას, ვისაც ეს ქორწილი ჩააშლევინეო. ხელი მიჰყო, წამოჰწიდა, გრძელი თმა დაუფუშა. დააღებდააღურჯა, მედგრად პირი მოიქუშა. ნესტანმა პასუხი ვერ გასცა, მხოლოდ სულთქმა და ოხვრა აღმოუტევა. შავმა ქალმა ვერა არგო, რა, ვერც წყლული დაუშუშა. დავარ რა გასძღა მისი ცემა-დაღურჯებითა, ორი მონა წამოდგა, პირად ქაჯთა მზავსი. მათ მოიღეს კიდობანი. ხვეწნით არ დაჰლაპარაკებიათ, ის მზე შიგ ჩაჰსვეს ნაღარაჯევად. ზღვისკენ განჰვლეს სარკმლები. კიდობანი მაშინვე გაუჩინარდა. მაშინ დავარმა სთქვა, ამის მქნელი ვინ არ დამქოლოს. ვიდრე მომკლევდეს, მოვჰკვდები სიცოცხლე გამწარებულიო. დანა დაცა და მოჰკვდა, რა დაეცა გასისხლიანებული.

12. ტარიელმა კაცები დაჰგზავნა. გონება გაშმაგებული იყო. ამას უფრო დაედავა, რომ ნესტანის ამბავი ვერ შეეტყო. ზღუდეს გადაადგა, მინდორ-ველისკენ რომ აეგო. ორი ქვეითი გამოსჩნდა. ტარიელ წინ მიეგება. ერთ მონას ქალი ჰყვანდა. გაიგო, თავგადაგლეჯილი და პირ სისხლ ჩამომდინარე ასმათ მოდიოდა. ღიმილით აღარ უყვილა ქალმა, არც თუ გაუცინა. ტარიელ დაიბნა. შორით დაუძახა, რა ამბავია, ან ცეცხლმა რად დაგვდავო. საბრალოდ შემოსტირა ასმათმა, სიტყვები ძლივს გამოსთქვა. უთხრა, ღმერთმა ცის სიმრგვლე ჩვენთვის რისხვით წამოჰგრაგნაო. ტარიელ ახლოს მივიდა, კიდევ ჰკითხა, რა ამბავია, მართალი სთქვიო. ქალმა დიდხანს სიტყვა ვერ უთხრა, რაც გაჭირვება ღდგა, მისი ნაათალი. დაწვთა ჩამონაწვეთი სისხლი მკერდს წითლად უღებავდა. მეჩმე უთხრა, მოგახსენებ, რად უნდა დაგიმალო. მაგრამ როგორც მე გაგახარო, შენც ვგრე უნდა შემიწყალო. ნუ მოცოცხლებ, ნუ დამარჩენ, შემხვეწე, შემიბრალე. ჩემს საწუთროს დამხსენ, შენს ღმერთს მიავალეო და უამბო. რა დაასრულა, სთქვა, ეხლა რად არ გიკვირს, რომ ცოცხალ ვარ და ლახვარ დაუსობელი. რაც მეკუთვნოდეს ამის მახარობელს, ის მიყავ. სულთა დგმა დაუთმობელი დამიხსენ სიცოცხლისაგანო, საბრალოდ ჰღვრიდა ასმათ შეუწყვეტელ ცრემლებს.

ტარიელმა უთხრა, დაო, რად მოგკლა, ან რა შენი ბრალია? მე ვჰქმენ ნაცვლად, თვით რომ მისი ჩემზე ვალი იყო; ეხლა თავს გადავსდებ მის საძებნად, იქაც კი, სადაც კლდე და წყალი იქმნებო, სთქვა

და მრთლად გაჰქვავდა, გული, ვითა სალი კლდე, შეექმნა. შეტმა ზარმა გააშმაგა, ცხრო და თრთოლა მოუვიდა. თავის თავს უთხრა, ნუ მოჰკვდები, ცუდი წოლა არას გარგებს. გიჯობს, გაიჭრა მის საძებნად, გაჰვარდე და ველთა ჰრბოდე, აი ჟამი, ვისაც უნდა ჩემი თან წამოყოლო.

შევიდა, ფიცხლავ შეიარაღდა და ცხენზე შესჯდა. წამოჰყენენ ას სამოცნი კარგნი ვაჟკაცი, მასთან რომ ხანი დაეყოთ, და წავიდნენ, კართა გარეთ დარაზმულები. ზღვის პირს მივიდა. ნავი დაჰხვდა. მენავემ ჩაცმული ჰნახა. ნავში ჩასჯდა, ზღვაში შევიდა, შიგა და შიგ გაალოგდა. მომავალი ნავი არ დაუგდია არსით უნახავად. მოვლოდა, არაფერი სმენია. შმაგი უფრო გაშმაგდა. თურმე ასე ვსძავდი ღმერთს, რომ სრულიად მომიძულაო, სთქვა. გაუოცდა, წელიწადი რომ დაჰყო, მაგრამ მისი მნახავი კაცი სიზმრადაც არ უნახავს. თანამყოლი ყველა ამოუწყდა. სთქვა თუ, ღმერთს ვერას ვჰკადრებ, ვერე ვჰყო, რაც იმას სწადდესო. ზღვა-ზღვა ცურვა მოეწყინა, ზღვის პირს გამოვიდა. გული სრულიად გაჰმხეცებოდა, ვაზირსაც არ უსმენდა. ყველა შემოჰფანტოდა, რაც ჭირში დაჰრჩომოდა, მაგრამ სთქვა,

კაცსა ღმერთი არ გასწიწავს, ასრე მისგან განაწიწას.

ერთი ასმათ და ორი მონა შეჰრჩენოდა, ვინც გულს უკეთებდა და შეეგონებდა. ნესტანის ამხავი ღრამის წონაც ვერ შეეტყო. ტირილი ღზინად უჩნდა და ცრემლი ფონად სდიოდა.

13. გულანშაროს ქალაქში წესად იყო, ნავროზობა დღეს ვაჰარი არცა ვინ ვაჰრობდა, არცა ვინ გამგზავრდებოდა. ყველა თანასწორად კაშმა-ლაშაზობას იწყებდა, მეფენი კი დიდ პურობა-დარბაზობას იხდიდნენ. დიდ-ვაჰრებს ჰმართებდათ დარბაზში ძღვენის მიტანა, ხოლო მათ საბოძერის ბოძება, მათისავე მზავისისა. ათ დღემდის გაისმოდა ყველგან წინწილა-ებნის ხმა, მოედანზე მღერა, ბურთაობა და ცხენთა ჰენების დგრიალი. ფატმანის ქმარი უსენ დიდ ვაჰრებს წაუძღვებოდა, მათ ცოლებს ფატმან წაასხაჰდა ასე, რომ მაწვეველი არ სჭირდებოდა. დედოფალს უძღვნიდნენ ძღვენსა მდიდარი, თუ გლახა, ვინც იყო. დარბაზში იმხიარულდებდნენ და შინ მხიარულნი დაჰბრუნდებოდნენ.

ნავროზობა დღე გათენდა. ფატმანმა და ვაჰრის ცოლებმა ძღვენი მიართვეს დედოფალსა. მიართვეს, მათ უბოძეს, აავსეს, აივსენ. დროზე თავის ნებით წამოვიდნენ ნასიმოვნები. კვლავ დაჰსხდნენ და ჰმხიარულდებდნენ. საღამო ჟამს ფატმან ბაღში გავიდა სათამაშოდ. ხათუნები გაიყოლა, ვინც მისი სარჩენ შესანახი იყო. მომღერალნი მიჰყვებოდნენ, ტკბილ ხმას იტყოდნენ. იმღერდა და ყმაწვილობდა, რიდე-თმას იცვლიდა.

ბაღში საუცხოოდ ნაშენი სახლები იდგა, მალალი, ყოველგნით

მხედველი და ზღვაზედ გამცქირალი. იქ შეასხა ხათუნები, ვინც ახლდა. იქაც კიდევ ნადიმი გაჰმართეს და დასხდნენ გამხიარულებულნი, ვაჭრის ცოლებს, ვითა დამ, მხარულად უმასპინძლა ფატმანმა. შექცევის დროს უმიზეზოდ გაჰხდა რამ უგემურად. როგორც კი შეეტყეს, აიშალნენ, ვინც პურის ქამად მსხდარიყვნენ.

მარტო დაჰრჩა ფატმან. სევდა რამ შემოაწვა გულზე. გამოაღო სარკმელი და პირი ზღვას შეაქცია. იხედებოდა, იქარვებდა კაეშანსა. შორს აჩნდა ცოტა რამ. ზღვაში მოსცურავდა. მფრინვლად სთქვა, ანუ მხეცად, სხვას ვერაფერს ამზგავსა. შორითგან ვერ იცნო. მოუახლოვდა. ნავი იყო. ორ კაცს ტანად შავს, თვით პირიც შავი ჰქონდათ. იქითაქეთ მოსდგომოდნენ ახლოს, ოდენ თავი უჩნდათ. გამოვიდნენ. ის უცხო სანახავი გაუკვირდა ფატმანსა: ნავი გამოჰზიდეს, გამოიღეს ბაღის წინ. მიიხედ-მოიხედეს, ვინ გვიჭკრეტს, სად ვინ არისო. სულიერი ვერა ჰნახეს, ვერც რამ შეაშინა. ფატმან იღუმალ იხედებოდა, სულ განაბული იყო თავისთვის შინ. ნავის კიდობანს აჰხადეს, ტანად უცხო ქალი გადმოჰხდა, თავს შავრიდიანი, ქვეშეთ მწვანით მოსილი. მზეს სიტურფედ ეყოფოდა, მისი მგვანი რომ ყოფილიყო. რა მობრუნდა ქალი ფატმანისკენ, მისი სხივი კიდეს შემოადგა. მის ლაწვთა ელვარება მოსდებოდა ხმელეთს და ზე სკნელსა. თვალი ვერ გაუმართა ისე, ვით მზესა. კარი გამოჰხურა თავისკენ, მათი ცქერა ვერ შესძლო. მოიხმო ოთხი მონა, მის წინ რომ იდგნენ. უჩვენა, ჰხედავთ, რომ მშუქარა ტყვედა ჰყავსთ ინდოთა? ჩაეპარენით, ჩადით წყნარად, არ აჩქარდეთ. მოგყიდონ, ფასი მიეცით, რაც ინდომონ. თუ არ მოგცეს, ნულარ მისცემთ, წაჰგვარეთ, დაჰხოცეთ, ის ტყვე მოიყვანეთ, კარგად ჰქმენით, ეცადენითო. მონები ჩაეპარნენ, თითქო ჩაფრენილიყვნენ. დაევაჭრნენ, არ მოჰყიდეს. შავ კაცთ მეტად ეწყინათ. ფატმან სარკმელში გადადგა, რა გაიგო, არ მიჰყიდეს. შეუძახა, დაჰხოცენითო. შეიპყრეს, თავი მოსჭრეს და ზღვაში შეისროლეს. ქალს შემოადგნენ და სცვიდნენ.

ფატმან გაეგება, გამოჰგვარა, გული აერთგულა იმისთვის, ხვევნით თავი მოაძულა. მერმე თავის ტახტზე დაჰსვა და შეჰფრფინვიდა. ჰკადრა, მითხარ, ვინ ხარ, ანუ შვილი ვისი ტომის? ამ ზანგებს სით მოჰყვანდიო? პასუხი არა უთხრა რა, ცრემლი კი ას ნაკვეც წყაროდ სდიოდა. რა გაუჭირა საქმე კითხვით, მეტის საუბრითა, გულ ამოჯდომით წყნარად ატირდა ტყვე ქალი. მისმა შეხედვამ დასწვა, გული მოუკლა ფატმანსა. უთხრა, დედის უმჯობესი დედა ხარ შენ ჩემთვისა, რას აქნევ ჩემს ამბავს, ყბედის ზღაპარია. ვინმე ყარიბი ვარ უბედობედის შემსწრობი. თუ რაც მკითხო, არსთა მხედის ძალიმც გიგმიაო. ფატმანმა სთქვა, უდროოდ ურიგოა მოყვანა და მისი ხმობა, მომყვანელი გაშმაგდება და ცნობა ერთობ წაერთმევა. ხმობა უნდა დროზე,

თბრობა ყოველ სააჯოსა. რად არ ვიცი ამ ტურფა ქალის საუბრის უძროობაო! აიყვანა მაშინვე ის პირ-მზე. ძლივს დაჰმალა მისი შუქი. ჩამოჰბურა მრავალ კეცი მძიმე სტავრა, ის კი ცრემლს ჰსეტყვიდა. შინ მოაყვანა თავისას. ერთი სახლი მოუკაზმა, შიგ დაჰსვა ფარულად. არ ვის უთხრა სულიერსა, ფარვა-კრძაღვით შეინახა. ერთი ზანგი ამსახურა თვით შედიოდა, მარტო ჰნახულობდა. ყოფა-ქცევა საკვირველი ჰქონდა იმ პირმზეს. დღე და ღამ გაუწყვეტლივ სტიროდა და ცრემლს აფრქვევდა. ფატმან შეეხვეწებოდა თუ არა, გაჩუმდით, ერთ წამს მისი ხათრი ჰქონდა. როცა კი შევიდოდა, ცრემლის გუბე ედგა წინ. ამაღ დრო ველარ ჰპოვა კითხვისა, კიდევ რო ეკითხა, ვინა ხარ; ეგრე გასული რისგანაო, სისხლის ცრემლის ნაკადი მჩქეფრად სდიოდა ასე, რომ ხორციელი ვერ გასძლებდა სხვა, გარდა ქვისა. არ უნდოდა საბურავი, არც ქვეშაგებში წოლა. მუდამ რიდე ებურა და ყაბაჩა ეცვა. მკლავს სასთუნლად მიიდებდა და მიწვებოდა. ათასი ხვეწნით ძლივს აჰმევედა ცოტა რასმე.

იმ ტურფამ ფატმანის სახლში ეგრე დიდი ხანი დაჰყო. ვერ განდო ფატმანმა თავის ქმარს უსენსა, შესმენის რიდი ჰქონდა: სთქვა თუ, უამბობ, ვიცი, დარბაზში გამამეღავენებს ის ფლიდიო. ეს გაუხდა საგონებლად, შედიოდა და გამოდიოდა. სთქვა, თუ არ უთხრა, რა უყო, ჩემგან რა მოეგვარება; არცარა ვიცი, რა ვისგან მოეხმარება. ქმარი რა შემიტყობს, მომკლავს, ველარაფერი დამიფარავს, როგორ დავჰმალო ნათელი, მზის დასადარი. მე გლახ მარტომ რა უყო? მო და გავენდო, ნუ შევალ უსენის ცოდვაში, ვაფიცო, არ გამამეღავენოს, თუ მომცემს იმედსა, სულს ვერ წაიწყმედს, ფიცს ვერ გააცულებსო.

მარტო მივიდა. ელაღობა და ელაციცა თავის ქმარსა. მერმე უთხრა ერთ რასმე გაამბობ, მაგრამ ჯერ შემომფიცე, სულიერს არვის უთხრა, მტკიცე საფიცარი მომეცო. საშინელი ფიცი დასდო, კლდეს თავი ვახლო, რაც მიამზო, სიკვდილამდის სულიერს არავის უთხრა, არც მოხუცს, არც ახალგაზდას, არც მოყვარეს, არც მტერსაო. მერმე ფატმანმა ყველაფერი უამბო უსენს, ღმობიერ კაცსა, მოდი, აქ მომყევ, მზის დასადარს გიჩვენებო.

აღგა, წამოჰყვა. სრადარბაზის კარები შეიარეს. უსენ გაჰკვირდა; გაჰკრთა, რა ჰნახა ის ტურფა. სთქვა, რა მიჩვენე, რა ვჰნახე, რაა ნეტა რისა, თუ ხორციელი იყვეს, ღვთის თვალმა მრისხოსო. ფატმანმა სთქვა თუ, მეც არაფერი ვიცი ამ ხორციელის. რაც გითხარ, მის მეტი ცოდნა არა მაქვს. მე და შენ ვჰკითხოთ, ვინ არის, ვისგან სჭირს ის ხელქმნილობა, ნუ თუ რამ გვითხრას, შეეხვეწნეთ, წყალობა გვიყოსო. მივიდნენ, ორთავ ჰქონდათ მისი კრძაღვა. ჰკადრეს თუ, გვითხარ; რაა შენი შუქნამკრთალობის წამალი, ზაფრანად რას შეუქმნიხარო? რაც ჰკითხეს, არ იცოდნენ, გაიგონა, თუ არ ისმენდა. პირმოკუმული იყო,

კბილებს არ აჩნდა და წარბები მოშლით მოეკვცა: ბნელს მოეცვა, თითქოს ვეშაპისგან ჩაყლაპული მზე ყოფილიყვეს. თავიანთი საუბრით პასუხი ვერა ათქმევინეს. ტურთა პირქუშად იჯდა. წყრომა ვერ შეუტყვეს. კიდევ აწყენინეს. ატარდა, მიმიშვით, არ ვიციო, მხოლოდ ეს უთხრა. დაჰსხდნენ და რაც ეთქვათ, შეინანეს. ძლივს დააჩუმეს, დაამეს. ხილი მიართვეს, მაგრამ ვერ ატამეს. უსენმა სთქვა, ბევრათასი კირი ამიხოცა ამან და ამის დაწვებს, რომელიც მზისად კმარა, კაცი როგორ უნდა შეეხოს. მართალია, თუ ვერ მხედველმა სატანჯველი გაიასკეცა. შვილები თუ მერჩიოს, ღმერთმა დამიხოცოსო. დიდხანი უცქირეს და სულთქმა-ოხვრით წამოვიდნენ. შეხვედრა მისი სასიხარულოდ უჩნდათ, დაშორება დიდად აწუხებდათ. რა მოიცილიდნენ ვაჭრობის საქმისაგან, ჰნახულობდნენ. ასე დაეტყვევებინა მათი გული იმ პირმზის მახესა.

ხანი რამ გავიდა ღამე-ღღეთა გაყოლებითა. უსენმა უთხრა ფატმანსა, იმ დღეს აქეთ ჩვენი მეფე არ მინახავს, თუ მირჩევ, წავალ, ვჰნახავ, უღარბაზო, ძღვენი მივართვაო. ფატმანმა მოახსენა, კარგი, როგორც ჰბრძანებთო. უსენმა ტაბაკზე დააწყო თვალ-მარგალიტი. ფატმანი შეეხვეწა, დარბაზში მთვრალი დაგხვდება დარბაზის ერი. ამ ქალის ამბავს თუ არ მოერიდები, მომკლათ. უსენმა კიდევ შეჰფიცა, არ ვიტყვი, ხმალიც მეცეს თავშიო. მივიდა. ხელმწიფე ნადიმად მჯდომელი დაჰხვდა. უსენ მეფეს არიფი იყო და მეფე მისი მსურველი. თავის წინ მიისვა, ძღვენი ჩამოართვა. მაშინ გამოხჩნდა მთვრალი ვაჭარი, ცქაფი, გაუწაფელი და მსწრობელი.

მეფემ უსენის წინაშე მრავალი დოსტაქანი გამოსცალა. კიდევ დაჰლოეს და სხვა და სხვა ფარჩი-ქიქები აივსეს. უსენს ის ფიცი დაავიწყდა. რა მუსათი, რა მქა! მართლა თქმულა,

ანა ჭმარებებს უვაფსა ვარდი, ვინსა წაქანი.

დიდმა ხელმწიფემ უთხრა უტკუო მთვრალ უსენსა, მიკვირს, საძღვნოდ ჩემთვის სით მოგიტანია ეს თვალი, დიდროვანი მარგალიტი, უებროლალი სად გიპოვია? ჩემმა მზემ, შენი ძღვნის ნათალსაც ვერ ვადაგინდიო. უსენმა თავყვანი სცა, ჰკადრა, მაღალო ხელმწიფეო, ზეციით შეუქთა მომფენელო, არსთა მარჩენელო მზეო! რაც სხვა მაქვს, ვისია? ოქრო, გინდა საჭურქლე, დედის მუცლითგან რა გამომყვა? ყველაფერი თქვენგან მზოდებია. ამას გკადრებ, თქვენმა მზემ, ძღვნისთვის მაღლობა არ გმართებს. სხვა მყავს სასძლო თქვენი, თქვენი ვაჟის საცოლოდ. უცილოდ დამიმაღლებთ, რომ ჰნახოთ, მაშინ მეტად გაამრავლებთ ნეტარების ბრძანებასაო, სთქვა და კიდევ გასტეხა

ფიცი, სამტკიცე სჯულისა,

უამბო ქალის პოვნა: მეფეს მეტად იამა და გულის ღხენა მიეცა. უბრძანა დარბაზში მოყვანა ქალის და სრულ ქმნა უსენის თქმულისა.

ფატმან სახლში იჯდა სიამოვნებით. კარში შემოდგა მჭურის მონათ-
უხუცესი. თან ჰყვანდა სამოცი მონა, ვითა ხელმწიფეთ წესი არის.
მოვიდნენ ფატმანს გაუკვირდა, სთქვა, ზესი რამ საქმეაო. მიესალმ-
ნენ. უთხრეს, მზის სწორის ბრძანებაა, დღეს რომ უხუცეა ქალი უძ-
ღენა, ეხლავე მომგვარე, წავიყვანოო. ამის გაგონებაზე, ფატმანს თავს
ზეცა დაატყდა, რისხვით გორა გორას ეცა. კიდევ ჰკითხა გაკვირვე-
ბით, რა ქალი ვინდათ, რომელიო. მათ უთხრეს, უსენმა რომ შემო-
სძღვნა პირ-ვლვა მკრთომელიო. არას არგებდა, დაესვენა მისი სულთა
მხლომელი დღე. ფატმან ასთრთოლდა. ველარ ადგა, ვერც სჯდებოდა.
შევიდა, ჰნახა ის ტურფა მტირალი. ჰკადრა, მზეო, ჰხედავ, შავმა
ბედმა მიმუხთლა, ცა რისხვით მობრუნდა ჩემკენ და სულ მრთლად
ამიკლო. შემასმინეს, მეფე ვითხოვს, ამისგანა ვარ გულმოკლულიო.
ტურფამ უთხრა, დაო, ნუ გიკვირს,

ბედა უბედა ჩემზედა მიწივე ავისა მქმნედა;

კარგი რამ მჭირდეს, კიკვირდეს; ავი რა სავიწოდებო,

სთქვა და ხშირი ცრემლი მარგალიტივით გადმოჰყარა. გულუში შრად
ადგა, თითქოს ვეფხი, ანუ გვირი ყოფილიყვეს. როგორც ლხინი ლხი-
ნად არად უჩნდა, აგრევე ჰირი ჰირად. სთხოვა დი აჯილით მოიბურა
ტანი და პირი. ფატმან საჭურჭლეში შევიდა, ფასი არ დაედებოდა.
რაც აედებოდა, აიღო თვალ-მარგალიტი ისეთი, თვითო და თვითო
თვითო ქალაქად ჰღირდა. მივიდა, შეარტყა წგლსა და უთხრა, ჩემო,
ეგებ სადმე გამოგადგესო. მერმე მონებს ხელთ მისცა.

მეფემ შეიტყო და მოეგება. ტაბლაქსა ჰკრეს, ხარი გაჰხდა. ქალი
მიდიოდა თავმოდრეკით წყნარად და ჩუმად. მნახველი მოასკდა იმდენი,
რომ სარანგები ველარ იჭერდნენ, ვერ აწყნარებდნენ. მეფემ რა ჰნახა
საროს მზავსი, გაკრთომით ჰკითხა, მზეო, აქ როგორ მოიგვარებო.
ჰბრძანა, ნახული გამხდა უნახველად. ღვთის ვარდა ამის მზავსი კაცი
სხვა ვინ უნდა იყვეს. ამის მიჯნურს ჰმართებს, ხელ ქმნილი ჰბოლდეს
ველადო. გვერდზე დაისვა, ტკბილად ემუსაიფა, მითხარ, ვინ ხარ,
ვისი ხარ, ვისი გვარით მოსულიო. ქალმა პასუხი არა გასცა რა და
თავდახრით მოწყენით იჯდა ცნობა დაწყნარებული. მეფისას არ ის-
მენდა, რაც უნდა ებრძანებინა. მისი გული სხვაგან იყო, სხვა რამე
ფიქრებოდა. მნახველს უკვირდა. ვინ რას იაზრებდა. მეფემ ჰბრძანა,
რა მოვაგვაროთ, ჩვენი გული რით იხსნება. აზრი არა იქმნება ამ
ორის ვარდა. ან ვისიმე მიჯნურია, საყვარელი აგონდება, მას ვარდა
არვისთვის სცალია, არც არავის ელაპარაკება, ან ვინმე მწალი და
მალა მხედი ბრძენია. როგორც ზღაპარი, ასე ესმის ყბედობა, თუნდ
ბედი. სხვაგან არის, სხვაგან ჰფრინავს, მტრედვით ფიქრი აქვს. ღმერ-
თმა ჰქმნას, ჩემი ძე შინ მოვიდეს გამარჯვებული, მე დავახვედრო ის
ტურფა, ნუ თუ რამ ათქმევინოს, ჩვენც შევიტყოთ ნამდვილიო.

ხელმწიფის შვილი იყო კარგი გულოვანი ქაბუკი, მხნედ და თვალად უებრო, პირად და ტანად მშვენიერი. მაშინ ლაშქარს წასულიყო, დიდ ხანს დაპრჩებოდა. მამა იმისთვის ამზადებდა იმ ტურთა ქალსა. მოიღეს, ტანს ჩააცვეს ქალის ჩასაცმელი, მნათობი თვალის შუქი მრავალი აჩნდა. თავს ერთობილი ლალის გვირგვინი დაადგეს. მეფემ ჰბრძანა, მოჰკახმეთ უფლის წულის საწოლიო. წითელი მალრიბული ოქროს ტახტი დაუდგეს. ადგა თვით დიდი ხელმწიფე სრულიად სრადარბაზის პატრონი, ზედ დაჰსვა ის ტურთა და ცბრა ხადუმს უბრძანა კარის მცველად დადგომა. ხელმწიფე ნადიმად დასჯდა, როგორც მათ გვარს შეეფერებოდა. უსენს უზომო უბოძა ნაცვლად ტურთა ქალისა. ბუკსა და ტაბლაკსა ჰკრეს ზარის მოსამატებლად, ნადიმობა გააგრძელეს. პურის ქამა მჭტად გრძელი შეიქმნა. იმავე დროს პირმზე ქალი ბედს ეტყოდა, რა მკვლელი ბედი მქონია, სადაური სად მოვსულვარ, ვის შევჰხვდები ვისთვის ხელქმნილი. რა ვჰქმნა, რა ვჰყო, რა მერგება, მეტად გამძნელებია სიცოცხლე. ნუ დავაჰქნობ ვარდისფერ მშვენებასა. ვეცადო რასმე, ნუ თუ ღმერთმა ჩემს მტერს მომარიდოს,

სიკვდილამდის ვის მოუკლავს თავი კაცსა შეცნაიქსა.
 რა მისჭირდეს, მაშინ უნდა გონებანი გონიქსა!

მოიხმო ხადუმები. უბრძანა, ისმინეთ, ცნობას მოდით. მოლორებულ-ხართ, დამცდარხართ ჩემს პატრონობაში. დამცდარა თქვენი პატრონიც, თუ ჩემს სძლობას ჰლამის, ჩემთვის ცუდად იცემს ნობას, ბუკსა და ტაბლაკსა. თქვენ დედოფლად არ ვვარგვარ, გზა სხვა მიძევს. ღმერთმა მაშოროს მამაცი, პირად მზე საროსტანი. სხვა რა საქმეს მნუკავთ, ჩემი საქმე სხვაა, ჩემი სიცოცხლე თქვენთან ჩემი შესაგვანი არ არის. უცილოდ თავს მოვიკლავ, გულში დანას დავიცემ, თქვენ დაგხოცთ თქვენი პატრონი, სოფლად ვერ დაჰყოფთ ხანსა. ესა სჯობს, საქურქლე მოგცეთ, ტანს მძიმე მარტყია, მე გამაპარეთ, გამიშვით, თორემ დაიწყებთ ნანვასა. სთქვა და შემოიხსნა მარგალიტი, რაც თვალი შემოერტყა. გამჰვირვალის ლალის გვირგვინიც მოიხადა, მისცა, რა უთხრა, გამომიღეთ, გულმხურვალედ გეხვეწებით. მე გამიშვით, თქვენს ღმერთს დიდი ვალი მიავალეთ.

მხვევლებს სიხარბე მოერიათ ძვირფასი საქურქლისა, დივიწყეს მეფის შიში, ვითა ერთი გზირისა, და დაასკვნეს გამოპარება პირმზე ქალისა. ჰნახე თუ, რასა იქმს

ოქრო, კვერთხი ეშმაკთა ძირისა!
 რა ოქრო მისთა მოუვასთა არ ოდეს მისცემს ღმერთსა,
 დედ სიკვდილამდის სიხარბე შეაქნევს კბილთა ღრეჭნასა:
 შესდის და გასდის, აკლია, ემდურვის ეტლთა რბენასა.
 კვლავ აქა სუფსა დააბაშს, დაუშდის აღმაფრენასა.

ხადუმებმა რა აუსრულეს საწადელი საქმე, ერთმა ტანთ გაიხადა, მისცა პირმზეს თავისი ჩასაცმელი და სხვა კარებით გამოაპარეს. დარ-

ბაზში მსმელი იჯარებოდა. ბადრი მთვარე გველისაგან ჩაუყლა-
პავი დაპრჩა. ხადუმებიც გადაიხვეწნენ, იმასთან ერთად გაიპარნენ.

ქალმა კარს დაურეკა ფატმანსა. მისი ფატმანობა ჰბრძანა. გავიდა,
იცნო, მოეხვია, ჭანა, მასაც გაუკვირდა. შინ არ შემოჰყვა, შეანანა,
რად მაწვეო? უთხრა, შენი მოცემული განძით თავი ვიყიდე. სამაგიერო
ღმერთმა შემოგზლოს ზენა მოწყალებითა. ველარ დამმალავ, გამიშვი,
ცხენით გამგზავნე ფიცხლავ, ვიდრე ხელმწიფე სცნობდეს, რბენით კა-
ცებს მომწვედესო.

საჩქაროდ შევიდა ფატმან საჯინიბოში. საუკეთესო ცხენი აჩნა.
შეუკაზმა, ზედ შეჰსვა მხიარული, მზგავსად მისა, თითქოს მზე ლომზე
შემჯდარიყვეს. ფატმანს ჭირნახული წაუხდა. ვერ მოიძკო, რაც სთესა.

დღე მიიყარა. ხმა გაჰვარდა. პირმზის მღვეარი მოვიდა. მოიცვეს
ქალაქი, შეიქმნა მოსაწვეარი. ფატმანს ჰკითხეს. უთხრა, თუ ჰპოოთ
სახლში, სადაც მე ვარ, მეფეთა შემცოდე და მათი სისხლის მზღვევა-
რი ვიყვეო. მოჰნახეს. ვერას გაჰბდნენ. დაწბილებულნი გაბრუნდნენ.
მას აქეთ ხელმწიფე და მისი ყოველი ხლებული იგლოვდნენ. დარბაზის
ერი იისფრით მოსილი შედიოდა.

14. ვა, საწუთრო, სიდრუით თავი სეტანას ადარე,
შენი ვერავინ ვერა სცნას, შენი სიმუხთლე სად არე.
პირი მზისაებრ სსინო სად უჩინო ჭეჯავ, სად არე?

მით ვჭებდავ, ბოლოდ სოფელსა, თხრად სჩანს ყოფლი სად არე!

ერთ დღეს, სადამო ეამს, როცა მზე ჩასვლაზე იყო, ფატმან წაღ-
ვა დარაჯაგთა წინ, ხანაგის კარი უჩნდა. იმ პირმზეს იგონებდა, მისი
სევდა ჰკლავდა, სთქვა, კრულია ყოველი მამა კაცის ფიცო.

იმ დროს სითმე მოვიდა ყარიბი მონა სამის მოყვსითა. მონა მო-
ნურად იყო მოსილი, სხვები კი ხამით მგზავრულებ. სასმელ-საქმელი
შოიღეს, ქალაქში ნაყიდი ჰსვამდნენ, სკამდნენ და მუსაიდობდნენ.
მხიარულნი ისხდნენ.

ფატმან უყურებდა, უჭვრეტდა. სთქვეს, საამურად გავმხიარულ-
დით, მაგრამ აქ შევჰყრილვართ უცხო მოყვასნი, არც რა ვიცით, ვინ
ვინ არის, ან სით მოვსულვართ. ერთმანერთს ჩვენი ამბავიც უნდა
უთხრათო. მათ სხვათა სთქვეს თავიანთი ამბავი, ვითა მგზავრთა წესია.
მონამ უთხრა, დვითთ,

მე მარგალიტსა მოგიშვი, თქვენ ჭვრამს დავითესია.

ჩემი ამბავი თქვენს ამბავს სჯობია. მე ვარ მონა ქაჯთა მფლობლის
მალალი მეფისა. დამამხობელი სენი შეუდგათ. ჭვრისის შემწე, ობლის
შემწყნარებელი მოგვიკვდა. ეხლა მის შვილებს ჰზრდის მისი დაი,
მშობლის უკეთესი. დულარდუხტ დიაცია, მაგრამ ვითა კლდე, ლოდი
არის. ვისაც არ დაჰკოდს, მისი ყმა ჯერ ვერავის დაუკოდია. წვრილი

ძმისწულები ჰყვანან როსან და როდია. ეხლა ქაჯეთს ხელმწიფედ ჰზის მორკმული. ამბავი მოგვესმა, ზღვათ იქით სიკვდილი მათი დისა. ვეზირნი შესწუხდნენ, დაჰშალეს ხალვათი, როგორ ვჰკადროთ ხმელეთის მნათი პირის დავსებაო. როშაქ მონაა, ბევრათასი მონის თაფალი. ჰბრძანა, ვინმემ კიდევ მომკლას, მე ტირილს არ დავესწრები, მინდვრად წავალ, ვიმეკობრებ, ავივსები ალაფით. მერმე შოებული შინ მოვალ. მეფე როცა წავა დის დასატირებლად, მეც წავაყვებიო.

თავის ხელქვეითებს გვითხრა, წავალ, თან წამომყევითო. ასი მონა წავგიყოლა, ყველა მისგან არჩეული. დღისით მზისით ვჰმეკობრობდით, ღამეებსაც ვათევდით. მრავალი ქარავანი დავჰლევწეთ, ღარი ჩვენკენ გადმოვსდევით.

მინდორ-მინდორ მოვდიოდით დიახ ბნელ ღამეში. დიდი რამ სინათლე გამოგვიჩნდა შუა ველში. ვსთქვით, ნუ თუ ხმელეთზე ზეცით ჩამოქრილი მზეა. დაბნეულნი მივეცენით სჯასა. ზოგმა სთქვა, ცისკარია, ზოგმა სთქვა, მთვარე არისო. შორს მოუბარეთ, მივედით, გარს შემოვადექით. იმ სინათლითგან ჩვენი მოუბარი ხმა გამოჰხდა. გვითხრა, ვინ ხართ, ცხენოსანნო, თქვენი სახელი სთქვით. გულანშაროთ მოციქული ქაჯეთს მივდივარ! მერიდენით! ესე გვესმა. მაშინვე მოვადექით, ალყად გარშემოვერტყენით. პირმზე რამ ცხენოსანი ჩვენი თვალით განვიცადეთ. უცქირეთ მნათობ პირსა. მისი ციმციმი, ვითა მზე, ველს ეფინებოდა. ძვირძვირად გვეუბნებოდა დაწყნარებით რამ სიტყვასა. მისი კბილების შუქი შავ წამწმებზე ჰკრთოდა. კიდევ ველაპარაკენით ტკბილად. მონა არ იყო, სტყუოდა, ვავიგეთ. როშაქმა ქალობა შეატყო, ცხენით წაუდგა გვერდზე. აღარ გაუშვით, ვჰკადრეთ ჩვენი ხელით დაქვრა. ვჰკითხეთ კიდევ, გვითხარ მართალი შენი საქმე, ვისი ხარ, ვინ ხარ, სით მოხვალ? არა გვითხრა რა, არც არა ცხადი ამბავი, არცა რა დასამალავი. არა, არ გვითხრა, ვინ იყო, ან ვისგან ნამუხთლევნი, ქვეშ-ქვეშად გვეუბნებოდა კუშტად თავის მოკრძალებით, ვითა თავისი თვალით მჰვრეტელთ გამდალავი ასპიტი. როშაქმა გვიბრძანა, ნუ ჰკითხავთ, უთუოდ არ ეთქმება, იმისი საქმე უცხო, საამბობლადაც ძნელი არის. ჩვენი მეფის ბედს სულდგმულნი უნდა შენატრდენ იმად, რომ ღმერთი მას მისცემს, რაც უფრო საკვირველია. ეს მოუცია ჩვენთვის ღმერთს მისდა მისაგერელად. მივართვით არმაღანად, დიდად დავგიმადლოებს. თუ დავჰმადლივთ, დავჰმეღავენდებით, ჩვენი მეფე ამაყი ჰბრძანდება. მათი შეცოდება დიდი აუგი არისო. მივამოწმეთ, ვითათბირეთ. დავჰბრუნდით, ქაჯეთს მივჰმართეთ. არცა რა ვჰკადრეთ ხელდახელ, არც თუ წავეკიდენით. ის სტიროდა, დაწვს გულ მდულრად ჩაჰრეცხდა ცრემლის დენითა. მე როშაქს ვჰკადრე, გამიშვი, კვლავ აღრე თქვენი მხლებელი, ეხლა გულანშაროს ქალაქს

საქმე მაქვს მეთქი. მან გამომიშვა. აქ სადმე ლარი მაქვს წასაღები, თან გავიყოლებ და წავალ მათი ზედა მსწრებელიო.

იმ კაცთ დიდად იამათ ამბავი მონისა. ფატმანმა გაიგონა, ცრემლი შეაშრა. ენიშნა. თავისი ღონის ყოველი ნიშანი იცნო. ცოტა ლხენა მოეცა. მონა იგი შინ მოიყვანა, ახლო დაისვა თავის წინ. ჰკითხა, მითხარ, რას ამბობდი, მეც მინდა გაგონებო. მონამ იგივე უამბო, რაც ჰსმენოდა. იმ ამბავმა ფატმან გააცოცხლა, სულთ მობრძავი აღარ მოჰკლა. ორი შავი, გრძნებით სავსე მონა ჰყვანდა. უჩინოდ მიდი-მოდიოდნენ თავიანთი ხელოვნებითა. ისინი მოასხა, ქაჯეთს გაჰგზავნა, რა უთხრა, ნუ დასდგებით, თქვენის მოქმედებით მაცნობეთ იმისი ამბავიო. სამ დღეში მოვიდნენ, უამბეს, ფიცხლავ ველოთ, მიუგვრიათ მეფისთვის ზღვას იქით წამავალისა, ვერვის გაუსწორებია მისთვის თვალები ისე, როგორც მზისთვის, და საცოლოდ დაუწინდავს როსან უმცროსი ვაჟისთვის. დღულარდუხტ მეფეს უბრძანებია, როსანს შეეჭრათოთ. ჯერ ქორწინებისთვის არა მცალია, გულ ცეცხლ მოდებული ვარ და რა დავჰბრუნდები, რძლად ავიყვანო. ციხე დარბაზში დაუსვამს და ერთი ზადუმი უახლებია. ყოველი მცოდნე გრძნებისა თან წაუყვანია, რათგანაც გზა საძნელოა და მტერნი საომრად მზად არიან. ქვე დაუყრია მოყმები, ვინც უფრო გულადია. დაუგვიანდებო. ჯერ ცოტა ხანი გასულა. ქაჯთა ქალაქი აქამდის მტერთაგან უბრძოლველი არის. ქალაქში მაგარი კლდე მაღალი და გრძელია, კლდეში ასაძრომ ხვრელად გვირბობია. იქ არის მარტო ის პირმზე. გვირბობის კარს ნიადაგ არ ავპირა მოყმენი იცვენ. ათი ათასი ქაბუკი დგას სუ ყველა ხასი. ქალაქის სამთავ კართა სამიათას სამიათასიაო. რა დაასრულებს მონებმა, ფატმანმა სთქვა, გულო, წუთი სოფელმა გაგსაჯა, არ ვიცი და გლახ რას ებიო!

15. ღამით ნამგზავრი ტარიელ ზღვის პირს მოვიდა. ბაღები სჩანდა. ქალაქი უნდა ყოფილიყო. მიუახლოვდნენ. ცალკე ეყარა კლდის ნალეწები. კაცის ნახვა არ ესიამოვნებოდა ტარიელსა, გულზე დადი რამ აჯდა. იქ ჩამოჰხდა მოსასვენებლად. ღალი ხეები დაჰხვდა. ხეების ძირში მიიძინა. მონებმა პური სჭამეს. მერმე ტარიელ ადგა სევდიანი. მური უღამებდა გულსა, წესტანის ვერ შეეტყო ეგზომ გრძლად ვერც კორი, ვერც მართალი. თვალთაგან მონაწური მისი ცრემლი გარემოს ასველებდა. ძახილი მოესმა. შეჰხედა, ამაყად ჰყოდა ქაბუკი ვინმე, ზღვის პირპირ შემოირბევდა, თურმე წყლული სტკიოდა. ხმლის ნატეხი დასვრილი ჰქონდა, სისხლი ჩამოსდიოდა. მტრებს ექადებოდა, სწყრებოდა, იგინებოდა, სჩიოდა. შავ ტაიქზე იჯდა. ქარივით მოჰქროდა.

გამწყრალ გაფიცებული. მონა დააწია ტარიელმა. მოწადინე იყო მისი შეხვედრისა. შეუთვალა, დადექ, მიჩვენე, ვინ რა გაწყენინა ლომსაო. ჭაბუკმა არა უთხრა რა მონასა, არც სიტყვა მოუსმინა. მაშინ ტარიელ ფიცხლავ შესჯდა, ჩაეგება, ჩაუსწრო, წინ ჩავიდა. უთხრა, დადექ, გამიგონე, შენი საქმე მინდა მეც მეკითხებოდესო. შემოჰხედა, მოეწონა, სიარული დაითმინა. გაიცადა, ღმერთს ჰკადრა, შენ ასეთი ხეები ვით გიქმნიანო. მერმე ტარიელს უთხრა, მოგახსენებ, სიტყვა რა მკითხეო. აქამდის რომ თხებივით მიჩნდნენ, ის მტრები ეხლა გამილომდნენ, უიარაღოს მიღალატეს, საქურველი ვერ ავისხიო.

ტარიელმან უთხრა, დადექ, დასწყნარდი, ხეების ძირში ჩამოვ-
ჰხედეთ.

არ შეუდრკების ჭაბუკი კარგი მახვილთა კვეთასა.

ჭაბუკი თან წამოჰყვა, მამა-შვილის უტკბესნი წავიდნენ. ერთი მონა დასტაქარი ჰყვანდა ტარიელს. ისრის პირი ამოულლო ჭაბუკსა ასე, რომ დეკოდილი არ ატკინა და წყლული შეუხვია. მერმე ტარიელმა ჰკითხა, ვინ ხარ, ან ვისგან ივნო შენმა მკლავმაო- ჭაბუკი საამბობლად მოემ-
ზადა, მოჰყვა ჩვილსა. ჯერ უთხრა, არ ვიცი, რა ხარ, ან რას გამ-
ზგავსო. ან ეგრე რამ დაგლია, ან პირველად ვინ გაგავსო. მოყვითა-
ნოდ რამ გაგიხადა ეგ ვარდ გიშერიო. მერმე განაგრძო. მულღა-
ზანზარის ქალაქი ახლოს მაქვს და იქ ვჰზივარ მეფედ. სახელად ნუ-
რადინ ფრიდონ მქვია. სადაც ჩამომხდარხართ, ეს სამზღვარი ჩემია. ცოტა, მაგრამ ყველგან სიკეთე მთუწლომელი მაქვს. როცა პაპა ჩემმა გაჰყარა მამის ძმა და მამა ჩემი, ზღვაში კუნძულია, ჩემ წილად იმას იტყოდნენ, მაგრამ ბიძაჩემს შეჰხვდა, ვისმა შვილებმაც ეხლა დაჰკოდეს. მათკენ დაჰრჩა სანადირო, არ ვაძლევდი, წინააღმიდგნენ. დღეს სანა-
დირად გამოველ, ზღვის პირად ვინადირე. იქ მიწოდდა გასვლა. ნა-
დირთ მრეკელს აღარ უმატე. სპას უთხარ, მომიცადეთ, ვიდრე მოვი-
დოდე მეთქი. სუთიოდე ბაზიერის მეტი არ დავიჭირე. ნავით გაველ, ზღვისგან შტო რამ გამოვიდოდა. არ შევჰკრიფე განაყოფნი, ვსთქვი, ჩემიანებს რად უნდა მოვერიდო მეთქი. დამიძაბუნდნენ, მათი სიმრავ-
ლე არად მიჩნდა. ვჰნადირობდი და ვიძახდი, ხმას ვერ ვაწვდენდი. მართლა იჯავრეს, ჩვენი წუნობა ეგრე როგორ შეიძლებაო. ლაშქარი გამომპარეს, ნავით გზები შემიკრეს, თვით ჩემნი ბიძაძენი შეჰსხდნენ, გაუხტნენ ჩემს ლაშქარს საომრად თავიანთი მკლავითა. მომესმა მათი ზახილი, დავინახე ხმალოთა ელვა. მენავეებს ნავი ვსთხოვე. ერთხელ ვიყავლე ვა, ზღვაში შეველ. მეომარი როგორც დელვა მომეგება-
სწადდა, მაგრამ ვეღარ მოახერხეს ჩემი ზედწამოქელვა. სხვა კიდევ დი-
დი ლაშქარი უკან მომეწია. იქით და აქეთ მომიხტნენ. ერთხანით ვერ მძლევდნენ, როცა ზურგით მესროდნენ, წინანი არ მიახლოვდებოდ-
ნენ. ხმაღს მივენდევნი, გამიტყდა. ისრები დამელია. მომეჯახნენ, ვე-

ღარა მოვახერხე რა, ცხენი ნავით გადვიხტუნე, ზღვა-ზღვა წამოუველ
ცურვითა, გავაცბუნე, ვინც მიმზერდა. თანამყოლი ყველა დამიხოცეს,
დამრჩა იქვე. ვინც მდევდა, ვერ შემომხვდა, მიუბრუნდა, მივებრუნე.
ეხლა ის იქმნას, რაც ენებოს ღვთის წადილსა. ვექვ, ჩემი სისხლი არ
შეპრჩეს, ქადილს ძალი შემწევდეს. ოხრად გაუხდი ყოფას მათ დილა
საღამოს, ყვავ-ყორნებს უხმობ, მათზე მოვალხენინებო.

ფრიდონ მოეწონა ტარიელსა. გული მისკენ მიუბრუნდა. მოახსენ-
ა, აჩქარება სულ არ გმართებს. მეც თან წამოგყვები, რომ იქვე დაი-
ხოცნენ. ჩვენ ორთა მეომართ რა უნდა გვაშინებდესო. ესეც უთხრა,
ჩემი ამბავი გაგონილი არ გექმნება, უფრო წვრილად გიამბობ, თუ
დრო დაგვირჩაო. ფრიდონმა უთხრა, სალხინოდ ჩემდა მაგას რა შეე-
წონება, სიკვდილამდი ჩემი სიცოცხლე შენ დაგემონებოა.

მივიდნენ მის მშვენიერ, მაგრამ პატარა ქალაქში. ლაშქარი გა-
შოეგება. ფრიდონისთვის თავს იყრიდნენ ნაცარსა, იხოკდნენ პირსა,
ნახოკს ნაფოტსავით გაჰყრიდნენ, ეხვეოდნენ, ჰკოცნიდნენ მის ხმალს
და სალტეკოტასა. კვლავ მოეწონა ტარიელ ფრიდონსა. ქებას შეას-
ხმიდნენ, მზეო, შენ იღარებ ჩვენთვისო. ჰნახეს მშვენიერი და მდიდარი
ქალაქი. ტანთ ყველას განაზიდარი ზარქაში ემოსა.

16. ფრიდონ მოსჯობდა. ომი და ცხენ-აბჯრის ხმარება შეეძლო.
დაჰკაზმეს ნავი, კატარღა და სპათა ჯარის რიცხვი. ტარიელმა გაიგო,
ფრიდონის ბიძა-ძენი, ჩაბალახთა ჩამობურვას ემზადებოდნენ საომრად.
წინ მოეგება რვა ნავი. ფიცხლავ შეეჯახა. საამურად ცურვა დაიწყეს.
ქუსლი ჰკრა და დაუქცია. დიაცურად დაიძახეს ვაიო. მიუხდა კიდევ
სხვასა, ხელი მოჰკიდა ნავის ბაგესა, ზღვაში დაანთქა, დაჰხოცა. სხვე-
ბი გაექცნენ, თავთავიანთ საქულბაქეს მიჰმართეს. ვინც უმზერდა ტა-
რიელს, ყველას უკვირდა და აქებდნენ. ზღვა გაიარეს, გავიდნენ, ცხენი
შემოუტყეს. კვლავ შეიბნენ, შეიქმნა ომის სიმარცხე. ტარიელს მოეწო-
ნა ფრიდონის სიქველე და სიფიცხე. იბრძოდა ლომგული და პირად
მზე, იგი ალვის ხე. თვით ორნივე თავისი ბიძა-ძენი ხმლით ჩამოჰყარა,
ხელები წმინდად გარდეკვეთათ, ასე ასაჰყარა. მხარ დაკრულები მოი-
ყვანა. მათი ლაშქარი გაქცათ. ეცნენ და გაჰფანტეს, ფიცხლავ წაარ-
თვეს ქალაქი, ქვით დაჰლექეს წვივები ასე, რომ დაარბილეს. ლარი
არ დაიღეოდა არც აკიდებით, არც ტენით. ფრიდონმა ჰნახა, სად რაც
საჭურჭლე იყო და თავისი ბექდები დააკრა. ორნივე ბიძა-ძენი დაჰ-
ყრობილი წამოასხა. თავის ნაცვლად მათი სისხლი მოჰღვარა და ველთ
შეასხა.

მივიდნენ. მოქალაქეთა ზარი იყო. ტარიელს და ფრიდონს ყველა
ქებას ეუბნებოდა, ელაპარაკებოდნენ, თქვენი მკლავების მიზეზით ჯერ
კიდევ სისხლი სდითო. ლაშქარი ფრიდონს მეფედ, ხოლო ტარიელს

მეფეთ მეფობით იხსენებდა, თავიანთ თავს მონად და ტარიელისას სეფობით. მაგრამ ტარიელ დაღრეჯით იყო. მისი ამბავი არ იცოდნენ.

17. ერთ ღღეს ტარიელ და ფრიდონ მეფე სანადიროდ გამოვიდნენ. გადაადგნენ ზღვაზე წაწურვილ რამ ქედსა. ფრიდონმა უთხრა, რასმე გითხრობ, ვსთამაშობდით, ცხენზე ვისხედით, ამ ქედით ერთი რამე საკვირველი ვჰნახეო. ტარიელმა ჰკითხა, ფრიდონ მოუყვა ამბავსა. ერთ ღღეს ნადირობა მწაღდა. ჩემს ცხენზე შევსჯექ—ზღვაში იხეს ჰგვანდა, ხმელეთზე შევარდენსა—აქ ვიდექ და თვალს უგდებდი იქით განაფრენს ქორსა. ზოგჯერ ზღვას გავეყურებდი, ამ გორაზე გადამდგარი. თუმცა შორს, ცოტა რამე დავინახე ზღვაში. ეგრე ფიცხლავ სიარული მის სწორს არა რას შეეძლო. ვერ გამოვიცან. ორმა ფიქრმა ამად გამაკვირა. ვსთქვი, რა არის, რას ვამზავსო, მფრინველი, თუ მხეცია მეთქი. ნავი იყო, მრავალკეცი სამოსელი ეფარა გარსა. წინა კაცი ეზიდებოდა. თვალეზი დავაცეცე, კიდობანში თვალად მთვარე უჯდა, მეშვიდე ცის ფლობის ღირსი. ორი მონა ამოსძვრა, ფისივით შავი. ქალი გადმოჰსვეს, მისი თმის სისხონი ვჰნახე. მას რომ ელვა ჰკრთებოდა, არაფერი არ ჰგვანდა, ქვეყნის გამნათებელი, მზის შუქთა გამცუდებელი იყო. სიხარულმა ამაჩქარა, ამართოლო და დამღეწა. შემიყვარდა ვარდი იგი. შეტევა დავაპირე, ვსთქვი, წავიდე მათკენ მეთქი. სულიერი რამ როგორ გაექცეოდა ჩემს შავსა? ცხენი გავჰქუსლე. შამბი ხმას და სრიალს იქმოდა. ველარ მიუსწარ, თუმცა ცხენს ვსცემდი ღვხსა. მიველ ზღვის პირსა, შევჰხედე, სჩნდა ოდენ ჩამავალი მზის შუქზე. გამშორებოდნენ, წამსვლოდნენ. ამის გამო ვიყავ ცეცხლ მოედებულიო.

ეს რა ესმა ფრიდონისგან ტარიელს, ცეცხლთა სიცხე მოემატა. ცხენსგან გადაიქრა, თავი სრულად გაიკიცხა. თავის ლაწვთა დანადგენი თავისივე სისხლი იცხო და სთქვა, მომკალ, თუ უჩემოს ენახოს ვისმე იგიო. ფრიდონს გაუკვირდა ტარიელისგან, მეტად ეუცხოვა, მაგრამ მეტად შეიბრალა, ტირილით დაუტკბა. ვითა შვილი დაადუმა, ემუღარა, შეეპოვა, თვალთაგან ცხელი ცრემლი გადმოსთოვა მარგალიტივით და უთხრა, ვაგლახ მე, რა გიამბე, ფათერაკად მცდარმა შმაგადო. ტარიელმა მოახსენა, ნუ ინაღვლი, ის მთვარე ჩემი იყო, მით ცეცხლი მედების, ეხლა გიამბობ, რათგანაც ჩემ ამხანაგად გინდა თავიო. ფრიდონს უთხრა ყველაფერი, რაც თავს გადაჰხდომოდა. მან უთხრა თუ, მოცდომილ გაბასრული რას ვიტყვოდი. ჩემსას მოსულხარ შენ მაღალი ინდოთ მეფე, შენ გეკუთვნის სრულად სახელმწიფო საჯდომი და სრა დარბაზიო. კიდევ უთხრა,

ვისცა ღმერთი სახოს მორჩისა ტანად უხეხს,

მას ჯახვარსა მთაშორებს, თუცა პირველ გუჯსა უხეხს.

აგი მოგვცემს წყალობასა მისსა, ზეცით მოგვიქუხებს,
ჭირსა ღვინად გაგვიცალებს, არად ოდეს შეგვაწუხებს.

ნატირებნი წამოვიდნენ, სრა-დარბაზში დასხდნენ პირის პირ. ფრიდონს უთხრა ტარიელმა, ჩემი შემწე შენს გარდა არავინ არისო. რათგანაც ღმერთს შენი მზგავსი სოფლად არ მოუვლენია და გამიცან, ამის მეტი რად მინდა რამ. შენი ენა და გონება მახმარე ამის გამო-სარჩევად, რა მოვაგვარო, რა მიჯობს ჩემ და მის სალხენად? თუ ვერაფერს ვარგებ, წამსაც ვერ გავსძლვობო.

ფრიდონმა უთხრა, ამას რომელი ბედი და მიჯობს ღვთისაგან, ჩემ წყალობად მოსულხარ ინდოეთს მჯდომელი მეფე. რა უნდა მქონდეს დასამადლებელი. ერთი ვარ მონა და თქვენს წინაშე ვდგევარ, რათა გმონობდე. ეს ქალაქი ყოველგნით მავალ ნავთა გზა არის, მრავლად უცხია რამ ამბის შემომკრეფელია. აქ დაგვედება, შენ რო დაუწვიხარ, იმ ცეცხლის წამალი. მენავენი გავჭზზავნოთ, ვისაც კვლავ უვლია, მოგვინახონ ის მთვარე, ვისთვისაც არ გვაკლია ქირი. მანამდის მოითმინე, საგონებელს გაუძელო.

ყოფა ჭირი არ ეკების, თუცა ღვინმან არ დასძლია.

ტარიელმა კაცები მოიხმო იმ წამსვე. უბრძანეს თუ, ნავეებით წადით, ზღვა-ზღვა მოიკურვით და მოგვინახეთ, რა თავს ქირი უთათსოთო. კაცებს მიუჩინა ადგილი, სადაც კი ნავსადგური იყო, რა უბრძანა, სძებნეთ ყველგან, რაც კი ვის მისი გსმენოდესო.

ფრიდონმა საჯდომი დაუდგა საბატონო ადგილზე, უთხრა თუ, ვსცდებოდრი აქნობამდე, ვერ მიმხვდარვიყავ. შენ ხარ ინდოთ დიდი მეფე, ვინ რა როგორ უნდა მოგაწონოს, ვინ არის კაცი, თავი არ დაგამონოსო.

ამბის მძებნელნი ყოველგნით მოვიდნენ, რა კუდს ადგილებში კუდად დამაშვრალიყვნენ. ვერა რა შეეტყოთ, ვერა რა ამბავი გაეგოთ. ტარიელს სდიოდა შეუშრობლივ ცრემლი თვალთაგან და უთხრა ფრიდონსა, ღმერთი მყავს მოწმად, ეს დღე ისე საზარელია ჩემთვის, რომ ვერ მითქვამს, უშენოდ მყოფს დღეც კი მესალამოება, ყოველი ღვინი მომკლებია, მით გული ქირს დაჭზზია. მაშ, რათგანაც მის ამბავს აღარას მოველი, ვედარ დავჭრჩები და ფირმანის მთხოვნელი ვარ, გამიშვაო. ფრიდონმა რა გაიგონა, ატირდა, მიდამო სისხლით მოერწყო და უთხრა ტარიელს თუ, ძმაო, დღეთგან ყოველი ღვინი გამცუდებიაო.

თუმც სცდილობდნენ, ტარიელ ვერ დაიმაგრეს. ფრიდონის სპა მუხლ მოყრით ეხვეოდა, ჰკოცნიდა, სტიროდა და ტარიელსაც ატირებდა, ნუ წახვალ, სიცოცხლე გავიწამოთ შენთვისო. ტარიელმა უთხრა, თქვენი მოშორება მეც დიახ მეძნელება, მაგრამ ღვინი უმისოდ

ჩემთვის ძნელი ასატანია. ჩემს ტყვეს ვერ გავსწირავ, თქვენც დიან გებრალეობათ, ნუვინ მიშლით, არ დავდგებიო.

მერმე ფრიდონმა მოიყვანა ცხენი და უძღვნა, რა უთხრა, ჰხედავ, თქვენი, საროსტანის, არის ეგ ცხენი, ვიცი მეტი ძღვენი არ გჭირია, თვით ამანვე მოგაწონოს თავისი სახედნობა და სიფიცხეო.

ფრიდონ გამოაჰყვა. წავიდნენ ორნივე ცრემლ დანადინარნი. ერთ-მანერთს მოეხვივნენ და ზახილით გაიყარნენ. ლაშქარი გულით სტიროდა. ისე ჰგვანდა, თითქოს გაზრდილ-გამზრდელნი დაშორებული ყვნენ.

ფრიდონისით წამოსული წავიდა საძებნად. კვლავ იარა ასე, რომ არა დაჰრჩა რა ხმელეთზე და ზღვათა გარეშე, მაგრამ მის მნახავს ვერაკაცს შეჰხვდა. გული მართლად გაუშმაგდა ასე, რომ თავი მხეცს დაადარა. სთქვა თუ, სიარული აღარ მმართვეს, ცუდი ცურვა, ნუ თუ მხეცთა სიახლოვემ გამიქარვოს გულის დარდიო და შონებს და ასმათს უთხრა, ვიცი, რომ დამირჯიხართ, ჩემი მღურვა დიან გმართვეთ. ეხლა თქვენ წადით და მე დამაგდეთ, თქვენს თავს უპატრონეთ, ნულარ უცქერით ჩემ თვალთა მონადენ ცრემლსაო. რა მოისმინეს ტარიელის საუბარი, უთხრეს, რას ჰბრძანებ, მაგას ნუ გააგონებ ჩვენს ყურსა. თუ არ შენ, სხვა ნუმც გვენახოს ნურც პატრონი, ნურც უფალი. ღმერთმა ნუ მოგვაშოროს თქვენი ცხენის ნატვრფალსა, თქვენ გიმზერდეთ მშვენიერ და საუცხოო სანახავსა და:

თუჩმე ბედი მოადაფლებს კაცსა ეგზომ არ დაფალსა.

რა მონათა სიტყვა მოისმინა, ტარიელმა ველარ გაჰგზავნა, მაგრამ დაჰყარა დასახლებული ქვეყნების არენი. სახლად თხების და ირმების ადგილ საყოფი მიაჩნდა. გაიჭრა, ქვე მინდორ ველი და ზე მთანი სრულად დასტკეპნა.

18. არაბეთს იჯღა როსტევან მეფე სვებედნიერად. ყმა და ლაშქარი მრავალი ჰყვანდა, ხოლო თვით იყო გონება მაღალი, გულუხვი და თავმდაბალი, მოსამართლე და მოწყალე, მორკმულ განგებიანი, უბადრო მეომარი და პირწყლიანი მოუბარი.

სხვა შვილი არ გააჩნდა ერთი ასულის მეტი. მისი სილამაზისგან ყოველ მის მნახველს გული, გონება და სული წაპრთმეოდა ასე, რომ მის საქებრად საჭირო იყო ბრძენი და მჭევრმეტყველი ენა. მისი სახელი იყო თინათინ. რა გაიზარდა და გაივსო, მზე მასთან საწუნარი სჩანდა.

მეფემ მოიხმო ვეზირები. თვით ლალი და წყნარი დასჯდა. გვერდს მოისვა და დაუწყო ტკბილად საუბარი. უბრძანა, უნდა გკითხოთ ერთი რამ საქმისა,

რა ვარდშან მისი უვაგილი გაახშოს, დაამშენაროს,
იგი წაყა და სხვა შოვა ტურფასა საბადნაროს.

მზე ჩაგვისვენდა, ბნელს, უმთვარო ღამეს შექცევით. მე მჭირს სი-
ბერე, ყოველ ჭირზე უფრო ძნელი. დღეს არა, ხვალ მოვკვდები, წუ-
თი სოფელი ამას სჩადის.

რადღა იგი სინათლე, რასაცა ახლავს ბნელთა?!

ჩემი ქალი დავჰსვით ხელმწიფედ, ვისგანაც მზე დასაწუნარია.

ვეზირებმა ჰკადრეს, მეფეო, რად ჰბრძანეთ თქვენი ბერობა?

ვარდი თუ გაჭნის, ეგრეთა გვმართებს რაზომცა ჯერობა,
მისივე მშეტობს ყოველსა სული და ტურფა ფერობა.

მთვარესა მტრადსა ვაჩვენებთ ვითამცა ჰკადრა მტერობა!

მაგას ნუ ჰბრძანებთ, მეფეო, ვარდი ჯერ არ დავკნობია, თქვენი
თათბირი ავიც კი სხვის კარგსა სჯობს. განა საჭირო იყო თქმა თქვენი
გულის ტკივილისა? სჯობს, მეფობა მისცეთ იმას, ვისაც მზე ჩაუნთქავს.

თუცა ქალთა ხელმწიფედ, მათ ღვთისა დახმადია.

არ მოგეფერებით, მეფობა იცის, კვლავც გვითქვამს. როგორც მისი
მუქი, ისევე მისი საქმე მზეებრ ნათელია.

ლეკვი ღამისა სწორთა, ძუ იყოს, თუნდა ხვადია!

თინათინის მშვენება ჰკლავდა ავთანდილ სპასპეტსა. ავთანდილ
იყო ძე ამირსპასალარისა. ჯერ კიდევ უწვერული ტანად საროს სჯობ-
და, ხოლო თვალად მზეს და მთვარეს ედარებოდა. თინათინის მიჯნუ-
რობა გულში დამალულად ჰქონდა. მისი მოშორება ფერ მკრთალს
ჰყოფდა, ხოლო რა ჰნახავდა, ცეცხლი უახლდებოდა და წყლული
უფრო უწყლულდებოდა.

საბოლოო სიყვარული, კაცსა შეიქმს გულმოკლულად!

რა მეფემ ჰბრძანა მეფედ დასმა თავის ქალისა, ავთანდილს იამა
და სთქვა, ზედიზედ მომიხდება მისი ნახვა და ნუ თუ ვჰპოო წამალი
ჩემი ფერგამქრალობისაო.

არაბთ დიდმა მფლობელმა არაბეთს გასცა ბრძანება თინათინის
გახელმწიფებისა და მოიწვია მის სანახავად ყოველი შემამკობელი.
არაბნი სრულად მოვიდნენ, მრავლად ხასის ჯარიცა. მათ შორის იყ-
ვნენ ავთანდილ, სპასპეტი ბევრათასი ლაშქრისა და სოგრატ ვეზირი.
მეფის დასთა დასის მხლებელი. მათ რო საჯდომი დასდგეს, სთქვეს,
ფასუთქმელიაო.

თინათინ მიიყვანა მამამ პირნათელი, დაჰსვა და თავს გვირგვინი
დაადგა თავის ხელითა, მისცა სკიპტრა და მეფეთა სამოსლით შეჰმოსა.
ქალი, ვითა მზე, უმხერდა ყველას ზემხელველის ცნობითა. ჩამოდგნენ
და თაყვანი სცეს მეფემ და მისმა სპამ. დაჰლოცეს და მეფედ დაჰსვეს,
სხვებმა კიდევ ქება უთხრეს. ჰკრეს ბუქსა და წინწილები შეეწყო
ტკბილ ხმებთა. ქალი სტიროდა დაწვთა ცრემლ დანადინარი და ჰხრი-

და შავ წამწებებსა. მამის ტახტზე საჯდომად თავი ღირსად არ მიაჩნდა. მეფე სწვრთნიდა თავის ქალსა. უბრძანა, ნუ სტირი, შვილო, ისმინე, რაც გითხრა. დღეს შენა ხარ მეფე არაბეთს, ჩვენგან ხელმწიფედ წოდებული, დღეითგან სამეფო შენთვის მომინდვია. საქმე ბრძნად აკეთე და წყნარ და ცნობილ იყავ.

ვარდთა და ნეხუთა ვინათგან მზე სწორედ მოეფინების,
დიდთა და წვრილთა წყალობა შენმცა ნუ მოგეწეინების.
უხვი ახსნილსა დაბაშს, იგი თვით ების, ვინ ების.
უხვად გასცემდი, ზღვათაცა შესდის და გაედინების.
მეფეთა შიგან სიუხვე, ვით ედემს ალფა რგულა.
უხვსა მშობნილობს უფველი, იგიცა, ვინ რგულა;
სმა-ჭამა დიდად შესარგი, დება რა სავარგულა,
რასაცა გასცემ შენია, რაც არა—დაკარგულა.

მამის სწავლას თინათინ ბრძნად ყურს უგდებდა, მისი წვრთნისაგან არ მოიწყენდა. თავისი სიტურთით მზეს სწუნობდა, მაგრამ მზე თინათინებდა.

მეფე პურის ჭამასა და მღერაში, დიდ მოღბენაში იყო. მოიხშო მისი ერთგული გამზრდელი და უბრძანა, მისი ნაუფლისწულევი საჭურჭლე ყველა მოერთმიათ. მოართვეს და გასცა უანგარიშო, რაც ვაჟკაცობის დროს მოგებული ჰქონდა ასე, რომ სრულად ამოაგო მცირე და დიდებული. მერმე კიდევ ჰბრძანა, წასულიყვნენ, ვაეხსნათ, რაც სად საჭურჭლე იყო. ამილახორსაც დაავალა, მოესხა რემა, ჯოგი და ცხენი. მოიღეს, უწყალობა უზომო. სიუხვე არ მოსწყენია. ლაშქარნი ისე, როგორც მეკობრენი, ჰხვეტდნენ ლარსა. მის საჭურჭლეს არაბულ ქვენაბამ-ნასუქ ტიქს ალაფობდნენ, როგორც ნათურქალსა ასე, რომ სიუხვით თითქოს ზეცით ნაბუქარი ყოფილიყვეს. არ დაარჩინა ცალიერი არც ვაჟი, არც ქალი.

19. ერთი დღის შემდეგ კიდევ პურის ჭამა ჰქონდა მეფესა. ლაშქართ დიდი შემოყრილობა იყო და ნადიმად ისხდნენ. მეფემ თავი ჩაჰკიდა და მოაწყენა. იკითხეს, ნეტა რა უმძიმს, რა სჭირსო, თავს იჯდა ავთანდილ მხედველთაგან მოსანდომი, ვით ვეფხვი და ლომი, ჩაუქი სპასპეტი, ბერი სოგრატ ვეზირი მასთანვე. სთქვეს თუ, რა უმძიმს მეფეს, ან ფერი რად ჰკრთომიაო. რა კი დარწმუნდნენ, მეფე ცუდ საგონებელში ჩავარდნილიყო, ავთანდილმა უთხრა სოგრატსა, ვჰკითხოთ, ვვითხრას, თუ რამ შეგვეცილა, ვჰკადროთ რამ სალაღობო თუ, რისთვის გაგვაწვილაო. ადგნენ სოგრატ და ავთანდილ, თვითო ჰიქები აივსეს, მივიდნენ წყნარის ქცევით და წინ მიუსხდნენ მუხლ მოყრით და მოცინარის პირითა. ვეზირმა ლაღად და პირწყლიანად ჰკადრა, მოგიწყენია მეფეო, პირი აღარ გიცინის, მართალ ხარ, მძიმე და ძვირი საჭურჭლე წაგინდათ.

ყველას გასცემს თქვენი ასული; სულ ნუ დაჰსვამდით მეფედ, კირი რად უგდეთ თავსაო.

რა მეფემ მოისმინა, გაცინებით შემოჰხედა, გაუკვირდა, ვით მკადრაო, ან სიტყვა ვით გაჰხედაო. დაუმაღლა, კარგა ჰქმენო და უბრძანა, სტყუის, ვინც დაიუბედა ძრახვა ჩემი სიძუნწისა. ვეზირო ეგ არ მიმძიძს, ესაა, რომ მწყენია: სიბერე მახლავს, სიყმაწვილის დღენი დავჭლიე, კაცი არ მეგულემა ჩვენს საბრძანებელში, რომ ჩემგან ესწავლოს სამამაცო ზნეობა. ერთი ქალი მიზის, სათუთობით ნაზარდი, ღმერთმა ვაჟი არ მომცა, მშვილდოსნობით, ან ბურთაობით ჩემი მზგავსი ყოფილიყო. ჩემი განაზარდი ავთანდილ კი ცოტას შემწვევსო.

ლალი ავთანდილ წყნარად მოისმენდა მეფის ბრძანებასა და თავმდაბლად გაიღიმა. გაცინება მოუხდა, თეთრი კბილების გამომკრთალ შუქს გარემოს მოჰფენდა. მეფემ ჰკითხა, რას იცინიო? ავთანდილმა ფირმანი მოსთხოვა, რაც გკადრო, არ გეწყინოს, არ გაჰრისხდე. კადნიერად არ ჩამაგდო და არ ამიკლოო.

მეფემ უბრძანა, შენგან არაფერი მწყენიაო და დაუფიცა მზე თინათინისა. მაშინ ავთანდილმა მოახსენა, მშვილდოსნობას ნუ იკვებნიო. მშვილდოსნობას დაეცილა, სანაძლეო დავსდვათ, მოწმად თქვენივე ყმები მოვასხათ და ვინც უკეთესი მოასპარეზე იქმნება, იმას გადასწყვეტს ბურთი და მოედანიო.

მეფემ უთხრა, შე არ შეგარჩენ მაგის დაცილებას, ჰბრძანე, ვისროლოთ, ნუ შეუღრკებიო. კარგი კაცები ვიახლოთ მოწმად და მერმე გამოსჩდება მოედანზე თუ, ვის ქებას იტყვიანო.

ავთანდილიც დაჰმორჩილდა. საუბარი შესწყვიტეს. იცინოდნენ, ყმაწვილობდნენ. სანაძლეო გააჩინეს, რა დაასკვნეს ეს პირობა, ვინც უარესი იყვეს, თავშიშველმა სამი დღე იაროსო. კიდევ ჰბრძანა მეფემ, თორმეტი მონა შეესხათ ჩვენ თანა მზავრად, თორმეტი ჩვენთვის ისრის მომრთმეველად და მოსახმარებლად, — ერთია შენი შერმადინ, მათი დასადარი — ნასროლ ნაკრავი დასთვალონ უტყუვრადო. მონადირეებს უბრძანა, მინდორი მოიარეთ, მრავალი ჯოგი დასცევითო. ლაშქარი სანაზად მოიხმეს, მოდიოთ და მოიჯარენითო. ნადიმსაც მოჰრჩინენ. დილას ადრე მოვიდა ავთანდილ ძოწეული ემოსა, პირს ოქროს რიდე ეხვია. ქარქაშოსანი ჰშვენოდა. მეფე უნდა გაეწვია. როსტევან გამოეწყო, შესჯდა და სანადიროდ გამოვიდნენ. მინდორს შემოადგნენ, ალყად გარს შემოერტყნენ. ზეიმი და ზარი იყო. სპას მინდორ-ველი დაეფარა. უბრძანა, თორმეტი მონა მოსულიყვენ და მათთან ველოთ, ფიცხელი მშვილდი მიეცათ, ისარი მიერთმიათ, ნაკრავი შეედარებინათ, ნასროლი დაეთვალათ.

ნადირ ჯოგის მოსვლა დაიწყო ყოველ მხრივ. ანგარიშ მიუწვდო-

მელი მოვიდა ირემი, თხა და კანჯარი და მალლა მსტომელი ქურციკი-
მეფე და ავთანდილ გაუხტნენ. მათი ცხენების ნატერფალისაგან მზეს
შუქი წაპრთმეოდა. მიჰსოცდნენ და მიისროდნენ, მინდორს მიასხმიდნენ
ნადირთ სისხლსა და მათგან თვით ისარნიც სისხლს შეისხმიდნენ. რა
ისრები დაეღეოდათ, მონები მიართმევედნენ. ავთანდილის შემხედველნი
იტყოდნენ, აღვის, ეღვეის ხეს ჰგავსო.

ის მინდორი გაირბინეს. მინდორს იქით წყალი სდიოდა და წყლის
პირს კლდეები იყო. ნადირთ შეასწრეს ტყეში, სადაც ცხენი ვერ გა-
პრბოდა. პატრონ—ყმანი ორივე დაღუპულიყვნენ, თუმცა მხედ იყვნენ.
ერთმანეთს სიცილით ეუბნებოდნენ თუ, მე გჯობო, ამბანაგობდნენ და
ჰლალობდნენ. მერმე მოვიდნენ მონები, რომელნიც უკან ჰყვებოდნენ.
უბრძანა, მართალი სთქვით, ნუ მოგვეფერებითო. მონებმა ჰკადრეს,
მართალი მოგახსენოთ, ვერ დაგადარებ ავთანდილსა, იმის ნაკრები მხე-
ცები გვინახავს, წალმა ველარ დადიოდნენ. ორთავ ერთგან მოკლული
ყველა ასჯერ ოცია, მაგრამ ავთანდილს ოცით მეტი დაუხოცია, თქვე-
ნი კი მრავალი მიწით დასვრილი ისარი დაგვიწმენდიაო. მეფემ ეს ამბა-
ვი, როგორც ნარდის თამაში, ისე მიიჩნია, უხაროდა თავისი განაზარ-
დის სიკეთე, —სიცილით ჰლალობდა და გულს დარდი გადაეყარა. ორნი-
ვე საგრილად გადაჰხტნენ ხის ძირში. ლაშქართ მოდენა იწყეს, ბზის
უმრავლესი მოსდგა. პატრონ ყმას ახლო უდგა თორმეტი მონა, სხვა
მხნეთა უმხნესი. ჰთამაშობდნენ და წყალს და ხევის პირს უმზერდნენ.

20. ჰნახეს, უცხო ჰაბუკი ვინმე მტირალი იჯდა წყლის პირსა.
ლომემირს სადავით ეჭირა შავი ცხენი, რომელსაც ლაგამ აბჯარ უნა-
გირი მარგალიტით შემკული ედგა. უცხო ჰაბუკს ლოყები ცრემლით
დათრთვილული, ხოლო გული მღუღრად ანატირი ჰქონდა. ტანთ კაბა
ემოსა, გარეთ კი ვეფხის ტყავის ბეწვეული, ვეფხის ტყავის ქუდივე
ჰქონდა თავსახურად. ხელთ ეჭირა მკლავის უმსხოსი მათრახი. უცხო
სანახავის ნახვა მოუნდათ.

მონა წავიდა, გამოჰლაპარაკებოდა იმ ჰაბუკსა. ახლოს მივიდა, მაგ-
რამ ვერა ჰკადრა რა. დიდხანს უჭვრეტდა გაკვირვებით, თუმცა გულ
მაგრად იყო. ბოლოს მოახსენა, გიბრძანებსო. ახლოს მისდგა, დაუწყ-
ნარდა. ჰაბუკი კიდევ სტიროდა და არა ესმოდა რა, ლაშქართ ზახილს
ვერა ჰგრძნობდა, ცეცხლ მოდებული გული ამოკვნოდა ასე, რომ
ცრემლს სისხლი ერეოდა, ნაგუბარივით სდიოდა და სხვაგან ჰქროდა
მისი გონება.

მონამ ერთხელ კიდევ ჰკადრა მეფის ბრძანება, მაგრამ ჰაბუკმა
არც ეხლა დაავდო ტირილი, არცა რა გაიგონა. რა კი პასუხი არ
გახცა, მონა გამობრუნდა და როსტენ მეფეს ჰკადრა, ეს შევიტყე,
თქვენი არაფერი უნდაო. თვალები დამირეტდა, გული მეტად შემო-

ძრწუნდა და ვერაფერი შევასმინეო. მეფეს გაუკვირდა და გასწყრა. თორმეტ მონას უბრძანა, ხელთ აიღეთ საომარი აბჯარი, მიდით და მოიყვანეთ, ვინც არის იქ მჯდომარეო. მონები მივიდნენ. აბჯრის ჩხარაჩხური შეიქნა. მაშინ მხოლოდ შეჭრთა ის ქაბუკი და ერთხელ სთქვა, ვაიმეო, სხვა არა უთქვამს რა. თვალთ ხელები უკუ ივლო, ცხელი ცრემლი მოიწურა, ხმალ კაპარჭი მოიმაგრა, მკლავები გაიმა-
მამაცურა, ცხენზე შესჯდა და სხვა მხარეს გაემართა ასე, რომ მონე-
ბის ლაპარაკს ყური არ დაუგდო.

მონებმა ხელი გამოიღეს იმ ქაბუკის დასაჭერად, მაგრამ ასე დაჭ-
ხადა, მტერსაც შეეცოდებოდა, ერთმანერთს ჰკრა, დაჭხოცა, ზოგი
მათრახის გადაკვრით მკვრდამდის გააპო. მეფე გასწყრა, მონებს დაუ-
ძახა. ქაბუკმა არ დაჭხედა და მღევარი ვინც კი შეეწია, ყველა
მკვდრებს დაამგვანა, კაცი კაცს შემოსტყორცა. რუსტენ ამის გამო
დაჰლონდა:

მეფე და ავთანდილ შესხდნენ და იმ ქაბუკს დაედევნენ. ის კი
ლალი და უკადრი მიდიოდა ტანის რხევითა. ტაიკი მერანს მიუგავდა.
მზე ველად მიეფინებოდა. შეიტყო, მეფე მოსდევდა. რა სცნა, მეფე
მოვიდაო, თავის ცხენს მათრახი ჰკრა, იმ წამსვე დაიკარგა, თოქოს
ქვესკენელში ჩამძრალრყვეს, ან ზეცაში აფრენილიყვეს. მისი კვალი
სძებნეს და უკვირდათ ნაკვალევის ვერ პოვნა, კვალ წმინდად გაქრობა
კაცის, ვითა მღევისა. ლაშქარი მკვდრებს სტიროდა სწრაფად. წყლულს
უხვევდნენ დაქრილებსა.

ის ამბავი მეფეს შეექნა მიზეზად ლხინთა ლევისა. ჰბრძანა, ჩემი
შვება ღმერთს მოეწყინა და სიამე სიმწარით დამინაღვლა, სიკვდილამ-
დის დამაწყლულა ასე, რომ ჩემი განკურნება არავის შეუძლია, მაგ-
რამ მასვე მადლი, ეს იყო მისი ნება და წადილიო. ესე სთქვა მეფემ
და მოწყენილი წამოვიდა.

ყველაფერი მოიშალა, ვაი-უი გაიხშირა. ზოგთა სთქვეს თუ, მარ-
თალია, ზოგი ამბობდა, ღმერთო. სევდა მორეული მეფე საწოლში შე-
ვიდა. არვინ შეპყალია ავთანდილის მეტი, რომელიც შვილივით
მიჩნეული ჰყავდა. ჯალაბის ფეხის ხმაც მისწყდა. სიხარული და ტკბი-
ლი ჩაღანა-- ჩანგი გაბედითებულიყო.

21. თინათინმა გაიგო მამის მოწყენილობის ამბავი. ადგა და მა-
მის კარს მივიდა, მოლარე მოიხმო და უბრძანა, სძინავს, თუ ჰლვი-
ძავს მეფესაო. მოახსენა, მარტო ავთანდილ წინ უზის ჰკამითა და
მოწყენით არის, რათგანაც უცხო ქაბუკი ვინმე უნახავსო. თინათინმა
უღროოდ ჰპოვა შესვლა მამის საწოლში და წასკლისას დაიბარა, თუ
მიკითხოხ, ჰკადრე, აქ ერთის წამით იყო თქო.

პატარა ხანს უკან მეფემ იკითხა ამბავი თავის ქალისა, ნეტა რასა

იქმს ჩემი ღვინი და ჯავარი, ჩემი სოფლის წყალიო. მოლარემ ჰკადრა, მოვიდა ფერნამკრთალი და რაკი თქვენი მოწყენა შეიტყო გაბრუნდაო. მეფემ უბრძანა, წადი, მოახსენე, რად დაპბრუნდი, მოდი, კმუნვა გამიქარწყლე, ჩემს დაწყულულებულ გულს რამე უწამლე, მეც ვიამბობ ჩემი დაღონების ამბავს თქო. თინათინ აღდა მივიდა, მამის ნებეს მიჰყვა. პირის სინათლე უგავდა გაბადრული მთვარისას. მამამ გვერდს დიისვა და აკოცა. ქალმა მამის მოწყენა სამძიმოდ მიიჩნია, მაგრამ ურჩია,

კატმა საქმე მათგვარს, ვეჭვ, კმუნვას ესე სჯობდეს!

მამამ უბრძანა, შეილო, თუმც სავაგლახო საქმე მჭირს, შენი ცქერა და სიცოცხლე ღვინად დამისახავს. ვჰფიქრობ, რა კი შეიტყობ ჩემი მოწყენის მიზეზსა, შენც გამამართლებო და მოუყვა ვეფხის ტყაოსნის ამბავსა.

ქალმა დანაყბედად მოახსენა მამასა, მეფეო, რად ემღურები ანუ ღმერთს, ანუ ბედსა

რად დასწამებ სიმწარეს უოგუჯათათვის ტკბილად მხედს?

ბოროტიცა რად შეეკმნა კეთილისა შემოქმედს!

თუ ის ჰაბუკი ხორციელი ყოფილა და ქვეყნად მოარული, ვინმე სხვაც ჰნახავდა, გამოსჩნდებოდა მასწავლელი, თუ არა და ეშმაკი გჩვენებია შენი ღვინის ჩასაშლელად და სევდისაგან მოიცალეო. ბოლოს ურჩია, გაჰგზავნე კაცი ყოველგან მისი ამბის შემტყობო და აღრე სცნობ, ის ჰაბუკი შობილი იყო, თუ უშობელიო.

კაცნი დაიბარეს, დაჰგზავნეს ცის ოთხ თავ კიდეთა, რა უბრძანეს, ტანჯვის თავ დაურიდებლად სძებნეთ მოჰნახეთ ის ჰაბუკი, სხვა რისთვისმე არ მოიცალოთ, მისწვრეთ წიგნი, სადაც ვერ მისწვდეთ, ვერ მიხვიდეთო. კაცნი წავიდნენ, ერთი წელიწადი იარეს. თუმცა სძებნეს და იკითხეს ბევრი იმ ჰაბუკის ამბავი, მაგრამ ვერც თუ მნახველი იპოვეს ღვთის დანაბადი. ცუდად დამაშვრალნი მოვიდნენ ასე, რომ გულშივე ზადი ჰქონდათ და მოახსენეს მეფეს, ჩვენ ხმელეთი მოვიარეთ; მაგრამ ის ჰაბუკი ვერ ვპოვეთ, მის მნახველ სულდგმულ კაცს ვერ შევჰხვდით, ჩვენ ვერა გარგეთ და სხვა რამ საქმე მოიგვარეთო.

მეფემ ჰბრძანა ჩემი ასული თინათინ მართალი იყო, რაც ვჰნახე, ის იყო ეშმაკის რამ სიცუდე და სიბილწე, ზეცით ჩემდამტრად გადმოჭრილი და მოწყენა მომიშლიაო. საქვა და სიხარულით აღიდა თამაშობა. სად რაც მგოსანი და ჯამბაზი ჰპოეს, დაიბარეს, დიახ გასცა საბოძვარი და ყველა დარბაზს შეიწვია მან, ვისი მსგავსი სიუხვითა ღვთის დანაბადი სხვა არვინ იყო.

22. ავთანდილ იჯდა მარტო საწოლში, ეცვა მხოლოდ პერანგი. იმღერდა და იხარებდა, წინ ედგა ერთი ჩანგი. შევედა თინათინის

ზანგი მონა და მოახსენა, გიბრძანებდნო. ავთანდილ დანატრულებულიყო ისეთი ამბის მოსმენას. ადგა და კაბა ჩაიცვა, ყოველ ჭრელში გამოჩეული. უხაროდა შეხვედრა თავის ვარდისა:

ამა ჭგრეტა ტურფისა, სიხსლე საუფარჯლისა.

ავთანდილ ლალი და უკადრი მივიდა დაურცხვენელად. ჰნახა, ვისგამოცრემლი მრავალჯერ სდენოდა. უებრო თინათინ მოწყენით იჯდა, ჰშვენოდა ელვის მსგავსად ასე, რომ მთვარეს მისი შუქისგან უკუნთი გადაჰფენოდა. გაძრცივლ ტანსა უსაპირო ყარყუმი ემოსა, ფას უთქმელი ძოწეული რიდე მოშლით ებურა, უხდებოდა გულის გასაგმირალი შავი წამწმები და თეთრ ყელზე შემოეხვია გრძლად ხშირი თმა. ავთანდილს უთხრა, დამჯდარიყო წყნარად, მშვიდის ცნობითა. მონამ სელი დაუდგა, ავთანდილ დაჰჯდა კრძალვითა. პირის პირ უმხერდა დიდად მოხარული. ჰკადრა, მათვე ებრძანებინათ, რის გამოც მოწყენილიყო. ქალმა უთხრა კეკლუცად, თუმცა აქნობამდე შორს მყავდო, მიკვირს, საქმე საეჭვოდ რად გაგიხდია, მაგრამ მე ვიამბობ თავითგან, რაც გაჭირვება მადგია. გახსოვს, როცა შენ და როსტენს ნადირობის დროს გენახათ მტირალი უცხო ჰაბუკი, იმ დღითგან იმ ჰაბუკის ფიქრს წაუღივარ, ამისთვის გენუკვი მის მონახვას, კიდით კიდე მოჰვლო. მე შემიტყვია, შორით გიყვარვარ, გაუწყვეტლივ მტირალი შეუპყრიხარ სიყვარულს, შენი გულიც დაუტყვევებია. ასრე ვითხრა, ჩემი სამსახური ორად გმართებს, ჯერ ჰაბუკი ხარ, ხორციელთა შორის უსწორო, მერმე ჩემი მიჯნური ხარ. წადი, ის ჰაბუკი სძებნე, ახლო იყოს, თუნდა შორს. ჩემი სიყვარული ამით უფრო გაამტკიცე, რომ ჰკირს მომარჩინო, ბილწი ეშმაკი შეიპყარ. ჩემს გულს აგრე საიმედო ია მოჰრგე. ვარდი მოჰფინე, მერმე მოდი, ლომო, მზეს შეგხვდები, შემხვედრე. სამს წელიწადს სძებნე, ჰპოო, გამარჯვებით მოდი. ვერა ჰპოებ, დაეიჯერებ, თურმე უჩინარი იყო. ვარდი დაგხვდე კოკობი და დაუმჰკნარი ფიცით გეტყვი, შენს გარდა სხვა ჰქმარი არ შევირთო, ის ხორციელი მზეც შემხვდეს, ჩემთვის კაცად დანაბადი, სულ მართლად მოვსწყდე სამოთხეს, ქვესკნელში დავინთქა, შენი მკლავდეს სიყვარული, თუ არა, გულში დამეც დანაო.

ვაჟმა მოახსენა, მზეო, სხვა პასუხი რა გკადრო? მე სიკვდილს მოველოდი, შენ დამარჩინე. ვითა მონა შენი სამსახურისთვის გავიჯანჯები, რათგანაც ღმერთმა მზედ დაგზადა, იმის გულისთვის გმორჩილობს ზეციერი მნათობი, რაც სად არის. მე რო თქვენგან წყალობა მოვისმინე, მედიადა, ჩემი ვარდი არ დასკვნება, რა კი შენი შუქი უხვად ადგაო.

კიდევ შეჰფიცეს ერთმანერთსა, რა დასკვნეს ეს პირობა. გასალდნენ და სიტყვა ხშირი საუბარი იწყეს. გაადვილდა, რაც გაჭირვება გამოეველო აქნობამდე. ერთგან დასხდნენ და ილალოდეს. ვაჟმა უთხრა,

შენს მხედველს ხელ ქმნილობა ერთი ასად სკირს და ჩემი გული შენს ცეცხლს დაუღავიაო.

შპ. ჭაბუკი წავიდა, თუმც თინათინის. სიშორეს ვერ უძლებდა, უკანვე იხედებოდა თვალეზ გაშტერებული.

გული ჰქონდა გულისათვის, სიუფარულს აჯაღებდა.

სთქვა, მზეო, შენი სიშორე ვარდს დამაჩნდა ასე, რომ ბროლ ლალი ქარვის უყვითლესი გამხდარვარ. მაშინ რაღა ვჰქმნა, თუ შენი ვერ ნახვა უფრო სადიდხნოდ მომიხდა, მაგრამ

ჰხამს შოუფრისათვის სიკუდილი,

ეს წესად დამიდგია ჩემი თავისთვისაო, სთქვა.

საწოლში დაწვა, სტიროდა ასე, რომ ცრემლი ძნელად ეხოცებოდა. ვითა ვერხვი ქარისაგან, ირხეოდა და იკეცებოდა. რა ჩასთვლემდა, საყვარლის სიახლოე ესიზმრებოდა, შეჰკრთებოდა, დაიძახებდა, ტანჯვა უშრაფლდებოდა. საყვარლის მოშორება ლაზოდ გადაჰქცეოდა.

რა გათენდა, შეიარაღდა, შესჯდა ცხენზე და გაემართა. რა მივიდა სადარბაზოდ, ეჯიბის პირით შეუთვალა მეფეს, წავალ, მოვივლი, ვილაშქრებ და ვინაპირებ, თინათინის ხელმწიფობით მათ მტრებს გულს გაუხეთქ; მორჩილს გავახარებ, ურჩს ყველას ავატირებ, ძღვენს ზედიზედ გკადრებ, სალამს არ დავიძვირებო. მეფეს მადლობა გადაეხადა, ებრძანებინა, ლომგულო, შენ არ უფრთხი ომსა და შენი თათბირი შენივე ქველობის მზგავსია, წადი, მაგრამ რაღა ვჰქმნა, თუ სიშორის გრძელობა განვიცადეო. ავთანდილ შევიდა, თაყვანი სცა, მადლობა მოახსენა, ხელმწიფეო, მიკვირს, რად იკადრეთ ჩემი ქება, მაგრამ იმედი მაქვს, ღმერთმა სიშორის ბნელი გამითენოს და ღირს მყოს, თქვენი მხიარული პირი კვლავ მენახოს მხიარულსაო. მეფე ყელზედ მოეხვია, ვითა შვილი, გადაჰკოცნა. ვაჟი აღვა და წამოვიდა. როსტენს ცრემლი მოერია.

ავთანდილ, მხნე ჭაბუკი გამოემართა. ოცი დღე იარა, ღამეს ზედ დაურთო მრავალი დღე. მაგრამ მისი საგონებელი იყო თინათინ, ვისგანაც ალი სწვავდა, ვინც იყო მისთვის ღონინი სოფლისა. რა მოვიდა სამეფოში, დიდებულნი მოეგებნენ და ძღვენს უძღვნიდნენ. პირად მზე იგი არ მომცდარა სწრაფად სიარულსა დი მის წინაშე მყოფთ შეეკმნათ სადაფო სიხარული. ქალაქი მაგარი ჰქონდა სანაპიროს, მტერთათვის ზარსახლომელი. გარშემო კლდე იყო ზღუდე, უქვითკირო. ავთანდილმა იქ დაჰყო სამი დღე საამურ ნადირობაში. სავაზიროდ დაისვა თავისი გაზრდილი შერმადინ, ვინც იყო მისი ერთგული და თავდადებული. მანამდის არ იცოდა შერმადინმა თუ, იმ ჭაბუკს რა ცეცხლი მოსდებოდა. ეხლა განუცხადა ავთანდილმა, შერმადინ, ამად მრცხენია შენი, რომ ყოველი ჩემი საქმე გცოდნია, მაგრამ არ გცი აქამ-

დის, რა ცრემლი მიღვრია. ვისგანაც სატანჯველი მადგა; მასვე მოუღ-
ხენივარ. აქამდის ვერ გაჩენდი ჩემს დაფარულ ჭირსა; ეხლა საიმედო
მიბრძანა და დამავალა, იმ დაკარგული ჭაბუკის ამბავი შემიტყე, მოჰ-
ხვიდე, შენი გულის წადილი აგისრულო, თუ არ შენ, სხვა ქმარი არ
მინდაო. ჯერ ყმა ვარ, პატრონის სამსახურად მინდა წასვლა,

ჭხამს შეფეთა ერთგულთა, ფათა გვმართებს უმისა ემურად.

მერმე ცეცხლი დაუვსია, გულს აღარა მწვავს,

ჭხამს თუ, კაცა არ შეუდრკეს, ჭირს მიუხდეს მამაცურად.

მე და შენ ყოველ პატრონ-ყმითა უმოყვრესი ვართ. ამისთვის გამიგო-
ნე, რაც გითხრა. ჩემ წილ დაგადებ პატრონად და თავადად სხვა
ლაშქრისა, სხვას ამ საქმეს ვერაფის მფიქნობ. ლაშქარ დიდებულთ არ
მოუშალო ლაშქრობა, უპატრონე, დარბაზს კაცი გაჰგზავნე, მათი ამ-
ბის შესატყობად, ჩემ მაგიერ წიგნი მისწერე, უფასო ძღვენი მიუძღვენ
და ჩემი არ ყოფა მათ არ აგრძნობინო. ლაშქრობით და ნადირო-
ბით იყავ ჩემი მზგავსი, სამ წელს მოიცადე, ხვაწიადი შეინახე, ხოლო
თუ არ მოვიდე, ჩემი თავი იგლოვე, იტირე და ივაგლახე. მაშინ მოახ-
სენე მეფეს ამბავი ჩემი სიკვდილისა, რომელიც ყოველი კაცის თავს
გადუვალია, და გლახათ მიეც საქურბოე, ოქრო-ვერცხლი და თვალი
თქო. არ დამივიწყო, ჩემი სული შევედრე და ჩემი ამაგი მოიგონეო.
შერმადინს გაუკვირდა და შეეხარა ისეთი დავალება, თვალთავან, ვითა
მარგალიტი, ცხელი ცრემლები გადმოჰყარა, მოახსენა, უშენოდ გუ-
ლით ვერ გავიხარებ, მაგრამ ვიცი, არ დადგები, ამად არ გიშლი. შე-
შენებრ პატრონობას ვერ გავსწევ, მარტოობა კი ჩემთვის სიკვდილი
იქმნება. სჯობს, ორნივე გავიპარნეთ, წამოგყვები, წამიყვანეო. ჭაბუკ-
მა უთხრა. მიჯნური მარტო უნდა გაიჭრას, უფიქრელად, უსასყიდლოდ
არვის შეჰხვდება მარგალიტი,

კაცი ცრუ და მოღალატე, ჰხამს ჯახვრათა დასაჭრელად.

შენს მეტი სხვა არვინ მეგულება უკეთესი, პატრონობა მივანდო, სა-
ნაპირო გაამაგრე, მტერმა ახლოს ვერ დაიბანაკოს, კიდევ დავჰბრუნ-
დები, თუ ღმერთმა სულ არ დამკარგა.

ფათურაჰი სწორედ მოჭკლავს, ერთი იყოს, თუნდა ასი.

მარტოობა ვერას მიზამს, თუ ზეცა მცველადა მყავს. თუ სამ წელს არ
მოვიდე, მაშინ მიგლოვე. წიგნს მოგცემ, გმორჩილებდენ, ვინც იყოს
ჩემი ხასიო.

24. ავთანდილ იმ წიგნით ამცნებდა თავის ერთგულ და სანდო
ყმებსა, რამე საქმე აღმიჩნდა და ცოტა ხანს უნდა გადვიხვეწო სად-
მეო. ამისთვის ემუდარებოდა, სამეფო მტერთავან დაულეწელი დამა-
ხვედრეთ და პატრონად ჩემ წილ იცანით შერმადინ. სადამდისაც
სცნობდეს ჩემს სიკვდილ სიცოცხლესა; ყველას მზებრ მოგეფინებათ,

მაგრამ შემოვლეს ვითა ცვილს დაადნობდეს, ვითა ძმა და შვილი, ისე გამიზრდია, ჰმორჩილებდით, არის ვითამც ავთანდილ. ბუკსა იკრას, ყოველი საქმე აქმნევინეთ, რასაც მე ვაპყრობდი, ხოლო თუ დრომდის არ მოვიდე, გლოვა გმართებთო.

წიგნი რა დაასრულა, წელთ ოქრო შემოირტყა და სამგზავროდ გამოეწყო. ჰბრძანა, მინდორს შეესჯდებო, ლაშქარიც დაერაზმა. იმ წამსვე წამოვიდა, ხანი არ დაუყვია შინ. ყველა გაისტუმრა, მომხრედ არვინ ინება, მონებიც მოიშორა, თავი გაითავისწინა, მარტო შემობრუნდა, შამბი გაირბინა და მიწყივ საგონებლად თავისი მკვლელი თინათინ ჰყვანდა. ლაშქართაგან ასე გამარტოვდა, ვერა სულიერმა ვერ ჰნახა, ვერც გაეკიდა, მახვილი ვერას ავნებდა.

რა ლაშქართ ინადირეს და ბატონი მოსძებნეს, პირად მზე იგიველარ იპოვეს, მაშინ ფერი ეცვალათ და დიდი სიხარული მწუხარებად გადაექცათ. ვინც უცხენმალეს იყო, ყველგან დაპრობდნენ საძებრად, სხვაგნით სხვა მოამბეებს მოასხმიდნენ. მისი საქმის ველარაფერი სცნეს მისმა ლაშქარმა, რომელიც გულმოკლულ იყო და ცხელ ცრემლს გადმოჰყრიდა. მაშინ შერმადინმა ერთგან შეჰყარა ხასი და დიდებულეები, უჩვენა ის წიგნი, მისი თქმული ამბავი. რა მოისმინეს, ყველა გულდაწყვეტილი დაპრჩა, თავში იცემდნენ ასე, რომ გული არ დარჩენილა იყო უცრემლო, ყველამ ჰკადრეს, თუმც ყოფა უავთანდილოდ გვეარმება, საჯდომი და ტახტი თუ არ შენ, სხვისთვის არავისთვის არ უნდა მიეცა ავთანდილსა, ჩვენ დაგემორჩილებით, ვის რაც უნდა გვიბრძანო. ყველამ გაიბატონეს შერმადინ და თაყვანი სცეს.

25. ავთანდილმა ის მინდორი ოთხ ახმით გადაიარა. არაბთ სამზღვარი დააგდო და სხვათა სამზღვრები მოჰვლო, მაგრამ თავისი პირმზის დაშორებამ სიცოცხლე გაუნახევრა ასე, რომ ზოგჯერ მოუნდებოდა გულში დაცემა და დანას მიჰმართავდა. თავის თავს ატყობდა, უფრო და უფრო სჰკნებოდა, მაგრამ გულს ეუბნებოდა თუ, დასთმეო და უცხო უცხო ადგილებში მგზავრობის დროს მგზავრებს ეკითხებოდა ამბავს და უმეგობრდებოდა. ქვეყანა უჩნდა ტახტად და მკლავი თავის სადებლად, მაგრამ იტყოდა, საყვარელო შენთვის სიკვდილი თავის ღმინად შეყოფაო.

ქვეყნის პირი სრულად შემოიარა ასე, რომ ცასქვეშეთი არ დაჰჩენია შემოუფლელი. მაგრამ იმ ამბის მსმენელს ვერავის შეჰხვდა და იმასობაში სამი წელიწადი სამს თვედ მიიყარა. მივიდა ერთს უგემურ, მეტად მქის ქვეყანაში. ერთ თვეს კაცი არ შეჰხვედრია ადამის შვილი: ის გაჭირვება ვის და რამინსაც არ უნახავს. დღე და ღამე საყვარელს იგონებდა. ბოლოს სადგურად შეჰხვდა ერთი მალალი დიდი მთის წვერი. იქათგან შვიდი დღის სავალი მინდორი გამოჩნდა. მთის ძირში წყალი ჩაუდიოდა, ხიდის არად სანდომი და მისი ნაპირი ორგნითვე

ტყეს შეეკრა. ზედ წაადგა, შეექცეოდა, დროსა და დღეს ანგარიშობდა. ორი თვე დაჰრჩენოდა; ამად სწუხდა, ვაი, თუ საქმე გამიმეღავნდესო, ჰშიშობდა, იტყოდა.

ავსა კარგად ვერგინ შესცვლის, თავს ახლად ვერგინ იშობს.

ჩაჰვარდა საგონებელში, თუ დავჰბრუნდე, რა მოვახსენო ჩემს მნათობსა, თუ არ დავჰბრუნდე და უცხო ჰაბუკის საძებრად კიდევ სხვა დრო დავჰყო, დრო გადაუწყდება შერმადინს, მივა შეფესთან და უამბობს ჩემს სიკვდილსა, მე კი მერმე ცოცხალი მივალო. იტყოდა, ღმერთო, შენი სამართალი ჩემთვის რად გაამრუდე, ამდენი სიხარული რად გამიცუდე, გულში სიხარული ამომიგდე, კირი დამიბუდე, ჩემი დღენი მოვტირო. მაგრამ იტყოდა მაინც, დათმობა სჯობსო, უღმერთოდ ვერაფერს გავჰხდები, ცრემლი ცუდად დამედინება,

განგებას ვერგინ შესცვლის, ან საქმეელი ან იქმნების.

რა კი ცას ქვეშეთი შემოევლო და იმ კაცის საქმე ვერ გაეგო, გაიფიქრა, უთუოდ მართალ იყვნენ, ვინც ის ჰაბუკი ქაჯად ჩასთვალესო. სთქვა, ტირილი აღარ მარგებსო და მობრუნება დააპირა.

იმ მინდვრისკენ დაემართა, თვალით გამოჰსახა გზა. ერთს თვეს არსად ენახა სულიერი კაცი, საშინელ მხეცებს წააწყდა, მაგრამ არ შეუძახა, თუმცა თვით მხეც ქმნილი გულ ამოხკენით იყო. ჰამა მოუნდა, ვითა აღამიანსა. როსტომის მკლავ უგრძქვის ისრით მოჰკლა ნადირი, გადაჰხდა შამშის პირსა და კვესით დაანთო ცეცხლი. საძოვარი მისცა ცხენსა, ვიდრე მწვადი შეიწოდა. ექვსი ცხენოსანი ჰნახა, მისკენ მოდიოდნენ. მეკობრენი ეგონა. ხელთ ჰქონდა მშვილდ — ისარი, მათკენ გასწია სიხარულითა. ორ ცხენოსანს უწვერული ვაჟ-კაცი მოჰყვანდათ. თავში იყო დაკრული, სისხლს გული შეებინდა ასე, რომ სული ცოტადა ედგა. სტიროდნენ. ავთანდილმა უყვილა თუ, ძმანო, ვინ ხართო. იმათ სთხოვეს, გვიშველე და სატირალი მოგვიტირეო. ავთანდილ მივიდა, ამბავი გამოჰკითხა. უთხრეს, ძმანი ვართ სამნივე და ციხე ქალაქი ხატაეთისკენ გვაქვსო. სამნივე სანადიროდ წავედით. ლაშქარი უთვალაჭი გვყავდა. წყლის პირს გადავჰხტით, სანადირო მოგვეწონა ასე, რომ ერთს თვეს არ წავსულვართ. აუარებელი მხეცი დავჰხოცეთ მინდვრით, მთით, თუ ქედით. ვინც კი მსროლნი იყვნენ ჩვენთან ერთად, ყველა დავაწბილეთ, სამნივე კიდევ ერთმანერთს დავეცილენით, მე უკეთ მოვჰკლავ, მე გჯობო. ვერ გავაჩინეთ მართალი, ვისარჩლეთ და ვითაკილეთ. ერთ დღეს ლაშქარი ავჰყარეთ, სავსე ირმის ტყავითა, რათგანაც გვსურდა, მართალი გავვეჩინა, ვინ ვის სჯობდა თავისი მკლავითა და ნადირი მოგვეკლი, რასაც კი თვით დავინახავდით და არა სხვის ნაჩვენები. სამი მებაჯრე ვიახელით და ლაშქარს წასვლა უბრძანეთ. ის მინდორი, ტყე და ღრე მოვინადირეთ, დავჰხოცეთ მხეცი, მფრინველი არც ზე გადაგვერენია. მაგრამ ანაზად პირგამქუშავი ჰაბუკი გამოჩნდა, შავს ტაიქ-

ზე იჯდა—მერანი რამ შავი იყო.— თავსა და ტანსა ემოსა გარე თმა ვეფხნის ტყავი. შის ელვათა შუქი ძლივს განვიცადეთ. მისი შევყრობა მოგვიწინდა. მე უფროსმა უმცროსს კაცი დავთხოვე, ჩემმა შემდეგმა იმას ტაიჭი უქო, ამან გვთხოვა, მარტო შეჰბმოდნ და ნებას დავჰყევით. მივჰმართეთ, ის ისევე წყნარად და მოხდენით მიდიოდა. მაგრამ ტკბილი გონება ჩვენთვის მეტად გაიმედოდა და მისი მკვახელ მოუბარნი მათრახით შეგვამწიფა. უმცროს ძმას ვეცენთი, უფროსს დავეზიდენით. ხელი მოჰკიდა, დადგო, ესეც ჰკადრა. ხმაღს ხელი არ მიჰყო, თავსა გადაჰკრა მათრახი ასე, რომ სისხლი დაადინა. თავი გადაუფრინა, მკვლარს დაამგვანა და დაამიწა, ვინც რამე ჰკადრა. თვალ წინ წაგვივიდა ლაღი და ამაყი. აღარ დაბრუნებულა. წყნარად და აუჩქარებლივ წავიდა. აგერ მიდისა, ჰნახეო, შორს უჩვენებდნენ ავთანდილს მტირალნი. ძლივს, თუ სჩანდა შავი ტაიჭი, რომელზედაც იჯდა პირად მზე იგი. ავთანდილმა რა მოისმინა ეს ამბავი, გაუხარდა, რათგანაც ცუდად არ წაუხდა იმდენი გარეთ ყოფნა.

კაცსა მიჰხვდეს სწაღელი, — რას ეძებდეს, უნდა ჰოვანა, —

მაშინ მისგან აღარა ჰხამს გარდასრუფათა ჭირთა ხსოვნა.

უთხრა თუ, მე ვინმე ყარიბი ვარ იმ ქაბუკის საძებრად წამოსული. ეხლა როგორც მე მოვეწიე ჩემი გულის წადილსა, ეგრე ღმერთმა ნუ ინებოს თქვენი ვნებაო და უჩვენა სადგომი, მოდით ნება ნება, ჩრდილში გადასვით, დამაშვრალნი ხართ, მოისვენეთო.

26. ავთანდილმა გაჰქუსლა დეხითა. როგორც გაევაზი, ისე გაჰფრინდა. მიეწურა. იმის ფიქრში იყო, როგორ მოგახერხო ახლო შეხვედრა.

საუბრამა უმეტრამა შმაგი უფრო გააშმაგას!

ჰხამს თუ, კიცმა გონიერმა ძნელი საქმე გამოაგას,

არ სიწინარე გონებისა მოიძულებს, მოიძგას.

რათგანაც ის ქაბუკი კაცს არ მიუშვებს საუბრად და საცქერლად, მივეწიევი, შევიყრებით ერთმანერთის საცემ საელეტად, ანუ მომკლავს, ანუ მოვჰკლავ. რაც იყო, თუ არ იყო, არ შეიძლება, ბინა არ ჰქონოდა, ამისთვის ღონე უნდა ვსძებნო მხილოდ იქითგანო. წინა უკან იარეს ორი დღე და ღამე ასე, რომ მაშვრალთ შეჰამადიც არ უჰამიათ. არსად ხანი არ დაუყვიათ, ერთი თვალის წამიც კი. ასე სტიროდნენ, მათი თვალების ცრემლი მიწოდორს მოჰკლამავდა. დღისით იმგზავრეს და დიდი კლდე გამოუჩნდათ, სადაც ქვაბი იყო. პირს წყალი ჩაუდიოდა, წყლის პირად, არ ითქმოდა თუ, შამბი რავდენი იყო, დიდრონი, თვალ-უწვდომი და მაღალი, კლდემდის ანაყრდენი ხე მრავლად იყო.

იმ უცხო ქაბუკმა მიჰმართა ქვაბსა, რა წყალი და კლდე გაჰვლო. მაშინ ავთანდილ ჩამოჰხდა, დიდი ხე მოჰნახა, ძირს ცხენი დააბა და თვით ხეზე გავიდა საქვრეტად. იქითგან უქვრეტდა თუ, როგორ მივიდა ცრემლ შონადენი ვინმე ქაბუკი, რომელსაც ვეფხის ტყავი ემოსა. ქვაბის კარს გამოდგა შავ ჯუბიანი ქალი, მალლა ატირდა ასე, რომ მისი ცრემლი ზღვასაც შეერთოდა. ქაბუკი ჩამოჰხდა და მკლავით ყელს მოეჭლო ქალსა. ქაბუკი ქალს და ქალი ქაბუკს ეხვეოდა. მათ ძახილს და მოთქმას კლდენი ბანს ეტყოდნენ. ავთანდილ გაკვირვებით უქვრეტდა მათ ეგრე ქცევა-ზმასა. ქალმა სული დაიღო, გულის წყლოლობა დასთმო, ქვაბში შეიყვანა ტაიკი, მოჰხადა აკაზმულობა. რაც ზედა აბჯარი ერტყა ქაბუკსა, შეჰხსნა და შეიტანა. ბოლოს თვით შევიდნენ.

ავთანდილს უკვირდა, თავის თავს ეკითხებოდა, რითი შევიტყო ის აშმაგიო. გათენდა, ქალი გამოდგა, იმ ფრადვე მოსილი. შავს აუღვა ლაგამი, რიდის წვერით რა გასწმინდა, შეჰკაზმა. აბჯარი გამოიტანა წყნარად, არა რამ ჩხერთა. ქალი სტიროდა და მკერდში იცემდა, ხშირ თმას იწეწდა. ერთმანერთს მოეხვივნენ. ქაბუკი ცხენზე შესჯდა. აგრე შეწუხებული ქალი ეხლა უფრო შესწუხდა. ავთანდილმა ახლოს კვლავ ჰნახა იმ კაცისვე სახე, უღვაშ აშლილი უწვერული და სთქვა, ნუ თუ ცის მზეაო. ასე უჩნდა ლომის მოკვლა, ვითა ლომს ვაცისა.

ქაბუკი იმ გზასვე დაადგა, გუშინ რო გაველო. შამბი გაჰვლო, გაეშორა, თავი გააგარა მინდორსა. ავთანდილ უქვრეტდა გაკვირვებით, მალვით ხეს მოეფარა, სთქვა თუ, ღმერთმა ეს საქმე მეტად კარგად მომიგვარაო. ჩამოვიდა, ცხენი ახსნა, ხეზე გამობმული, ზედ შესჯდა და გაემართა. გამოქვაბული კარ ღია იყო. ქალი გამოიჭრა გულ-მდულარე, ეგონა თუ, დაჰბრუნდაო. სახე ვერ იცნო, არ ჰგვანდა იმ ქაბუკის სახესა. ფიცხლავ გაიქცა, კლდეს და ხეს მიჰმართა ძახილითა. ავთანდილ ჩამოჰხტა, დააბა, კაკბივით, მახეში. ქალის ერთნაირ ძახილს კლდენი ბანს ეტყოდნენ. თავი არ ჩაუგდო ხელთ, სანახავადაც კი ეზიზღებოდა. ვითა არწივ ჰვეშ კაკაბი, მიდამო ჰკრთებოდა. შემწედ ტარიელს ვისმე უძახდა, თუმცა ვერ ჰშველიდა. ავთანდილ მუხლთ უყრიდა, თითით ეხვეწებოდა, მისი რამ ეთქვა, ვინ იყო, და ანუგეშებდა, სხვას არას გიზამ, ნუ ჰყივი ეგრე ხმიანიო. ქალი ტირილით ეტყოდა ავთანდილს, დამეხსენ, თუ შმაგი არა ხარ, ცნობას მოდი, თუ შმაგი ხარ. მენუკვი მეტად ძნელი საქმის ადვილად თხრობასა, ცუდად ნუ მოსცდები, იმ ამბის მშობას ჩემგან ნუ ელი. ვაჟო, რა გინდა, რას მენუკვი. ეგ ამბავი არც კალმით დაიწერება, შენ ერთხელ მეტყვი, მითხარო, მე ასჯერ გითხრობ ვერასა, როგორც ტირილს სიცილი, ისე მღერას ფაგლობი მიჯობსო.

ავთანდილ დიდის ხნითგან ეძებდა იმ ქაბუკის ამბავს, ბევრი გაჭირვება აეტანა. ამისთვის სთხოვდა, მიაბზე, ნულარ გრცხვენია, ვერ

დაგეხსნებო. ქალმა კიდევ გადაჭრით უთხრა, ვერ გაიმბობ, რაც გინდა, ჰქმენო. კიდევ უთხრა ვაჟმა, ღმერთი იწამეო, და მუხლნი მოუყარა წინ, მაგრამ ვერას გაჰხდა. მუდარობა მოეწყინა, გაგულისდა, თვალთ სისხლი მოედინა, ადგა, თმით წამოპოჭიდა, ყელში დანა დააბჯინა. დაემუქრა, გიჯობს, მითხრა, თუ არა და მოგკლავ. ქალმა უთხრა, ეგ მეტად ავი ღონე მოიგონე, თუ არ მომკლავ, არ მოვჰკვდები, რად რა გითხრა, ხოლო თუ მომკლავ, სულ ველარას გაიმბობ. ჩემი სიკვდილი ჩემი სასჯელი ნუ გგონია.

ჩაღად მჩანს უფელი სოფელი, მისთვისვე შემიწონია.

მაგრამ ვაჟმა თვითვე სთქვა, არ ივარგებს, სხვა საქმის გამორჩევა სჯობსო, და გაუშვა. ცალკე დასჯდა, სტიროდა ცრემლთა ფრქვევითა. ქალს უთხრა, გაგარისხე, ეხლა არ ვიცი, როგორ დავჭრჩეო. ქალი დაუჯდა კუშტ გვარად, ჯერ არ დამტკბარიყო. ავთანდილ აღარას ამბობდა. ქალი კიდევ იქით ატირდა, ვაჟისთვის გული შესტკიოდა, მტირალი ეცოდებოდა, მაგრამ უცხოს უცხო უჯდა და ჩუმი იყო. მაშინ ავთანდილ მიჰხვდა, ჩემთვის დასწყინარდაო, ადგა და რა მუხლნი მოუყარა, ტირილით უთხრა, გაგარისხე, ღარიბად და ობლად დაგრჩომივარ და შემინდე. ესეც გაიგონე, მიჯნურს შებრალება უნდა. სხვაფრივ უღონო ვარ, არ ვინ არის ჩემი ღონე, სულს მოგცემ გულისთვის, რა გიყო მეტიო.

რა შეიტყო ქალმა ავთანდილისაგან მისი მიჯნურობა, გულ ამოხვინჩით დაიწყო ასეც ცრემლთა ფრქვევა, კვლავ გაამაღლა ძახილით ტირილი. ავთანდილს ღმერთმა გულის წადილი აუსრულა და უღბინა. იფიქრა, ვისთვისმე ხელ ქმნილი სტირისო და კვლავ მოაგონა, მიჯნური მტერთაც შეებრალება, სიკვდილს თვით ეძებს, არ ერიდება. ჩემი პირ-მზის გამოგზავნილი ვარ სწორედ იმ ჰაბუკის საძებრად, ეხლა შენი გული მიპოვნია ერთად ერთ იმედად, ორის გან ერთი მიყავ, ტყვე მქენ, ანუ მათხატე, ან მაცოცხლე, ანუ მომკალი, ჰირი ჰირზე მომიმატეო. ქალმან უთხრა უფრო საამური სიტყვა, ვიდრე თვი დაი, უფრო მოყვარული დაი გიპოვნივარ, თუ გამიგონებ, რასაც ეძებ, შეჰხვდები, არ ასცილდები, თუ არ მომისმენ, ვერ ჰპოებო, რაც უნდა იტიროო. მაშინ ავთანდილმა მიუგო, ეგ საქმე ამას ჰგავსო.

თრნი კაცნი მოდიოდეს, სადაური სადმე გზასა.

უკანმან წინა ჰნასა ჩაჯარდნილი შიგან ჭასა.

ზედ მიადგა, ჩაჭყიოდა, სტირს, იძასას ვაგლას—ვასა.

ეგრე უთხრა, ამხანაგო, იყავ მანდა, მოშეცდიდე,

წავალ თოკთა მოსახვედელად, მწადსო, თუცა ამოგზიდე.

მას ქვეშეთსა გაეცინა, გაუკვირდა მეტად კიდე,

შემოჭყვივლა, არ გელოდე, სად გაგებტე, სად წავიდე.

ეხლა დაო, შენ ხელთ არის ჩემი ყელის საბელი, უშენოდ არაფერი

მეშველება, რასაც მიზამ, შენ იცი, ჩემო ხელის წამალო, თორემ ვის შეუკრავს გორლით მრთელი თივაო. ქალმა უთხრა, შენი ნაუბარი მომეწონა, უცილოდ კარგი ვინმე ხარ, ბრძენთა საქებარი ქაბუკი. ვინათგან აქნამდის ქირი დაგიტმია, რაც გითხარი, მომისმინე, გიპოვნია საძებარი. იმ ხელ-ქმნილი ქაბუკის სახელი ტარიელ არის, ხოლო მე ასმათ მქვიან. იგი მინდორს არონინებს მქვევრ ტანსა, მე გლახ ვსქამ მისი ნანადირევის ხორცსა, არ ვიცი, ეხლავ მოვა, თუ დიდ ხანს დაჰყოფს, გთხოვ, მოიცადო; რა მოვიდეს, ერთმანერთს გაგაცნოთ, შენი თავი შევაყვარო, მერმე კი თვით ქაბუკმა გაიმბოს თავისი საქმეო. ავთანდილმა მოუსმინა ქალსა და დაჰმორჩილდა.

27. იმ დროს ხევით ჩხაპუნება მოესმათ. მოახედეს, ჰნახეს, ტარიელ, ვითა მთვარე, წყალში გამოვიდა, თანვე შუქთა მოაფენდა. მაშინვე ქალმან ავთანდილ ქვაბში დაჰმალა. ტარიელ ჩამოჰხდა, კაპარქ ხმალი უხდებოდა. ასმათ შაოსანი და იგი ატირდნენ მალლა ცრემლითა. ავთანდილ სარკმლით უჭვრეტდა იღუმალის ქვრეტითა. ასმათმა შეჰხსნა, აბჯარო შეიღო და ცხენი შეიყვანა. ქვეშ დაუგო ვეფხის ტყავის ნატი. ტარელ ზედ დასჯდა, ქირ-მონამატი ითქვამდა სულსა. ქალმა კვესით ცეცხლი დაანთო. ეგონა, ტარიელ სქამდა შემწვარ ხორცსა; მიართვა. ერთი ახლიჩა, მაგრამ ძაღს არ ჰქონდა და უცოხნელი გამოჰყარა. ცოტა ხანს მიწვა, მიიძინა. ძილში შეჰკრთა, დიდი დაიძახა, რეტივით წამოვარდა, იძახდა და წამ-წამ გულში ლოდსა, თავში კეტს იცემდა. ქალი კიდევ ცალკე იჯდა და პირს იხოკდა. ჰკითხა დაბრუნების მიზეზი. ტარიელმა უთხრა, გადმეკიდა ვინმე მონადირე მეფე, უთვალავი ლაშქარა ახლდა და ჰნადირობდა. კაცთა ნახვამ სევდა ამიშალა, შეხვედრას მოვერიდე და მათგან დამკრთალი შემოვპბრუნდი. რა ტყეში დავიმაღე, მეგონა თუ, რა გათენდებოდა, ისევ წავიდოდრიო. მაშინ ას-კეცი ცრემლი გადმოსცვივდა ქალსა. უთხრა ტარიელს, ტყე-ტყე დადიხარ მარტო, ქვეყნის ყოველი პირი მოგივლია და საუბრად არ იახლებ კაცსა. როგორ დაგელია ერთი კაცი, შემაქცევრად გაიხლოს და არ გაშმაგდე, შენ მოჰკვდე და ის წაჰხდეს, შენთვის რა მადლი იქმნებაო. ვაჟმა მიუგო, დაო, ეგ შენი გულის მზგავსია, მაგრამ არ მგონია, თუ ვისმე შეეძლოს პოვნა ისეთის კაცისა ასე, რომ სიკვდილი ღმინად მიჩნს. სიახლე და საუბარი თუმცა მწაღია, ჩემს ბედზე ღმერთს ისეთი კაცი არ გაუჩენია. შენს გარდა სხვა ხორციელი არავინ მყავს არსადაო. ქალმა ჰკადრა, არ გამიწყრე, რათგანაც ღმერთს შენი ვეზირობა ჩემზე მოუგდია, არაფერს დავჰმაღავ, რაც საქმე უამიცლია;

ანა ვარგა უსაზომო,

ზომას გადასულხარო. ვაჟმა მიუგო, უღმრთოდ როგორ დავჰბადო

კაცი ჩემი სამსახურისთვის, ხოლო თუ ღმერთს უბედობა უნდა, მე რას გავჭნდე ცდითაო. ქალმა კიდევ ჰკადრა, მეტის შეგონებით გაგსაჯე. მაგრამ თუ კაცი მოგგვარო, თავისი ნებით მოგყვეს, ილხენდე მისი რჩევით, დაიფიცე, არ მოჰკლაო. ტარიელმა უბრძანა, თუ მიჩვენებ, გავიხარებ, ვჭფიცავ ჩემი ხელ-მქმნელის სიყვარულსა, უგემურს არას უზამ, არასოდეს გავამწარებ და რაც ჩემგან იამება, ვაამებ და შევიყვარებო.

ქალი ადგა და წავიდა იმ ქაბუკის მოსაყვანად. ხელი მოჰკიდა, ამოჰყვანდა. ტარიელ გამოეგება ავთანდილს და ხელი ხელში მოჰკიდა. ერთგან დასხდნენ და დიდხანს იტირეს. ასმათ სულს უღებდა, თავებს ნუ დაიხოცთ, თქვენის ბნელით მზეს ნუ დააბნელებთო. ტარიელმა უთხრა ავთანდილსა, მესწრაფება შენი ამბის გაგება, ვინ ხარ, სით მოსულხარ და სადაური ხარ, მე სიკვდილს აღარ ვახსოვარ, მისგან გაწირული ვარო. მაშინ ავთანდილმა უამბო თავისი ამბავი. ტარიელსაც მოაგონდა მათი მაშინდელი ომი და განუცხადა, ვჰნახე, შენი პატრონიც დამედევნა ბოლოს, მაგრამ ხელმწიფობით შემებრალა, მის გამო ხელი აღარ შევახე. ახლა მიამა შენი პირის ნახვა, მაგრამ გარჯილხარ, გაჭირვება გამოგივლიაო. ავთანდილმა უთხრა, იმდენი ცრემლის დენის სასჯელი ვერ შეგცვლის, ჩემი ბედი მომინდვია შენი სურვილისთვის და შენ გი-ახლები სიკვდილამდისო. ტარიელს შეეცოდა ავთანდილ, ვითა მიჯნურს მიჯნური, მაგრამ დადუმდა, რათგანაც, თუ უამბობდა თავის ამბავსა, ცეცხლი დასწვავდა. ასმათს უბრძანა, რად არ იცი, ჩემი გულის წყლულს არაფერი ეწამლება, ზედ მეტად კიდევ ეს მტირალი ქაბუკი მწვავსო. მერმე ავთანდილს უთხრა,

ვინცა კანძან ძმა, ანუ თუ დაცა იდოს,

ჭხამსო, მისთვის სიკვდილსა და ჭირსა თავი არ დაჭრიდოს!

დმურთმან ერთი რად აცხონდეს, თუ მეორე არ წასწყმიდოს?

ყური დაუგდე, გაამბობ, რაც უნდა დამემართოსო. ასმათს წყალი მოატანინა, თუ ვინიცობა იყო, დაიბნიდებოდა, ეპკურებინა. მოისვა გვერდსა, თითონაც დილ ჩახსნილი დასჯდა საამბობლად. ვერ დასძრა ენა სასაუბროდ, მერმე კი სული მოითქვა, დაიძახა და ცხელი ცრემლი რა გადმოჰყარა, მოთქმით მოუყვა, რაც თავს გადაჰხლომოდა.

28. რა მოიგონა ამბავი საყვარლისგან სამკლავის მიღებისა, მისი ვედრებისა, რომ ნაცვლად თავისი რიდე გაეგზავნა მისთვის, ტარიელ მხეც იქმნა. სტიროდა, ჭირი ეათასებოდა. სთქვა, მე მაქვს სამხრე, მას რომ უწინ ჰქონდა მკლავზეო. შეიხსნა, მოიღო, თვალით არ დაიფასებოდა. პირზე დაიღო და დაბნედილი დაეცა ასე, რომ მკვდარს დაემგზავსა. გულში დაკრული მჯილის ლები ორგნით უჩნდა. ასმათს დაწვთავან სისხლის ღვარი სდიოდა, კვლავ წყალს ასხამდა, ჰშველიდა. წანწყარის ხმა ისმოდა.

ავთანდილსაც მწარე სულთქმა ჰქონდა. დაბნედილ ტარიელს შე-
მოჰხედდა ასმათმა, ვაება გაამრავლა ასე, რომ მისმა ცრემლმა ქვა გაჰ-
ხვრიტა. მერმე სული მოაბრუნებინა ტარიელსა, ცეცხლი დაუშრიტა
წყლითა. ზე წამოსჯდა ტარიელ, ფერი დაჰკარგოდა, თვალებს რეტად
აყოლებდა ასე, რომ ვარდი, ვითა ზაფრანა და სპეტი, გაჰხდომოდა.
დიდ ხანს ვერ ჰლაპარაკობდა, ვერც იცქირებოდა. დარჩომა და სიცო-
ცხლე მეტის მეტად უმძიმდა. ავთანდილს უთხრა, ღზინად მიჩნს შე-
ხვედრა მოყვრისა და მიკვირს, რომ ცოცხალი და მრთელი დაჰვრჩიო.

კიდევ ასტირდა და დიდი სულთქმა ჰყო, რა დაასრულა მისი
ამბავი თუ, საყვარელმა პირველად როგორ დასწამა ფიცის გატეხა, ბო-
ლოს კი დაუტკბა, ჩემებრ სხვას ვერსად შეჰხვდებოდა. რა ეს გავიგონეო
უთხრა ავთანდილს, მეტის მეტად შეიმედა. კვლავ თვალთა ძალი ვიგ-
რძენ იმ ნათლის საჭვრეტად, ეხლა კი დამკარგვია. ვა, უხანო სო-
ფელო, რად დამჯდარხარ ჩემი სისხლის სასმელადო, სთქვა და სულ-
ბოლოს ქვაბში დაბინავებისა უთხრა ავთანდილსა, ეს უკაცური ქვაბი
ვჰპოე, მდევებს გამოეკვეთათ. შეევები და ამოვსწყვიტე. ვერ დამძლი-
ეს, მაგრამ მონები დამიხოცეს. ძმაო, მაშინდლითგან აქა ვარ და აქ
ვჰკვდები. ხელქმნილი მინდვრად გავიჭრები, ზოგჯერ ვსტირი და ზო-
გჯერ ვჰხნდები. ასმათიც არ მშორდება, ესეც მისთვისვეა ცეცხლ-მოდე-
ბული. სიკვდილის მეტი სხვა ღონე არა დამჩენია საცდელად. მშვე-
ნიერი ვეფხვი მის სახედ დამისახავს, ამად მიყვარს მისი ტყავი, კაბად
ჩემთვის გამოიკეთებია. ეს ქალი შემიკერავს, ზოგჯერ სულთქმაცა აქვს.
იმ დაკარგულს ვიგონებ, მას აქეთ ნადირთა ვახლავ, სიკვდილის მთხო-
ვნელი ვარ, სხვა არაფერი მინდა ღვთისაგანაო. სთქვა და თევზირში იცა
კიდევ, ლაწვი გაიხეთქა, ვარდი გაიკაწრა, ლოყა ქარვად გადიქცია,
ბროლი დაიღეწა სრულიად. ავთანდილსაც ცრემლი გადმოუვიდა
წამწამთაგან. მერმე ასმათმა დაადუმა ტარიელ, რა მუხლ მოყრით შე-
გზვეწა. დადუმებულმა ტარიელმა უთხრა ავთანდილსა, შენ ყველაფერი
გაამე, ჩემს თავს კი ვვრათფერი. სიცოცხლე გაარმებულმა ჩემი ამბავი
გიაამბე, ეხლა წადი, შენი მზე ჰნახეო. ავთანდილმა უთხრა, მე შენს
მოშორებას ვერ მოვიტმენ, თუ მოგშორდები, თვალთაგან ცრემლი
დამედინება, მართალს გეტყვი, ნუ გეწყინება, შენი სიკვდილით იმას
არა ელხინება რაო.

რა აქიმი დასნეულდეს, რაზომ გინდა საქებარი.

მან სხვა იხმოს მკურნალი და მაჯისაცა შემტეობარი.

მან უამბოს, რაც სჭირდეს სენი, ცეცხლთა მომდებარი,

სხვისა სხვამან უკეთ იცის სასარგებლო საუბარი.

რაც გითხარი, გამოგონე. გაგონება ასი გმართებს. ეგრე გულ-ფიცხელი
კაცი ვერასფერს გაჰხდება. ეხლა მწადია მისი ნახვა, ვის ცხელ ცეცხ-
ლსაც დაუწვივარ. უნდა ვჰნახო, მისი სიყვარული ჩემთვის დავამტკიცო,

მოვახსენო, რაც შემიტყვია. შენ გენუკვი, შემიჯერო, ღმერთი იღვთო, ერთმანერთი არ გავსწიროთ, მაფიცო და შემოგფიცო. შენ არ წახვიდე აქეთგან, მეც არ გავწირო, კვლავ მოვიდე შენს სანახავად, შენთვის მოვჰკვდე და არ გატირო მისთვის, ვისთვისაც შენ ჰკვდებიო.

ტარიელმა მიუგო, უცხოას უცხო ეგრე როგორ შეგიყვარდი, დასაშორებლად გეძნელები, ვითა ვარდი იადონსა. როგორ უნდა დაგივიწყო. ღმერთმა ჰქმნას, კვლავაც განახო. თუ გიტყუო, მოგალორო, ღმერთმა რისხვით გამიკითხოს.

ამაზედ შეიფიცნენ ბრძნულად მოლაპარაკე და ცნობა გაშმაგებული მეგობრები. ტარიელთან ერთად ავთანდილიც სტიროდა და ცრემლს ჰღვრიდა.

იმ ღამეს იქ დაჰყო ავთანდილმა. რა გათენდა, გამოეთხოვა და წამოვიდა. ვერ მიმხვდარიყო ტარიელ თუ, როგორ ეწყინა, რა ექმნა. ავთანდილმაც შამბი ტირილით ჩაიარა. ასმათ ჩამოჰყვა, ზენარს ეფიცებოდა, მუხლთ უყრიდა, სტიროდა, თითით ეხვეწებოდა, აღრე მოსვლას ევედრებოდა. ავთანდილმა უთხრა, თუ არ თქვენ, დაო, სხვა რა უნდა მაგონდებოდეს. აღრე მოვალ, არ გავწირავ, შინ არ დავჰყოფ ხანსა, ოღონდ სხვაგან არ წავიდეს ტარიელ, თუ ორ თვეში არ მოვიდე, დაუგვანი საქმე მომივა, მაშინ სცანით, გაჭირვება თავს დაშტყდომიაო.

29. ტარიელს რა დაჰშორდა, ავთანდილ სევდისაგან პირს იხოკდა, ვარდს იხოზდა. დადენილ სისხლს მხეცებს ალოკვინებდა. ფიცხლავ სიარულით გრძელი შარა შეამოკლა. მივიდა იქ, სადაც სპა დაეყარა. ჰნახეს, იცნეს. ეგრე გაუხარდათ, როგორათაც შეეფერებოდათ. შერმადინსაც ფიცხლავ კაცნი გაუგზავნეს, ახარეს მოვიდა, ვისთვისაც აქამდის ღმერთი ჩამწარებული გეჭონდაო. შერმადინ გაეგება, მოეხვია, ხელზე აკოცა, სიხარულით ცრემლს ჰღვრიდა. ესე სთქვა თუ, ღმერთო, ცხადს ვჰხედავ, თუ ბნელსა, არ ვჰღირსვარ, ჩემი თვალები გჰკრეტდესო. ავთანდილმა მდაბლად მოიკითხა, პირში აკოცა, უბრძანა თუ, ღმერთს ვჰმადლობ, თუ რამ გაჭირვება არ გქონიაო. დიდებულთ თაყვანი სცეს. ეხვეოდა, ვინც ღირსი იყო. ზარს სცემდნენ. დიდსა და პატარას უხაროდათ.

მოვიდნენ, სადაც სამყოფად სახლი იდგა. იმ ქალაქის კრებული სრულად თავმოყრილიყო სანახავად. მორჭმული, ლალი და შვეებული მაშინვე ნადიმად დასჯდა ასე, რომ ენა იმ დღის შვებას სრულად ვერ იტყოდა. შერმადინს უამბო ყველაფერი, რაც ენახა, ან როგორ ჰპოა ის ქაბუკი. ცრემლი უშლიდა ხელსა, ჰლაპარაკობდა, თვალების ხუჭვით,

სთქვა რა ბოლოს, უმისოდ მყოფს დარბაზი და ხულა სწორად მიჩანსო. შერმადინმა შინაური ამბავი ყველა მოახსენა, შენი წასვლა არვინ იცის, ეგრე ვჭქმენ, რაც მითხარო. იმ დღეს ავთანდილ იქ დაჰრჩა, მოისვენა. ცისკრად, დღე რა მზემ გაათენა, შესჯდა და გაემართა, შერმადინ მათი მისვლის მახარობლად წავიდა ფიცხლავ ასე, რომ ათი დღის სავალი სამს დღეში გაიარა. ავთანდილ ლომ-გულს უხაროდა იმ მზის მოკამათის ნახვა. შეუთვალა როსტევან მეფეს, მორჭმულო და დიდო მეფეო, ამ საქმეს შიშით და კრძალვით გკადრებთ, იმ ჭაბუკის ვერაფრის მცნობი ჩემ თავს უწოდებდი ფლიდსა, ეხლა გამიგია და ყველაფერს გაცნობებთ, შვებით და მშვიდობით მოვდივარო. შერმადინმა მოახსენა როსტევან მეფესა, ავთანდილ მოდის იმ ჭაბუკის მპოველიო, ხალო უღამო ნათელს თინათინს ჰკადრა, ავთანდილ მოდის და საამო ამბავს გკადრებსო. თინათინ მზისაც უფრო თამამ ელვას აკრთობდა. შერმადინს უბოძა საბოძვარი და დაჰმოსა მისიანი ყველა.

მეფე შესჯდა და მომავალ ავთანდილს გაეგება გულ მხურვალე. ჭაბუკი მიეგება მხიარულად. დიდებული ზოგი მთვრალს ჰგვანდა სინარულისაგან. რა მიუახლოვდა, ჩამოჰხდა. ჭაბუკმა მეფეს თაყვანი სცა. როსტევან მოეხვია. გულმხიარულნი შვეიდნენ სეფე დარბაზსა. ყოველ მეკრეფეს უხაროდა მისვლა ავთანდილისა. ლომთა ლომმა თაყვანი სცა თინათინს, მზეთა მზესა. მისი ბროლი და ვარდ-გიშერი მისვე სინაზეს ეღამაზებოდა. მისი პირი უნათლეს იყო ზესთა ზესი სინათლისა. სახლ სამყოფ დარბაზად ზეცა ეკადრებოდათ.

იმ დღეს დასხდნენ ნადიმად. პურის ჭამა გააშრავლეს. მეფე ისე უცქეროდა ჭაბუკსა, როგორც ტკბილი მამა შვილსა. ჰშვენოდნენ ორნივე ისე, როგორც ახალ დაფიფქული თოვლი, ან დანამული ვარდი. წყალობად მარგალიტი ისე უხვად გასცეს, ვითა დრამა.

პურის ჭამა რა დასრულდა, მოლხენილნი თავთავიანთსა წავიდნენ. დიდებულნი არ გაუშვეს. ავთანდილ ახლოს დაისვეს. მეფემ ჰკითხა, ჭაბუკმა მოახსენა, რაც გაჭირვება ენახა, ან რაც ჰამენოდა. ნუ გიკვირს, მას ვახსენებდე გულის წუხილით. მზე თუ იქმნება მზგავსი მისი, ან მისი სახისა, კაცთა მნახის გონებას უნახავ ჰქმნის.

და ჭირი კაცსა სოფელმან მოუთმოს მოუთმინამან,

ქაცვი ჯერწამმან, ზაფრანა იმზგავსას ფერად მინამან.

მდევთათვის ომით წაურთმევია გამოქვამული სახლად, თავისივე საყვარლის ქალი ჰყავს ნახლებად, ვეფხვის ტყავი აცვია, სტავრა ნახლევბისგან აბეზარ ქმნილა და სოფლის უნახველს ახალ ახალი ცეცხლის ალი სწვავსო. მეფეს იამა, რა მოისმინა ავთანდილისგან ამბავი მისი გაჭირვების და ნათელი მზის ნახვისა და უქო მძლე ხელი და მხნეობა. იმ ამბის მოსმენით გამხიარულდა აგრეთვე თინათინ. იმ დღეს

პურის ქამა ჰქონდა სამხიარულო და მოუწყინარი.

30. კვლავ საწოლში დაჰხვდა მონა ავთანდილსა და მისვლა უბრძანა. იამა ასე, რომ ენით არ ითქმოდა. მხიარული და ლმობიერი წავიდა თინათინთან. ლომი მინდვრად ლომებთან ნასიარულევი და ფერ ნამკრთალი, სოფლის ხასიათით ჯავარი და სრული ლალი იყო, მაგრამ გულისთვის გული გულში ჰქონდა განაცვალი. უკადრი მზე ტახტზედ იჯდა მორქმითა. ედემს რგული მქვერი ალვა ეფრატს უხვად მოერწყო და გიშერი თმა და ტევრი წარბი ბროლ ბადახშს უმშვენებდა ასე, რომ მის საქებრად საქირო იყო მრავალ ათინელ ბრძენთა ენა.

მხიარული ავთანდილ წინ დაჰსვა სკამითა. ორთავ შესატყვისი ლხინით სავსენი ისხდნენ და ლალად, ტკბილად და ენაწყლიანად მოუბარობდნენ. უბრძანა, ჰპოე თუ არა, ვისი ძებნითაც გარჯა ჰნახეო. ჰკადრა.

რა კაცსა სოფელმა მისცეს წადილი გულისა,

ხსოვნა არა ჰქამს ჭიჩისა, ვით დღისა გაკლასრულისა.

ვჰპოე ხე, სოფლის წყალთა რწყული ალვის ტანი, მაგრამ ეხლად ფერ-ნაკლული ვარდის მზგავსი პირი. მით დამწვარვარ, რათგანაც ჩემებრვე მოუთმინები ცეცხლი სწვავსო. მერმე მოუყვა ამბავსა, რაც მისგან მოესმინა. მოსთვალა გაქირვება, რაც ენახა მის საქებნად მგზავრობის დროსა და ისიც თუ, ღმერთმა როგორ აღირსა საწადლის პოვნა, უთხრა, საწუთრო და სოფელს ყოფა და კაცი უჩნს, ვითა ნადირსა, მხოლოდ ხელქმნილი მხეცებთან მინდვრად დაიარება და სტირის. ნუ მკითხავ, ქება რა გკადროთ. ასეთია, რომ მის მნახავს სხვა აღარაფერი მოეწონება, მხედველს თვალები ისევე დაულონდება, ვითა მზის ციაგისაგანო. წვრილად ჰკადრა, რაც იცოდა, ენახა და ჰსმენოდა. როგორც ვეფხს, წავარნა და ქვაბი აქვს სახლად. ქალი ახლავს, ვინც არის მისი სულის დგმა და ქირში მანუგეშებელი, მაგრამ ვაი, რომ სოფელს სოფლად მყოფი დაუსვამს ცრემლის საღვრელადო.

ქალმა რა მოისმინა ამბავი, თითქოს გულის წადილი ასრულებოდეს, პირი გაუნათლდა, ვითა ნათლად დავანებულ მთვარესა და ჰკითხა, მისი წყლულის განსაკურნებლად რა წამალი არისო. ვაჟმა უთხრა, მან დასდვა ჩემთვის დაწვა თავისა, მეც მოვალე ვარ, მივიღე იმასთან, მითქვამს მისთვის დადება თავისა, ჩემი თავის მზე შემიფიცავს,

ჰქამს მოყვარე მოყურისათვის თავი ჭიჩსა არ დამრიდად,

გული მისცეს გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად.

მიჯნურსაც აგრევე დიდ ქირად უნდა უჩნდეს მიჯნურის ქირი, მეც უმისოდ ლხინი არმად, თავი ფლიდად დამისახავსო.

ქალმა უთხრა, ყოველი ჩემი გულის წადილი ამისრულდა, ჯერ რომ შენ მშვიდობით მოხველ, დაკარგულის მპოვნელი, მერმე ზრდა გაქვს ჩემგან დანერგულის სიყვირულისა.

საწუთრო კაცსა ვოგელსა, ვითა ტაროსი, უხდების;

ზოგჯერ მზეა და ოდესმე ცა რისხვით მოუქუხდების.

მეც რაც ჭირი მინახავს, ეხლა ღონინად შემცვლია.

რათგან შვება აქვს სოფელსა, თვით რად ვინ შეუწუხდების.

შენ გცოდნია ზენაარი ფიცის შენახვა.

ჭხამს გასრულება მოყვრისა სიყვარულისა მტკიცისა,

ძებნა წამლისა მისისა ცოდნა, ჭხამს, უი იღისა.

მაგრამ ჩემიც უნდა სთქვა. მე რა ვჰქმნა უძლურმა, როცა მზე მიმეფაროსო.

ჭაბუკმა ჰკადრა, სიახლით ჭირი ჭირზე განვიცადე.

ცუდი არის დამწრადისა გასათბობად წყლისა ბერვა,

ცუდი არის სიყვარული, ქვეით კოცნა, მზისა წვერვა.

თუ შენი ხლება ერთი ვაი, მოშორება ათასი ვაი არის. თუ გავი-
ქრე, ალი გლახ დამწვავს, გული მქცევია ისრის საკრავ საგნად, ხო-
ლო სიცოცხლის დრო ნასამალად. მწადია სატანჯველთ ფარვა, მაგრამ
დრო გადამსვლია სატანჯველთ მალვისა, თქვენი ნაუბარი მოვისმინე
და რაც ჰბრძანეთ, გავიგონე.

ვარდსა ქაცვი მოაშოვეს, კვალთამცა რად გეფხანე!

მაგრამ რა კი ჩემთვის შენი თავი მზეს დააგვინე, სიცოცხლის
საიმედო რამ ნიშანი წამატანეო, ტკბილად უთხრა ვაჟმა. ქალმა მარგა-
ლიტი მისცა, გულის წადილი აუსრულა.

რა სჯობს, რა კაცმან გიშერი ბრად ჯაღსა თანა ახიას,

ანუ ბადს აფვა სარკას ახდეს ჰრგოს, მჰჭრწყოს, ახიას!

მისსა მჭერეტუქსა ახინას, ვერ მჭერეტსა ავადანას, —

ვაი, მოყვრისა გაუჩიღსა, ახიას, ევას, ახიას!

31. ავთანდილ გულ რეტი დაჰშორდა საყვარელსა. სტიროდა ზღვის
უმეტესის ცრემლითა და იტყოდა, ვერ გასძღა სოფელი ჩემი სისხლის სმითაო.
სევდა მოჰრეოდა, მკერდში იცემდა, ამად ილურჯებდა, რომ კაცს მი-
ჯნურობა ატირებს და აგულჩვილებს. ღრუბელი რა მიეფარება, მზე
დააჩრდილებს ხმელეთსა, ისევე მოყვრის მოშორება კვლავ აბინდებდა
ჭაბუკსა. სისხლსა და ცრემლსა გარევით ღაწვი დაელარა მისთვის.
იტყოდა, მზე აღარ კმარა ჩემი თავის დასადებლად. მიკვირს თუ, ალ-
მასი გული რად დაუდაღავს ჩემთვის შავ წამწამსა? ვიდრე ვჰნახვიდე,
წუთისოფელო, საღონოდ აღარ მინდიხარ. ედემს ნახარდი აღვა-
დღეს საწუთრომ ღახვარს მიმცა, დანას მახია, ეხლა ვსცან,

საქმე სოფლისა ზღაპარია და ჩმახა.

ამას მოსთქვამდა, ცრემლს აფრქვევდა, ათროლოებდა და აწანწა-
რებდა. გულ ამოსკენით, ოხვრა სულთქმით მიჰბრიადა ტანსა.

სიყვარლისა სიახლესა მოშორება გაამწარებს,

ვა, საწუთრო, ბოლო თავსა ასუღარებს, ახეწარებს.

ჭაბუკი დაჰბრუნდა, საწოლში დასჯდა, ზოგჯერ სტიროდა და

ზოგჯერ ჰბნდებოდა, მაგრამ ფიქრით საყვარელს ახლავდა. მწვანისღვით თრთვილისაგან პირს ფერი დაჰკლებოდა. უსაყვარლობა ისევე დასჩნეოდა, როგორათაც ვარდს უმზებოდა.

გული კრულია კაცისა სახში და გაუძღომელი,
გული ესე ესამდ უოველთა ჭირთა შიშით, ჯსინთა მდომელი.
გული ბრმა, ურხი ხედვისა, თვით ვერას ვერ გამზომელი,
ვერცა ჰხატრანობს სიკვდილი, ვერცა შეფეა რომელი!

რა გულს უთხრა გულის საგულისო, მოილო თავისი პირმზისეული; მის მკლავზე ნაბაში მარგალიტი, კბილებს რო ჰგვანდა და რა აკოცა და პირზე დაიღო, ბისონივით, ცრემლი სდიოდა.

გათენდა თუ არა, მომკითხავი კაცი მოვიდა, დარბაზს ჰხმობილობდნენ. ავთანდილ წავიდა ლალი, ნაზი და ძილ ნაკრთობი. მნახველთა ჯარი იდგა ისე, ვინ ვინ ასწრებდა, ერთმანერთს ეჯარებოდნენ. მეფე მინდორში გასასვლელად იკაზმებოდა, დაბდაბ-ნობი მოემზადებინა. მეფე შესჯდა. დიდი ხარი იდგა. ქოს-დაბდაბთა ცემისგან ყურთა სიტყვა არ ისმოდა. ქორები აბნელებდნენ მზესა, ძაღლები მიმოჰპრობდნენ. იმ დღეს დანადგარი სისხლი ნადირთა მინდორ-ველს ესხმოდა. ინადირეს. მხიარულნი დაჰბრუნდნენ. დიდებული თავადები და სპა სრულად მოჰყვნენ. საჯდომები და სრა-დარბაზი მორთული დაჰხვდა მეფესა. დასჯდა. ჩანგი ჩაღანას აძლევდა ხმასა და მომღერლები სულ მრთლად იყვნენ. ავთანდილ ახლოს უჯდა მეფესა, ჰკითხავდა, ელაპარაკებოდა. ზაგეთა ბროლ ლალი გასჰვირდა, კბილთა ელვა ჰკრთებოდა. ღირსნი ახლოს ისხდნენ, ისმენდნენ; შორს ჯარი ირეოდა. უტარიელო ხსენებას არვინ ჰკადრულობდა.

ქაბუკი დაჰბრუნდა შინ გულ მოკლული, ცრემლს აფრქვევდა მიდამოს, სიყვარული თვალ წინ უტრიალებდა. ზოგჯერ ადგებოდა, ზოგჯერ დაწვებოდა, ხელქმნილს არ ეძინებოდა.

რაცა აჯა დათმობისა გულმან ვისმცა მოუსმინა?

იწვა, იტყოდა მოთქმითა, გულს სალხინო რაღა დაუსახო? ედემს ნახარლო ლერწამ ტანო, მოგშორდი შენ, ვინცა ხარ მხედველთ სალხინო, ვერ მხედველთათვის საფაგლახო. ცხადლივ შენს ნახვას არ ვღირსვარ, ნეტა სიზმრივ გნახო. კიდევ ეტყოდა გულსა.

დათმობა ჰგვანდეს სიბრძნის წყაროთა.

არ დავსთმოთ, რა ვჰქმნათ, მითხარი, სევდას რა მოუგვაროთ.

თუ ჯსინი გვინდა დვთისაგან, ჭირნიცა შევიწყნარათ.
გულთ, რაზდენცა გვაქვს სიკვდილისა წადება,
სჯობს სიღვინჯისა გაძლება, მისთვის თავისა დადება.

დაჰმალე, არ დაიმჩნიეო ცეცხლის დება ამაღ, რომ ავად შეჰფერობს მიჯნურსა მიჯნურობისა ცხადება!

31. რა გაათენდა, შეიარაღდა ავთანდილ და გამოვიდა გარეთ თქ-

მითა, ნეტა მიჯნურობა არ დამაჩნდესო. მერმე შესჯდა ცხენზე და ვეზირის სახლში წავიდა. ვეზირმა იცნო, სთქვა, ჩემსას მზე ამოსულა, თურმე ამის სიხარულში ვიყავ დღესაო. მასპინძელი მიეგება, თაყვანი სცა და ქება ჰკადრა,

ჭხამს სტუმარი სასურველი, მასპინძელი მხიარული.

მერმე გადაჰსვა. ფეხთა ქვეშ ხატაური დაუგეს. ჰაბუკმა სახლი გაა-
ნათა, ვითა მზის შუქმა სამყარო. ასე სთქვეს, ვარდის კეთილ სურნე-
ლება მოგვბერა ქარმაო. ჰაბუკი დასჯდა. მის შემხედველთ მისთვის
ბნედა სასახელოდ მიაჩნდათ, არა თუ ერთხელ, ათასჯერაც ჰქონდათ
სულთქმა მისთვის. მერმე დაიშალნენ და ჯალაბობა შეთხელდა. ჯალა-
ბიც რა დაიშალა, ჰაბუკმა უთხრა ვეზირსა, შენი დამალული არაფე-
რი იქმნება დარბაზში, რის ქმნასაც კი მოიწადინებ, მეფე ჰბრძანებს,
ამად ჩემი გაჭირვება გაიგონე და რამე მიწამლე. იმ ჰაბუკის ცეცხლი
მედება, მისი სურვილი და ვერ ნახვა მკლავს, მას ჩემთვის სული არა
ჰშურს, სამაგიეროს გადახდა უნდა,

ჭხამს სიყვარული მოყვრის უხვისა, უშურველისა.

მისი ნახვა, მისთვისვე დათმობა გულში ჩამსახვია. მერმე ასმათ დად-
მიმიჩნევია. როცა წამოველ, შევჰფიცე, კიდევ გნახავ-მეთქი. ჩემი წას-
ვლის დროა. ყველაფერს მართლად და არ საკვებნად მოგახსენებ, მი-
მელის და ვერ მივსულვარ, ზენაარს ვერ გაუტებ, ვერც გავსწირავ.

რამცა სდა გაუმარჯვდა კაცსა, ფიცთა გამტეხელს!

რაც გითხარ, ჰკადრე როსტენს ჩემ მაგიერ, რა მიხვიდე. სრა-
დარბაზსა. წავალ. რისთვის უნდა დამიჭიროს? მიშჯელოე რამ. ჰკადრე
მეფეს, ყოველი პირმეტყველისაგან საქებარსა თუ, რა შიშს განვიცდი-
მაგრამ იმ ჰაბუკმა დამწვა, გული წამსვე წამართვა, უმისოდ, მეფეო,
ვერ გავსძლებ, ხელ ქმნილვარ მისგან. თუ რასმე ვარგებ, ჯერ თქვენ-
თვის იქმნება სასახელო, თუ ვერას ვარგებ, გულს დავსდებ, ჩემი ფიცი
არ გატყდება. ჩემი წასვლა არ გეწყინოს. რაც ღმერთს უნდოდეს,
ის იქმნას ჩემს თავსა. მანვე ჰქმნას და გაგიმარჯვდეს, თქვენი დაგიბ-
რუნდეს თქვენვე. თუ არ მოვჰბრუნდე, თქვენმცა ჰსუფევთ, თქვენი
მტერი დაძაბუნდესთქო. პირად მზემ კიდევ უთხრა ვეზირსა, მე სიტ-
ყვა შემიწყვეტია და ეს ჰკადრე მეფესო, ვიდრე სხვა ვინმე შევიდოდეს,
გამოსთხოვე ჩემი მშვიდობით გაშვება, გამირობა. ჰყავ და ასი ათასი წი-
თელი შენთვის ქრთამად მომიერთმევიანო.

ვეზირმა სიცილით უთხრა, ქრთამი შენვე გქონდეს, არ ითქმის,
ვერც ვეტყვი, ვინც რა ძვირი უნდა სთქვას ჩემთვისო. მიშინვე მომ-
კლავს, ან ამიკლებს, ეგ სიტყვა როგორ სთქვიო. მე ვჰფიქრობ, სიკვ-
დილს, ან აკლებას სიცოცხლე სჯობს. თუ მეფე გაგიშვებს, ლაშქარი
რად მოჰლორდეს. რად გაგიშვან, მზეს რად მოჰშოროდენ? შენ თუ
წახვალ, მტერი გაგვითამამდება, გაგვისწოროდება. ეგ ასე არ იქმნება,

ვითა ჩატი ქორად ვერ იქცევაო.

ავთანდილს ცრემლი მოერია. უთხრა ვეზირსა, გულში დანა უნდა დავიკრა. გეტყობა, სიყვარულის არა გცოდნია, ან არ გინახავს სხვა მოყვრობა, არც ფიცი. თუ გინახავს, როგორ ამტკიცებ, უმისობა ჩემთვის ლხინი იყვეს! მაგ პირობას, ვეზირო, კრული გული ვერ დაგყვება, მაშინ ჩემი მონცვალე რკინა უნდა გაცვილდეს. მარტო ცრემლთა ფრქვევით, ჯეონადაც რომ გასკდეს, ვერ გადვიხდი მის ცრემლსა, მომეხმარე. თუ არ გამიშვებს, გავიპარვი, ვიცი, ჩემთვის არას გიზამს, თუ გასაძევებლად უნდინხარ. სთქვი, რაც გინდა დაგეშართოს, თავი დასდევ საწამებლად.

ვეზირმა უთხრა, შენი ცეცხლი მეც ცეცხლად მდებია. ველარ უცქერი შენს ცრემლსა, სოფელიმც გაჰქარდება.

ზოგჯერ თქმა სჯობს ანა თქმასა, ზოგჯერ თქმითაც დასაგდების ვიტყვი, არ დავსდევ, თუ მოვჰკვდებიო.

ვეზირმა რა უთხრა ეს, ადგა და დარბაზს წავიდა. მეფე შეკახმული დაჰხვდა. პირი მზეებრ გაუხდა, შეუკრთა. ვეზირმა საწყენლის მოხსენება ვერ გაუბედა, ისე იდგა და იგონებდა არ საომარ საქმესა.

მეფემ ჰნახა, ვეზირი მოწყენით გაჩუმებულყო. უბრძანა, რა ამბავი, რად მოხველ ეგრე შექირვებულყო. მან ჰკადრა, არა ვიცი რა, მაგრამ მომკლავთ, როცა გაიგონებთ საკვირველს ამბავსა. მეშინიან, თუმც არ უნდა ვჰშიშობდე. ავთანდილ უნდა დაგეთხოვოს, ამად მოაჯეობს, უმისყმინოდ წუთისოფელს ჰგმობსო. რაც იცოდა, ყველაფერი ჰკადრა მოშიშრად. კიდევ მოახსენა, როგორ უნდა სცნო თუ, რა ყოფაში, რა ცრემლ დანადინარი მინახავს. გემართლებათ ჩემთვის გულის წყრომაო.

მეფემ რა მოისმინა, გაგულისდა, გაუცნობდა, ფერი შეუკრთა და გასაშიშრდა, შემხედველს შეაშთობდა. შეუძახა ვეზირს, რისთვის შმაგობ, მაგას სხვა ვერვინ მეტყოდა.

ავსა კაცსა უჩხუვნია, ავსამცა რას ადრე სცნობდა!

სასიხარულო საქმის თხრობა კი არა, ეგ მოგსვლია გაუტანლობით. მაგის მეტი ვინ რა უნდა მიყოს, ეგ იმასა ჰგავს, ვინმემ მუხთლობით ნაადრევად მომკლას. შმაგო, ენა როგორ იხმარე მაგის სათქმელად. ეგრე შმაგი არად ვარგხარ არც ვეზირად, არც სხვად რადმე. განა შეიძლება კაცი არ მოერიდოს პატრონის საწყინარსა, რა უმეცრული სიტყვა უმეცრად დაიყბედოს. მაგის მოსმენამდე ყურები რად არ დამიდგა. შენ თუ მოგკლა, შენი სისხლი ჩემს კისერზედ იყვესო. კიდევ უბრძანა, თუ მისგან მოგზავნილი არა ხარ, ჩემმა მზემ, თავს მოგკვეთ, ცილობა არ უნდა. წა, უკუ სდექ! აი შმაგი, უმეცარი და შლეგი.

შაბაშ სიტყვა, შაბაშ კაცი, შაბაშ საქმე, მისგან ქმნილი!

მერმე დასდრკა, სკამები შემოსტყორცა, კედელს ჰკრა; შეალეწა-
დააუცდუნა, მაგრამ მისთვის აალმისა, როგორ მითხარ წასვლა აღვის-
ტანისაო? ცხელმა ცრემლმა თეთრი ლოყები აუცრიცა ვეზირსა. ველა-
რას გაჰხდა, შიშ ნაჭამი ჩუმად გამოვიდა, დაწყულულებულ გულს მოიმ-
ტკივნებდა. შეის ხასობდა, გაის ქუშობდა, ენამ ასე მოაყივნა,

მტკრა მტკრსა ვერას ავნებს, რომელ კაცი თავს ივნებს.
სთქვა, ჩემი ცოდვის მზგავსი ღმერთმა მეტი რა უნდა მიჩვენოს,
რად მოვჭლორდი, რად დავჰბნელდი, ნეტა ვინლა გამითენოს. ვინც სხვა
რამ კადნიერად მოახსენოს პატრონსა, ჩემი ღლე იმასაც დაადგეს, რაც
უნდა განსვენებაში იყვესო.

გაწბილებული ვეზირი მივიდა ავთანდილთან. ბედშავად შესჩივლა
მოწყენით და ჰირქუშად, თავი დავჰკარგე, დავაშავე; რა სიავე, რა სი-
რეგვნე, რა შმაგობა არ მაკადრა ასე, რომ კაცად აღარ ვარგვარ, თავ-
ტანის აღარა გამეგება, ეს მიკვირს, რად არ მოიმკლა. რაცა ვჰქმენ,
მეც ვიცოდი, ვიაზრე, გამიწყრებოდა, მაგრამ შენთვის სიკვდილი ღბი-
ნად მიჩანსო. ჰაბუკმა უთხრა, წაუსვლელობა ჩემგან არ იქმნება. თუ
ვარდი დასჰქნა, იადონიც მოჰკვდება, აშად ჰმართებს, უძებნოს წყალი;
თუ ვერ უბოვა, ვერც გულს დაიწყნარებს. უმისოდ ვერ გავსძლებ
ჯდომას, ვერც წოლასა, მიჩჩვენია, ნადირივით გავიქრე, მასთან ერთად
ვჰრბოდვ. ასე გასულს, რადა მთხოვს, ვებრძოდე მის მებრძოლთ?

სჯობს უფლებბა კაცისა მომღურაფისა უფლასა.

კიდევ მოვახსენებ, თუმცა მეფე სწყრება, ეგებ, მიმიხვდეს თუ,
გული როგორ მეწვის და მენტება. არ გამიშვებს, გავიპარვი, ხოლო მე
თუ მოვჰკვდე, ჩემი კერძი სოფელიც გადიფხვრება.

მოილაპარაკეს. ვეზირმა შესაფერი ჰურისჰამა გაუმართა. უმასპინ-
ძლა, მშვენიერს მშვენიერი ძღვენი უძღვნა. ვინც თან ახლდა ახალ-
გაზდა, თუ მოხუცი, ყველა აავსო აგრეთვე. დაჰშორდნენ ერთმანეთსა.

ავთანდილ წავიდა, რა მზე ჩასვლაზედ იყო. იტყოდა, სჯობს
უშველო. ის მოყმე სამაგიეროდ ღლეს დავგიტბუნებს. ჩემი სიმწარე და
სიტკბოება ჩემებრ სხვამ არ ვინ იცის.

ცუდთა კაცთა სუბარი კაცსა მეტად დაჰჭმუნებს,
სჯობს, წავიდე არ გავტეხო,

კაცსა ფიცნი გამოსცდიან.

მერმე შეუთვალა ვეზირსა თუ, რაც გეკადრება, როგორ მოგცე,
შენი ვალის გადასახდელი სხვა რა ნაცვალი მოვიგონო. მე თუ დავჰრ-
ჩე, შენთვის მოვჰკვდე, ჩემი თავი დავამონო, სიყვარული შეგიწონო
სიყვარულსაო.

ვეზირი ქრთამს. სთხოვდა და ამხანაგობდა, თუმცა მისთვის ცრე-
მლს არ ჰღვრიდა. სალაყბოდ სცალოდა, გულს კი არ უღებდა.

ვინ არ მისცეს ქაღებუდი, მორუკავსა მოიმღურებს,

თქმულა, ქრთაში საურავსა ჯაჯახეთსაც დაურევებს.

უებრობა, სიკეთე და ქება ვეზირისა მაინც არ ითქმოდა ენითა, საქმის შესაფერი კაცი იყო—

ასრე უნდა სამსახური, გავიდოდეს ვისცა ვისი.

ოდეს კაცს დაეჭიროს, მაშინ უნდა ძმა და თვისი.

32. შერმადინს უთხრა პირ—მზემ და ნათელთ მფენელმა ავთანდილმა, ეს დღე საიმედოდ და გულის სალხინოდ დამისახავს, შენ გმართებს შენი თავი სიჩემოდ გამოიჩინო. როსტენმა არ გამიშვა, არც სიტყვა მომისმინა. არ იცის, ვინ რად ვისგან სულ დგმულია. უიმისოდ ნუ ვცოცხალვარ.

რამცა საქმე უსამართლად ღმერთმა ვისმცა შეაკჩინა!

თუმც მისი არ გაწირვა მტკიცედ გადმიწყვეტია,

ყოფილი ცრუ და მოდალატე ღმერთსა ჭკმობს და აგრე ცრუობს— მისი უნახავი გული ტირილს, სულთქმას და ვაი-უის შეუპყრია, ლხინს არას იახლებს და ჰკრთების.

სამი არის მოყვრისგან მოყვრებისა გამოჩენა:

პირველ ნდობა სიასხლის, სიშორისა ვერ მოთმენა,

მიცემა და არას შური, ჩუქებისა არ მოწყენა,

გაფლენა და მოხმარება, მისად რგებად ველთა რბენა.

რადღა ვაგრძელო სიტყვა, ეხლა გაპარვა არის წამალი ჩემი და ავადებული გულისა. რასაც გვედრებ, ისმედნი. რაც დაგასწავლო, მტკიცედ დაიცევ. მეფეთა სამსახურისთვის უპირველეს ყოვლისა მზად იყავ, შენი საკეთე და უკლებლობა გამოიჩინე, ჩემი სახლობა შეინახე, ჩემს სპას ეთავადე, სამსახური და გავლენა კვლავაც ისევ განაგრძე, როგორც აქამდის. ჩემს მტრებს ენაპირე, ჯარი არ მოიკლო, ერთგულთათვის კარგი ნუ გშურს, შენს ორგულს ბოლომც მოჰღებია! როცა დავჭაჰბრუნდები, ვალს კარგად გადაგიხდი.

ხატრანის სამსახური არასოდეს არ წაჰხდების.

მაშინ შერმადინს თვითო ცხელი ცრემლი მოადგა და მოახსენა, მარტოობით ჭირს არ შეუშინდები, მაგრამ უშენოდ რა ვჰქმნა, გულს ბინდი დამეცემა. წამიყვანე სამსახურისთვის, მოგეხმარო, რაც დაგჭიროდეს!

ვის ასმია მარტოსგან ღარიბობა ეგზომ დიდი,

ვის ასმია ხატრანის ჭირსა შიგან ყმისა რიდი!

რა ვიქმნები აქ ფლიდი, გიგონებდე დაკარგულსა.

ავთანდილმა უთხრა, ვერ წაგიყვან, რაც უნდა ცრემლი ჰღვარო. შენგან ჩემი სიყვარული მრწამს, მაგრამ საქმე სხვა გვარად ვერ მოჰხდება, ჟამი ასე დამემტერა! ჩემი სახლობა ვის მივანდო, შენს გარდა სხვა ვინა მყავს შესაფერი? გული დასდევ. დაიჯერე, ვერ წაგიყვან, ვერა,

ვერა! თუ მიჯნური ვარ, ერთი უნდა ხელ ქმნილი ვპრბოდე მინდ-
ვრად,

გაჭრა ხელთა მიჯნურთა, რად სცადს თავის ბერებად!

ეს სოფელი ასეთია, დაიჯერე. შორს მყოფს მახსენებდე, ჩემი სი-
ყვარული გქონდეს. ჩემს მტრებს არ შეუშინდები, მონადაც ვიქცე.

ჭხამს, მამაცი გაგუდოვნდეს, ჭირსა შიგან არ დაჭდონდეს.

მძულს, რა კაცსა საუგო საქმე არა არ შესწონდეს.

მე იგი ვარ, ვინ სოფელსა არა მოვჭკრეუ კატრსა ბერად,

ვის სიგვდილი მოეგონისთავის თამაშად და მიჩანს მღერად.

ჩემს მზეს დავეთხოვე, იმას გაუშვივარ. ვალად მამდევს დათმობა
ყველაფრისა. ეხლა ჩემს ანდერძს მოგცემ, როსტენს წინაშე დაწერილსა.
შენს თავს შევავედრებ, დაგიჭიროს, ვითა ჩემს გაზრდილს გეკადრება.
თუ მოვჭკვდე,

თავსა ნუ მოიკლავ, სატანასგან ნუ იქმ ქმნილსა.

ამაზე იტირე და ცრემლი ჰღვარე.

პპ. როსტენს სწერდა, ჰე მეფეო, გავიპარე საძებნად მისა, ვინც
უნდა მოვსძებნო. ვერ დავსდგები ისე, რომ არ შევჭხვდე ჩემი ცეცხ-
ლის მომდებსა. შემინდე და ღვთაებრივი მოწყალება გამაყოლე. ვი-
ცი, ბოლოს არ დამიგმობ ჩემს განზრახულ საქმესა.

კაცი ბძქენი ვერ გასწიწავს მოყვარესა მოყვარულსა.

პლატონის თქმულს მოგასხენებთ ერთ სიტყვასა,

სიტრუე და ოზვირება ავნებს ხორცსა, მეჩმე სულსა.

რათგანაც

თავია სიტრუე ყოფლისა უბედობისა,

რად უნდა გავსწირო მოყვარე, ძმა ძმის უმტკიცესი?

არა ვიქმ. მაშინ ფილოსოფოსთ ბრძნობის ცოდნა რას მარგებს?

მით ვისწავლებით, მოგვეტეს შერთვა ზესთ მწყობრთა წყობისა.

წაგიკითხავს, სიყვარულს როგორ იტყვიან, როგორ აქებენ. სცან,

სიყვარული აგვამადლებს, ვით ეყვანნი ამას ჭქედერენ,

შენ არ გჯერა, უსწავლელ კაცს როგორ რა ვაწამო! ვინც დამბადა,
მანვე მომცა ძალი მტერთა საძლევად.

ვინ არს ძალი უხილავი, შემწე ყოფლთა მიწიერთად,

ვინ საზღვარსა დაუსაზღვრებს, ჭზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად,

იგი გაჭხდის წამის ყოფით ერთსა ასად, ასსა ერთად.

რაცა ღმერთსა არა სწადდეს, არა საქმე არ იქნების.

მზის შუქთა ვერ მხედველი ია ჰხმება, ვარდი სქვენება, ტურფა რამ სა-
ნახავი ყველა ესამოვნება თვალსა. მე როგორ უნდა ავიტანო უმისო-
ბა, ან სიცოცხლე რისთვისღა მეპრიანება. თუმც სწყურები, შემინდე
გმობა თქვენი მცნებისა. ტყვე ქმნილს ძალი არ მქონდა, დავთანხმებო-

დი. არ წასვლით ვიყავ სახშილ მოდებ-ული, საღ გინდ ვიყვე, არ ვი-
დარდებ, ოღონდ ყოფა მქონდეს ნებისა. მწუხარება და ცრემლთა დე-
ნა არას გარგებს,

არ გადავა გარდუაღად მამავალი საქმე ზენა,
წესი არის მამაცთაგან მოჭირვება, ჭირთა თმენა,
არ ვის ძალ-უძის ხორციელსა განგებისა გარდავლენა.

რაც ღმერთს გირდუწყვეტია ჩემს თავს გადასავლად, გადამხდეს და
დავჭბრუნდე. გულს აღარ დამაკლდეს. მენახოს თქვენი თავი მხიარუ-
ლი, დიდებით და ალაფ-მრავლობით. მეფეო, მომკალ, თუ ეს თათბირი
ვინმემ დამიწუნოს. ნუ თუ ჩემმა წასვლამ თქვენ დაგამწუხაროს. ვერ
ვეცრუები, საძაბუნო საქმეს ვერ უხამ. პირის-პირ შევრცხვები, ორნი-
ვე მივალთ საიქიოს.

არ დავიწყება მოუგრის არ ოდეს გვიზამს ზიანსა.

ვგმობ ზრცხვ: ცრუ და მოლალოტე კაცსა.

რა უარკა მამაცსა ომშიგან ზირის მღმეჭელსა,
შემდრკაფსა, შეშინებულსა და სიკვდილის მტკვეფსა.
კატი ჯახანსი რითა სჯობს დიაცსა, ქსლასა მბეჭვეფსა?
სჯობს სახელის მახეეჭა უფვეფსა მოსახეეჭელსა!
ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კვდოვანი.
მისგან უფვეფი გასწორდეს სუსტი და ძალ-გულოვანი.
ბოლოდ შეჭყარნეს მიწამან ერთგან მოემე და მხცოვანი,
სჯობს -სიხცოცხელსა ნაძრახის სიკვდილი სახელოვანი!

მერმე უნდა გკადროთ, თუმცა შიშს აუტანივარ.

სცდების და სცდების, სიკვდილსა ვინ არ მოელის წამისად.

მოვა შემყრელი უფოჯთათვინ ერთგან დღისა და დამისად.

ცოცხალმა თუ ვერ გნახე, ჟამის სიცოცხლე მქონდეს. თუ ყოველთა
დამამხობელმა საწუთრომ დამაწხოხს, ყარიბი ყარიბად მოვჭკვდე, მშო-
ბელმა ვერ დამიტიროს, დაზრდილებმა ვეღარ შემსუღრონ, ვერც მისან-
ლობელმა, თქვენმავე შემბრალე და ღმობიერმა გულმა შემიწყალოს.
ურიცხვი, ვერვისაგან ანაწონი საქონელი მაქვს. გლახაკებს მიეც სა-
ჭურჭლე, მონები ათავისუფლე და ყოველი არას მქონები ობოლი და-
ამდიდრე, მობიგონებენ და დამლოცვენ. რაც საჭურჭლე თქვენთვის არ
ვარგიყოს შესანახად, ზოგი ხანაგებს მიეც, ზოგიც ხიდების გასადებად.
ჩემი საქონელი ნუ რა ნუ გშურს ჩემთვის გასაცემად, შენს გარდა არა-
ვინა მყავს, რომ ცხელი ცეცხლი დამივსოს. ამას იქით ჩემგან ჩემი ამ-
ბავი არ გეცოდინება, ამისთვის გაბარებ ჩემს სულსა, ეშმაკის საქმეთა-
გან სავენებელ, დასაძლევსა. შემინდე და შემივედრე, მკვდარს რაღა
გადამხდება. გაბარებ, მეფეო, ჩემს რჩეულ მონას შერმადინსა. წყალო-
ბით ანუგეშე ჩემგან წყალობა ჩვეული და ნუ აფრქვევინებ თვალთაგან
ცრემლსა.

აჰა მოგშორდი, გამზრდელი, მივდივარ ხელქმნილის გულითა, ნუ
სწუხართ ჩემთვის, ნუ ხართ ბნელით მოსილნი. ბრძანდებოდეთ ბა-
ტონობით ასე, რომ მტერთაგან სიკრძალოვლნი ყოფილიყვნეთ.

რა დაასრულა წერა, ანდერძი მისცა შერმდინს და უთხრა, მეფეს
ჰკადრე საქმის ცოდნითა, რომ მსახურებით ვერავინ დაგამეტებს შენაო.
ბოლოს მოეხვია და ატირდა სისხლის ფერის ცრემლითა.

34. ილოცა სიტყვითა:

მადლო დმერთო ხმელთა და ცათა,
ზოგჯერ შამცემო პატიუთა, ზოგჯერ კეთილთა მზათა,
უცნაურო და უთქმელო, უფალო უფლებათა,
მამუც დათმობა სურვილთა, მეფობელო გულის თქმათა!
დმერთო. დმერთო, გაიჯები, რომელი ჭეფობ ქვენათ-ზესა,
შენ დაჭბადე მიჯნურობა, შენ აწესებ მისსა წესსა.
მე სოფელმან მამაშორა უკეთესსა ჩემსსა მზესა,
ნუ აღმოგზვრი სიევარუჯსა, მისგან ჩემთვის დანათესსა!
დმერთო, დმერთო მწყალო, არვინ მიკის შენგან კადე,
შენგან ვითსოვ შეწევნასა, რაზომსაცა გზასა ვჭვლიდე:
მტერთა ძლევა, ზღვათა ღლევა, დამათ მავნე განმარიდე!
თუ და დაგჭრჩე, გამსხურებდე, შენდა მსხვერპლსა შევსწირვიდე.

ილოცვის შემდეგ ცხენზე შესჯდა და მალვით კარები გაიარა. შერ-
მდინიც დააბრუნა, თუმცა ბევრი ივაგლახა. მონა სტიროდა და მკერდ-
ში იცემდა, პატრონის ვერ ხედვით სწუხდა.

35. იმ დღეს დარბაზობა აღარ ჰქონია როსტენსა. რა გათენდა,
პირ ქუში ადგა. ისე ჰგავდა, პირით აღს ადენსო. ჰბრძანა ხმობაქ ვეზი-
რისა. შეშინებულ შემკრთალი მიიყვანეს. რა ვეზირი მოწიწებით დარ-
ბაზში შემოსული ჰნახა, რისტენმა უთხრა, რაც გუშინ მითხარ, არ მა-
ხსოვს, მაწყენინე და გამარისხე, დიდხანს სული ვერ მოვიბრუნე, გაგა-
თრიე შენ ვგრეთი გულის-გული ვეზირი. მეცნიერ ხალხს მართლად
უთქვამსთ,

წეენასო ჭირთა ბუდე.

ამ გვარ საქმეს ნულარ იქმ და ეხლა მითხარ თუ, რას იტყობდი, ხელ-
მეორედ მოჰყევით. ვეზირმა კიდევ მოახსენა ნაგუშენდელევი სიტყვა,
მეფემ მოკლედ უბრძანა, მაგისტანა რამ მეტი აღარ გაჰავონო, თორემ
მე ჩემი დამემაროებაო. რა ვეზირი გამოვიდა, მონა ვერ ჰპოა,
თუმცა სძებნა. თვალ-ცრემლიანმა მონებმა გაპარვის ამბავი მოახსენ-
ნეს. ვეზირმა სთქვა, დარბაზში ველარ შევალ, მახსოვს, რაც წინა დღეს
გადამხდა. ვინც ჰკადრებს, მან ჰკადროს, რაცა ვსთქვი, იმასაც ვინა-
ნიო. რაკი ვეზირი აღარ შევიდა, მეფემ კაცი გაუგზავნა. კაცმა შეიტყო

და გარეთ დადგა, წასვლა ვერაფერს ვაძლავდა. როსტენს ეჭვი შეუვიდა, ჭმუნვა მოერია და სთქვა, უცილოდ გაიპარა, ვინც მარტო ერთი სცემს ას კაცსაო. მეფე თავდადრეკით იგონებდა ავთანდილსა. ამოიოხრა, აიხედა და უბრალოდ მონასა, მიღა, მოვიდეს და მიაბნოს, შემოვიდესო ის ფლიდი. ვეზირი შევიდა დარბაზში არ მხიარულად. მეფემ ჰკითხა, ნუ თუ წასულაო. მან მოახსენა, როგორ წასულიყო ფარულად. მეფემ რა მოისმინა, მეტისმეტი ზახილი მოჰრთო. მოსთქვამდა, ვაი, გაზრდილო, ველარ განახავს ჩემი რეტი თვალეზიო. პირს იხოკდა, წვერს იგლეჯდა, მნახველს ყველას უკვირდა. იტყოდა,

თუ თავი შენი შენ გახლავს, ღარიბად არ იხსენები,

მაგრამ მე რა ვქმნა, გაზრდილო, შენგან მარტოდ დაგდებულმა? ვიდრე შეგხვდებოდე, სასჯელს როგორ გაუძლო? ველარ განახავს მხიარულს ნადირობით შემოსულსა, ველარ გიცქერ ნაბურთაღსა, ველარ ვისმენ შენს საამურ ხმასა! ეხლა უშენოდ რა უყო საჯდომსა და სხვა დარბაზსა? ვიცი, შიმშილი არ მოგკლავს, შენ შენი მშვილდ-ისარი დაგარჩენს. ნუ თუ ღმერთმა წყალობით გაგვიადვილოს ჭირი, მაგრამ, თუ მოვჭკვდე, ვისგან და დავიტირებო. ზარი გაისმა, ხალხი მრავლად შემოჰკრბა, წვერში ხელს იტაცებდა, იგლეჯდა და იცემდა ყველა. თავში ცემის ხმა ისმოდა. მეფემ ჰნახა თუ არა დიდებულები, სულ თქმით შემოსტირა, უთხრა, რა ვაწყენინეთ, რა შევესცოდეთ, რად გაგვიწყრა. სპას ეხლა ვინდა დიიქერსო? რა ხალხი დასწყენარდა, მეფემ ჰბრძანა, იკითხეთ, მარტოა, თუ ყმიანადლო? მოვიდა მონა შერმადინ მოშიშარ—დარცხვენილი. ანდერძისა ჰკადრა ტირილით, ეს ვჰპოვე საწოლში მისგან დანაწერი. მონები ნატირები იდგნენ, თმა და წვერი დაეგლიჯათ. ის მარტო გაბარულა, არავინ ახლავს, მე თუ მომკლათ, მემართლებითო. რა ანდერძი წაიკითხეს, დიდი ხანი იტირეს კიდევ. მერმე ჰბრძანა მეფემ, ჩემი სპა მხიარულს ნუ ჩაიცვამს. ვამლოცველოთ დავრდომილი, ობოლ ქვრივი, შევიწივნეთ, ნუ თუ ღმერთმა მშვილობის მგზავრობა მისცესო.

მ.ნ. მთავარე მზესს მკეშორეს, მშორება განანათლებს,
რა იახლეს, შექი დასწყავს, გაეერების, ვერ იახლებს;
მაცრა ვარდსა უმზეობა გაახმობს და ფერსა აკლებს,
ჩვენ ვერ ჭვრეტა სუფარდისა ჭირსა ძველსა გაგვიახლებს.

ავთანდილ გულმდულარად მტირალი მიდიოდა. წამ-წამ პირს იბრუნებდა, უკან იცქირებოდა, თვალს ვერ აშორებდა, თუ მთარიდებდა, ცნობას ჰკარგავდა. რა დაბნედაზე მიდგებოდა, ენას ველარ სძრავდა. არ იცოდა, ცხენი სად მიაქნებდა. სთქვა, შენი შორს მყოფი ვერ

დავსდუმდები, გული შენკენვე ჰბრუნდება, მტირალ თვალებს შენი
შეხვედრა სწადია,

სჯობს სიყვარულსა მოყვარე რაზომცა დაუძებუნდეს!

მე რა ვჭქმნა შენად შეურამდის, ახუ რას მეტვდე ღხენას!

თავსა მოვიკლავ მე, თუცა შენგან არ ვეტვდე წყენასა,

მაგრა შენ გაწეუნს ჩემისა არ სიცოცხლისა სმენასა.

მოდო და მივსცნეთ ცოცხადთა თვალნი ცრემლისა დენას!

მზეო, ვინცა ხატი ხარ მზიანის ღამისა, ერთის ერთარსების, უჟამო ჟამისა,
ვისაც ციერნი გმორჩილებენ, ბედს ნუ მიქცევ, მე და ის შეგვახვედრე
ერთმანერთსა! ვისაც ღვთის ხატად გიტყვიან წინა ფილოსოფოსნი,
მიშველე რამ ტყვე ქმნილს, რკინის ჯაჭვ გაყრილსა. მაშინ სიახლეს
ვერ უძლებდი, ეხლა სიშორეს ვინანიო.

იწოდა, სდნებოდა, სანთელივით. დაყოვნების მოშიში ისწრაფდა,
იარებოდა. შეღამებაზე ვარსკვლავთ ამოსვლა უხაროდა. მას ამზგავსებდა,
ილხენდა, უმზერდა, ემუსაიფებოდა.

მთვარეს ეტყოდა, შენი ღვთის სახელს გაფიცებ, შენ ხარ ამშღე-
ლი მიჯნურთ მიჯნურობის სენისა; შენვე გაქვს მისი წამალი. მიაჯე,
შეეჭვდევ შენგამო შენებრ მშვენიერ პირსაო.

ღამე ილხენდა, ღღე სჯიდა, ელოდა მზის ჩასვლასა. რა წყალს
ჰნახავდა, გადაჰხტებოდა, წყლის ქავლს უმზერდა, იმ დროსვე სისხლის
ცრემლის ტბის ნაკადს შეურთავდა. კვლავ ისწრაფდა იმავე გზით სია-
რულსა. მინდვრად თხას მოჰკლავდა, სადაც კლდიანი ადგილი დაჰხვედ-
ებოდა, შესწვამდა, სქამდა და წავიდოდა გულ გაკეთებულთ. გზაში ქვა-
ბი ჰნახა და მიადგა ქვების კარსა.

რა ასმათმა დაინახა, მოეგება თვალცრემლიანი. ავთანდილ ჩამო-
ჰხდა, მოეხვია, აკოცა და ლაპარაკი დაუწყო.

კაცი კაცსა მოელოდეს, მოსვლა უცხოდ იაშკების.

ქაბუკმა უთხრა ქალსა, პატრონი ნეტა სად და როგორ არისო? ქალ-
მა უთხრა ცრემლთა ფრქვევით, რა წახველ, გაიქრა, ქვავს ყოფა
გაუქირდა, მისი არა ვიცი რა არც ნახვით, არც ამბითაო. ვაჟი შეს-
წოხდა, ვითამც ლახვარი რამ გულ შუა ჰკრესო. უთხრა ქალსა:
დაო, ის ფიცა როგორ გასტეხა, არ ვეცრუე, როგორ მეცრუა. თუ
ვერ აასრულებდა, რად დამპირდა, თუ დამპირდა, რად მიმტყუნა?
თუ უმისოდ სოფელს ყოფა არ მიღირდა ქირად, რად დავავიწყდი,
რა მოვსცილდი, რად ვერ გასძლო, რა გაუქირდა, როგორ გაჰხვედა
ფიცის გატეხა, მაგრამ ჩემი ბედისაგან ავი არ მიკვიროსო. ქალმა უთხრა,
მართლა სწუხართ, ის უგულო მოელის ღღეთა შემოკლებასა.

გული, ცნობა და გონება ერთმანერთზედან ჰკიდიან.

რა გული წავა, იგიცა წავლენ და მისგან მიდიან;

უგულო კაცი ვერ კაცობს, კაცთაგან განახიდიან.

შენ უმართლე ხარ, მაგრამ ენა დაპშვრება, გასცვდება მისი თქმით, რაც მე მინახავს იმ ჰაბუკის სასჯელი, ამბადაც არ გაგონილა, მდინარედ ჰქმარა, რაც თვალთაგან ცრემლი უფრქვევია. თვით რაც ჰბრძანოთ, მართალ ხართ,

სხვა სხვისა ომსა ბრძენია.

მე ვჰკითხე, თუ მოვიდეს, რა ჰქმნას ავთანდილმა მეთქი? მიბრძანა, ფიცს არ გაუტეხო, პაემნამდის მოუტდი, თუ მკვდარი მნახოს, დამმარხოს. ცოცხალი დავჰხვდე, უკვირდეს თქო. მას აქეთ ზედი-ზედი სულთქმისგან დასჯილ ვარ ასე, რომ სიკვდილსაც დავვიწყებოვარ.

ვინც მოყვარეს არ ეძებს, იგი თავისა მტერია.

თუ მოჰნახავ, მოჰნახე, ჰქმენ, რაც შენ შეგეფერებაო.

ვაჟმა უთხრა, უმართლე ხარ, არ მამართლი მისი მომდურავი, მაგრამ იფიქრე, ჩემი სახლითგან გამოპარვით გამოვიტერ, როგორც ირემწყლის საძებნად, მის ძებნასა და ფიქრში გართული მინდორ-ველად დავიარებოდი. ჩემს გამზრდელ პატრონს, მშობლიურს, ტკბილს, მოწყალეს, წყალობის მთოველ ცას უორგულე, წამოველ, ყველა დავივიწყე. მისი შემტოდე კარგს არას მოველი ღეთისაგან. აქ მოვსულვარ ღამით და ღლისით ნამგზავრი, ის კი სადღაც წასულა, მეტი საუბრისთვის დრო და ჟამი აღარა მაქვს, წავალ, ვსძებნი, ანუ ვჰპოვებ, ან სიკვდილს მოვიადრებო, სთქვა და მტირალი წამოვიდა.

ქვაბი ჩავლო, წყალში გავიდა, შამბი გავლო, მინდვრად გავიდა. მონაქროლი ქარი უსუსხავდა წითელ ღაწვებსა. ბედს უჩიოდა, ამ ქირში რად ჩამავდეთ, ღმერთს კიდევ ეტყოდა, რად გამყარე მოყვარეთა. მოვჰკვდე, თავი არ მებრალება.

მოყვარემან ვარდის კანა გულსა მკრა და დამიწყულუჯა,

იგი ფიცი, ჩემგან სრული, მან ადარა გამისრულა.

მას თუ ეამერი, საწუთროთ, ჩემი ღხინი გარდასრულა.

სხვა მოყვარე თვალსა ჩემსა გაკიცხულა, გაბასრულა.

მიკვირს, ნადგული კაცისა ჰკუიანისა.

რა მჰმუნვარებდეს, რას არგებს ნაკადი ცრემლთა ბანისა?

სჯობს გამორჩევა, აზრება საქმისა დასაგვანისა.

ამისთვის მეც მიჯობს ეხლა იმ ლერწამტანის მონახვაო. ვაემართა, ეძებდა, უძახდა, უყიოდა, ღამეებს ღღებებ ათევდა. სამ ღღემდის მოვლო მრავალი ხვეი, შამბნარი, ტყე და მინდორ-ველი. ვერ იპოვა, მიდიოდა მჰმუნვარე ვერა ამბის მცნეველი. იტყოდა, ღმერთო, რა შეგცოდდე, ესე დიდი რა გაწყენინე, რომ ასეთ სასჯელს განვიცდი, გამიკითხე, ღღენი შემიმოკლე და მით ქირი ღხინად მიქციეო.

მერმე ქედს გადაადგა, მზიან ჩრდილი ღელი აჩნდა. ჰნახა, შამბთა პირს იდგა სადავე უკუყრილი შავი მერანი. სთქვა, უცილოდ იგიო. რა შეჰხედა, გულმა გაუფეთქა, გაუნათდა. ერთი ათად კა არა ათესად.

გაეხარდა. ვით გრიგალმა ჩაირბინა. თვალს არ აშორებდა მათ. რა ტარიელმა დაინახა, შესწუხდა სიკვდილის ახლოს მყოფი. იჯდა და პირი დაებღნიჯა, საყელო გადებია, თავი გადგელიჯა. აღარაფერი ესმოდა, სოფლათ გაღმა გასულიყო. ერთკენ ედო მოკლული ლომი და სისხლ მოცხებული ხმალი, სხვაგან კიდევ ქვედანარცხებული მკვდარი ვეფხვი. თვით ტარიელს თვალთავან ცრემლი ფიცხად სდიოდა, ეგრევე გულზედაც მოსდებოდა მცხუნვარე ცეცხლი. თვალის ახილვაც ეზარებოდა, ცნობაზე სრულებით აღარ იყო. ავთანდილ სახელდებით უყიოდა, სიტყვით კრთობას ჰლამობდა. ვერა შეასმინა რა;

ძმა გამაჩენს ძმობას.

ხელით ცრემლი მოსწმინდა, ახლოს დაუჯდა და სახელს უყიოდა, ეტყოდა, შენთვის გაჭრილ და ხელქმნილ ავთანდილს ვერ მიცნობო? ტარიელს ვერაფერი შეასმინა, გარეტებულებო და თვალს არ ახელდა. ცოტად მოაცნობილა. მაშინ ლა იცნო, აკოცა, მოეხვია, როგორც ძმობილი. უთხრა, ძმაო, არ გეცრუე, რაც შემოგფიცე, აგისრულე, ეხლა დამეხსენ, სიკვდილამდის ვიტირო და თავში ვიცე. მაგრამ გვედრებ დამარხვას, მხეცთ საჭმელად არ ვაფხდევო.

ავთანდილმა უთხრა, რა დაგმართვია, ავ საქმეს რად უშვრები შენს თავსა. ვინ არ ყოფილა მიჯნური, ვის არა სწავას სახმილი, მაგრამ სხვა კაცთ ნათესავს შენი მსგავსი ვის უქმნია? სატანას რად შეუპყრიხარ, რად იკლავ ნებით თავსა. თუ ბრძენი ხარ, ბრძენნი ამ პირს დაასკვნიან.

ჭხამს მამაცი მამაცური, სჯობს, რაწომცა ნელად სტირსა.

ჭირსა შიგან გამაგრება ასე უნდა, ვით ქვიტვირსა.

თავისის ცნობისგან ჩაფარდების კაცი ჭირსა.

ბრძენი ხარ, ბრძენთა თქმულებრ გამორჩევა კი არ იცი. მინდვრად სტირი და მხეცებს ახლავ, რა გულის წადილი უნდა აისრულო? ვისთვისაც ჰკვდები, ვერ შეჭხდები, თუ წუთისოფელს მოიძულე. უტიკვარ თავს ძალად იტკივებ, რად იწყულულებ ახლად წყულულსა, მიჯნურობით ვისთვის ვინ არა ჰბნდება. მითხარ, სული რად უნდა ამოგზდეს? არ იცი,

ვარდი უკვლად არაფის მოუკრებიან?

ვარდას ჭკითხეს, ეგზომ ტურფა რამან შეკქმნა ტანად, შირად?

მიკვირს, რად ხარ ეკლანთი, ზოგნა შენი რად არს ჭირად?

მან სთქვა, ტკბილსა მწარით ვჭხკობ, სჯობს იქმნების, რაც ა ძვირად,

რადეს ტურფა გაიფედეს, აღარ ჭდირდეს არცა ჩირად.

თუ უსულო და უსაკო ვარდი ამას იტყვის, მაშ

ღხინსა ვინ მოიშვის, შირკულ ჭირთა უმუშაკო?

საეშმაკო საქმე კარგი და კეთილი არ გაგონილა, რად ემდურვი სა-

წუთროს, უარაყო რა უქმნია? რაც გითხრა, გამიგონე, შესჯექ, წავიდეთ, თავის თათბირის გაგონებას ნუ მიჰყოლიხარ.

რაც არა გწადდეს, იგი ჭქმენ, რუ სდეგ წადილთა ნებსას.

არ გეტყვი, რომ ასე არ სჯობდეს და ნუ გაიფიქრებ ჩემს პირმოთნობასაო.

ტარიელმა უთხრა, ძმაო, რა გითხრა, ენის დაძვრაც კი არ შემიძლია, არც ყურის დაგდება შენი საუბრისა. რად გიჩანს ადვილად მოთმენა ტინჯვისა, რაც მე მადგია? სიკვდილს არ მივწურვილივარ, ლხენის დრო მომიახლოვდა. ჩემი სალოცავია, აქ გაყრილნი მიჯნურნი იქ შევიყარნეთ, იქ ერთმანერთი კვლავ ვჰნახოთ, კვლავ გავიხარნეთ. მო, მოყვარენო, დამპარხეთ და მიწა მომაყარეთ.

საყვარელმა საყვარელი ვით არ ჰნახოს, ვით გასწიროს?

მხიარული მივდივარ იმისკენ, მერმე იგი ჩემკენ ივლის, მივეგები, მომეგებოს, ამიტორდეს, ამატიროს.

ჭკითხე ასოა, ჭქმენ გულისა, რა გინდა ვინ გიჴაზირას.

მართალი გითხრა, დამეხსენ, მცირე ხნის სიცოცხლე და მაქვს, მკვდარს რას მაქნევ, თუ დავპრჩე, რა ხელსაყრელ გექმნე? კავშირნი დამშლია, სულთა სირას შეპრთვიან. შენი ლაპარკი არ მესმის, არც მცალია ყურის დასაგდებად. წუთისოფელი გამიარმა. მეც მივიქცევი მიწად, სადაც ცრემლი ლამადა მდის.

ბძქენი, ვინ ბძქენი, რა ბძქენი, ხელი ვითა იქმს ბძქნობასს!

ცნობაზე რომ ვიყვე, მაშინ შეგეფერება მაგისთანა ლაპარაკი.

წადი ვერ არის უმზეოდ; იუოს, დაიწყებს ჭნობასს.

მაწყენინებ, დამეხსენ, არა მცალიაო.

ავთანდილმა კიდევ უთხრა, ნუ ხარ თავის მტერიო. რაკი ვერ დაიყოლია, უთხრა, აჰა, რათგანაც არ მომისმენ, არაფერს გაწყენინებ. ზუ სიკვდილი გიჯობს, მოჰკვდი. ერთს რასმე გეხვეწები, ამისრულე. ჩემს საყვარელს მოვჰშორდი, საჩქაროდ წამოველ. მეფემ ვერ დამიჭირა მშობლიურის საუბრითა. თუ შენ არ შემიწყენარებ, სალხინო რაღა უნდა მქონდეს. ნუ გამგზავნი გულმოკლულს, ერთხელ შესჯექ, ცხენოსანი გნახო, ნუ თუ მაშინ გულს სევდა გადმეყაროს. მე წავალ და შენ დაგაგდებ, რასაც იქადი, ავისრულდესო.

37. ავთანდილმა იცოდა, ცხენს შეჯდომა კაეშანს გაუქარვებდა. დაიმორჩილა და იამა. ტარიელმა უთხრა, შევესჯდები, ცხენი მომგვარეო. ცხენი მოჰგვარა, წყნარად შეჰსვა, მინდორ-ველისაკენ წაიყვანა. პატრა ხანს შემდეგ სიარული მოუხდა, ეტყობოდა. ავთანდილ შეაქცევდა და ძოწას ფერ ბაგეს მისთვის სძვრიდა სასაუბროდ; მის ყურის დაგდება ბერი-კაცსაც გააახლოვებდებო. კაეშანი მოაშორა თავის მეგობარსა ასე, რომ პირი ვარდი სიხარულმა გაუნათლა.

შეპყვნენ საუბარსა. დაუფარავად ჰკადრა, ერთს რასმე მოგახსენებ და მითხარ გულ ახდილად. ეგ სემხრე რო გაქვს შენი სატრფოსი, როგორ გიყვარს, როგორ გიღირსო. ტარიელმა მიუგო, ესაა ჩემი სიცოცხლე, ყოველი სოფლის, წყლის, მიწის და ხის მჯობი.

არ სსსმენდის მისმენა არს უმყავესი წმახისა.

ავთანდილმა უთხრა, რათგან გითქვამს, პასუხს გკადრებ გულახდილად, უმჯობესია, ასმათს არ შეელოო; ეხლა ოქრო მჭედლის ნახელავი სამხრე გაგიკეთებია უსაკო და უსულო, უტყვი და უცნობო, ასმათ კი აღარად გინდა! პირველ ნესტანის ნაჭვრეტი, თვეთ მერმე შენგან დობილად მოკიდებული, თქვენ შუა საქმის გამრიგე, თქვენი შემყრელი მსახური, მისი გამხრდელი გლახ დაგიგდია, არ ჰნახავ?

შახაშ მართლის ბჭობას.

ტარიელმა უბრძანა, რაც გითქვამს, მეტის მეტად მართალია. ასმათ საბრალოა მის მგონებლად და ჩემ შემომცქერლად მყოფი. არ მეგონა, თუ ცოცხალი ვიქმნებოდი, ჩემი ცეცხლის დასაშრეტად შენ მომესწარ. რათგან დავპრჩი, წავიდეთ, ვჰნახოთ, თუმცა ჯერეთაც რეტად ვარო, სთქვა და დაჰმორჩილდა.

ავთანდილ და ამირბარი გაემართნენ. ენა ვერ იტყოდა მათ ქებასა, კბილი მარგალიტივით, ბაგე ნაპობი ვარდივით ჰქონდათ.

გუელსა სვრეჯით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი.

ამას ეტყოდა ავთანდილ, შენთვის გონებას, სულსა და გულს დავსდებ, მაგრამ ნურც შენა ხარ ეგრე, ახლად ნუ იწყულულებ წყლულსა.

არას გარგებს სწავლულება, თუ არა იქმ ბრძენთა თქმულსა;

არ იხმარებ, რას ხელსა ჰხდა საუნჯესა დაფარულსა?

თავი რო შეიწუხო, რა სარფა გექმნება. თუ არ იცი,

უგანგებოდ არა კაცი არ მოჰკვდების?

მზისა შექთა მომჯდინე ვარდა სამს დღეს არ დასჭკნების.

ბედი, ცდა და გამარჯვება, დმერთსა უნდეს, მოცაგხვდების.

ტარიელმა უთხრა, ეგ სწავლა მართლად ქვეყნად მიღირს.

განიეკსა მწვრთნელი უყვანს, უგუნურსა გუელსა ჰგმირდეს,

მაგრამ რა ვჰქმნა, როგორ გავსძლო, რა მეტის მეტი გამიჭირდეს.

შენც ისეთი ჭირი გჭირს, როგორც მე, არ მამართლო, არ მიკვირდეს.

ცვილსა ცეცხლას სიმხურვალე უგავს, ამაღ აენთების,

მაგრა წუელსა არსით ახლავს, თუ ჩაჭვარდეს, დაცაშრტებას,

რაცა ვისცა საქმე თვით სჭირს, სხვათათვისცა ეკადრების.

თავითგანვე რად არ იცი თუ, გული როგორ მიდნება. რაც დამემართა, ყველაფერი წვრილად გიამბო. მერმე ლა გადასქერ მართალი მაგ ბრძენის გულით. შენ მოველოდი, მოლოდინმა საქმე გამიჭირა, ქვაპში ველარ გავსძელ, მომინდა მიდნდვის მოვლა ცხენითა. ამ ქედს

გადავადექ, ის შამბი რა მომეგლო. ერთი ლომი და ერთი ვეფხი ერთად შეყრილიყვნენ. მოყვარულებს ჰგვანდნენ, მათი ნახვა გამიხარდა. რა უყვეს ერთმანერთსა, გამიკვირდა, შემეზარა. გამწარებულნი იბრძოდნენ, ლომი სდევდა, ვეფხი მიუბოდა, პირველ საამურად ილაღობდნენ, მერმე მედგრად წაიკიდნენ, თვითო ტოტი ერთმანერთს ჰკრეს, სიკვდილს არ დაერიდნენ. ვეფხმა გული მოარიდა ისე, როგორც დედანი მოარიდებენ. ლომი მედგრად გაეკიდა. მათი ღამმშვიდებელი არ ვინ იყო. ლომს უთხარ მე,

ახა ხარ ცნობასა,

შენ საყვარელსა რად აწეენ, ფუ მაგა მამაცობასა.

ხმალ გამოწვდილი გაუხდი, დავჭლახვრე, თავში დავჭკარ, მოვჭკალი, ასე გამოვასალმე წუთისოფელსა. ხმალი გავსტყორცე, გავიჭერ, ვეფხი ხელით შევიპყარ. ვინცა მწვავს ცხელის ცეცხლით, მისგამო კოცნა მომინდა. მიღრენდა და სისხლს მადენდა ბრჭალითა. ველარ გაუძელ, იგიც მოვჭკალ ხელქმნილის გულითა. თუმცა ვამშვიდებდი, ვეფხი ვერ დავამშვიდე, გავგულისდი, მოვიქნიე, მიწასა ვჭკარ, დავაწყვიტე. მომაგონდა, როცა ჩემს საყვარელს ავეშალე. სული რომ სულ არ ამომხდა, რას გიკვირს, თუ ვჭღვრიდე ცრემლსა. აჰა, ძმაო, მიაბზნია, რაც ჭირი მჭირდა, სიცოცხლეს გავყრივარ, სიკვდილი გამძვირებიაო. სთქვა და ატირდა.

ავთანდილიც მასთანვე სტიროდა ცრემლთა ფრქვევითა. უთხრა, დასთმე, ნუ მოჰკვდები, გულს ნუ იხეთქ. ღმერთი თავითგან არ შეგყრიდათ, თქვენი გაყრა რა ჰნდომოდა.

სდევს მიჯნურსა ფათერაკი, საწუთრას დაანადვლებს,
 მაგრა ბოლოდ ღზინსა მისცემს, ვინცა ზირველ ჭირსა გასძლებს.
 მიჯნურობა საჭირთა, მით სიკვდილსა მიგაასლებს,
 გასწავლულსა გაშმაგებს, უსწავლელსა გაასწავლებს.

38. ავთანდილ და ტარიელ ქვაბისკენ გაემართნენ. რა ასმათმადინახა, გაუხარდა. მოეგება, მოსტიროდა ასე, რომ მისი ცრემლი კლდეს დაჰლარავდა. მოეხვივნენ ერთმანერთს და ატირდნენ. ასმათმა სთქვა,

ღმერთო, რამეღი არ ითქმი კაცთა ენითა,
 შენ ხარ სავსება უოველთა, აგვავსებ მზეებრ ფენითა.
 გაქო, ვით გაქო, რა გაქო, არ საქებელთ ენითა.

დიდება შენდა, რომ არ მომკალ ამთთვის ცრემლის მღვრელიო. ტარიელმა უთხრა, ჰე, დაო,

საწუთრო ნაცვლად გვატირებს, რაც ოდენ გავგიცინია,
 ძველადგანვე წესად უძევს, არ თუ ახალი ამბავი იყვინს. ვაი შენი ბრალი, თორემ სიკვდილი მე ღზინად მიმიჩნევია.

სწუროდეს, წყალსა ვინ დაჭდვრის კაცა უშმაგო, ცნობილი?

მე მიკვირს ჩემი თვალებისა, რად ვილტობ თავსა ცრემლითა, უწყალობაჲ
ჰკლავს; თუ წყალი სდის, არაოდეს არ ჰხმება.

მაშინ ავთანდილსაც მოაგონდა თავისი საყვარელი და სთქვა,
უშენოდ როგორ მიდგია სული. რა შენ არ გახლავ; სიცოცხლე სანა-
ნელი გამხდომია. ვინ გითხრა თუ, რა მჭირს, ან რა ძნელი ცეცხლი
როგორ მწვავს, ვარდი როგორ იაზრებს, მზე მოჰშორდეს და არ
დასტკნეს, ან რა სარფა გვექნება, თუ მზე ჩაესვენა. გულო, გიჯობს
გაუმაგრდე, თავი სრულიად გააკლდევე, ეგებ მოგიხდეს მისი ნახვა,
სულის ნუ დაჰლეო.

სული დაიღეს, დაღუმდნენ. ორთავე ცეცხლი მოსდებოდა. ასმათ
შეჰყვა, სახმილი მათებრ მოჰკიდებოდა. დაუგო ვეფხის ტყავი, რო-
მელიც კვლავ ყოველთვის ეგო. ორნივე დასხდნენ, ჰმუსაიფობდნენ,
რაც ესიამოუნებოდათ. მწვადი შესწვეს და დროის შერაფერი პურის ჰამა-
გაიმართა. ტარიელს შეეხვეწნენ, სჰამეო, მაგრამ ჰამის ძალღონე
არ ჰქონდა. ლუკმას დასცოხნიდა, გამოჰყრიდა, დრამის წონას ძლივს
ჰყლაპავდა.

ამაჲ, რომე კაცი კაცს ამასა ეუბნებოდეს.

მან გაუგონოს, რაცა სთქას, არ ცუდად წაუხდებოდეს,
ცოტად ეგრეცა დაუესებს, ცეტხლი რაზომცა სდებოდეს,
დიდი ღსინია ჰინათა თქმა, თუ კაცსა მოუხდებოდეს.

იმ ღამეს ერთად იყვნენ ის ლომ გმირნი. ილაგარაკეს და ერთმანერთს
თავთავისი ჰირი განუცხადეს. რა გათენდა, კიდევ ილაგარაკეს და პირ-
ველ დანაპირი ფიცი ერთმანერთს გაუგონეს.

ტარიელმა უთხრა, რა საჰიროა ბევრი სიტყვის თქმა? რაც შენ
ჩემთვის გიმქმნია, ღმერთი გიზღავს ვალსა.

კმა ზენარაი ზენარად, არ ნაქმარია მთეწაჯისა;

არ დაგიწუება, მოყვრობა მოყვრისა წამაჯაჯისა.

ეხლა შემეწყალე, ნუ დამწვავ ცეცხლის წვითა; მე რომ მედება, ის
ცეცხლი კვესით დანთებული როდია. ვერ დამიქრობ, შენც დაიწვი,
როგორც წუთისოფელს წესადა აქვს. წადი, დაჰბრუნდი, მიიქეც იქით,
სითაც შენი მზეა. ვინც დამბადა, მასაც ემნელება ჩემი განკურნება—
ერთხელ მეც ვიყავ მქმნელი მის, რაც გონიერთ შესაფერია. ეხლა კი
ხელქმნილობის ნობათი შემხვედრიაო.

ავთანდილმა მიუგო, რა გითხრა მაგ სიტყვის ჰასუხად? როგორ
არ შეეძლო ღმერთს წყლულის კვლავ განკურნება, იმას, ვინც მზრდე-
ლია ყოველი დანერგულ დათესილისა! ღმერთი რად იქმნა, ეგეთნი
დაებადენით, რომ გაყრილნი აღარ შეეყარენით და შენთვის ხელ-ქმნი-
ლისთვის ცრემლი ეღვრეინებინა.

სდკეს ფათეკაკი მიჯნურსა.

გასკვრიტეთ, გაიცადეთ. თუ ერთმანერთი არ მოჰხვდით, სული ამო-
მახდინეთ..

ნეტარ მამაცი სხვა რაა, არ გასძლას, რაღა ჭირია!

ჭირსა გადრეკა რად უნდა, რა სსსაუბრო ზირია.

ნუ გეშინია,

ღმერთი უხვია, თუმცა სოფელი ძვირია.

რაც მიწვრთიხარ, იწვართე; გკადრო, უწვრთელი ვირი არის. თუ არ
გესმის, გაიგონე, ეს სწავლა კმარა სწავლად. ჩემს საყვარელს დავეთხო-
ვე თქვენთან წამოსასვლელად. მოვახსენე, რათგან მისგან გული და-
მწვია, დამფერთლებია, არას გარგებ, არ დავდგები მეთქი. მან მიბრძა-
ნა, გმადლობ, კარგად და მამაცურად ხარ, სამსახურად დავიჩინე შენგან
მის გავლენასაო. მისი კითხვით წამოვსულვარ, მთვრალი და ნასვამი
როდი ვარ, ეხლა რა დავპბრუნდე, რა უამბო? ხომ მეტყვის, რად მო-
ხველ ჯაბან-მხრდალალო? მაგ საუბარს ესე სჯობს; გამიგონე, რაც გი-
თხრა. ცნობილი კაცი უნდა იყო მქმნელი ძნელი საქმისა. უმზეოდ
დამქენარი ვარდი საყოფს ვერას შეიქმს, შენ ვერას ირგებ, მე მარგებ
ძმა ძმისა უნდა ძმობილი.

ხალაც გწადდეს, იქ იყავ მაგვე რიგად, გწადდეს ბრძენის გულით,
გწადდეს შმაგის ცნობით, მაგ ტურთა ანაგების ქცევითა, მხოლოდ გა-
მაგრდი, არ მოჰკვდე, ცეცხლით არ დაიდაგო. ამის მეტს არას გენუკვი-
წელიწადს ერთ მზგეთსსა, აქავ ქვაბში მომნახვიდე, ამ დროს ნიშნად
მოგცემ, ვარდთა ნახვა გაგაკრთობდეს, ვითომც ძალლი ჰყეფს. თუ ამ
დროს გადავსცილდე, აქავ ქვაბში არ მოვიდე, სცან, ცოცხალი აღარ
ვარ თურმე, ეს კმარა ნიშნად. მაშინ გწადდეს, იხარებდი, გწადდეს,
იჯავრე. რაც გკადრე, ნუ თუ ამან უნდა შეგაწუხოს. მოგშორდები და
არ ვიცი, ცხენი დამცემს, თუ ნავი. არა, უთქმელობა არ ვარგა, მჩმუ-
ნავი პირუტყვი როდი ვარ. არ ვიცი, ღმერთი რას მიზამს, ანუ მუღმივ
მბრუნავი ცაო.

ტარიელმა უბრძანა, აღარ გაწყენინებ, არც სიტყვას გავაგ-
რძელებ.

თუ არ მოგეყვს საყვარელი, შენ მას მიჭეკვ, რაღა სწადდეს.

ბოლოდ ყოფილი დამაღუფი საქმე ცხადად გამოცხადდეს.

რა დაიჯერო, მაშინ შეიტყუო ჩემი გაჭირვება; ჩემთვის გაჭრა და გაუ-
ქრელობა სულ ერთია, რაც გითქვამს, ვიქმ, მაგრამ რაღა ვჭქმნა, თუ
უშენოდ მომიხდეს არ დიდი ხნის ცხოვრებაო,

საუბარი გასწყვიტეს. ცხენზედ შესხდნენ, მოიარეს, თვითონ ნადირი
მოჰკლეს მინდვრად და შემოპბრუნდნენ. ხვალ გაყრის ფიქრმა ქირზე
ქირი უმატა.

გულმან რა გლახ ჭქმნას უგულოდ, თუ გული გულსა კლას.

მოშორება და მოყვრისა გაურა კაცისა მკვლელია.

დილა რა გათენდა, შესხდნენ და იმ ქალს გამოესალმნენ. ტარიელ, ასმათ და ავთანდილ სამნივე თვალთაგან აფრქვევდნენ ცრემლსა-ქვაბი ჩაჰვლეს და ზახილით წავიდნენ. ასმათ სტიროდა მოთქმითა, ეჭლომნო, ვისმა ენამ როგორ მოგთქვათ. ზეციერნი მნათობნი დამწვარ-დადაგულხართ მზისაგან. ვაია ჩემთვის ესეთი ქირი და სიცოცხლის თმენაო.

იქითგან წასულებმა ის დღე ერთად იარეს, ზღვის პირად მივი-დნენ. იქ დადგნენ. იმ ღამით არ დაჰშორებიან ერთმანერთს, ერთმანეთის ცეცხლი გაიჭიარეს, ერთმანეთის შორს ყოფა იტირეს და იგლოვეს.

ტარიელს ეტყოდა ავთანდილ, რად მოიშორე ფრიდონ ამ ცხენის მომცემი. იქითგან შეიძლება შევიტყო ამბავი, ღონე იმ მშვენი მზისა. ეხლა მე იქ მავალ და მასწავლე გზა შენი ძმად ფიცისაო.

ტარიელმა სიტყვით ასწავლა ფრიდონს გზის მხარი, აღმოსავლეთით წადი, ზღვის პირს იარე, თუ ჰნახო, ჩემი უამბე, ძმის ამბავს გკითხავსო.

თხა მოჰკლეს და მიითრიეს, ცეცხლი დაანთეს ზღვის პირად. ჰსვეს და სჰამეს, რაც ჰამა შეჰფერობდა მათ ქირსა. იმ ღამეს ერთად დაბინავდნენ ხეების ძირში.

გჰკმაბ მუხთაღსა სსწუთრთსა, ზოგჯერ უხვსა, ზოგჯერ ძვირსა.

რა იცისკრა, აღდგნენ, რომ ერთმანერთს დაჰშორებოდნენ. რასაც გამოსალმებისას ერთმანერთს ელაპარაკებოდნენ. მისი მოსმენა კაცს დაადნობდა. თვალთა ცრემლი, თითქოს წყალი ყოფილიყვეს, მიდამოს მოჰღვარეს. ტირილით, პირსა ზოკით და თმათა გლეჯით დაჰშორდნენ ერთმანერთსა. ერთი აღმა, ერთი დაღმა უგზოდ მიდიოდნენ შამბნართა-ვიდრე უჩნდათ ერთმანერთი, იძახდნენ.

39. ვა, სოფელა, რაშიგან ხარ, რას გვაბრუნებ, რა ზნე გჭირსა! უფლებზე შუნი მონდობილი ნიადგმცა ჩემებ სტირსა.

სად წაიფვან სადაურსა, სად აღუფხვრი სადით ძირსა,

მაგრამ ღმერთი არ გასწირავს კაცსა, შენგან განაწირსა.

ავთანდილი დაჰშორდა ტარიელსა, სტიროდა ასე, რომ მისი ხმა ზეცას მისწვდებოდა. იტყოდა თუ, სისხლის ღვარი მდენია, კიდევცა მდის. ეხლა აგრევე ძნელია დაშორება, როგორც მაშინ შეხვედრა,

კაცი არ ეველა სწორია, დიდი ძეს კაცით კაცამდის.

მაშინ მხეცნი სძლებოდნენ მინდვრად ავთანდილის ცრემლითა. თინათინის ფიქრი უფრო უჭირებდა საქმესა. მაგრამ სიკვდილს გაჰმაგრებოდა, იტყოდა თუ, მზეო, რათგანაც დამავდე, ბნელი რას მიკვირს. თინათინის ღაწვთა დარად მიმაჩნხარ, ერთმანერთს ჰგეგხართ, ორნივე მთა ბარს ანათებთ. ხელქმნილს შენი ნახვა მომალხენს, მაგრამ ჩემი

გული ცივად გაუმთბარად რად დაადგე? ერთი მზის მოშორებისაგანაც ზამთრის თვეში შეგვცივდება, მე კი ორი დამიყრია, გული რად არ მიკვდება?

მაგრა კლდეს ანა შესწონს, ანადეს ან ატეივნებს,
წყლულს დანა ვერა ჰკურნებს, გაჭკვეთს, ანუ გააშთივნებს.

ცას შესტიროდა, მზეს ეტყოდა, აჰა, მზეო, შენ, უძძლესთა მძლე-
თა მძლეს გიაჯები, ვინც მდაბალს გაამაღლებ, მეფობას მისცემ სვესა,
ნუ გამყრი ჩემს საყვარელსა, დამედ დღეს ნუ შემიცივლი. მო, ზუალ,
კრემლი კრემლზე, ჭირი ჭირზე მომიმატე, გული შემიღებე შავად,
ხშირ სიბნელეს მიეც ჩემი თავი, კაეშანი შემოჰყარე, როგორც ვირს,
მძიმე ტვირთი მას უთხარ თუ, ნუ გასწირავ, შენია და შენთვის სტი-
რის თქო.

ჰე, მუშთარო, შენ, მართალს, სრულ ბჭეს გიაჯები, მო და სა-
მართალი უყავ.

გაებჭობის გული გულს
უმართლეს ნუ ამრუდებ, ამით სულს ნუ წაიწყებდ. მართალი
ვარ, გამიკითხე; მისთვის წყლულს რად მაწყლულებ!

მოდო, მარხო, შენის ლახვრით უწყალოდ დამჭერ, წითლად სი-
სხლის დენით შემღებე და შემსვარე. მას უთხარ ჩემი სატანჯველი,
ენით გააგონე. როგორ გავსრულვარ, შენ იცი, გულთ აღარ მაქვს
სალხინოდ.

მოდო, ასპიროზ, მარგე რამ, დამწვა ცეცხლითა მან, ვისი მარგალი-
ტივით კბილები მოუცავს ძოწის ბაგესა, შენ დაამშვენებ კეკლუცთ მაგ
დამშვენებით, ჩემებრს ვისმე დაადებ, ცნობით გააშმაგებ:

ოტარილო, შენს გარდა საქმე სხვას არვის მიგავს. მზე მაბრუნებს,
არ გამიშვებს, შემიყრის და წვას მიმცემს. დაჯექ ჩემი ჭირის საწერად,
მელნად კრემლის ტბას მოგცემ, კალმად გამოგიკვეთ ლერწამსავით
წვრილ ტანსა.

მო, მთვარეო, შემიბრალე, ვილვეი და ვსცხრები. მზე გამავსებს;
იგივე გამლევს, მას უამბე ჩემი სასჯელი, მიდი, უთხარ, ნუ გასწირავ-
თქო. მისი ვარ, მისთვისვე ვჰკვდები.

ეხლა გულს ეტყოდა, კრემლი რო გდის, არ შეგშრობია, თავის
მოკვლა რას გარგებს, თუ ეშმაკი არ დაგძობილებია. ვიცი, ჩემს ხელ-
მქმნელსაცა აქვს თმობა, მაგრამ

თუ ჭირსა ან დასთმობ, ღზინი რა დასთმობია,
კოცხალს ნუ თუ მომიხდეს მზის ნახვა, სულ უის ნუ ვიძახიო.

ხმა ტკბილად მიიმღეროდა, მაგრამ კრემლსაც აფრქვევდა. მის
ხმასთან ბუღბუღლის ხმა ბუსას ჰგვანდა.

რა ესმოდათ მოყმის სიმღერა, მხეცნი მოვიდნენ. ხმის სიტო-
საგან წყლით ქვანიც გამოხსდნენ. ყურს უგდებდნენ და უკვირდათ.

ტირილს იწყებდნენ, როცა მოყმე ატირდებოდა, საბრალო ლექსების მომღერალი.

39. ავთანდილმა სამოცდაათი დღე იარა ზღვის პირა გზითა. შობით ჰნახა, ზღვაში მენავენი მოდიოდნენ. მოიცადა, ჰკითხა, ვინა ხართ, ეს სამეფო ვისი არის, ან ვის ხმას ჰმოჩილებსო. მათ მოახსენეს, თვალტანად მშვენიერო, გვეუცხოვე და გვეკეთე, ამაღ გეუბნებით ქებითა. აქამდის სამძღვარი თურქების არის, მოსამძღვრე ფრიდონის სამძღვრებითა. ჩვენც, ვისი ვართ. გაიმბობთ, თუ ცქერამ არ დაგვბნიდა. ჩვენი ქვეყნის მეფეა ნურადინ ფრიდონ, ჰაბუკი მხნე, უხვი, ძლიერი და ცხენის ფიცხლავ მომხტომი. ვნება მისი არავის არ ძალუძს. იგია ჩვენი პატრონიო.

ავთანდილმა უთხრა, ძმებო, კარგს ხალხს გადაგეკიდეთ. მე ვეძებ თქვენს მეფეს, მასწავლეთ თუ, სით წავიდე, რა ვიარო, როდის მივალ, ან გზას რა სიდიდე აქვსო. მენავეებმა უწინამძღვრეს, ზღვის კიდე არ დაუგლიათ. მოახსენეს, ეს გზაა, მიმავალი მულღაზანზარს, იქ დაგხვდება ჩვენი მეფე მშვილდ ფიცხელი და მახვილ-ხმალი. აქეთგან ათ დღეში მიხვალ. ვაი, რად დაგვწვი უცხოთ უცხო, რად მოგვიდევ ცეცხლებრ ალიო.

ჰაბუკმა უთხრა, ძმებო, მიკვირს, ჩემთვის გულ მოკლული რაათა ხართ, ანუ ეგრე როგორ გეკეთათ ფერნაკლული ზამთრის ვარდი. მაშინ უნდა გენახათ, როცა ლაღნი ვისხედით და ჩვენს მხედველებს ვამშვენებდით, ვამხიარულებდითო. სთქვა და გაუღვა გზასა. ტინი საროს და გული რკინას მიუგავდა. ცხენს მიატორვებდა და მილაპარაკობდა მოთქმითა. გზაში მნახველნი უცხონი მის სამსახურსა და ყმობას ეეწოდნენ. ეძნელებოდა მათი გაშვება, ისინი კიდევ ძლივს სთმზბდნენ დაშორებასა. გზის ყულაუხს აძლევდნენ. რა ჰკითხავდა, უამბობდნენ. მულღაზანზარს მიუახლოვდა. გრძელი გზა აღრე დაჰლია. მინდვრად ჰნახა ლაშქარი, ისე ჰგვანდა, ნადირს ჰხოცდა, ყოველგნით ალყა შემოეკრა, ველს გარშემოდგომოდნენ, ისვროდნენ და იზახოდნენ, მქელსავით სჭრიდნენ მხეცსა.

კაცი შემოაპხვდა. ლაშქრის ამბავი ჰკითხა, უბრძანა, ის ვისია ზათქის და ზარის ხმაო? მან უთხრა, ფრიდონ ხელმწიფე, მულღაზანზარის მეფე ჰნადირობს, ველ-შამბნარის ნაპირი შეუკრავსო. იმ ლაშქრისკენ წავიდა. გამხიარულდა. ასე ჰშვენოდა იმ დროს, რო დააზრობდა, ვინც დაჰშორდებოდა და როგორც მზე დასწვიდა, ვინც შეპხვდებოდა. ლაშქრის შუა წრეში სითგანდაც ორბი გადმოჰფრინდა. ავთანდილმა ცხენი შეუტია, გაამაყდა, გაუგულმაგარდა. ისარი შესტყორცა და ჩამოაგდო. ორბი დაეცა და სისხლი სდიოდა. გადაპხდა, ფრთები დააქრა, მერმე ისევვე შესჯდა წყნარად, არ აქმინა. რა

ჰნახეს, მესროლთ სროლა მოეშალა, ალყა მოჰხსნეს, მოვიდნენ, მოეხვივნენ, იქათ და აქათ უვლიდნენ, ზოგნი უკან მიჰყვებოდნენ, ვერც ჰკადრებდნენ, ვინ ხარო, ვერცა რას ეუბნებოდნენ.

მინდორში გორი იდგა, ფრიდონ ზედ დამდგარიყო. ორმოცი კაცი, მასთან სროლის ღირსი, ახლდა. იქითკენ გაემართა ავთანდილ-შუა გულ რაზმისა, რომელიც მიჰყვებოდა. ფრიდონს უკვირდა, რა ჰქმნესო, თავისი ჯარისთვის სწყურებოდა. მონა გამოჰგზავნა, წა, ის, ლაშქარი ჰნახეო, რა ჰქმნეს, ალყა რად დაჰშალეს, სად მიდიან ბრმებივითაო. მონა ფიცხლავ მოეგება, ჰნახა ავთანდილ, დადგა, თვალები გაურეტდა, სიტყვის თქმა დაავიწყდა. ავთანდილმა შეატყო, ის მონა მასთან მოამბედ იყო გამოგზავნილი. უთხრა, შენს პატრონს მოახსენე უცხო ვინმე ყარიბი ვარ, სამყოფ საცხოვრებელს მოვჰშორდი და ძმად ფიცი ტარიელისა თქვენს წინაშე მოგზავნილ ვარ თქო. მონა წავიდა ამბის მოსახსენებლად ფრიდონისთვის. უთხრა, ის მოსული დღის მნათობი სჩანს, ბრძენსაც კი გააშმაგებს იმის ნახვა; ტარიელის ძმა ვარ მოწყენილი ფრიდონის სანახავადო.

რა ესმა ტარიელო, ჭირ ვარამი შეუმსუბუქდა ფრიდონსა. თვალთ-ცრემლი გადმოსცვივდა, რა გული აუჩუქდა. ფიცხლავ ის ქედი ჩავლო, ჩაეგება. ავთანდილი მას ჰმეტობდა, რაც ქება მონისაგან მოესმინა. ერთმანერთს მოეხვივნენ, უცხოობას არ მოჰკრიდებინან. მაშინვე ცხენებზე შესხდნენ, გაემართნენ და ფრიდონის სრა დარბაზს მივიდნენ. ნადირობა დაიშალა, ჩხეტთა ხოცვას ხელი უშვეს. ავთანდილის სანახავად ლაშქარი იქით აქათ შემოიჯარა. სთქვეს, ასეთი ხორციელი რას როგორ შეუქმნიაო.

ავთანდილ ეტყოდა ფრიდონსა, ვიცი, ისწრაფი ამბის თხრობასა; ვინათგან გწადია ცნობა, ვიამბო, ვინ ვარ, სით მოვალ, ან სით ვიცნობ ტარიელს, ანუ მის ძმობას რად ვიტყვი, იგი ძმად მიხმობს, ძმა ხარო, თუმცა ძმობას ძლივს ღირს ვარო. როცა უამბო, სთხოვა, გამო-შირჩიე, სით მიჯობს ძებნა იმ ზენა მზისაო. მათ ვულ ამოხკენილ ტი-რილზე ლაშქარმაც მოჰპრთო ტირილი. შვიდი წლის დაშორებული ფრიდონ მოსთქვამდა, რაც მოვშორდი, სიცოცხლე მომძულებია, სა-სურველად მიჩანხარ და უშენობა ჭირად გადამქცევიაო.

სული დაიღეს, დადუმდნენ და ქალაქში ისე შევიდნენ. სრა დარბაზი დაჰხვდათ მოკაზმული ყოველი სახელმწიფო გასაგებლითა. მონები მოსულიყვნენ სრულის წესითა. სულ წასულნი შეჰხაროდნენ ავთანდილსა. შევიდნენ და დიდი ჯალაბობა შეჰქმნეს. იქით-აქეთ დიდებულები წარიგებით იდგნენ ათჯერ ათი. თვითონ ორნივე დას-ხდნენ ერთგან. გაიმართა პურის ჭამა და ავთანდილს უმასპინძლებდა, როგორც მძახალი მძახალსა. ჭურჭელი საუცხოო და ახალ-ახალი მოჰქონდათ. იმ დღეს მოჰრჩნენ ნადიმსა.

რა გათენდა, ავთანდილ აბანეს. ატლასი ურიცხვი იდო. შესამოსელი შეჰმოსეს ბევრ ათას დრაკნად ღირებული. წელს სარტყელი შეარტყეს ფას-დაუდებელი. ჭაბუკმა რამდენიმე დღე დაჰყო, თუმცა ყოფნას ვერ სთმობდა. ფრიდონთან ერთად სანადიროდ დადიოდა და თამაშობდა. სწორად ჰხოცდა შორს და ახლოს, რასაც ხელს მიაპყრობდა. მისი სროლა ყველა მშვილდოსანს აწბილებდა. ფრიდონს ეტყოდა, თქვენი მოშორება სოკვდილად მიჩანს, მაგრამ არა მცალია დღევრულისა, ცეცხლი სხვაც მედება, გრძელი გზა, სასწრაფო საქმე მიძევს, დამიგვიანდება. მართალია, ვინც შენ მოგშორდება, აუტირებელი ვერ დადგება, მაგრამ დღეს მაინც წამსვლელი ვარ

დგომა გეზავრისა ცდომა, კარგა იქმს თავსა სწვრთიდესა.
წამომყევ ზღვის კიდეს, სადაც ის მზე გინახავს.

ფრიდონმა უთხრა, ჩემგან არაფერი დაგეშლება. ვიცი, აღარ გცალია, შენ სხვა ლახვარი გსობია. წადი, ღმერთი გიწინამძღვრებს, შენი მტერი დაემხოება, ამას გკადრებ, შეუძლებელია, მარტო წაჰხვიდე, თან მონებს გაახლებ, იმსახურე, აგრეთვე აბჯარი და საქონელი, ერთი ქჯორი, ერთი ცხენი. თუ არ გაიყოლებ, ვაირჯებიო. მოასხა გულით მისანდობელი ოთხი მონა, გამოატანა სრული საკაცო აბჯარი ქაფ-საბარკულითა, სამოცი ლიტრა წითელი აწონით, ერთი უებრო ტაიქი სრულუნაგრიანი. ერთ წვივ მაგარ ჯორს საგები აუკიდა. წავიდა და ფრიდონ შესჯდა. მასთანვე გამოვიდა.

ხარი გაჰხდა იმ ჭაბუკის წასვლისა და წუხილს მისცეს თავი. მოქალაქენი მოასკდნენ, ვინ რას ჰყიდა ლარს, თუ ხილსა. მათი ძახილის ხმა ჰაერთა ქუხილს ჰგვანდა. ისინიც სწუხდნენ. ქალაქი გაიარეს, წავიდნენ. ზღვის პირს მიადგნენ, მაშინ ფრიდონის ნახულს და მზის ნასაჯდომევსა. ფრიდონმა უამბო იმ მნათობი ტყვის ამბავი. ამბავმა ორთავ გაუახლა წვა და დაგვა. გაუყრელნი ძმად ფიცნი დაჰშორდნენ ერთმანერთსა. ფრიდონ დადგა, ავთანდილ წავიდა.

40. ავთანდილ მიმავალი მილაპარაკობდა. თინათინის ფიქრი გულს უკეთებდა. იტყოდა, მოგშორდი, ვაი, კრული საწუთროს სიცრუე! შენა გაქვს ჩემი წყლულის წამალი, სიცხე ნიადაგ გულს მიწვავს. რად გამკლდევები გული ეგრე, რომ ლახვარს არ შეუძლია სამსაც მისი დალახვრა? შენა ხარ მიზეზი წუთი სოფლის ასრე გამწარებისაო. ზღვის პირს მივიდა მარტო ოთხი მონითა. ტარიელის წამალს ეძებდა, მისთვის ყოველ ღონეს ჰხმარობდა. ქვეყანა მრთლად ჩალა რამ, იმავ ჩალის წონა ეგონა. ზღვის პირის მგზავრებს სადაც ჰნახავდა, ჰკითხავდა იმ მზის ამბავსა. ასიოდე დღე იარაჟ კედს რასმე გადაადგნენ. ლარ-კიდებულ აქლემებს თვალი მოჰკრეს. მოქარავნენი ზღვის პირად

იღვნენ დაყრილ. დაქანცულიყვნენ. ქარავენი ურიცხვი იღვა. სწუხდნენ, ვერც იღვნენ, ვერც წასულიყვნენ. ქაბუკმა სალამი უბრძანა, მათ ქება შეასხეს. ჰკითხა თუ, ვაქარნო, ვინ ხართო. გააბეს საუბარი.

უსამ იყო ქარავენის უფროსი, ბრძენი კაცი. სრული ხოტბა მრავალს ახსენა, დაჰლოცა და მოექცა ზნე-ჩვეულებითა. ჰკადრეს, შენ მოსულხარ ჩვენდა სალხინოდ, ჩამოხედ, ჩვენი ამბავი და საქმე მოგახსენოთო. ავთანდილ ჩამოჰხდა. ჰკადრეს, ჩვენა ვართ მაჰმადის რჯულის მქირავი ბალდადელი ვაქრები, აზოდეს გვისვამს მაქარი. ზღვათა მეფის ქალაქში სავაქროდ მოვსულვართ საქონელ სრული სრული, მდიდარი და ლარი არა გვაქვს დაჭრილი. აქ ზღვის პირად უსულო მდებარე კაცი ვჰპოეთ, უშველეთ, ვნა ამოილო სიტყვის გამოსათქმელად. ვჰკითხეთ თუ, ვინ ხარ, ყარიბო, რა საქმის მძებარი? გვითხრა; თუ შეხვალთ, დაგხოცენ, ძლივს გადავჰჩი. ქარავენი ერთ წამოვედით ეგვიპტით. ზღვაში შევედით მრავალფერი ლარით დატვირთული. მეკობრეებმა ძელის სახნისის წვერით დაგხოცეს, ყველა წაჰხდა, არ ვიცი თუ, აქ რითი მოვსულვარო. ეს არის აქ დგომის მიზეზი, დაბრუნებით ერთი ასად ზიანი მოგვეცემა. შევიდეთ, ვაი თუ დაგხოცონ, ომის ძალა არა გვაქვს. ვერ ვდგევართ, ვერც წავსულვართ, რჩომის ლონე წაგვსვლიათ.

ავთანდილმა უთხრა,

ვინცა ჭმუნავს, ცუდია და ცუდად სტდებას,

როცა მოვა საქმე ზენა, მომავალი არ აგვცდებიას.

მე მივინდობ თქვენს სისხლსა, შემოვისხამ და დაგწვდება. ვინც გებრძვისთ, ჩემი ხმალი დააცვდება თქვენს მბრძოლსათ.

მოქარავენნი დიდის სიხარულით აივსნენ. სთქვეს, ქაბუკი ვინმეა, არ ჩვენებრვე რიდიანი, თავის იმედი აქვს, გულ-მშვიდად ვიყვნეთო. შევიდნენ, ხომალდში ჩასხდნენ, ზღვის კიდით გაემართნენ. სიამოვნის ღარით იარეს ასე, რომ არა გაჭირვებიათ. ბადრაგა ავთანდილ ქველის გულით მიუძღვოდა. მეტად გრძელ დროშიანი მეკობრე ნავი გამოსჩნდა. იმ ნავს ნავთა სალექად ძელის სახნისი ეგო. ჰკიოდნენ და მიდიოდნენ. ქარავენი შეუშინდა მათ ლაშქართა სიდიდესა. ავთანდილმა უთხრა, მათი გულადობის ნუ გეშინიანთ, ან ყველას დავჰხოც, ან შევაკვლები დღესა. უგანგებოდ ვერას მიზმენ, კიდევ რო ხმელეთის ჯარნი შემებნენ. განგებაა, არ დავჰჩიები, დავილახვრები. ვერ მიხსნიან ვერც ციხეები, ვერც მოყვასები, ვერც ძმები. ყველა ჩემებრვე გულოვანია, ვინც ეს იცის ასრე. თქვენ ვაქრები ჯაბანი ხართ, ომის უცოდინარნიც. კარები ჩაიხურეთ, რომ ისრით არ დაიხოცნეთ. მართო მნახეთ, როგორ შევება, როგორ ვინმარო ლომმა მკლავები. მაშინ ჰნახეთ მონადვარი სისხლი მეკობრე ნავისა.

ტანთ აბჯარი ჩაიცივა ვეფხვებზე მკრჩხალის ქცევითა. ცალ ხელში რკინის კეტი ჰქონდა. შიშ შეუვალის გულით წადგა ნავის თავსა. ხმლით დაჰხოცა მტრები ისევე, როგორც მხედველნი ცქერითა. ის ლაშქარი ჰკიოდა ხმა შეუწყვეტლივ. აძგერეს ძელი, რაზედაც სახნისი ეგო. ჭაბუკი ნავის თავს უშიშრად დადგა, არა თუ კრთომითა. კეტი ჰკრა, ძელი მოსტეხა. ლომს მკლავი არ გასდრეკია. იმ ლაშქარს გულ-უშიშრად ჰხოცდა, როგორც თხასა. ზოგნი ნავს შეანარცხა, ზოგს ზღვაში ჰყრიდა. ერთმანერთს შემოსტყორცა, რვა ცხრასა და ცხრა რვასა ჰკრა. ვინც დაჰრჩა, მკედლებ შუა იმალებოდა, ხმას ჰმალოვდა.

ომი გაუმარჯვდა ავთანდილს, როგორც მის გულს სწადდა. ზოგმა ჰკადრა ზენაარი, შენს სჯულს, ნუ დაგვხოცო. აღარ დაჰხოცა, დაიმონა, რაც წყლულს დაჰრჩომოდა. მართლად უთქვაშსთ,

შიში შეიქმს სიეგარულსა.

კაცო, ძალსა ნუ იქადი, ნუცა მოჰკვეს, ვითა მთვრალი

აჩას კარგებს ძლიერება, თუ არ შეგწევს ღვთისა ძალი.

დიდთა ხეთა მოერევის, მცირე დასწავს ნაბეწვალს.

ღმერთი გუარავს, სწორედ გაჰკვეთს, შეშა ვის ჰკრა, თუნდა ხმალი.

ავთანდილმა მათი საჭურჭლე მრავალი ჰნახა. ნავი ნავს შეატყუბა, ჭარავანს დაუძახა. უსამმა ჰნახა, გაუხარდა და საქებრად ხოტბა ჰკადრეს, მაგრამ მის მაქებელთ ათასი ენა დასჭირდებოდათ. ვერც მათ სთქვეს თუ, ნაომრობა როგორ მოუხდა. ჭარავანმა იზრიალა, სთქვეს, უფალო, მადლი შენდა! მზემ შუქი მოგეფინა და ბნელი ღამე გაგვითენაო. მოეგებნენ, უკოცნიდნენ თავსა, პირსა, ფეხსა, ხელსა. შენგან გადავპრჩით ყველანი ესოდნენ ძნელ ფათერაკსაო.

ჭაბუკმა უთხრა,

მადლი ღმერთსა შემოქმედსა, აჩსთა მხედსა,

ვისგან ძალნი ზეციერნი განაგებენ აქა ქმნადსა.

იგი იქმან ვველასასა, იღუმასსა, ზოგსა ცხადსა.

ჰხამს უფლისა დაჯერება, ბრძენი სჯერა მოწვევადსა

ღმერთმა ეგოდენი სული გიხსნათ. მე, გლახ, რა ვარ? მიწა ცუდი! ჩემი თავით რა უნდა ვჰქმნა? ეხლა თქვენნი მტერი დავჰხოცე, რაც ვსთქვი, გავასრულე. ნავი სრულად საქონლით მომიმრთმევია, როგორც ძღვენიო.

ამა, კარგსა მოუმესა რა ომი გამარჯვებოდეს,

ამხანათაგან ეჯობნოს, უინცა მას თანა ჰხლებოდეს.

მიუღოცვიდენ, აქებგენ, მათ აგრე მყოფთა სწებოდეს.

ჰშევენოდეს დაკოდილობა, ცოტაი რამე ჰგნებოდეს.

მეკობრეთა ნავი იმ დღესვე ჰნახეს, შიგ საჭურჭლე იღო უთვალავი.

თავიანთ ნავში გადმოიღეს, მათი ნავი სრულიად გადმოსცალეს. დაპლევს, ზოგიც დასწვეს, შეშა ღრამად არ გაუცვლიათ.

ავთანდილს უსამმა მოახსენა ვაჭრების შემოთვლილობა, შენგან გამაგრებულვართ, ჩვენ ვიციტ ჩვენი ფლიდობა. რაცა გვაქვს, შენია, სიტყვა არ უნდა. რასაც მოგვცემ, გვიბოძე, აქ მოგვიხდენია ყრილობაო. ჭაბუკმა შეუთვალა, ძმებო, წელანაც გესმათ, ღმერთმა გისმინათ, რაც ცრემლი თვალთა გდენიათ. მან გიხსნათ, მე რა ვარ? რა გინდა, მომცეთ, რას ვაქნევ? მე ვარ დი ჩემი ცხენი. ურიცხვი საქურქლე რაც შესანახად მინდოდა, შინაცა მქონდა. თქვენი რად მინდა? მე ვარ მხოლოდ თქვენი მხლებელი. სხვა საქმე მიძევს სხვაგან, მას უნდა გადავედგო. რაც ეხლა საქურქლე მიშოვნია, რაც ვის გინდათ, წაიღეთ, მხოლოდ ერთს რასმე გთხოვთ. საქმე რამ მიძევს თქვენ შორის ასე, რომ თავი უნდა დავიმალო და ღრომდი ჩემი არა სთქვათ, თუ თქვენი პატრონი არა ვარ, პირ-იქით სთქვით, თვით ჩვენი თავადია თქო, და არ მიხსენოთ ჭაბუკობა. მე სავაჭროს ჩავიცვამ, დავიწყებ ვაჭრობას, თქვენ ნამუსი შემინახეთ, თქვენსა და ჩემს ძმობასაო.

ეს საქმე ქარაგანს დიდად გაუხარდა. მოვიდნენ, თაყვანი სცეს და ჰკადრეს, გემსახურებითო. იქითგან წავიდნენ, იარეს ხან დაუზმელად. საამო ტაროსი დაუდგათ, ნიადაგ სიამოვნებით მგზავრობდნენ. ავთანდილს შეპფრფინვიდნენ, ქებას შეასხმდნენ.

42. ავთანდილმა ზღვა გაიარა. გარს ბაღის ტევრით მოცული ქალაქი ჰნახეს, შიგ უცხო და ფერად ფერადი ყვავილები. ქვეყნის სილამაზე, არ გაგონილა, ისეთი იყო. ბაღების პირს ნავი დააბესსამი საბლითა. ავთანდილმა ტანთ ჯუბა ჩაიცივა, სკამით დასჯდა. მოახსნეს მზიდავნი კაცნი, ღრამით რო დაემზადებინათ. ჭაბუკი ვაჭრობდა, თავადობდა და თავს იმაღავდა ამითა.

მოვიდა მისი მეზადე, ბაღში რო იყვნენ. ჭაბუკს უცქეროდა შეფრფინვითა. ავთანდილმა მოიხმო ის კაცი, ელაპარაკა, ვისი ხართ, ვინ ხართ, აქ მჯდომელ შეფეს რა ჰქვიან. წვრილად მითხარ ყველაფერი, რა ლარია უფრო ძვირად, ან იაფად რა იხსნებო. ჰკადრა კაცმა, რაც ვიცი, მართალს მოგახსენებ, მრუდი არ გეკადრება. ესაა ზღვათა სამეფო ათი თვის სავლითა. თვით გულანშაროს ქალაქში მრავალია საუცხოო რამ. ზღვა-ზღვა მავალის ნავით აქ მოდის რაცკი რამ საუცხოო არის. ჰხელმწიფობს სვე დავლა სრული მელიქსურხავი. აქ მოსვლით, ბერიკაციც რომ იყვეს, გაჭაბუკდება. ნიადაგ პურის ქამა, გახარება, თამაში და სიმღერებია. ზამთარ-ზაფხულ ერთნაირადა გვაქვს ფერად-ფერადი ყვავილი. ვინც გვიცნობენ, შეგვენატრიან, იგინიც კი, ვინც გვმტრობენ. დიდ ვაჭრები ამის მეტს სარგებელს ვერ ჰპოებენ, იყიდიან, გაჰყიდნიან, მოიგებენ, წააგებენ.

ვლახა ერთ თვეში გამდიდრდება, სავაჭროს ყოველგნით ჰკრებენ, ვინც უქონელია, წლამდის საქონელს დაიდებს. მე ვარ ვაჭართ უხუცესის უსენის მებაღე. მისი ამბავიც გკადრო. თვით ეს ბალი, დღეს რომ თქვენი სადგომია, იმისია. პირველად იმას უნდა ეჩვენოს ყოველი საუცხოო რამ. რა შემოვლენ დიდ-ვაჭრები, იმას ჰნახვენ და ძღვენს მიართმევენ. უჩვენებენ, რაც უნდა ჰქონდესთ, სხვაგან ვერ გაჰხსნიან ლარსა. უტურფეს ქალებს სეფედ დასხმენ, იქვე დაუთვლიან ფასსა. მაშინვე თავისუფლებს და დაჰყიდიან, როგორც უნდათ. თქვენებრ საპატიოს მოუსვენებს, დამყენებელთ უბრძანებს, როგორ უნდა დააყენონ. ეხლა იგი აქ არ არის, თორემ მას შეჰფერის თქვენი წაყვანა. ფატმან ხათუნ შინ არის, ცოლი მისი. პურადობით კარგი მასპინძელი, საყვარელია. იმას ვაცნობო თქვენი მოსვლა, წაგიყვანოს, როგორც თავისიანი. წინ კაცს მოგაგებებს, ქალაქში ნათლივ, დღისით შეხვალო.

ავთანდილმა უთხრა, წადი, ჰქმენ, რაც გწადიაო. მებაღე გახარებული გაიქცა. ოფლი მკერდამდის ჩამოსდიოდა. ხათუნს ამბავი უთხრა, ჰაბუკი ვინმე მოვა, დიდი ქარავნის პატრონი, ტანად სარო და თვალად შვიდი დღის შთვარე. ჯუბა და ძოწეული რიდის მოხვევნა ჰშვენის, მიხმო, მკითხა ამბავი და ლართა სყიდვის ნირიო.

ფატმან ხათუნს გაეხარდა. ათი მონა გააგება. ქარვასრანი მოუკახმა და ბარგი დაულაგა. შემოვიდა ავთანდილ. ვინც ჰნახა, ტოტი ვეფხსა, თათი ლომს დაუსახა. ზარი გაჰხდა და ქალაქის ხალხი შემოჰკრბა. იქით-აქეთ იჯრებოდნენ საცქერლად. შეჰფრფინვიდნენ, სულ წასულიყვნენ. ცოლებმა მოიძულეს და ქმრები გაბასრულად დარჩნენ.

42. უსენის ცოლი ფატმან გაეგება კარწინ ავთანდილსა. მხიარული მიესალმა, სიხარული დაიჩინა. ერთმანერთი მოიკითხეს, შევიდნენ და დასხდნენ. ფატმან ხათუნ იყო თვალად მარჯვე, არ ახალგაზდა, მაგრამ გულ-მხიარული, ნაკვთად კარგი, შავგვრემანი, პირ-მსუქანი, მუტრიბ მომღერალთ; მოყვარული, ღვინის მსმელი. თავის მოსაწონებლად დასახურავ ჩასაცმელი მრავლად ჰქონდა. იმ ღამეს მეტად კარგად უმასპინძლა. ჰაბუკმა საუცხოო ძღვენი მიართვა, მხლებელთა სთქვეს თუ, ვარგაო. პური სჭამეს. ჰაბუკი დასაწოლად ღამით გარეთ გავიდა.

დილას ლარი ყველა უჩვენა, რა გაახსნევინა. რაც საუცხოო რამ იყო, სეფედ გადასხა და დაათვლეინა ფასი. ვაჭრებს უთხრა, წაიღეთო. აჰკიდა, გააწეინა. სთქვა, როგორც გინდათ, ივაჭრეთ, ოღონდ არ გაამყლავნოთ ჩემი ვინაობაო.

ჰაბუკი ეაჭრულად შეიმოსა, არა ჩაუცვამს რა თავისი. ზოგჯერ მოიხმობდა ფატმანს თავისას, ზოგჯერ თვით იყო ფატმანისას. ერთგან

სხდებოდნენ და გულით ესაუბრებოდნენ ერთმანეთსა. ფატმანს უმი-
სობა ჰკლავდა ისე, როგორც ვისს რაჰინისა.

43. სჯობს სიშორე დიაცისა, ვისგან ვითა დაითმობს.

გილიზლებს და შეკეკვეთებს, მაგინდობს და მოკენდობის,

მართ ანაზღად გილაჯატებს, გაჭკვეოს, რაცა დაესობას,

მართ დიაცსა სსამაჯავი არასთანა არ ეთხრობის.

ფატმან ხათუნს ავთანდილ თვალში მოუვიდა. მეტის-მეტი სიყვარული-
ცეცხლივით სწვავდა. დამალვას სცდილობდა, მაგრამ ჰირს ვერ ჰმალვი-
და. ცრემლის ღვრით იტყოდა, რა ვჰქმნა, რა მერგებოა. კერძოდ-
სთქვა, ვაი თუ გასწყრეს ასე, რომ შეხედვაც დამიძვირდეს. თუ არა-
ვსთქვა, ველარ გავსძლო, ცეცხლით უფრო დავიწვა: ვსთქვა და მოვჰ-
კვდე, ანუ დავჰრჩე, ერთი რამ გამიძვირდეს.

მან შეურხაღმან როგორ ჰკურნოს, თუ არ უთხრას, რაცა სჭირდეს.

44. აღვა და დასწერა საბრალო წიგნი იმ ქაბუკისთვის მისართმე-
ველი, თავისი მიჯნურობის და ტანჯვის საუწყებელი, თავის მსმენელთა
გულის შესაძრავ-შესარხვევი, უსტარი შესანახი და არ ცუდად და-
სახვევი.

ვინათგან მზედ გაუჩინიხარ ღმერთსა, შენგან მოშორებულთა-
ღხინად და ახლოს მყოფთა დამწველად, შენი შეხედვა მნათობთ მიუმ-
ჩნევით ტუბილად, სასიქადულოდ.

შენ გტრფიალობენ მჭვრეტელები, შენთვის საბრალად ჰბნდებიან.

ვარდი ხარ, მიკვირს, ბუღბუღნი რად არა შენზე ჰკრთებიან!

შენი მშვენება უვაჯილთა აჭკნობს და ჩემი სჭკნებიან.

სრულად დამწვარვარ, თუ მზისა შეუქნი არ მომესწრებიან.

ღმერთი მყავს მოწმად, ვჰშიშობ თქმასა, მაგრამ ზედკრულმა რა
ვირგო? თმობა აღარ შემიძლია სრულიად! გული ვერ აიტანს ნიადგ.
შავი წამწმების სობასა. თუ რასმე მიშველი, ბარემ მიშველე, თორემ
ცნობა დამეკარგება. ვიდრე ამ წიგნის პასუხი მომივიღო, უნდა
ვიცოდე, მოხაკლავად გაგიმეტებივარ, თუ დამყოლიხარ. მანამდის
გავსძლებ, თუმცა გული მტკივა. ნეტა გადმიწყდეს სიცოცხლე, ანუ
სიკედილი.

ავთანდილს მოუვიდა წიგნი. ისე წაიკითხა, თითქოს დაი ვინმე, ანუ
თვისი ყოფილიყვეს მისი დამწერი. სთქვა, ჩემი გული არ იცის, ვინ
ვის მაშიკობს. ვინც სამიჯნურო მიჩანს, რად ვამგზავსო იმასა.

უვაჯი ვარდსა რას აქნევს, ანუ რა მისი ფერია?

მაგრამ მას ზედა ბუღბუღსა ჯერ ტუბილად არ უმღერია.

ყოველი უმზგავსო საქმე მოკლე, ოხერია; ეს რა უთქვამს, რა მოუჩმა-
ხავს და რა წიგნი მოუწერია. ასეთი საქმე განუზრახავს გულში და მერ-
მე იტყვის, ჩემი შემწე კაცი არავინ არისო. მაგრამ რაკი უნდა მოვ-

სძებნო ის, რისთვისაც გამოვჭრილვარ, როგორათაც ვპპოვებ, მას ვიქმ, გულმა სხვა რაღა ისმინოს. ის დიაცი აქა ჰზის, მრავალი კაცის მწა-
ხველი, ყოველგნით მავალ მგზავრთა მოსადგურე და მოყვარე. მივპ-
ყვები, მიაშობს ყველაფერსა. ნუ თუ რამ მარგოს, მეც გადაუხალო ვალი-

დიაცს გინცა უეფარს, გაექვისის და მისცემს გუფსა,
აუგი და მოყიფნება აჩად შესწონს უფლად კრულსა.
რაცა იცის, გაუცხადებს, ხვამაღსა უთხრობს სრულსა.

მიჯობს, მივპყვე, ეგებ ვსცნო დამალული საქმე.

გერფინ გერას იქმს, აუ ეტლი არ მოსთმინდების.

მით რაც მინდა, არა მაქვს, რაცა მაქვს, არ მომინდება.

ბინდის გვარაა სოფელი, ესე თურ ამად ჭბინდების.

კაკასა შიგან რაცა სდგას, იგივე წარმოდინდებას.

45. ავთანდილ სწერდა ფატმან ხათუნსა, მოგეწერა, წავიკითხე შენი წიგნი, ჩემი ქება. შენ მომასწარ, თორემ ცეცხლი მე უფრო მედება. შენც გინდა, მეც მინდა შენი ხლება გაუწყვეტლივ. შეხვედრა პირი-
ნია, რათგანაც ორთავ ნებააო. ენით არ ითქმის, ფატმანს ისე იამა. მიუწერა, მეყოფა, რაც უშენოდ ცრემლო. მიღვრია. ეხლა ჰავის წინ ვიქმნები, აქ მიპოვე მარტო, შენი შეხვედრა მომისწრაფე და რა შე-
ლამდეს, მოდიო.

იმ ლამითვე, რა მიართვეს საწვეველი წიგნი, ავთანდილ აღგა და წავიდა. გზაში სხვა მონა შემოპხვდა, ამაღამ ნუ მოხვალ, შენთვის მზა-
ვერ მპოვებო. ჭაბუკს ეწყინა, მაგრამ არ დაპბრუნდა და სოქვა, რასა ჰგავსო. ფატმან მოწყენით იჯდა. ავთანდილ მარტო შევიდა. დიაცს მაშინვე შეატყო მოწყენა. მაგრამ მისივე შიშით და პატივისცემით ვერ დაიჩინა. ერთგან დასხდნენ და წყლიანი ლაღობა დაიწყეს. კარში შემოდგა ვინმე კეკლეუც-ტან-ნაკვთიანი ჭაბუკი. შემოვლო, ახლოს შე-
პოპყვა ფარ-ხმლიანი მონა. შეპკრთა, რა ავთანდილ ჰნახა, ჰგავს თუ. კლდიანი გზა ყოფილაო. ფატმან შეშინდა, სძრწოდა, ხოლო ჭაბუკი გაკვირვებით უმზერდა იმათ ლაღობასა. უახრა, დიაცო, ფერთა მიდა-
მო კრთოლას არ გიშლი, მაგრამ გამითენდება, მაგ ჭაბუკის ყოლას განანებ. ბოზო დიაცო, გამკიცხე და გამათრიე, მაგრამ მაგ საქმის სა-
მაგიეროდ ხვალ სცნობ პასუხსა. შენს შვილებს შენი კბილითვე დაგ-
კმეინებ. თუ დავშალო, წვერთა ფუ მიყავ, ხელი და ვპბოდეო. სთქვა და კაცმა წვერზე ხელი რა მოიკიდა, კარი გაიარა.

ფატმანმა თავში ცემა მოპრთო, ლაწვებს იხოკდა მტირალი, მოლით, ქვით დამქოლეთ, მომადექით, მომაყარეთო. მოსთქვამდა, ქმარი მოვპკალ, წვრილშვილი ამოგსწყვიტე, ავიკელ საქონელი, უან-
გარიშო თლილი თვალი, საყვარელთ გავეყარე, ვაი გამზრდელი, ვა-
გაზრდილი. ზოლო მომელო, სიტყვა გამიწბილდაო.

ამას ყველას ავთანდილ ყურს უგდებდა. უბრალოა, რა გიჭირს რას იტყვი, რისთვის ხარ ეგრე შეწუხებული. ის ჭაბუკი რას დაგეჟქადა, რა ჰნახა, მისთვის რომ დაგეკლოს. დადუმდი, მითხარ, ვინ იყო. ან რა საქმეზე იყო აქ მოსულიო.

ღიაცმა უთხრა, ცრემლთა დენით ხელ ქმნილ ვარ; ნუ მკითხავ ნუ რა ამბავსა, ვერც მოგიყვები. შვილები დავჰხოცე ხელითა, ამად აღარა მალხენს რა, შენი უთმინო სიყვარულით თავი მოვიკალ. ასე დაემართება სიტყვა მცდარს, ენა გრძელს, უჭკუოს, შმაგს და რეტსა, ვინც საიდუმლოს ვერ დაჰმაღავს. გეტყვით ყოველ ჩემს მნახველსა,

მკურნალმანცა ვეწა ჰკურნოს თავისის სისხლის მხვრეტს.

ორში ერთი ჰქმენით. ამის მეტს ნულარ ჰლამით, როგორ მოჰკლავ იმ კაცსა: წადი ღამით მოჰკალ ფარულად, მე და მრავლად ჩემი სახლობა დაგვიხსენი დახოცისგან. მოხვალ, ყველაფერს გიამბობ თუ, როგორ ვარ ცრემლთა მღვრელი; თუ არა, ღამითვე შენი ტვირთი წაიღე ვირითა, ჩემი მიდამო დაავდე, მოსცილდი სრულიად. ვჰფიქრობ, ჩემი ცოდვა არც შენ დაგაყრის ხეირსა, თუ დარბაზს მივა. ის ჭაბუკი, პირით დამაჰქმენებს შვილებსაო.

რა ეს მოისმინა ლალმა, ბუნება ზიარმა ავთანდილმა, ადგა და ლახტი აიღო. ამ საქმის ვერ ცნობა ჩემი სიძუნტეაო, სთქვა. ფატმანს უთხრა, მასწავლელ წინამძღვრად კაცი მოჰვეც, ნამდვილის გზით წამიყვანოს, თორემ მეშვლად არ მინდა. იმ კაცს მეომრად და ჩემ დარად ვერ ვჰხედავ. რა უყო, მოგახსენებ, მომიცადე, წყნარად იყავო. ღიაცმა მონა მისცა და კვლავ შეჰყივლა თუ, როგორც ის ჭაბუკი მოჰკლა ჩემი გულის მოსაფხანად, ჩემი ბეჭედი აცვია და გთხოვ მოტანასაო.

46. ავთანდილმა ქალაქი განვლო. ზღვის პირად ნათელ მწვანე ქვით ნაგები სახლი იდგა. ქვეშეთკენ ჰქონდა მშვენიერი სრა დარბაზი, კვლავ ზედათ ბანის ბანი, კარგი რამ დიდრონი და თანისთანი მრავალი. ავთანდილ იქ მიიყვანა წინამძღვარმა, ხმა დაჰლა ჰკადრა, ის არის მისი დარბაზი, ვისაც ეძებო. უჩვენა, უთხრა, ჰხედაო ბანსა ზედა-ქვე მდგომელსა? იქ დაგხვდება მწოლარე, ან მჯდომელი. კარწინ ორი დარაჯი უწევსო.

ავთანდილ გავიდა, გაეპარა, ვიდრე მონა ხმას დაავდებდა. თვითონ ხელი ყელში სტაცა იმ დარაჯებსა და იქვე სული ამოახდინა, რა თავი თავს შეუტაკა და ტვირნი თმაში გაურია. მერმე ხელ სისხლიანი თავს წაადგა იმ ჭაბუკსა. გულ ჯავრიანა იწვა თავის საწოლში. ველარ აასწრო. ავთანდილმა ფარულად ხელი მოჰკიდა, მიწას დაასკვნა და დანით დაჰკლა. ბეჭდიანად თითი მოჰკვეთა, ხოლო ტანი ზღვისკენ

სარკმელში გასტყორცა და ქვიშაში გარია ასე, რომ მისთვის არც სად ხამარე, არც სათხარად ბარი იყო.

მათი დახოცის ხმა არსით არ გავარდნილა. ავთანდილმა გულ ტკიბილად იგივე გზა წაიარა, წელან რომ წამოველო. რა ფატმანისას მივიდა, უბრძანა, მოვკვალ, იმ ქაბუკმა მზიანი დღე ველარ ჰნახოს, თვით შენი მონა მოწმადა მყავს, აფიცე ღვთიანი ფიცი. აჰა თითი და ბეჭედი; დანაც სისხლიანი მაქვს. ეხლა მითხარ თუ, რას იტყობდი, რას გაჰშვადღი ისე, რას დაგეჟადა ის კაცი? მეტის მეტად მეჩქარებაო.

ფატმან ფეხთ მოეხვია, არ ღირს ვარ, პირში გიციქირო. წყლული გული გამიმრთელდა, ეხლა დავსჯდები ცეცხლის დასაშრეტად. მე და უსენ შვილიანად ეხლა დავიბადენით. ლომო, შენი ქება როგორ ვაღიადლოთ. ვინათგან იმის სისხლის დაღვრავე დავიქადეთ, თავითგან გიამბობ ყველაფერს, თქვენ დაემზადენით ყურის დასაგდებადო.

რა უამბობდა ნესტან დარეჯნის ამბავსა, უთხრა, რა გიამბო მისი ქება, რა სიტურფე, რა ნაზობა! ვჰფიცავ, რომ ის მზეა, მზეს არ ჰპართებს მზეობა. ვინ განიცადოს მისი შუქი. ვინ როგორ ჰქმნას მისი ნახაზობა. მე თუ დამწვავს, აჰა მზად ვარო, სთქვა და პირში ხელი იცა, ავთანდილმაც ცხელი კრემლი გადმოჰყარა. ერთმანერთი დაავიწყდათ, მისთვის თითქოს ხელ-ქმნილნი გამხდარიყვნენ. მათი მონადენი ღვარი კრემლისა თხელ ფიფქს გააწყალებდა. მისი რიღის და ყაბაჩის საკვირველებასა უთხრა, ყოველი უცხო და ძვირფასი მინახავს, მაგრამ მისი არა ვიცი, რა გვარ რისი ქმნილი იყო. ნაქსოვის სიღბო და ნაქედის სიმტკიცე ჰქონდა. იმ პირმზე ქალის საღაობა კვლავ გიამბო, ეხლა კი ეს გითხრა თუ, ჩაჩნავირი რას მექადა. ის კაცი მეტად დაახლოვებული იყო დარბაზში. ჩვენ გვიყვარდა ერთმანერთი, თუმცა ფლასი არ მაცვია. ეს ამბავი იმასთან ვსთქვი დიაცურად, სულელურად, პირმზე ქალის ჩემსავ მოსვლა და მელურად გაპარება. ის კაცი კი მტრულად დამექადა გამეღვენებასა. მექადოდა ყოველთვის, როცა კი წავიკიდებოდიო. როცა მოვიხმე, არ მეგონა მისი შინ ყოფა. მოსულიყო, მოსვლა ეთქვა. შენც მოხვედი, მე შემეშინდა, ამაღ გკადრე, ნუ მოხვალ მეთქი და მონა წინ მოგაგებე. თქვენ აღარ დაჰბრუნდით, მოხვედით. შეიყარენით ორნივე, ჩემზე დაიჯარენით. ამაღ შევშინდი, ღონე ველარ მოვიგვარეთ. იმას, გლახ, ჩემი სიკვდილი გულით, არ ენით სწადლა. თუ არ მოგეკლა და დარბაზს მისულიყო, შემასმენდა გაჯავრებული, გული ცეცხლებრ ეწოდა. მწყრალი მეფე გადაგვით გადასწმენდა ჩემს სახლსა, ღმერთო, შვილებს დამაქმევდა, მერმე ქვით დამქოლვიდა. სამაგიერო ღმერთმა გიზღოს, რა მადლობა უნდა გკადრო, რომ მშვიდობით გადამარჩიმე იმ გველის მზერასა. ამას იქით ჩემს ეტლს და წერას შევჰნატრი, სიკვდილის აღარ მეშინია.

ავთანდილმა უთხრა, ნუ გეშინია, წიგნშიაც აგრე სწერია,

მოუყარე მტერი ყოველის მტრისაგან უფრო მტერია.

არ შეინდობის გულთა, თუ კაცი მეცნაერა.

გულმაგრად იყავ, ის უკვე მკვდარია, ესლა იგივე მიაბზე მას აქეთ, როცა ქალი გაჰგზავნე, რაც ამბავი იცოდე, ან მისი გსმენოდესო.

ფატმან კვლავ ეტყოდა ტირილით, წაჰხდა შუქი, რომელიც მზისებრ ეფინა ველსა. მას აქეთ, რაც მომშორდა ხმელეთის მნათობი, სიცოცხლე და სულდგმულობა, გაუწყვეტლივ მწვავდა ცხელი ცეცხლი, ასე, რომ თვალთ ცრემლი ვეღარ შევიშრე. სახლი და შვილი მომძულდა, უგულოს გულით ვიჯექი, ის მაგონდებოდა ძილში, თუ ღვიძილში, ფიცის გამტეხი უსენ ურჯულოდ მიმაჩნდა, ვერ მიმოახლოს კრულის პირით კრულისაო, სთქვა და მოუყვა ნესტან დარეჯანის ქაჯთაგან შეპყრობის ამბავსა.

ავთანდილმა რა მოისმინა, იამა, სხვა არა გააცხადა რა და ღმერთს მადლობა შესწირა. ფატმანს უთხრა, საყვარელო, სასურველად კმარხარ ჩემთვის. სანატრელი ამბავი გამაგონე. მაგრამ ქაჯეთის საჭმე უფლო რ ულად ამიხსენ. ქაჯი ყველა უხორცოა, ხორციელად რამ შეჰქმნა? იმ ქალის სიზრალული ცეცხლის აღს მიდებს, მაგრამ უხორცო ქაჯები, მიკვირს, რას აქნევენ ქალსაო?

ფატმანმა უთხრა, მოჩისმინე, მართლა გხედავ მანდ მკრთალსა, ქაჯნი კი არა, კაცნი არიან და სულ კლდეს მიზნლობიან. ქაჯნი სახელად იმად ჰქვიან, რომ კრებულად არიან, გრძნების მცოდნე და გახელოვნებული კაცნი, რომელნიც ყოველ კაცს ავნებენ, იგინი კი ვერვისგან ივნებიან. ვანც მათ შენებმიან, დააწბალებენ. იქმენ რამ საკვირველსა, თვალს დაუბრმაგებენ მტერსა, საწინელ ჰარს აღსძვრენ, დაამზობენ ზღვა-ზღვა ნავსა, როგორც ხმელეთს გაიბრებენ, რა დააწრაბენ წმინდად წყალსა. სწაღდეს, დღეს ბნელად იქმენ, სწაღდეს, ბნელს ანათობენ. ამისთვის ქაჯებს ეძახიან გარშემო ყველანი, თორემ იგინიც ჩვენისთანა ხორციელი კაცებიო.

ავთანდილმა მადლობა გადაუხადა, ცხელი ცეცხლი დამივსე, დიდად მიამა ვე სიტყვებო. გულით ღმერთს აღიდებდა, სთქვა:
დუჟათო, გმჯალობ, რამეღი სარ ჭართა მომამხსენეღი,
ყოფაღი, მეფეღი, უთქმეღი, ყურთაცან მოუსმენეღი;
წვაღობა შენა ჩქითად, არს ჩვენი გარდმომფენეღი!

ფატმან თავისთვის ჰუიქრობდა. ამაღ კვლავ იდებდა ცეცხლსა, ჰაბუკი ნამუსს ინახავდა, სიყვარულს იფერებდა. ფატმან ეხვეოდა. ეხვეოდა ჰაბუკიც. მაგრამ უნდო გვარად. თინათინის ფიქრი ჰკლავდა, იღუმალის ძრწოლით სძრწოდა, ხელ-ქმნილი გული გასკროდა მხეცებთანვე: თვალ-ცრემლიანი ფარულად იტყოდა, მიჯნურნო, მნახეთ, იგი ვინ, ვარღია ვისად. უმისოდ ბუღბული ყვავის მზგავსად ნეხვზე ვჰზივარო. ფატმან კი იმაზე იხარებდა იადონივით.

თუ ყვავი ვარღსა იშოვის, თავი ბუღბული ჰგანია, რა გათენდა, ავთანდილ აბანოში წავიდა მზისაგან შუქ ნაკიდები. დიაცმა მრავალი კაბა, ყაბაჩა და რიდე უძღვნა, მრავალფერი სუნნელი, ტურჯა წმინდა პერანგი, რაც გწაღდესო, ჩაიცვი, ნურას მერიდებო. ავთანდილმა სთქვა, დღეს უნდა გავაცხადო ჩემი საქმეო. აქამდის წესად ჰქონდა ვაქრული ტანისამოსის ჩაცმა. იმ დღეს ყოველი საქაბუკო შეიმოსა. ფატმანმა პურის საქმელად მოიწვია. ჰაბუკი მოკაბ-

მული შევიდა მხიარულად. ქალმა შემოსცინა, ეგრე სჯობს შენთვის ხელ ქმნილთა სასურველადო. მეტას მეტად უკვირდა მისი ზმენიერება, ჯაბუკა პასუხი არა გასცა რა, თავისთვის იღიმებოდა: ეტყობა, არ მიცნობსო. რა რეგენად, რაგვარ ჰხმობდა... თუმც, რასმე იფერებდა, მაგრამ მეტი არა გამოდიოდა რა. პური სჭამეს და დაიშაღონენ. ავთანდილ შინ წავიდა. მხიარული დაწვა და საამურად დაიძინა. საღამო ეამს გაიღვიძა. ფატმან დაიბარა, მოდი, მნახე, მარტო ვარო. ფატმან მივიდა. ავთანდილს მოესმა ოხვრა. ქალისა, უცილოდ მომკლავს ალვისებრ ტანადიო. გვერდს დიისვა. ნოხის ბალიში მიართვა.

ავთანდილმა უთხრა, ფატმან, ვიცი, ეს საქმე შენია, ამ ამბავისაგან გველნაკბენივით დაჰკრთები, მაგრამ აქამდის მართალი ჩემგან არა გსმენია რა. შენ გგონივარ ვინმე ვაჭარი, ქარაგნის პატრონი. მე კი ვარ მალალი მეფის როსტეფანის სპასპეტი, მათი შესავანი დიდოსპის თავადი დი მრავალი საქურკლე ზარდახანის პატრონონა მაქვს. შენ ერთგული, სანდო კარგი მოყვარე მგონიხარ. მათა ჰყავსთ ერთი ქალი ხმელთა მანათობელი. მზე, იგია ჩემი დამწველ დამადნობელი. მან გამომგზავნა ასე, რომ მისი მშობელი პატრონი დამიგდია. შენ რო ქალი გყოლია, იმის საქმებნად შემომივლია მთლად ქვეყანა, მისი გულისთვის გაჭრილი მოყმე მინახავს, ლომივიფ ფერ ნამკართალი მწოლარე, თავ-გულ-ძალა გაცუდებულო. უამბო ყოველი თავგადღესავალი, ამბავი ტარიელ ვეფხის ტყაოსანისა და უთხრა, შენა ხარ ჯერ შენგან უნაზავის წაშალი, ყორნის ფრთებრ ნაფუში ხშირი წამწმის ლონე. მოდი და შემეწიე, ვეცადნეთ მის რგებას, უშველოთ, ნუ თუ ის მნათობნი უვებას მიეცნენ. ვინც კაცნი სცნობენ, ყველანა ჩვენს ქებას დაიწყებენ, ნუ თუ კვლავ მიჰხედებიან მიჯნურნი ერთმანერთის ხლებასა. მომგვარე, ქაჯეთს გაფჭვზაკნო იგივე გრძნეული მონა. ქალს ვაცნობოთ ყოველი ამბავი, რაც შეგვიტყია, იმანაც მართალი გვაცნობოს, მისი გამორჩეული ვჭქმნათ-დმერთმა ინებოს, მოგვესმას, ქაჯთა სამეფო ჩვენგან ძლეულ იყვესო.

ფატმანმა სთქვა, დიდება დმერთსა, რა საქმე შემხვდა! დღეს რომ ამბავი მესმა, უკვდავების სწორიაო

მოჰგვარა გრძნეული, ყორანივით შავი ზონა. უბრძანა, ქაჯეთს გაგზავნი, წა, შორი გზა გიძევს. ეხლა გამოჩნდება თუ, რამდენად სახმარია შენი გრძნება. ფიცხლავ დამივსე ჩემი ცეცხლის გზნების სახმილი და პირ-მზე ქალს ჰკადრე მიზეზი მისი განკურნებისა. მან მიუგო, ხვალვე მოგართვა ყოველი ამბავი ნებისაო.

47. ფატმან სწერდა ნესტან-დარეჯანსა, ქვეყნის მანათობელო მალელო მზეო, ყოველი შენი შორს-მყოფის დამწველო, სატყვა მქვერო და წყლიანო. თუმც შენი ამბავი არ მაცოდინე, მე მაინც შევიტყე ნამდვი-

ლი, მით ჩემს გულს ლხენა მოეცა. შენთვის ხელქმნილი ტარიელ ამ-
ბით გაახარე, ორნივე მოსწეოდეთ გულის წადილსა, ის ვარდი, ზოლო
შენ ია ყოფილიყვე. შენ საძებნად მოსულა მისი ძმად-შეფიცებული
ავთანდილ, არაბეთში ქებული ქაბუკი და ყველასგან მოწონებული
სპასპეტი როსტენ მეფისა. ჩვენ ამისთვის გამოგზავნეთ ეს მონა
თქვენს წინაშე, რომ შევიტყუოთ ქაჯეთის ამბავი, თუ მოსულან შინ
ქაჯები. მანდაური მეომრების ანგარიში დაწვრილებით გვინდა, ვინ
არიან შენი მცველები, ან მათი თავადი ვინ არის. რაც მანდაური იცი,
მოგვწერე, გაამჟღავნე; მერმე შენს საყვარელს გაუგზავნე ნიშანი რამ.
რაც აქამდის ქირი გინახავს, ანაცვალე ლხინსა. ღმერთმა ინებოს, შე-
საფერი მოყვარენი შეგყაროთ. დაწეოილი მისცა ხელოვან გრძნეულსა,
ეს წიგნი მთართვი იმ პირ-მზე ქალსაო. გრძნეულმა ტანზე მოლი რამ
წამოიხსა, იმ წამსვე გადიკარგა. ბანის-ბანს გადაჰფრინდა. წავიდა, რო-
გორც მშვილდ-ფიცხელი კაცის ისარი. რა ქაჯეთს შეჰხვდა, ბნელის
ოდნავ ბინდ-ბუნდი ქმნილიყო. უჩინრად გაიარა კარების მცველ მოყმე-
თა შორის. მოახსენა სალამი სასურველისა. დახშული კარი ციხისა,
როგორც ღია, შეიარა, შევიდა პირ-შავი, თმა-გრძელი ტან-ნაბღიანი
ზანგი. ქალი დაჰკრთა, სათავისო რამე ზიანი ეგონა, პირისახეზე ლაჟვარდ
ზაფრანის ფერმა დაჰკრა. ქაჯმა უთხრა, ვინ გგონივარ, ან ეგრე რად
დაიბნიდე? ფატმანის მონა ვარ მისგანვე თქვენთან გამოგზავნილი. ამ წი-
გნმა გამამართლოს, ტყუილს არ გეუბნები. ვარდო, მზის შუქი მოიწრა-
ფე, ადრე ნუ დასქენებო.

პირმზეს გაუკვირდა ფატმანის საკვირველი ამბავი. მონამ ის
წიგნი თავისი ხელით მიართვა. ქალი ოხვრით ჰკითხულობდა და ცხე-
ლის ცრემლით აღტობდა უსტარსა. მონას ჰკითხა, მთამბე, ჩემი მძებ-
ნელი ვინ არის, ან ვინ იცის, თუ ცოცხალი ვარ და მიწას ვსტკე-
პნიო. მან მოახსენა, გკადრებ, რაც ვიცი. რაც წამოსულხარ, მას
აქეთ შენგან მზე დაგვბნელებია. ფატმანს გულში ლახვარი სცემია.
იმას რო ცრემლი სდიოდა, ზღვას შეერთოდა. მე ერთხელ შენი ამბავი
მომიხსენებია იმისთვის. ღმერთს ვიმოწმებ, მას აქეთ ცრემლი არ
შეჰშრობია. ეხლა ვინმე პირმშვენიერი მოყმე მოვიდა, მკლავ გმირი
და შენი მძებნელი. მე გამოგზავნეს, შემევედრნენ ხშირის სწრაფა
სწრაფითაო. ქალმა უთხრა, შენი ნაუბარს მემართლებს. ფატმან რა
იკოდა თუ, ვისი წანავარი ვიყავ? ჩემი ცეცხლის მომდებარა ულო-
ნიოდ სადმეა. მე მიუწერ, შენც ჰკადრე თუ რა გულმდულრად
ვარო.

48. პირმზე სწერდა ფატმანსა, ხათუნო, დედის მჯობო დედაო.
ჰხედავ, რა მიყო წუთისოფელმა მისგან ტყვე ქმნილსა. ჩემს სატან-
ჯველზე სხვაც ზედ დამერთო. შენი უსტარი რა ვჰნახე, დიდად მეი-

მედა. ორის გრძნეულისგან დამიხსენ, ჭირა გამიაღვილე, აქ ქაჯე-
ბისგან ასე ვარ დანაჭერი: ერთს მცავს ერთი სამეფო, ბევრი ათასი
გმირი. თათბირი და ჩემი დანაპირები ავად მომიხდა. სხვა ამბავი აქა-
ური მეტი რა მოგწერო. ქაჯთა მეფე არ მოსულა, ჯერ არც ქაჯე-
ბი მოვლენ, მაგრამ უთვალავი სპა მცავს. რას ჰქვიან ჩემი ძე-
ბნა, დაიჯერე, შეუძლებელია. ვინც მოსულა ჩემი მძებნელი, ცუ-
დად დამაშვრალა, გასჭირვებია და წვადაგვა ჰქონია ჩემი ცეცხლებრ
ალისაგან: მაგრამ შევჰნატრი, უნახავს მზე იგი. სიცოცხლე უმი-
სოდ ვაებად გადამქცევია. შენ ამბავი არ გიამბე მაშინ, ამისთვის
დაგიმალე, ჩემი ენა ვერ იტყოდა, თავი გავაკრძალე ჭირსა. გეხვე-
წები, შემახვეწე, შემაბრალე საყვარელსა. ჩემ საძებნად ნუ წამოვა,
მისწერე, შეუთვალე. ჩემი გაჭირვებაც მეყოფა, ნუ მომკლავს თა-
ვისით. თუ მკვდარს ვჰნახავ, მოვჰკვდები ორის სიკვდილითა. ვერვინ
ვერას მარგებს, დასტურად ვიცი, არ თუ რამ ჭორად. თუ არ
დაგმორჩილდდეს, შავი ქვის გორით დამქოლე. ნიშნის გაგზავნა
გეთქვა, ეხლა ეს გაამეღავნე. მისეული რიდის ნაკვეთი გამიგზავნია.
ეს ჩემთვის მისგამო ტურფა სანახავია, თუმცა ფერად შავია, როგორც
ჩემი ბედი.

49. ნესტან ეხლა საყვარელს სწერდა გულ ამოსკვნით მფრქვევე-
ლი ცრემლისა მოდებული ალის დასავსებად და მსმენელთა გულის
გასაგმირად. ჩემო, ეს უსტარი ჩემი მონაღვაწებია, კალმად ტანი,
ხოლო კალამი ნაღველში ამონაწები მაქვს. მე შენი გული ჩემს გულ-
სავე ვანებე ქალაღდად. გულო, შავ გულო, დაბმულხარ, ნუ აეხსნები.
ჰხედავ, ჩემო, რა საქმის მქნელია წუთისოფელი! რაც უნდა სინათლე
ჰნათობდეს, ჩემთვის მაინც ბნელა. ბრძენი იცნობს, ამაღ სწუნობს,
საწუნელიც არის. უშენოდ სიცოცხლე გამძნელებია. ჰხედავ, ჩემო,
წყვეულმა წუთისოფელმა და დრომ როგორ დაგვაშორა. ველარ გნახე
მხიარულმა მხიარული საყვარელი. ნეტა რა ჰქმნას უშენოდ შენგან
დალახვრულმა გულმა? დაფარულმა გონებამ საიდუმლო ვავიცხადა.
შენმა მზემ, აქნობამდის არ მეგონე ცოცხალი. ჩემი მეთქვა, სიცო-
ცხლე და ყოველი ღონე დამღევია. ეხლა რა მესმა, ვადიდე შემო-
ქმედი და დავემონე ღმერთსა. ჩემი ყველა აქამდის ჭირი შევაწონე
ღმინსა. შენი სიცოცხლე მეყოფა ერთობ წყლულის და ასე დადაგული
გულის იმედად! მომიგონებდე, გახსოვდე შენთვის დაკარგული. ვჰზი
მზრდელი ჩემგან დანერგული სიყვარულისა. ჩემო, სხვა ჩემა ამბავი
ჩემგან არ მოგეწერება: ენა დაჰშვრება, მოსმენით არვისგან დაიჯერება,
ფატმანმა ჩემი თავი წაართვა გრძნეულებს. ღმერთიმც ჰფარვიდეს!
ეხლაც წუთისოფელმა იგივე ჰქმნა, რაც შეეფერებოდა, ჭირი უარესი
ქოზზე დამისართა, ჩემი ბედი არ დასჯერდა ჩემს მრავალ გვარ სას-

ჯგულსა, ზედმეტად ჩემი თავი მისცა შესაპყრობად ძნელად საომარ ქაჯეგბსა. ბედმა გვიყო ყველაფერი, ჩემო, რაც დაგვემართა. ისეთ მაღალ ციხეში ვჭზივარ, თვალი ძლივს გადასწვდება, გზა გვირაბით შემოდის, მცველები ზედ დგანან, დღისით და ღამით მოკმენი არ დასცდნებიან ნობათსა. ვინც შეებმიან, დაზხოცენ, ცეცხლად მოედებიან. ნუ თუ გგონია, ესენი იყენენ სხვა მებრძოლთა წესითა?! ნურც მე მოჰკლავ ამის უარესის ჳირითა. შენ განახავ მკვდარსა, როგორც აბელი, კვესით დავიწვი. მოგშორდი, დამთმე კლდისაც უმაგრესის გულითა. შენმა მზემ, ვერ ვის შეჰხვდეს შენი მთვარე, სამი მზეც მოვიდეს. თავს გადავიჩენ აქა, დიდი კლდეები ახლოს მახლავს. შეივედრე ჩემი სული, ნუ თუ ფრთენი ზეცით, გამომესხნენ. ღმერთს შეავედრე ჩემი თავი, ნუ თუ კვლავ წუთისოფლის შრომისგან დამიხსნას, ცეცხლის, ყწლის და მიწის, ჰაერთან ძრომისაგან. მომცეს ფრთენი და აღვჭფრინდე, მოგეწიო ჩემს წადილსა. დღისით და ღამით მზის ელვის კრთომას ვხედავდე. მზე უშენოდ ვერ იქმნება, რათგანაც შენა ხარ მისი წალი. დიახამც უნდა ეახლო მისი ეტლი არ თუ გაწბილებული! იქ განახო, იმადვე დაგსახო, ჩრდილი გული განმინათლო; თუ სიცოცხლე მწარე მქონდა, სიკვდილიმც ტკბილი მქონდეს. მე აღარ მიძძიმს სიკვდილი, რათგანაც სულს შემოგავედრებ, მაგრამ შენი სიყვარული გულში ჩავიტანე, შიგ ჩამრჩა. რა მომგონება მოშორება, წყლული წყლულზე მემატება. ნურც მტირი, ნურც მიგლოვ, ჩემო, ჩემს სიყვარულსა. წადი, ინდოეთს ნიჭმართე, ჩემს ნშოპეოს რამ არგე, მტერთაგან შევიწროებულა, ყოველგნით ხელ აღუპყრობელი გამხდარა. ჩემი მოშორების მთმობელს მიეცი ღხენა გულისა. შენთვის ცრემლ შეუშრობელს მომიგონებდე. რაც ჩემი ბედისა ვიჩივლე, საჩივრად კმარა. სცან, მართალი გულის სამართალი რად მივა გულსა. შენთვის მოვჰკვდები, ყორნების დასაყვირად გავჰხდები. ვიდრე ცოცხალ ვარ, სატირლად და სატკივარად გეყოფი. აჰა ინიშნე შენეული რიდის ნიშანი. ჩემო, ერთი კიდის აღამი გადმიკვეთია. ესლა დამრჩეს იმ დიდი იმედის სანაცვლოდ. შვიდი ცის ბორბალი ჩემზედ რისხვით მობრუნდაო.

ეს წიგნი რა დასწერა, იმ რიდეს ერთი წვერი გადაჰკვეთა. თავმოხდილს დაჰშვენდა სისხო; სიგრძე, თმების წვერი. ის მონა წამოვიდა, მიმავალი გულანშაროს. ერთ წამს მიჰხტა ფატმანისას. ბევრი დღე არ უვლია. რა გაუსრულდა ავთანდილს სასურველი საქმე, ღმერთს ჰმადლობდა ხელ-აპყრობით ცნობა-სრული.

ფატმანს უთხრა, საწადელი საქმე ამისრულდა. ვერ ჭადაგიხდი ამ დიდ გასაქირს, რაც ჩემთვის გინახავს. წავალ. დასადგომად აღარ მცალია. შარშანდელი დრო მოსულა, ფიცხლავ ქაჯეთს უნდა მივიყვანო მათი მომსპობ-ამომწყვეტელიო.

ხათუნმა უთხრა, ჰე ლომო, გული მიბნელდება, რა ნათელი მოე-
შორება. ისწრაფე, ჩემი ნუ რა გეფიქრება, თუ ქაჯები მიგასწრებენ,
იქ მისვლა გაგიძნელდებაო.

50. ათანდილმა დაუძა ხატრიდონის მონებს, მასთან ვინც იყო ხლე-
ბული, და უბრძანა, აქამდის მკვდარნი ეხლა დავსოცხლებულვართ.
რაც გვინდოდა, მისი შეტყობით გავკეთებულვართ. გვიჩვენეთ ჩვენი
მტრების წყლული, სავაგლახოდ რომ გაჰხლომოდესთო. მიდით და
ფრიდონს უამბეთ აუჩქარებლივ. მე ვერ ვჰნახავ, ვისწრაფი, ვეშურები
წასვლასა. მან გაახაფოს თავისი ხაფი ხმა. რაც ნაალაფევი მაქვს, ყვე-
ლა ლარი თქვენ მოგცე. რაც ვალი დამდევით, დიღია. მადლობას სხვა-
ნაირად გადავიხდი, თუ და შეევჰვდები ფრიდონსა. ეხლა შეკობრეთა
წანალები ყველაფერი წაიღეთ, ამის მეტს ვერაფერს მოგცემ, ვიცი,
ამად გეძუნწები. სახლი არ მახლავს, არ შემიძლია საბოძერის გაცემაო.
მისცა სავსე ზომადი, მრავლად კარგი ჯარი და უბრძანა, წადით, წაი-
ღეთ, იმავე არის გზა გაიარეთ და ფრიდონს მიახრეთით ჩემგან ძმად ნა-
ფიცარის უსტარიო.

სწერდა, ფრიდონ მალალო და სვე-სრულო შეფეთ-მეფეო, ძალ-
გულად ლომის მზგავსო, მოგლენილ მორკმულო, მტერთ სისხლის
მჩქეფეო, უმცროსმა ძმამ დავიყეფე შორი შორ სალაში. ჩემი
ჭირნახულის ნაცვალი მერგო, კარგად მომიხდა ჩემი განზრახული საქმე.
ნამდვილად შემიტყვია მზედ დასახული პირის ამბავი, დამარჩენელი ქვე-
სკნელს დამარხულის ლომისა. ის პირმზე ქაჯების მეფესა ჰყავს, ქაჯთ-
შივე პატიმრად. თუმცა გზა საომარია, იქ მისვლა თამაშად მიჩანს.
ქალს ჯერ არ ახლავან ქაჯები, მაგრამ სპა უთვალავია. გული მიხარის,
ამად არა ვსტირ, სადაც შენ და შენი ძმა ხართ, იქ ძნელიც გაადვილ-
დება. ეხლა მაპატიე, ვერ გნახე, შორს ამის გამო წავიარე, აღარ მცა-
ლია გზა-გზა საყოფნელად, ის ქალი იქ პატიმრად არის. მხიარულნი
აღრე მოვალთ, გაიხარე ჩვენი ნახვა. ამის მეტი რაღა უნდა გკადრო,
ძმას ძმურად მოეხმარე. რაც გული ამ მონებს ჩემზედა აქვსთ, გადა-
უხდელია. საამურად მემსახურნენ, ამისთვის თქვენი გულიმც სრულია.
ქება რად უნდა მას, ვინც თქვენთან ხანდაზმით იქმნება. ბრძენთაგან
თქმულა,

მზგავსი ყველაი მზგავსსა ჭმობს.

ეს უსტარი დასწერა, შეჰკრა და წაახვია. მისცა ფრიდონის მონებს
ზებირ შეუთვალა, რაც საჭირო იყო, სრულად თუ, თვით როგორ იყო.
მოჰნახა, იპოვა ავთანდილმა თავისი მხრის ნავი და გამოემართა. მაგრამ
გულ-მწუხარე ფატმანის დაგდება უძძიმდა. ფატმან, უსენ და მონები
სტიროდნენ ცხელის ცრემლითა. იტყოდნენ, რა გვიყავ, მწველის ცე-

ცხლით დაგვდაგე, რად დაგვყარე ბნელში შენი მოშორებითა. შენის ხელით დაგემარხენითო.

51. ავთანდილმა ზღვა-ზღვა იარა. მგზავრის ნავს პირ-მხიარული აცორვებდა ოდნავ მარტო თავითა. უხაროდა შეხვედრა ტარიელისა. ხელ-გაპყრობილი გულით ესავდა ღმერთსა. მოწურვილიყო ზაფხული, მწვანის ამოსვლა, ვარდის ფურცლობის ნიშანი, პავემანის დრო, მზისგან ეტლის ცვალება, შეჯდომა საროს ტანისა. ამოიოხრა, რა ჰნახა ყვავილი ერთი რამ ხნის უნახველმა. ცა და ღრუბელი აგრგვინდა, ბოლოს ცვრით სცროდა. ვარდის დასადარის ბაგით აკოცა ვარდსა. უბრძანა, გულ-ტკბილად შემხედველის თვალთ გიმზერ, თქვენთან საუბრით მის სანაცვლოდ მოვილხენო, რა მოყვარე მოაგონდებოდა, მწარედ ატირდებოდა. საწყინარი გზა იარა ტარიელისკენ, უდაბური და უგზო, უცხო რამ არე. სადაც ჰნახვდა, დაჰხოცდა მოშამბნარე ლომ-ვეფხვსა. ქვაბი გამოსჩნდა, იამა, იცნო. სთქვა, ის კლდეებია, სადაც ჩემი მოყვარეა და ვისთვისაც ცრემლი მიღვრია. ღირსვარმცა პირის-პირ ვჰნახო, უამბო, რაც გამიგონია. არ მოსულიყვეს, რაღა ვჰქმნა? მაშინ მგზავრობა გამცუდებია. თუ მოსულა, უღონოდ არ დაჰყოფდა შინ ხანსა, სადმე მინდორში წავიდოდა, მხეცივით მინდორ-ველში სასიარულოდ. სჯობს თუ, შამბ-შამბ წავიაროო. იგონებდა, იხედებოდა. ესა სთქვა და მიუქცია, მინდვრებისკენ წამოვიდა. მოაცორვებდა ტაიქსა და გულ-მხიარულად იმღერდა, სახელ დებით უყიოდა სიხარულის ხმითა. ცოტა წაიარა. ტარიელ გამოსჩნდა, შამბის პირად იდგა ბასრის ხმლითა ქვეითად, ცხენი არ ჰხლებოდა. ლომი მოეკლა, იმისთვის სისხლი მოსცხებოდა ხმალსა. ავთანდილის ყვილი ესმოდა, ეოცებოდა. შეჰხვდა, იცნო, გაიქცა, ხტომით მიჰრბოდა იმისკენ. ხმალი გაავდო, თავის ძმობილს მიჰმართა. ავთანდილ ჩამოჰხდა, ეტლის სწორს ჰგვანდა. ერთმანერთს მოეხვივნენ. ხმა შაქრის ფერად გაუხდა ხშირ ხშირად პობილ ვარდსა. ტარიელმა სიტყვა მქვერად მოსთქვა, რათგანაც შენ გნახე, აღარ მენადღვლება, რვა სასჯელიც დამადგესო. ავთანდილ კი მის ტირილზე სიცილით ეუბნებოდა, შენ რო გიამება, ის ამბავი შევიტყვო. ტარიელმა უთხრა, ძმაო, კმარა, დღეს რაც მლხენია, ყოველი ჩემი სალხინო მინახავს, შენი ნახვა. სხვა წამალი ღმერთმა ნუ ჰყოს, ნურც რამ მოგისმენია,

კაცმანტა სოფელს ვით ჰხაფა, რაც არა საქმე ზენია!

რა კი ტარიელმა არ დაიჯერა, ავთანდილიც აღარ დასწყენარდა. ამზის დაყოვნება ვეღარ გასძლო, აუჩქარდა. გამოილო მისი რიდე, ვისაც ბაგე უფარდობდა. როგორც კი ჰნახა ტარიელმა, იცნო, გამოართვა და შემოვარდა. ის წიგნი და რიდის კიდე გაჰშალა, პირზე დაიდვა, დაეცა, პირვარდმა რა ფერი იმკრთალა. სული გაექცა, გიშრის წამ-

წამმს თავი მოსდრიკა. მის სატანჯველს ვერც კენ გაუძლებდა, ვერც სალა. ავთანდილ უცქეროდა უსულოდ მდებარე ტარიელსა. შეჭფრინდა, მიჰმართა საშველად ტკბილად მოუბარსა: ვერა, ვერ არგო დამწვარსა, სიცოცხლეს გამოსალმებოდა. ავთანდილ დასჯდა სატიროლად. მშვენიერის ხმით სტიროდა. პირს იხოკდა, დაწვთა სისხლი: ჩასდიოდა. მის შემატკერალსა, რაც ვჰქმენ, არც შმაგს უქმნია, არც რეტსა. წყალი სასწრაფოდ რად დავასხი ძნელად დასაშრეტ ცეცხლსა. ჩქარად ეცეს, გული ვერ გაუძლებს მეტისმეტ ლხინსა. მე მოვჰკალ ჩემი მოყვარე, გაწბილებულს რა მმართებს? თავს ვაბრალებ ყურ დაუგდებლივ გაგონილ საქმესა!

ცრუ კაცი კარგა ვერა იქმს საქმესა გაძნელებულსა.

თქმულა, სიწყნარე გმობილი სჯობს სიჩქარესა ქებულსა:

უცნობო ქმნილი ტარიელ იღვა ნატუსალის მსგავსად. ავთანდილ ადგა, შამბი გამოვლო წყლის საძებნელად. ლომის სისხლი იპოვა, აღის დასავსებლად მოჰქონდა. მკერდზე დაასხა, ტარიელ შეჰკრთა, წამწმები შესძრა, თვალები აახილა, მიეცა ზეწამოჯდომის ძალი. ლაჟვარდი ლალის ფერადვე გაჰხდა,

ზამთარი ვარდთა გახმობს, ფურცელნი ჩამოსცვივიან,

ზაფხულის მზისა სიახლე დასწვავს, გვაღვასა სჩივიან.

მაგრამ მას ზედა ბულებულნი ტურფასა ხმასა ჰქვივიან.

სიტხე სწვავს, ეინვა დაზრობს, წელეულნი ორჯერვე სტკივიან.

აგრევე გული კაცისა მოსავარებლად ძსეღია,

ჭირსა და ღხინზე ორზედვე ზედან, მართ ვითა ხეღია,

მიწეივ წელეულდების, საწუთრად მისი ანადეს მრთეღია,

იგი მიენდოს სთფელსა, ვინცა თავისა მტერია.

ტარიელმა ნაწერი ჰნახა თავის მკვლელისა, ჰკითხულობდა, თუმცა წიგნის კითხვა აშეთებდა, ცრემლი თვალის სინათლეს უხშავდა, დღის შუქი ბნელად უჩნდა.

ავთანდილ ადგა და დაუწყო მკვახედ ლაპარაკი. ეტყოდა თუ, გასწავლოლი კაცის ნაქმარობა არ ვარგა, ეხლა რადლა უნდა ვსტიროდეთ. სიცილი გვმართებს. ადექ, წავიდეთ იმ წახლომილი მზის მოსაძებნად. აღრე მიგიყვან, მიყვანა შენი სასურველია. როგორც გახარება გვმართებს, ჯერ ისე გავიხარნეთ. მერმე შევსხდეთ, გავემართნეთ, ქაჯეთისკენ ვიარათ. ჩვენი ხმლები ვიწინამძღვროთ, მათი ზურგები დავიყაროთ. გაუქირებლივ შემოვჰბრუნდეთ, იგი მძორს დავადაროთო.

მერმე ტარიელმა ჰკითხა ამბავი, აღარ ჰზნდებოდა. შეჰხედავდა, თვალებს ამართავდა, შავ-თეთრი ელვა ჰკრთებოდა. როგორც ლალს მზისგან, ფერი მოსდიოდა. ავთანდილს მადლობა უბრძანა, დაელაპარაკა, შენი ქება როგორ ვსთქვა ბრძენთაგან საქებრისა. როგორც მზე მთის წყარომ, მოჰრწყე ბარის ყვავილი. დამწყვიდე ცრემლის დენა.

სანაცვლოს ვერაფერს ვიქმ შენთვის, ციერი ღმერთი გადაგიხდის, ზეგარდმოთ მოგიზღოს ჩემმაგიერი მუქათაო.

შესხდნენ და შინ წავიდნენ, ღზინი ძლიერი ჰქონდათ. აღრითგან მშიერი ასმათ ეხლა გააძლო წუთისოფელმა.

ქვაბის კართან ასმათ მარტო იჯდა, ბარგი არა ჰქონდა რა. შეკხედა, ტარიელ იცნო, მასთანვე ჰარმაგოსანი ჰაბუკი. ორნივე მშვენიერად იმღეროდნენ, როგორც მგოსანი იადონი. მაშინვე ავარდა შიშველი, პერანგა. აქამდის მუდამ ენახა მოტირალის მისვლა ქვაბსა. ეხლა გაუკვირდა სიცილით მომღერლის დანახვა. ზარ-აღებული ავარდა, მყოფი ცნობასა, როგორც მთვრალი, არ იცოდა ამბის მოსმენა, ჯერ მისგან სასურველისა.

რა ჰნახეს, სიცილით და კბილთა ჩენით შემოჰყვილეს, ასმათ, ღვთის მოწყალება მოგვივიდა. ვიპოვეთ დაკარგული, რაც გვწადდა, ის ვჰქმენით. ბედისგან ეხლა ცეცხლი დაგვშრეტია, ჰირი ღზინად გადაგვქცევიაო.

ავთანდილ ჩამოჰხდა, ასმათმა ხელი მიჰყო მოსახვევად, ჰაბუკიც მოჰყვა, უთხრა ცრემლის ფრქვევით, რა შეიტყე, რა გააკეთე, მიამბე? შენი მოაჯე ველად ვსტირიო. ავთანდილმა უსტარი მისცა მისი გაზრდილისა. უთხრა თუ, ნაწერი ჰნახე მის, ვისაც სატანჯველი გადაუხდია. პირ-მზე მოგვიახლოვდა, ჩრდილის მოშორება მოგვეცაო. ასმათმა რა ჰნახა უსტარი, იცნო მის დანაწერად. გაუკვირდა, თავზარი დაეცა, ასთროლოდა, როგორც ხელქმნილი. ტერფით თხემამდის გაუხდა მეტი საკვირველობა. სთქვა, რა ვჰნახე, რა მესმის, ნუ თუ კიდევ ცოცხალიაო. ავთანდილმა უთხრა, ნუ გეშინის, ეგ ამბავი ნამდვილია. ღზინი მოგვეცა, მაჰირვებელი ყოველი ჰირი მოგვეშორდა, პირ-მზე მოგვიახლოვდა, უკუნი ჩვენთვის აღარ ჰზნელობს.

ბარტლეს სძლია კეთილმან, ანსება მისი გრძელისა.

ტარიელ, ინდოთ მეფე, მხიარული უბრძანებდა რასმე ასმათსა. ერთმანერთს ეხვეოდნენ, სიხარული ატირებდა, წამწამი ლაწვზე აპკურებდა თხელ ნამსა.

კაცსა ღმერთი არ გასწიანავს, თუმცა კაცი შეიგებდა.

ღმერთს დიდი მადლობა შესწირეს, რა სთქვეს, ის გვიყო, რაც სჯობდა, ეხლა ვსცანით, ჯარესს არ გაბრძობდა თქვენი პირიო. ინდოთ მეფე ხელ განჰყრობით ამას ამბობდა სიხარულითა. ქვაბში შევიდნენ მხიარულნი. ასმათ შეუღდა მათ მასპინძლობასა.

ტარიელმა უთხრა ავთანდილსა, გაიგონე, რაც ვითხრა, ვიამბობ რასმე ამბავს, მოამბედ არ დამიწუნო. როცა ქვაბი წავართვი, მღვეთ დასები დავჰხოცე, მას აქეთ მათი ძვირნათასი საჭურჭლე აქა ძევს, რაკი არ მნდომნია, არც მინახავს. მოდი და გავჰხსნათ, შევიტყოთ თუ, საჭურჭლე რამდენიაო. იამა. აღგნენ ორნივე, არც ასმათ დაჰრჩა მჯდო-

მელი. ორმოცი კარი დაჰლეწეს. ჰპოვეს უნგარიშო, კვლავ თვალთ უნახავი საქურქლე. იქ იღო ხელწმიდად განათალი თვალის რიყე, სჩანდა საბურთალი ბურთის ოდენი მარგალიტი. ვინ იტყოდა ვერვისგან დანათვალნი ოქროს რიცხვსა! ორმოცივე სახლი შიგნით გატენილი იყო. ჰპოვეს აბჯრისთვის ახლად გაკეთებული ერთი ზარადხანა, ყოველ გვარი აბჯარი იქ მწნილივით იღო. შიგ ერთი დაბეჭდილი კილობანი. ხედ ეწერა, აჟა ძევს საკვირველი საქურველი ჯაქვ-მუზარადი, აბჯარი და ფოლადის მქრელი ხმალი. თუ ქაჯები მდევებს შეებზნენ, ძნელი იყვეს ის დღე. უმის ჟამისოდ ვინც გაჰხსნის, მკვლელი იქმნეს მეფისო.

კილობანი გაჰხსნეს, შიგ სამი ტანი აბჯარი ჰპოვეს, რაც ეყოფოდა სამ მეომარ ჰაბუკსა. ჯაქვი, ხმალი, მუზარადი, მათი მგვანი საბარკული, როგორც ლუსკუშები, ისე იყო სულ ზურმუხტის ბუდეებითა. თვითომ თვითო ჩაიცვა, თავის თავის გამოსაცდელად. ჯაქვ-მუზარადი, აბჯარი ვერა ვერ მოირგეს. ხმალი რკინას შემოჰკრეს, როგორც ბამბის მკედი, გასჭრეს, მრთელ ქვეყნიერებად უღირდათ. სთქვეს, ეს ნიშნად გვეყოფა, კარგი ბედის ვართ. ღმერთმა ზეგარდმო თვალით მოგვხედაო. ის აბჯარი აიღეს თავთავის ქედრთა, თვითო მათ, ხოლო ერთი ღვედით შეჰკრეს ძღვნად ფრიდონისთვის. ოქროც რამ წაიღეს თან, ობოლი მარგალიტები. გამოვიდნენ, ორმოცივე საქურქლე გამოჰბეჭდეს. ავთანდილმა სთქვა, უნდა დავამაგრო ხმლის ნები, ამაღამ არსად წავალ, რა გათენდება, გაუდგებიო.

აქ, მხატვარო, დაჰხატე, უმტკიცესი ძმობილები, ვიდრე თვით ძმები არიან, სხვის ვერვის, ხოლო მნათობთა ბადალი მიჯნურები, ორივე მამაცობის მცოდნე გმირი ჰაბუკები!

რა ქაჯეთს მივლენ, მაშინ გასინჯოთ მათი ომი და ლახვართ სობა.

წმ. რა გათენდა, ტარიელ და ავთანდილ გაემართნენ. თანვე ასმათ წაიყვანეს. ნურადინ ფრიდონის ქვეყნამდის ხან ერთს, ხან მეორეს ჰყვანდა ცხენზე უკან შემოსმული. იქვე ვაჰარს ოქროს ფასად ცხენი მიეცა მათთვის. ავთანდილ ყოლაოზობდა. იარეს და შეჰხვდნენ ნურადინის მეჯოგეებსა. ჯოგი ჰნახეს და მოეწონათ. იქვე ავთანდილს ინლო ეტყოდა, ერთ კარგს ეშმაკობას გაქმნევიანებ, მოდი, ფრიდონს გაველალობნეთ, მოვადგეთ მის ჯოგსა და წავასხათ. მოსული შეიტყობს ჯოგის წასხმასა, საომრად ველთა სისხლის საღვრელად გამოემართება, ანაზღად გვიცნობს, გაჰკრთება და დასწყნარდება.

ამთა კარგი ჯადობა, ჯადსა შევეიქმს ჯადებად.

დაიწყეს ჰერა ფრიდონის საუკეთესო ტაიქებისა. მეჯოგეებს ფანარი აენტოთ, კვესი გაეკრათ. უყვილეს, ვინ ხართ, ჰაბუკო, ვინ იქმთ მაგ საქმესა. ჯოგი იმისია, ვინც მტერს ხმალსა ჰკრავს, არ აკვნებსებსო. მათ მშვილდები დაიწვადეს და მეჯოგეებს გაეკიდნენ. მეჯოგეები მიიზახდნენ

ხმა მალლა, გვიშველეთ, გვიშველეთ, მეკობრეებმა ამოგვეწყვიტესო. ხმა შეიქმნა. შეიყარნენ, ფრიდონს ჰკადრეს, არ მოერიდნენ. ფრიდონ შეიარაღდა, შესჯდა, და გამოვიდა. შეყრილი რაზმი ველს დაჰფარავდა. ტარიელ და ავთანდილ მოეგებნენ, ვისაც ვერ დაჰზრავდა ზამთარი. დაეხურათ, პირზე ზარადები ჩამოეთფარებინათ. ტარიელმა რა იცნო ფრიდონ, სთქვა, ვჰნახე, ვინც მინდოდაო. მუზარადი მოიხადა, გაიღი-
მა. ფრიდონს უთხრა, რას ჰლამი, რას გეწყინა ჩვენი მოსვლა? პურა-
ძვირი მასპინძელი საომრად მოგვეგები წინაო. ფრიდონ ფიცხლავ ჩა-
მოაჭხდა, დაჰვარდა და თაყვანი სცა. იგინიც ჩამოაჭხდნენ. მოეხვივნენ
ერთმანერთსა. ფრიდონმა ხელაღპყრობით ღმერთს შესწირა დიდრ მალ-
ლობა. ნაცნობნი დიდებულნიც მიეხვივნენ. ფრიდონმა უთხრა, რას
შესდევით, უწინარეს მოგელოდი. მზა ვარ თქვენი სამსახურისთვის დაუ-
ზარებლივ. ისე ჰგვანდა, ორი მზე და ერთი მთვარე შეყრილ იყვნენ,
ერთმანერთი დაამშვენეს. გაემართნენ.

ორნივე ჩამოაჭხდნენ საუცხოოდ აგებულ ფრიდონის სახლში. ახლო
დაისვა ფრიდონმა თავის ძმად შეფიცებული ავთანდილ, ხოლო ტა-
რიელ დასჯდა ოქსინო გადაფენილ საჯდომზე. ის აბჯარი უძღვნეს
ჰაბუკად ქებულ ფრიდონსა, რა უთხრეს, ჯერ ხანად შენთვის სხვა არ-
მალანი არა გვაქვს, მაგრამ სხვა მრავალი საუცხოო რამ სადმე გვეგუ-
ლებოა. ფრიდონმა პირმიწა თაყვანი სცა ხანდაუზმელად, ჩემთვის ამის
ბოძება თქვენი შესაგვანი არისო.

ფრიდონის მასპინძლობით გამოისვენეს იმ ღამეს. ზბანოში აბანა,
ტანისამოსის ძღვნობით აავსო. ერთმანერთის მჯობის უცხო და უცხო-
თი დაჰმოსა. ობოლი თვალმარგალიტი ოქროს გობით უძღვნა. უთხრა
თუ, ეს არის ავი მასპინძლის სიტყვა—ჰგავს, თქვენი ბრძნის, როგორც
ხელქმნილის, სტუმრობა მოსწყენოდეს—მაგრამ ეხლა ხანის დაყოვნება
არ ვარგა, სჯობს გრძელი გზის წასვლა, თუ ქაჯები მოგვესწრებიან,
მაშინ სიძნელე იქნება საფიქრებელი. დიდ ლაშქარს რას ვაქნევთ, კარ-
გი და ცოტა გვინდა. სამასი კაცი გვეყოფა, მეოტნი წავიდეთ. ქაჯებ-
თან საომრად ხმალს კოტა დავაგოთ. ადრე ვჰპოვებთ მას, ვისიც ალვის
სამაო ტანი მოგვეკლავს. ქაჯეთში ერთხელ ვჰყოფილვარ, ჰნახავთ,
თქვენც მაგარი გვეგონებათ. ყოველგნით კლდეა, გარშემო მტერი ვერ
მოადგება. თუ ფარულად არ შეუვალთ, ცხადად შეებმა შეუძლებელი
გაჰხდება. ამად ლაშქარი არ გვინდა, რაზმი ვერ მოგვეყვება მალვითაო.

იგინიც დაემოწმნენ ფრიდონის ნაუზარსა. იქვე დასტოვეს ასმათ
ქალი. ფრიდონმა საჩუქარი მისცა. თვით იახლეს სამასი ცხენოსანი,
სულ გმირის დარი.

ბოლოდ ღმერთი გაუმარჯვებს ყოველს ჰირველ შენაზარს.

ცებულნი გასცილდნენ ზღვასა. ფრიდონმა გზა იცოდა. იარეს დღისით და ლამითა. ფრიდონმა სთქვა, ქაჯეთის მახლობელ არეზე ვართ, აქათგან ლამით სიარული გვინდა ასე, რომ არაფერმა არ გაგვამელაფნოსო. ფრიდონის თათბირს სამნივე ასრულებდნენ. რა გაუთენდებოდათ, დასდგებოდნენ, ლამით კი ფიცხლავ გამგზავრდებოდნენ.

მივიდნენ. აუჩნდათ ქალაქი. მის მცველთა სიმრავლე არ დაითვლებოდა. გარშემო კლდე იყო. გუშაგნი ჯარვით იმაღლებდნენ ხმასა. გვირაბის კარს ათიათასი მცველი ჭაბუკი იყო. იმ ღოღოთ ჰნახეს ქალაქი, ნათელი მთვარე ადგა. სთქვეს, ვითათბიროთ, ეხლა გამორჩევა ძნელია, როგორ სჯობს, ათასს ასი აჯობებს, თუ გამორჩევით მქნელიაო.

მაშინ ფრიდონმა სთქვა, სიტყვას ვიტყვი, მართალიც მგონია. ჩვენ ცოტა ვართ, ქალაქი კი საომარია დიდთაგან. პირისპირ ომი არ შეგვიძლია, არც კვეხნის დროა. ათას წელ ვერსით შეუვალთ, თუ ზედ კჭრი დაგვიხშეს. პატარა როცა ვიყავ, გამზრდელნი სამუშაითოდ მზრდიდნენ. მათი საქმე მასწავლეს, მახტუნებდნენ, მწვრთნიდნენ. ისე გავიღოდი თოკზე, რომ თვალს ვერ გამოაყოლებდნენ, ჩემი მხედველი ყმაწვილები შემნატრიდნენ. ეხლა ვინც უკეთ იცით საგდებლის შეტყორცა, ერთს ბურჯზე გადავადლოთ გრძელი თოკის წვერი. იმაზე გავლა ისე მეთადვილება, როგორც მინდორში. მრთელი კაცის პოვნა შიგნით ღირად გავიხადოთ. აბჯრით გავლა და ფარის გატანა არ მიჭირს. შიგ ჩავჭბტები კისკასად, ქარის მზგავსად ვეცემი, ლაშქარს დაეჭბოც, რა გავაღებ კარსა. თქვენც იქ მოდით, სადაც ზარის ზრიალი გესმათო.

ავთანდილმა უთხრა, ფრიდონ, ვერ გიჩივიან მოყვასნი. ღოღონის მკლავების იმედი გაქვს, წყლული არა გტკივა რა. სთათბირობ ძნელთათბირსა, მტერთათვის სავაგლახოდ, მაგრამ თუ გესმის, გუშაგები რა ახლო ახლო ჰყივიან. რა გახვიდოდე, გუშაგებს აბჯრის ჩხერება მოესმას, გიგრძნობენ, თოკს მოჰკვეთენ, ეს უნდა გჯეროდეს. მაშინ ხომ უნდა წაგინდეს ყველაფერი, დაგრჩეს ცუდი ლა ფერება, ეგ თათბირი არ ვარგა, სხვაფრივ უშველოთ თავსა. სჯობს, სადმე საიდუმლოდ დაიმაღნეთ — ის კაცნი ქალაქში სავაქროდ შემავალ მგზავრს არ იჭერენ, ვაჭრად მოვირთვები, სამუხთლო საქმეს ვიქმ, ერთ ჯორს გადავჰკიდებ მუზარადს, ჯაჭვს და ხმალსა. სამთავ უესვლა არ ვარგა, შეტყობა სათუებია. მე მარტო შევალ ვაჭრულად, კარგადაც შევეტყუები. ფარულად ჩავიცვამ აბჯარსა და გავსჩნდები. ღმერთმა ჰქმნას, უადინო შიგნით სისხლი რუებად. შიგნით მცველებს გაუჭირვებლად მოვიცილი თავითგან, თქვენ ყველანი გმირულად გარეთ კარებს ეცენით, კლიტეებს დავჭლეწ, გავაღებ და უნდა ჰნახოთ კარის გაღება. თუ სხვა რამ სჯობდეს, თქვენ ჰბრძანეთ, მე ეს მირჩევია.

ტარიელმა უთხრა, მე თქვენი გმირობა, გმირთ უმეტესი, ვსცანო,

თქვენს ძალგულს თქვენივე თათბირობა და პირობა ჰგავს. ვიცი, ფიცხელი ომი გწადიათ, არ ცუდად ხმლების ქნევა. კაციმც მაშინ თქვენ გახლავს, რა ომის გასაჭირი დადგეს. მაგრამ ჩემთვისაც საქმე რამ უნდა არჩიოთ. ხმა მოესმას ჩემს ხელმძღვანელსა, როგორც მზე, ზედ გადმოდგეს, თქვენ ფიცხელი ომი გქონდეთ, მე როგორ მნახოს მაშინ უომრად! ეს მე დამსვრის, ნუ ჰლაპარაკობთ პირფერობითა. მაგ თათბირს ეს სჯობს, ვჭქნათ ის, რაც მოგახსენოთ. ას ასი კაცი გავიყოთ, რა ღამე ნათენებად სჩანდეს, სამთავ სამგნით მივპართოთ, ცხენები ფიცხლავ დავსხლიტოთ. მოგვეგებიან, ვემცრობით, ხოლო ჩვენ ფიცხლავ შევებნეთ ხმლებითა, სამთავან ერთი შეუვალთ, სხვანი გარეთ იყვნენ. იმ ერთმა შიგნით იქ მყოფთ სისხლის ღვარი აღინოს, ხელი კვლავ მივპყოთ აბჯარსა და მძლედ ვიხმაროთო.

ფრიდონმა უთხრა, ვიცი, მაგ ჩემეულ ცხენს კართ ვერ მოასწრობენ, როცა გიძღვენ, არ ვიცოდო, თუ ქაჯეთს ქაჯთა მზერა დაგვეკიდებოდა, თორემ არ გიძღვნიდი, ჩემი რამ სიძუნწე გითხრაო.

ფრიდონ ლალი ამხანაგობდა ესე მოლაპარაკე. ენაწყულიანთ და სიტყვაბრძენთ გაეცინათ ამაზე. ერთმანერთს ელალობნენ. ჩამოჭხდნენ, შეიარაღდნენ და უკეთეს ცხენებზე შესხდნენ. კვლავ ელაპარაკნენ ერთმანერთს არა პირ მკვახედ და დაასკვნეს ტარიელის განაზრახი თათბირი. გაიყვეს ას-ასი კაცი სუყველა გმირთა სადარი, აიღეს თავიანთი ჩაბალახები და შესხდნენ ისინიც ცხენებზე.

ის სამნი ჯაბუკნი თავიანთი სხიოსნობით შვიდ მნათობს ჰფარავდნენ. ტარიელ ტანწერწეტი იჯდა შავ ცხენზე. ომით ისე დაჰლიეს მტრები, როგორც შემაცქერლები ცქერითა, სწორედ ასე მოიქცნენ:

რა ზედა სწვიმდენ ღრუბელნი და მთათა აღსტუდეს ღვარია,

მოფა და ხეუთა მოჭკრაგნის, ისმის ზათქი და ზარია,

მაგრამ რა ზღვათა შეეწთვის, მაშინ ეგრეტა წყნარია.

თუმცა ფრიდონ და ავთანდილ სიკეთე მიუწლომელნი იყვნენ, მაგრამ ტარიელის მოსანდომობა არავის ჰქონდა, როცა შეებმოდა. იყო როგორც მზე, რომელიც მნათობთაც დაჰფარავს და ხომლთაც აბნელებს.

დაიწყო ფიცხელი ომი.

სამთავ სამად გაიყვეს, თვითომ თვითო კარი. თან ჰყვანდათ სამასი კაცი სუყველა გმირი. ღამით სადარნო უყვეს სასწრაფოდ, უტყუვრად, ხოლო რა გათენდა, გასჩნდნენ, მიჰპართეს თავთავიანთი ფართითა.

პირველად გულარხენინად მიდიოდნენ მგზავრულებ. შიგნით ვინც იყვნენ, ვერა შეუტყეს, ვერც გულხმიერად დაჰხვდნენ. გულ უშიშრად იყვნენ, მხიარულნი იხილდნენ. მისდგნენ, დროზე მუზარადები დაიხურეს. ანაზღად ცხენი გაჰქუსლეს, მათრახმა დაიწრიალა, რა ჰნახეს, კარები გააღეს, ქალაქით ზრიალი გაჰხდა. სამთავ სამგნით მიჰპართეს, მარცხად მათთვის; ნობს და დაბდაბს იკრეს და შეიქმნა ტკრცია-

ლი ბუკებისა. მაშინ ქაჯეთზე მოიწია ღვთის რისხვა ძლიერი. მწყრალ-
მა დედამიწამ მოიშორა მზის სიტკბო. იმავ რისხვით გაღუბრუნდა ცას
ბორბალი და სიმგრგვლე. ველი ვერ იტევდა მკვდრებს მათი სიმრავლის
გამო.

ტარიელის ძლიერი ხმა კაცს უკრავად დაჰბნედა. აბჯარს ჰფრეწ-
და, ჯავშან-ქაფის სიმაგრე გასუდებულიყო. სამგნითვე კარებს შემოე-
ჯარნენ, კაფა არ გასჭირებიათ. რა ქალაქში შესცვიდნენ, შეიქმნა
ციხის სწრაფი სიკრებე. ავთანდილ და ლომი ფრიდონ ერთგან შეი-
ყარნენ შიგნით. მტრები სრულიად ამოსწყვიტეს, რა მოჰღვარეს მათი
სისხლი. იყივლეს და ჰნახეს ერთმანერთი, დიდად გაუხარდათ. სთქვეს,
ტარიელ რა იქმნაო და მის ძებნას მოჰყვენენ.

არავინ არა იცოდა რა ტარიელისა. ციხის კარს მიჰმართეს, მტრის
რიდრ არ ჰქონდათ. იქ ჰნახეს აბჯარის რიყე, ხმლის წვერით ნალეწი,
ათიათასი ნობათი, უსულო და მტვრის მზგავსი. ციხის მცველი ყველა
სნეულივით იღო, თავით ფეხამდი დაჭრილი, აბჯარ შემოხეული, ციხე
კარ-ღია, კარები მიღეწ-მოღეწილი. ტარიელის ნაქრად სცნეს, სთქვეს,
მისეული საქმეაო. გზა დაჰხვდათ თავის უფალი, შევიდნენ და ხერელში
გასძვრნენ. ჰნახეს, თითქოს მზის შესაყრელად მთვარე გამოეშო გველ-
სა. მუზარადი მოეხადა, ლელ თმას აკვრა ჰშვენოდა. ცრემლის ღვრით
ეხვეოდნენ ერთმანერთსა მზგავსად ერთად შეყრილ მუშთარ-ზუალისა.
მზე შემოდგმული ვარდი დამშვენებულ იყო და მშუქარებდა: რაც ჭი-
რი ენახათ, სიხარულად გადაჰქცეოდათ. შეჰკრბნენ სამნივე ძმობილნი
და პირმზეს სალამი მისცეს, რა წარსდგნენ მის წინაშე. პირ ტურფა
და მოცინარი მოეგება, ცნობა ლალი და წყნარი მოეხვევია თავის
მშველელთა და ხმა ნარნარმა მდაბლად მადლი უბრძანა. ორნივე ერთ-
გან ჰმუსაიფობდნენ საუცხოოდ. მიესალმნენ ტანად ალვის ხეს ტა-
რიელსაც. გამარჯვება მიულოცეს, ერთმანერთი მოიკითხეს. არა სჭირ-
დათ, არ ინანეს, რომ არ განიგდეს აბჯარი: თავი ლომად, ხოლო
მბრძოლნი მშვლად და თხად ექციათ. სამასი კაცისაგან ას სამოცი შეჰ-
ყოლოდა. ფრიდონს უმძიმდა, მაგრამ ერთ წილად უხაროდა. რაც
მბრძოლი დაჰრჩომოდათ, მოჰნახეს და არ აცოცხლეს. უთვალავი სა-
ქურტლე ჰპოეს. რაც როგორ ჰპოეს საჩქაროდ, ჯორ-აქლემები მოჰკრი-
ფეს. თვალ-მარგალიტი სამი ათასს აჰკიდეს. იავუნდი, თუ ლალი სუ-
ყველა დათლილი თვალი. ის პირ-მზე შეჰსვეს კუბოსა, რომელსაც
უფრთხილდებოდნენ. ქაჯეთის ციხის მცველად სამასი კაცი დაგდეს.
პირ-მზე წამოიყვანეს ასე, რომ მისი წაგვრა ძნელიღა იყო. ზღვათა ქა-
ლაქს გასწიეს, ფუმც გზა იქითგან გრძელი იყო. სთქვეს, ფატმან ვჰნა-
ხოთ, მისი მუქაფა გადაუხდელი გვაძევსო.

ბნ. ტარიელმა მახარობელი გაჰგზავნა ზღვათა მეფის წინაშე. შეუ-

თვალა, მოველ, მტერთა მძლე, მათი მსრველი. ჩემი მზე, ჩემი მლახ-
რაფი მომყავს ქაჯეთით, მწადია, პატივით გნახო, როგორც მამა და
მშობელი. ეხლა ქაჯთა ქვეყანა და მათი ქონება მე მაქვს. მეფეო, ყო-
ველი სიკეთე მე თქვენგანა მჭირს. ფატმანს უხსნია ჩემი მზე, რომელ-
საც დედობილ დობილად ასჩენია. მის სამაგიეროდ რა გიძღვნა? მძულს
ცუდი მოქადულობა! მოდი, გვნახე, ვიდრე შენს ქვეყანას გავიარდეთ.
ქაჯთა სამეფოს სრულიად გიძღვნი, შეიწირე ჩემგან. შენი კაცები ჩაა-
ყენე, ციხე შეინახე მაგრად. მე ვისწრაფი, ვერ გნახავ, შენ წამო. ჩემ-
კენ. ჩემ მაგიერ უბრძანეთ ფატმანის ქმარს უსენს, გამოჰგზავნოს, ია-
მება მისი ნახვა მის დახსნილსა. მას გარდა ვისი ნახვა უნდა ინატროს,
თუ არა მისი, ვინც მზეს სჭარბობს სინათლით ისე, როგორც ბროლი
ფისსაო.

ტარიელის კაცი რა ესტუმრა ზღვათა მფლობელსა, —

წყისა, გული გაჭკრთების ამბავსა გასაკრთობელსა, —

მადლობა და დიდება ჰკადრა მართლის მბრძობელს ღმერთსა. მაშინვე
შესჯდა, აღარ დასჭირდა მისვლა სხვის მხმობელსა. ბარგი აჰკიდა, მისცა
რიგი მათი ქორწილის გადახდისა, თან ჰქონდა ბევრი უცხო რამ,
კოტა გიშერი, ფატმანიც თან ჰყვანდა.

იარეს ათი დღის სავალი. უხაროდა ნახვა ლომის და ხმელეთის
მანათობელი მზისა. სამნივე შორს გაეგებნენ დიდ ზღვათა მეფესა. ჩა-
მოჰხდნენ, მდაბლად აკოცეს, რა მოჰშორდნენ ჯარსა. ტარიელს ქება
შეასხეს, მან გაუათასა მადლობა. რა ჰნახეს ქალი, სტრფიალობდა მშუ-
ქარა თეთრ პირსა. მის შემაცქერალ ფატმან ხათუნს ნელი ცეცხლი
ედებოდა. მოეხვია, გადუკოცნა პირი, ყელი და ხელ-ფეხი. იტყოდა,
ღმერთო, გემსახურო, რათგანაც ბნელი გამინათლდა, ბოროტის სი-
ბოკლე ვსცან, შენი კითილი გრძელიაო. ქალი ფატმანს ეხვეოდა,
ტკბილად ეტყოდა, ღმერთმა გამინათლა გახეთქილი, გამჰკრალი გუ-
ლი, როგორც უწინ მცხრალი ვიყავ, ეგრე ვარ ეხლა გავსებული. მზემ
შუქი მომფინა და აღარ ვსჩანვარ დამზრალი ვარდივითაო.

ზღვათა მეფემ გადაიხადა მეტად დიდი ქორწილი. ქაჯეთის ძღვნი-
სთვის მადლობა უთხრა, შვიდ დღეს არ გაუშვა. უხვად გასცა საბოძ-
ვარი, ანაკიდი საჭურჭლე. დაფანტულ პერბერაზე ისე დადიოდნენ,
როგორც ხიდზე. სტავრა-ატლას ლარის გორა იდო იქა. ტარიელს
უძღვნა ფას დაუდებელი გვირგვინი მრთელი და წმინდა ყვითელი ია-
გუნდისა და ერთი ტახტი წითელი ხალასი ოქროსი. ნესტან დარეჯანს
ყაბაჩა უძღვნა წითელი იაგუნდით და ბადახშ ლალით შემკული. ორ-
ნივ ქალ-ვაფნი პირ-ელვა მკრთალნი დასხდნენ. მათი შემაცქერლეები ახა-
ლი ცეცხლით დაიწვინენ. ავთანდილს და ფრიდონს უძღვნა თვითო.
ცხენი ძვირფას უნაგრიანი, თვითო კაბა თვლებით შემკული ასე, რომ
უცხოთა და ფერად შუქს გამოსცემდა. მათ მოახსენეს, მადლობა რა

ვსთქვათ, საბედნიეროდ გექმნესთ თქვენი დოვლათი. ტარიელმა მადლობა გადაუხადა, დიდად მიამა, მეფეო, ჯერ თქვენი ნახვა, მერმე აგვავესეთ მრავალის უცხო ძღვნითა. ვიცი, შორი-შორ არ ჩავლა თქვენი კარგა ვქმენითო. ზღვათა მეფემ მოახსენა, ხელმწიფეო, ქველო, მახლობელთ სიცოცხლე, შორს მყოფთა მკვლელო, თქვენი მზგავსი რა შეძლენა, რა მოგშორდე, რა მერგებაო?! ტარიელმა ფატმანს უბრძანა, შენ დად მიმიჩნვიხარ. დაო, რაც ჩემთვის გული დაგიდვია, გადაუხდელია მეტად. ეხლა რაც ქაჯთა საქურქლე ქაჯეთით ჯორკიდებული მომიტანია, მომიცემია, წაიდე, გაუყიდველი მიძევსო. ფატმან ხათუნმა თაყვანი სცა, მეტისმეტი მადლობა ჰკადრა, მე მეფეო, რა მოგშორდე, რა ვიქმნები, როგორც რეტს დამადებ, ნეტარება ხარ მათთვის, ვინც მახლობლად გყვანან, ვაივაგლახი ვერ მხედველთათვის.

ორნივ პირმშუქარნი ეტყოდნენ ზღვათა მეფესა ბაგეთაგან, როგორც სადაფითგან, ბროლის კბილთა ჩენითა, უთქვენოდ მყოფთ არ გვინდა მოლხენა ჩანგით დაფითა, მაგრამ გაგვიშვი, დროა, წავიდეთ, ვისწრაფით. შენ იყავ მშობელი მამა და ჩვენი იმედი, მაგრამ ამასაც გთხოვთ, ერთი ნავი გვიბოძოთო.

მეფემ ჰბრძანა, არ მშურს თავი თქვენთვის სამიწოდ, რათგანაც ისწრაფვი, რა გკადრო, წა, მკლავი გიწინამძღვრებსო.

მეფემ ნავ-ხომალდი მოჰკაზმა ზღვის კიდებზე. ტარიელ გამოემართა. დაშორებულნი ცრემლს ჰღვრიდნენ, თავში იცემდნენ, თმა-წვერს იგლეჯდნენ. ფატმანის ცრემლის შცდენით თვით ზღვაც გადიდებულიყო.

სამნი ძმად შენაფიცარნი გამოსცილდნენ ზღვასა. კიდევ ამტკიცებდნენ პირველ დანამტკიცარ სიტყვასა. ჰშვენოდათ მღერა და სიცილი. იქითგან ასმათთან გაჰგზავნეს კაცი მახარობლად, კვლავ ფრიდონის ნაომართ საამბობლად, მანდ მოვა, მზე მოიმაღლებს მნათობთა სიმტკიცედ. ჩვენც აქნამდის დამზრალნი ეხლა დაუზრობლად ვიქმნებითო.

ის პირ-მზე შეჰსვეს კუბოსა. გზა ზღვის პირის იარეს. მიყმაწვილობდნენ, უხაროდათ ჰირის გადახდომა. მივიდნენ, სადაც ნურადინ გამირის ქვეყანა იყო. მოეგებნენ. ხშირი სიმღერის ხმა ისმოდა. გამოიკრიფნენ აგრეთვე ფრიდონის დიდებულები. ასმათ დალხენილი და წყლულთაგან განკურნებული მოექდო ნესტან დარეჯანს ასე, რომ ცულიც ვერ გაჰხსნიდა. ეხლა გაუსრულა ყოველი მისი ნაერთგულები. ნესტან დარეჯან ეხვეოდა, პირში ჰკოცნიდა, უბრძანა, ჩემო, ვაგლახ მე, შენც აგავსე ჰირითა. ეხლა ღმერთმა წყალობა მოგვცა სიუხვით, მე შენს გულითადობას, არ ვიცი, რით გადვიხლიო. ასმათმა ჰკადრა, მადლობა ღმერთს, ვარდი დაუმზრალი ვიხილე—გონებამ ბოლოს ასე გააცხადა დაფარული—სიკვდილიც სიცოცხლედ მიჩანს, რაკი მხიარულნი გნახეთ.

სჯობან ყოფლთა მოყვარულთა ჰატრან უმანი მოყვარულნი.

დიდებულებმა თაყვანი სცეს, დიდი ქება მოახსენეს, კურთხეულ არს ღმერთი, რათგანაც გვიჩვენა სასიხარულოდ თქვენი პირი, ეხლა ცეცხლი აღარ გვედება, მასვე ძალუძს წყლულის განკურნებაო. მოვიდნენ და პირი ხელზე დასდვეს, აგრე გადაჰკოცნეს. მეფე ეტყოდა, თქვენმა ძმებმა ჩვენთვის დაიხოცეს თავები, შვება საუკუნოსი ცხადად ჰპოვეს, არ თუ ოცნებით. ერთს მიჰხვდნენ საზიაროდ; დიდება ერთი ასოცად ირგუნეს. თუმც მათი დახოცა გულს მატკენს, სატკივარიც არის, მაგრამ მათ ერგოთ იქ უკვდავი დიდი საჩუქარიო. ეს სთქვა, ნელა ასტირდა და წვიმა თოვლში არია, ნარგისთაგან ბორიო დაიძრა, იანვარმა ვარდი დაუზრა. მის ტირილზე სხვებიც ყველანი ასტირდნენ. ვის რაც დაჰკლებოდა, სულთქმით ოხრავდა, დასდუმდნენ და მოახსენეს; რათგანაც ბრძენთ დაუსახავთ თქვენი თავი, როგორც მზე, თქვენ მხედველთა მღერა ჰმართებსთ, არა თუ ვაი-ვაგლახი. თქვენი გულისთვის სიკვდილი დიახ სჯობს მიწის ტკეპნასაო. ფრიდონმა კვლავ ჰკადრა მეფესა, ნუ გაიმწარებ თავსა, ღმერთო; სამაგიეროდ ათასს გახარებას მოგიზღავსო. ავთანდილმაც მიუმტკივნა, დიდი სიმძიმელი აუწყა. მათ ქება შეასხეს, უთხრეს, ეხლა ღიმილი შეგვეფერის, რათგანაც ლომმა იპოვა მზეო.

მივიდნენ იქ, სადაც იყო დიდი ქალაქი მულღაზანზარ, ჰკრეს ბუკ-ტაბლაკსა, ზათქი და ზარი გაჰხდა, ქოს დაბდაბის ხმა მშვენიერად შეთხზულიყო, მოქალაქენი მოასკდნენ, რა დაეგდოთ ბაზარი. შუკა-შუკა ვაჭრები მოსდგნენ, მკვრეტელნი ყოველგნით შემოიჯარნენ. შორს უვლიდნენ ხელიარაღოსანი სარანგები. ჯალაბნიც თავს იყრიდნენ მათ ქირად და ეხვეწებოდნენ საცქერლად მიშვებასა.

ფრიდონისას ჩამოჰხდნენ. სარა-დარბაზი მოსაწონი ჰნახეს. ოქროს სარტყელ შემოკრული მონა მრავალი გამოეგება. ფეხთა საფენლად ოქსინო მოჰქონდათ. თავს ოქროს აყრიდნენ, ხოლო ჯარი ჰხვეტდა.

56. ფრიდონს ნესტან დარეჯანისა და ტარიელისთვის თეთრ ძოწეული საჯდომი დაეგა, რასაც წითელ-ყვითელი. თვალი კეკლუცად ეფრქვია. ავთანდილისთვის კი ყვითელი, რასაც შავი ერთგან ერია. მოვიდნენ, დასხდნენ. მხედველთ სული დაჰლეოდათ. მგოსნები მოსდგნენ. ტკბილი სიმღერის ხმა ისმოდა. ქორწილი გადაუხადა და რბილი ღარის ძღვნობა გაუმრავლა ფრიდონმა, ვინც პურად კარგი და მხიარული მასპინძელი იყო. ნესტან დარეჯანს ღიმილის დროს კბილების ჩენა ჰშვენოდა, მოიღეს უთვალავი ძღვენი ფრიდონ ავლა-დიდებულისა, ცხრა მარგალიტი სიდიდით თვითო ბატის კვერცხი, კიდევ ერთი თვალხ ისე, როგორც მზე, შუქ-მონამატი. მისწინ ღამით მხატვარს ხატვა შეეძლო ხატისა. კიდევ უძღვნა ყელ საბამად თვითო ფარლული მრგვლად დათლილი თვლის, მთელი იაგუნდისა. კიდევ შემოიტანა ერთი ტაბაკი

სავსე მსხვილ-მსხვილი მარგალიტითა ასე მძიმე, რომ ხელით ძლივს დაიჭირებოდა. ფრიდონ ქველმა არ წბილის სიტყვით სუყველა უძღვნა ლომისებრ გმირს ავთანდილსა. სახლი აივსო რბილის სტაგრა-ოქსინო-თი. ლაღმა ტარიელმა ტკბილის სიტყვით მადლობა უბრძანა. დიადი ქორწილი რვა დღეს იყო. ყოველ დღეს მოერთმეოდ-თ ფასდაუდებელი ძღვენი. დღე და ღამ გაუწყვეტლივ ისმოდა ჩაღანა-ჩანგის ხმა. ფერი ფერს შეჰხვედროდნენ ვაჟი ქალსა და ქალი ვაჟსა.

ტარიელმა ერთ დღეს ფრიდონს უბრძანა გულის სიტყვა, თქვენი გული საჩემოდ უშეტესია, ვიდრე ჭეშმარიტის ძმისა, არ გემუქფება სიცოცხლე, არც სულის მოცემა, მე მოკვდავმა თქვენგან ვჰპოვე წყლულის წამალი. შენ იცი თავის დადება ჩემთვის ავთანდილისგან, ეხლა ნაცვლად მე მწადია მისი დახმარება. შენ მიდი ჰკითხე, რა უნდა, განაცხადოს. როგორც სახმილი დამივსო, ეგრევე კმარა მისი დაგვა. უთხარ, ძმაო, შენს ჭირნახულს ჩემთვის რა გადაიხდის! ღმერთი მოგცემს ზეცითვე შესახულ თავის წყალობასა! თუ ვერ ავასრულებ, რაც შენთვის განმიზრახავს, არ ვჰნახავ ჩემს სახლს, არც დარბაზს, არც ხულასა. ეხლა მითხარ, ჩემგან რა გინდა, ან რით დაგეხმარები? ვარჩევ, წავიდეთ არაბეთს, მეც თან წამიყვანე. ტკბილის სიტყვით ვავჰმართოთ და ხმლით საომარი. თუ შენ შენს ცოლს არ შევრთავ, მე ჩემსას არ ვექმარები-თქო.

რა ფრიდონმა უთხრა ტარიას მოციქულობა, ავთანდილს გაეცინა, მხიარულობა დაჰშვენდა. სთქვა თუ, მეშველი რად მინდა, არ ვისგან დაწყლულეზღვარ, ჩემი პირმზე არც ქაჯებსა ჰყავსთ, არც მოლხენა აკლია. ღვთის ნებით მორკმული ჰზის ტახტზე, საკრძალავი და უკადრი, ლალი და ვერვისგან ვნებული. არც არაფერი უმძიმს ქაჯებისგან, არც გრძნეულთ გრძნებითა. შველა რად მინდა, რად მიგულეზ პირმოთნეობით.

რა მოვა ჩემთვის განგება, ზეცით მოსრულნი ზენანი,
ღმერთი იწადებს, მომივლენ გულსა სახმილთა ჯხენანი;
მამინ და მომხვდენ მოკვდავსა მზისა ეფვათა ფენანი,
უმის ჟამისად ცუდია ჩემგან მიღამო რბენანი.

მიდი და ჰკადრე ტარიელს პასუხად, რაც გითხრა. მადლობა რად უნდა, მეფეო, უხვად ღმობიერი ჰბრძანდები? დედის მუცლითგანვე თქვენდა სამონოდ ვჰშობილვარ, ღმერთმა მანამდის მიწა მყოს, ვიდრე ცნობილი მეფე იყვე. გებრძანებინა, შეხვედრა მწადია შენი საყვარელისაო. ეგ თქვენი ღმობიერი გულის მზგავსი მოგსვლია. იქ მე ხმალი არ მიჭრის, არც ენის სივრცელე. სჯობს, ველოდე ზენა განგების საქმესა. ეს არის ჩემი საწადელ სასურველი, ინდოეთში გნახო მორკმული, ტახტზე მჯდომარე, გვერდსავ პირმზე გიჯდეს, თქვენი მბრძოლი ამოგეწყვიტოს, მეომარი აღარავინ სჩანდეს. რა გამისრულდეს ჩემი გულის ნება, მა-

შინ და მივალ არაბეთს, ვეახლო ჩემ პირმზეს, როცა სწადდეს, ცეცხლი დამივისოს. სხვა თქვენი არა მინდა რბ, მძულს პირმოთნეობა-თქო.

რა ფრიდონმა ჰკადრა ტარიელს ავთანდილის სიტყვა, მან ჰბრძანა; მაგას არა ვიქმ, ამას მისანი არ უნდა. როგორც მან ჰპოა ჩემი სულთა დგომის მიზეზი, ეგრევე იმანაც ჰნახოს სათავისოდ ძმის ძალგული. მიდი, უთხარ ჩემ მაგიერ ჩემი უთნები სიტყვა. მე შენი გამზრდელის უნახავად არ დავდგები. მგონია, მრავალი უნდა დამეხოცოს მისი საყვარელი მონა. ვითხოვ შენდობასა, აგეთი და მოვჰბრუნდები-თქო. ესე უთხრა, ამის მეტს ნურას მოციქულობ, ხვალ წასვლა არ დავჰშალო, არც სიტყვა გავათუო. არაბთ მეფე მე არ მიზამს, რომ გავაცრუო სიტყვა, მისი ქალი ამოდ ვსთხოვო, შევეხვეწო და შევაგუო.

ფრიდონმა უამბო ავთანდილს ტარიას მოციქულობა, არ დადგეზისო და ცუდია შენგან ცდის სიტყვის თქმაო. ქაბუკს დაუმძიმდა, კვლავ მოედო გულზე კვამლ-აღმული.

ასრე ჰხამს რიდი მეფეთა, უმათაგან მოკრძალებოა.

ავთანდილ მივიდა, მუხლ მოყრით ტარიას შეჰხვეწოდა, ფეხთ ეხვეოდა, ჰკოცნიდა, აღარ ჰხედავდა ზე წელად. ეტყოდა, კმარა, რაც წლეულს შევესცოდე როსტენსა, კვლავ ნუ გამხდი ერთგულობის გამტეხ-დამლეწად. რასაც ჰლამი, ღვთის სამართალი არ მოგცემს, ჩემს გამზრდელს სამუხთლო საქმე როგორ ვჰკადრო. მე იმისთვის ხელი როგორ გავსძრა, ვისაც ჩემთვის ფერი ჰკრთომია,

ვით მოხმარდეს მონამან ჰატრანსა ზედა სმაჯია!

ეგ საქმე შეგვამღურებს მე და ჩემ საყვარელსა. ვა თუ გასწყრეს, გაგულისდეს, ამბავსაც დამიძვირებს, თავის ცქერას დამანატრულებს, ხორციელი კაცი ვერ დამიურევებს შენდობასაო.

სიცრლით უთხრა მზისებრ შუქნათენმა ტირილით, ავთანდილს ხელი მოჰკიდა, ამართა, ააყენა, უთხრა, შენმა დახმარებამ ყოველი სიკეთე მიყო, მაგრამ სჯობს, ჩემმა შენით ღხენამ შენც გაღხინოს.

და მძულს მეტი მოყვრისა შიში, კრძალება და რიდობა,

მძულს გაუწყვეტლად კუშტობა და სუფ მძიმობა, დიდობა.

თუ მოყვარეა გულისა, ჰქმნას ჩემკენ მონაზიდობა,

თვარე მე ჩემდა, იგ მისდა, და სჯობს კიდისკიდობა.

მე ვიცი თუ, როგორია შენი საყვარლის გული საშენოდ, შენი შემხვედრელის სტუმრობა არ ეწყინება. კრელის რისამე თხრობას ვერ ვჰკადრებ მეფესა, მხოლოდ მათი ნახვა მომნატრებია. მხოლოდ ამას მოვახსენებ მუდარჩით, რომ ქალი მოგცეს თავისი მოგონებით!

რათგან ზოჯო შეუკრავა, სიშორესა ვით ეთნებით?

ერთმანერთი დაამშვენეთ ასე, რომ არ დამჰკნარიყვნეთო.

ავთანდილმა რა სცნო, ტარია წასვლას არ დაიშლიდა, აღარ შე-

სცილებია. ფრიდონმა დარჩეული კაცი სათანოდ გადასთვალა. თანვე წაპყვა, რათვანაც მათთანავე წამსვლელი იყო.

57. დივნოს ბრძენს დაფარული საქმე განუცხადებია:

დმერთი კარგსა მოაფლინებს, არ, ბოროტსა არ დაჭბადებს,
ავსა წამ ერთ შეამოკლებს, კარგსა ხან კრძლად გააკვლადებს,
თავსა მისსა უკეთესსა უზადო ჭეფეს, არ აზადებს.

ფრიდონისით გაემართნენ ტარიელ და ავთანდილ, ის ლომგულნი, ის მზეჭაბუკნი. თან მიჰყვანდათ პირმზე ქალი, რომელიც შემაცქერალთ ამაზრზენი იყო. კუბოს უჯდათ; თითქოს ორ მთვარეთა შორის სამყაროს მზე ყოფილიყვეს, ისე ჰშვენოდა. ნადირს მინადირობდნენ, სისხლს დაადინებდნენ. სადაც ქვეყანა დაჰხვდებოდათ, შემაცქერალთ მოალხინებდნენ. გამოეგებოდნენ, სძღვნობდნენ და აქებდნენ. იარეს მრავალი დღე ლაღად და ბრძნულის საუბრითა, დიდ მინდვრებში, რომელიც ყოველგნით კაცთ მიუმწვდარი იყო. მივიდნენ იმ კლდის არეს, სადაც ტარიელ ყოფილიყო. ტარიელმა ჰბრძანა, თქვენი მასპინძლობა მმართველს დღეს, იქ მივალ, სადაც ვყოფილვარ, სადამდისაც ხელქმნილობა მქირდა. იქ გვიმასპინძლოს ასმათმა, შემწვარი რამ ექმნება უცხო და უცხო ლარს გიძღვნი ასე, რომ ქრელობა უქოა.

მივიდნენ. დიდ კლდეთა ქვაბში ჩამოჰხდნენ. ასმათს ჰქონდა ირმის ხორცი და მასპინძლობა მზადებას შეუდგა. ამხანაგობდნენ, ჰლოობდნენ მათ საქმეთა წასვლასა და ღმერთს ჰმადლობდნენ ქირის დღეთა ღზინად შეცვლისთვის. ქვაბოვანი მოიარეს, მზიარულნი სთამაშობდნენ. ჰპოეს საჭურჭლენი, ტარიას რა დაებეჭდა, ვერცა ვისვან გაგებული. აღარ იტყოდნენ გულნაკლულნი, არა გვაქსო. უცხო და უცხო მრავალი უბოძა მათ, რაც მათ შეეფერებოდა კვლავ ავისო ფრიდონის სპა, თუ სპასალარები. ყოველი კაცი აივსო, ვინც კი მაშინ იმათთან ნამგზავრი იყო. მაგრამ საჭურჭლე რომ იღო, კაც-დაუკარები სჩანდა.

ფრიდონს უთხრა, შენი ვალი ჩემგან ძნელად გადასახდელია, მაგრამ თქმულა,

კარგის მქმნელი კაცი ბოლოდ არ წაჭხდების.

ეხლა რაც საჭურჭლე აქ ძევს, ან იღება, სუყველა შენი იყვეს, შენ წაიღე, როგორც მოგიხდესო. ფრიდონმა მდაბლად თაყვანი სცა, დიდი მადლობა ჰკადრა, მე, მეფეო, რად გგონივარ უქკუო და აგრე რეტი? ყოველი მტერი ჩაღად გიჩანს, კეტიფითაც რომ იყვეს. ჩემი ღზინი მანამდმს არის, ვიდრე შენი შემცქერი ვარო.

ფრიდონმა კაცები დააბრუნა აქლემის მოსაყვანად; შინ წაელო ყოველი ის საჭურჭლე. ეხლა იქითვან გაემართნენ, არაბეთის გზას დასდგომოდნენ. ავთანდილ, როგორც მთვარე, გალეულიყო. თავისი პირ-მზის შესახვედრად. მოჰხვდნენ არაბთ საზღვრებსა, რა იარეს დიდი

ხანი. დაჰხვდათ სოფლები, ხშირ-ხშირად თანასთან ციხეები. შიგნით ვინც იყვნენ, ტანთ ლურჯი და მწვანე ემოსათ. ავთანდილისთვის სუყველაფერი კრემლით ნაბანი იყო.

ტარიელმა კაცი-გაჭგზავნა როსტან მეფის წინაშე, თანვე შეუთვალა, გკადრებ, მეფეო, სურვილთ სიიფესა. მე ინდოთ მეფე მოვდივარ თქვენს სეფე-დარბაზსა, გიჩვენებ ქალს, როგორც კოკობ, უფრტკვენელ, მოუწყვეტელ ვარდსა. მაშინ თქვენ გეწყინათ ჩემი ნახვა შენს ქვეყანაში, შეპყრობის ცდა და ცხენის შემოტევება კარგი არა ჰქმენ, მე შენს სპას წყენის რამ ნიშანი უჩვენე, დავჰხოცე მრავალი მონა, თქვენი სრა-დარბაზის მსახური, ეხლა ამად მოვდივარ თქვენ წინაშე. ჩემი გზა დამიგდია, შემინდოთ, რაც შეგცოდეთ, გაწყრომა საკმაოდ მიიჩნიე. ძღვენი არა გვაქვს, ფრიდონ და მისი ყმები ჰმოწმობენ, მხოლოდ ძღვნად თქვენთვის თქვენი ავთანდილ მომიტანიაო.

რა მოუვიდა მეფეს მახარობელი, როგორ გაუხარდა, ენა ვერ იტყვის ერთი წამისა. თინათინს ლაწვთ ელვარება ერთი სამად ემატა. წარბ-წამწამთ ჩრდილი ამშვენებდა. ტაბლას ჰკრეს და გაისმა სიცილ თქარ-თქარი. ლაშქარი ჰრბოდა, სწაღდა მათკენ წასვლა. დაიწყეს ცხენების მოსხმა, უნაგირების მოღება. მკლავ ფიცხელ გულმაგარი მოყმენი მრავლად შესხდნენ. მეფე შესჯდა. თავადები და სპა ყველანი გაეგებნენ. ვისაც მოესმა მათი ამბავი, სხვაგნით სხვები მოდიოდნენ მის წინაშე. ყველა ღმერთს ჰმადლობდა ხმა მალლა, რა სთქვეს;

ბჰრჰტსა უმეოფობა, კეთილნია შენთვის მზანი!

რა ერთმანერთი მოიკითხეს, ავთანდილ ეტყოდა ტარიელს მორიდებითა, აგერ, ჰხედავ მტვრით შეღებილ მინდვრებსა? ამად შედება სახმილი, გულს მიჰხვდა, დაალონა. თქვენ შესახვედრად რომ წამოსულა, ის არის ჩემი გამზრდელი. იქ ვერ მივალ, მრცხვენთან, ჩემ არაკად არ გაწბილებულა სულდგმული კაცი, რასაც მიზამთ, თქვენ იცით, ფრიდონ თქვენვე გხლებიათო.

ტარიელმა უთხრა,

კარგსა იქმ შენ ჰატრონისა კრძაღვას.

დადექ, იქ ნუ მიხვალ, მარტო დაჰრჩი. მე მივალ, ვეტყვი მეფეს, შენგან თავს იმაღავს მეთქი. ვჰფიქრობ, ღვითთ შეგახვედრო ტანად ალვა პირმზე ქალსა.

ლომგული ავთანდილ იქ დადგა, მცირე კარავი დაიდგა. ნესტან დარეჯან იქვე იდგა ის, ვინც მხედველთ შემზარავი იყო, ვის წამწამთაც კეთილ ნიავი ჰქროდა.

წავიდა ინდოთ მეფე ტარიელ, მიუპარავად მივიდა. ფრიდონ წაჰყვა, ველის გავლაში დიდი ხანი დასჭირდათ. მეფემ სცნა, ტარიელ მარტო დაწინაურებულიყო. ჩამოჰხდა და ეთაყვანა ლომის ჯანდონიერსა მამის შესაგვანის პატივის ცემითა. ტარიელმაც თაყვანი სცა, ერთ-

მანეროს მოეხვივნენ. გაკვირვებით და თამამად უთხრა მეფემ, შენი დაშორება ისევე სატკივარია, როგორც დღისთვის მზისაო. ტარიელის თვალადობა-ტანადობას გაქოცებინა. პირში უცქერიდა, მკლავთა სი-მარჯვეს უქებდა.

კვლავ ფრიდონიც მიესალმა მეფეს თაყვანის ცემითა, მას, ვინც იყო ავთანდილის ნახვის მოსწრაფე. მეფემ ტარიას ქებაში დამკრთალ დაღონებულიყო. ტარიელმა უთხრა, მეფეო, ეხლა გული შენ გემონე-ბა. მიკვირს თუ, ჩემი სიკეთე თქვენ ეგრე რად გგონიათ. როცა ავთან-დილ შენია, სხვა ვინ რად მოგეწონება. ნუ გიკვირს მისი ვერ ნახვა და ხანის დაყოვნება. მოდი და დავსხდეთ, მეფეო, მწვანის კორდი საამუ-რია. გკადრო მიზეზი მისა თუ, რად ვერ მოგიყვანეთ. გეაჯებით ერთ რასმე. ფირმანი უნდა მოგთხოვოთ.

დასხდნენ მეფენი. გარს მრავლად მოადგა რაზმი. ტარიელს პირის ციმციმი უფრო ნათელი ჰქონდა, ვიდრე ბაზმასა. ყოფა-ქცევა და ზმა ისეთი ჰქონდა, რომ მნახველს ხელქმნილს ჰყოფდა. ჰკადრა, მეფეო, თავს ღირსად არა ვჭრაც მოსახსენებლად, მაგრამ ერთი რამ შესახვე-წარი მაქვს, ამად გიახელო, თვით იგი თხოულობს, ვინცა სჩანს როგორც შუქთა მფენელი მზე, ვინც არის ჩემთვის სინათლედ და გამთენებელად. ეხლა ამას გკადრებთ ორნივე ხვეწნით, ავთანდილმა წამალი დამლო, როგორც ჰმართებდა, დაივიწყა, რომ ჩვენისთანავე სასჯელი ადგა, არ შეგაწყენ თავსა, გრძელი ამბავია ჩვენგან მიუმხვდარი. ერთმანერთი უყვართ, ქალი იმას და იგი ქალსა, ამად მაგონდება საბრალო, მტირალ-ლი და ფერნამკრთალი. მუხლ მოყრილი გეხვეწები, ნულარ ამყოფებ იმათ აღმურში, რომ თქვენი ქალი მისცე მკლავ მაგარს და გულ ფი-ქალსა. ამის მეტს არას გკადრებ არც მოკლეს, არც გრძელსაო. სთქვა და ამოიღო ხელმანდილი, ყელზე გამოინასკვა. ადგა და მუხლ მოყრით შეეხვეწა, როგორც მზრდელსა. გაუკვირდა ყოველ კაცს იმ ამბის მო-სმენა.

რა ტარიელ მუხლ მოყრილი ჰნახა, თარ-ზარ დაცემული მეფე ჩამოდგა, თაყვანი სცა, მიწამდის დაუვარდა. მოახსენა, ხელმწიფეო, ყოველი ღვინი განმიქარდა, თქვენმა აგრე სიმდაბლემ თქვენი ნახვა დარდად მიქცია. როგორ შეიძლება, რაც გწადდეს, რომ კაცი არ დაგთანხმდეს, ან ჩემი ქალი მშურდეს, კიდევ რომ მოსაკლავად და ტყვედ მოგინდეს. თქვენი სახლით რომ გებრძანებინათ, სატირლად არც მაშინ გავიხდიდი თავსა, სხვა მისებრივ ვერ ჰპოოს, კიდევ რა ცათამ-დის აფრინდეს. მე სიძეს ავთანდილის უკეთესს ვერ მოვჰნახავ. თვით მეფობა ჩემს ქალს მივეც, აქვს და იმას ეკადრება. ის, როგორც ვარ-დი, იფურჩნება, ჩემი სიცოცხლის ყვაილი კი დამიბერდა. რაღა შე-ცილება ვჰკადრო, როცა იგი გულსავსედ არის. ერთი ვანმე მონაც რომ შეგერთო, არც მაშინ მშურდა თქვენთვის. ვინ უნდა გკადროს

შეცილება, თუ არ შმაგი, ვინ დაგემდუროს. თუ ავთანდილ არ მიყვარდა, აგრე რად მოვისურვე იმასთვის?! დიახ, ღმერთო, წინაშე ვარ, ეს დამიდასტურებიაო.

რა მოისმინა ტარიელმა მეფისგან ეს სიტყვა, დასდრკა, მდაბლად თაყვანი სცა, პირზე დაეფინა. კვლავ მეფემ თაყვანი სცა, წამოვლო, წინ წადგა. ერთმანერთს მადლობა უთხრეს, არც ერთს არ სწყენია.

ფრიდონ შესჯდა და გაექანა ავთანდილის მახარობლად, თვითონც დიდად მოხარული.

მივიდა და წამოუძღვა. მაგრამ ავთანდილს მეფის ჰრცხვენოდა და პირის ელვარება დაჰბნელებოდა. მეფე აღგა, მოეგება. ჭაბუკი რა მივიდა, ჩამოჰხდა. ხელთ ჰქონდა ხელმანდილი, მით იფარავდა პირსა. როგორც მზე, ღრუბელს მოჰფარებოდა მისი ვარდივით პირი და დამზრალიყო. მაგრამ მისი მშვენება მაინც ვერაფერს გაექრო. მეფე მოხვევნას ჰლამოდა. ცრემლი აღარ სდენია, ავთანდილ ფეხთ ეხვეოდა და შუქს ძირს აფენდა. მეფემ უბრძანა, ადექ, ნუ გრცხვენია, ხასიათი გამოვიჩენია, რათგანაც მმორჩილობ, რაღას გრცხვენია ჩემიო. ლომისებრ გმირო, ხვალ შეგახვედრებ პირ-მზესაო, უთხრა და მოეხვია. ახლოს დაუჯდა და ემუსაიფა. ის პირ-მზე და ხელმწიფობა ასრე შეჰხვდა, როგორც ღირსი იყო.

მაშინ ღზინი ამო არის, რა გარდიხდის კაცი ჭირსა.

ჭაბუკმა მოახსენა მეფესა, მიკვირს, სხვას რად რას ჰბრძანებ, რად არ გნებავს ნახვა იმ პირმზისა, ან რად ლა აგვიანებ? მხიარული მიეგები, მოიყვან თქვენს სახლში, შემოიმიოს მის შუქს გარშემო ნათლადო. ტარიელსაც მოახსენა.

შესხდნენ, მიეგებნენ ქალსა. სამთა გოლიათთა საწადელი აუსრულდათ. ჰპოეს ის, რაც სძებნეს. ხელი ხმალს ჰხადეს, ცუდად არ ჰრცხმიათ წელსა. მეფე ქალს მიესალმა. მის ღაწვთაგან ნაკრთომმა ელვამ თვალები დაუყენა. გამოეგება, მოეხვია კუბოში მჯდარი. მეფემ ქება დაუწყო, თვით ვერას ვერ მიმხვდარიყო. ეტყოდა, პირმზეო, როგორ გაქო, შენ დარჩანო ნათელიო, შენთვის გონება ხელქმნილი არ ტყუილად იქმნება, მზის და მთვარის დასადარო, ვარდი და ია თქვენთან სანახავად გაცუდებულაო.

ყოველი მხედველი გაეკვირვებინა მის ჰრწყინვალეობასა. როგორც მზემ თვალები დაუყენა ნათლის ჩენისაგან. ფინც დამწვარიყო მისგან, გულს ღზინას აძლევდა ცქერითა. სითაც გამოსჩნდებოდა, ჯარი იქითკენ გაჰბოდა.

შესხდნენ. წავიდნენ ყველანი შინ. შვიდივე მნათობი ჰქონდათ იმ პირმზის დასადარებლად.

არ მიხდომის სიტუარფე,

ისინიც ვერ მიმხვდარიყვნენ. აღრე მივიდნენ მეფის საყოფელ სახლში.

შევიდნენ, თინათინ ჰნახეს, ის, ვინც ჭირს მისცემდა ყოველ მნახველსა. სკიპტროსან-გვირგვინოსანს ჰშვენოდა პორფირის ჩაცმულობა. მისი პირის ელვა შეადგა მოსულთა პირსა. შევიდა ინდოთ მეფე, პირად მზე, მზგავსი გმირისა. ტარიელ და მისი ცოლი ქალს მდაბლად მიესალმნენ. მოეგებნენ, მოეხვივნენ და მოჰყვნენ ტკბილ საუბარსა. ის სახლი გაანათლეს, არ თუ ნათელი დაელამებინათ.

თინათინმა მიიწვია მეფე ტახტზე. ტარიელმა უთხრა, შენ დასჯექ; ბჭეთა ბჭეს სწადია. დღეს შენი ტახტი შენ გეკუთვნის უმეტეს, მე ლომთა ლომი ავთანდილ გვერდს დაგისვა შენ მზეთა მზესაო. ორთავ ხელი მოჰკიდეს და თავის ტახტზე დასვეს. გვერდს დაუსვეს ავთანდილ იმას, ვის სურვილსაც მოეკლა, ვინც ყოველ უნახავ-ნახულ სანახავს სჯობდა. მიჯნურად მათებრი არვინ ითქმოდა, არც თუ რამინ და ვისი. ქალი გასწბილდა. ავთანდილის გვერდს ჯდომა გაუკვირდა. ფერი ეცვალა და გულმა კრთომა დაუწყო. მეფე ეტყოდა, შეილო, ჩემი გრცხვენია, თუ რაა?

ბრძენთა უთქვამთ სიუვატრუდი, ბოლოდ მისი არ წახდამა.

ეხლა, შეილებო, ღმერთმა ათასი წლის დღეგრძელობა მოგცესთ, სვესვიანობა, დიდება, კვლავ ჭირთ უნახველობა. ცამ არ შეგცვალოსთ, მისებრ უცვლელნი ყოფილიყვნეთ. თქვენი ხელით მეღირსოს გულზე მიწის შემოყრაო. სთქვა და სპას უბრძანა ავთანდილისთვის თაყვანი ეცათ: ეს არის თქვენი მეფე, ასე იქმნა ღვთის ნება, დღეს ამას აქვს ჩემი ტახტი, ხოლო მე სიბერე, როგორც სნება. როგორც მე, ვგრევ ამას, ემსახურნეთ და ჩემს მცნებას დაადექითო.

ლაშქარი და დიდებულები მოსდრკნენ; მდაბლად ეთაყვანნენ, რა მოახსენეს, მიწად ვექმნეთ, ვინც მიწად მიგვიყვანოს, მორჩილნი დაგვადიდოს, ურჩნი მკვდრებს დაგვაგვანოს, მტრებს მკლავები დაუსუსტოს, ჩვენი გული აგულვანოსო. ტარიელმაც ქებით უთხრა იმედის გადიდება. ქალს ეტყოდა, რა კი ერთმანერთს შეჭხვდით, ცეცხლის დება აღარა გწვავსთ. შენი ქმარი ჩემი ძმაა, აგრევ მწადია დად გიგულოთ, შენი ორგული და შემცილე გავაფლიდო.

58. იმ დღეს ავთანდილ პატრონად იჯდა და ხელმწიფე იყო. იმასთან მჯდომ ტარიელს სინაზე ჰშვენოდა. ნესტან ჯარ ახლავდა თინათინს მხედველთა ამაზრზენად. ჰგავდა თუ, ცა დაიდრიკა ქვეყნად და ორი მზე შეყრილაო.

დაიწყეს პურის მორთმევა ლაშქართ ამავსებლისა. ძროხა და ცხვარი ხავსის უმრავლესი დაეკლათ. შეიქმნა მათი შესამზგავსი ძღვნის ძღვნობა. მათ ყველას მოჰფენოდა შუქი მზის მზგავსი პირისა. იაგუნდის ჯამები იყო, ლალის ქიქები, კვლავ უცხო ფერ ქურჭელთ უხბდათ უცხო უცხო სიქა. ბრძენთაგან საქებარი იქმნებოდა კაცი, ვინც იმ

ქორწილს შეაქებდა ასე, რომ მნახველი გულს ეტყოდა, ნუ აეხსნები, იქ ებიო. მუტრიბნი მოსდგნენ ყოველგნით, წინწილის ხმა ისმოდა. შეყრით იღო ოქროსი და თლილი ბადახშნის გორი. ღვინის წყარო, შილის მზგავსად, ასგან სდიოდა. ბინდით ცისკრამდის პურის ჭამა იყო. გადასულიყო ჟამი დილისა. არ დარჩენილა უსაბოძვრო არც კოჭლი, არც საპყარი. მარგალიტი მოფანტულ-მონაყარი მოდიოდა, ატლასი და მყარი ოქრო წასადებად გაბედითებულიყო. ინდოთ მეფე ავთანდილის მაყარივით იყო სამ დღესა.

ხვალის დღეს არაბთ მეფე კვლავ ჰპურობდა გულითა. ტარიელს უთხრა, შენი პირმზე სანახავად მშვენიერია, მეფე ხარ ყველა მეფეებისა და ეგ დედოფალი არის..

ჭხამს, ჟურსა გვეგდოს საყურჯად ჩვენ თქვენი ნატურჯაფია.

ეხლა მეფეო, არ ივარგებს ჩვენი სხდომა როგორც თქვენი სწორისაო, სთქვა და სახელმწიფო საჯდოში ტახტი სხვა დაუდგა შორსა. ქვემოდ დაჰსხა ავთანდილ და მისი ცოლი მათ სწორად. ჯერ ტარიასთვის მოიღეს ძღვენი, რომელიც გორად იღო. არაბთ მეფე მხოლოდ ჰმასპინძლობდა, ზოგჯერ მათ ახლდა, ზოგჯერ მათ, ხელმწიფობას არ იმჩნევდა. გასცემდა ასე, რომ ყველა უხვობა-იეფობას უქებდა. ფრიდონ ავთანდილის ახლო იჯდა, ჩვეულიყო თვით მეფობასა. მეფეს ქმრითურთ ჰქონდა პატივი ინდოთ ქალისა, სიყვარული და ჩუქება, როგორც სიძის და რძლისა. არც ნათალის თქმა შეიძლება მისი, რაც უძღვნა. თვითო სკიპტრა და პორფირი და თვლის გვირგვინები. ორთავ კიდევ უძღვნა მათი ბედის მზგავსი ძღვენი, ათასი თვალი, რომანული დედლის დადებულო, კიდევ ათასი მარგალიტი მტრედის კვერცხივითა, ათასი ტაიქიცენი, სიდიდით ქედის მზგავსი. ფრიდონს უძღვნა მარგალიტ თავმოდგმული ცხრა ტაბაკი, ცხრა ტაიქი, შეკაზმული ძვირფასის უნაგირითა. ინდოთ მეფე თაყვანს სცემდა ლალი და ბრძენი. მადლობა შესწირა, როგორც მხიზელმა, თუმც ნაღვინევი იყო.

გავიდა ერთი თვე. სთამაშობდნენ ჭამა-სმა მოუშლოენი. ტარიელს სძღვნიდნენ ლალის ქვის უცხო თვლებსა ასე, რომ მათი ელვა ჰფარავდა ყველას ისე, როგორც მზისა.

ტარიელ ჰგვანდა ვარდსა და იყო მთოველი ფიფქისა. როსტენის წინაშე ავთანდილ გაჰგზავნა დასათხოვნელად, რა შეუთვალა, შენთან ახლოს ყოფნა ყოველ ლხინად კმარა ჩემთვის, მაგრამ მტრებსა აქვს ჩემი სამეფო, შიგ მძოველად მიცვნია.

უცებნი შაჰსრნის მცოდნეთა ცოდნამან, ხელაფნებამან.

ვჰფიქრობ, თქვენც გეწყინოსთ ჩემი ვნება, წავიდე, ავი რამ არ მიყოს აქ დავვიანებამ, აღრე კვლავ მენახოს თქვენი თავი მორკმული. ღმერთმა ინებოსო.

როსტენმა ჰკადრა, რად ხარ მორიდებით? რაც გიჯობდესთ, იქ-

შოდეთ, გასკვრეტდეთ, განიცდიდეთ. ავთანდილ თან წამოგყვებს, წადით დიდის ლაშქრით, თქვენს მტერს და ორგულს დაპყრეწდეთ, დასკრი-დეთო.

ავთანდილიც ჩამოერია. ტარიელმა უთხრა, აგრე ნუ ჰლაპარაკობ, პირი მოკუმე. როგორ უნდა მოჰშორდეთ ერთმანერთს ახალ შეყრილნი შენ მზე და იგი მთვარეო? ავთანდილმა მიუგო, მაგიტ არ მოვჰლორ-დები. ჩემი მზრახავი წახვალ, დამაგდებ და იტყვი, ცოლი უყვარს, გამ-წირაო. მე კი თუ მოგშორდი, უნდა დაეპრჩე ჩემი თავის საუბედუროდ.

კაცსა მოუფრისა გაწიფვა, ახ, მოუხდების, ახ, ავად!

ტარიელმა რა გაიცინა მოხდენით, უბრძანა, უშენოდ მე უფრო ვაებას მივეცემი. რათგანაც გწადია, წამომყევ, პირმოთნეობას ნუ დამ-წამებო.

ავთანდილმა ჰბრძანა ყოველგნით ლაშქართ მოწვევა. შეჭყარა სპა არაბეთისა ხანდაუზმელად ოთხმოცი ათასი კაცი. ყველა დაკაზმულიყო. კაცსა და ცხენს ემოსა ხვარაზმული აბჯარი. არაბთა მეფეს მათი მოშო-რება სანაღვლეელი გაჰხდომოდა.

რა ერთმანერთს უნდა განშორებოდნენ ორნივე ქალნი დობილნი და დად-ფიცნი, მკერდით მკერდში ჩაკრულ და ყელათ გადაქდობილ-იყვნენ და ასე სტიროდნენ. ვინც მათ უტკქეროდა, იმათაც გული უთრ-თოდათ. მთვარე ცისკრის ვარსკვლავს რა შეესწოროს, ორნივე სწორად ჰნათობენ; მოჰშორდეს, მოეშოროს. არა თუ მოჰშორდეს, ცამ მოა-შოროს და მათ სანახავად მნახველმა თავი უნდა იქედგოროს; ეგრევე ვისაც ის პირმზენი დაუბადია, იგივე გაჰყრიდა, არა თუ ნებით მოწა-დინებულ ყოფილიყვნენ სიშორესა.

ნესტან დარეჯანმა სთქვა, ნეტბ არ გაგცნობოდი სრულებით, თქვენი მოშორება ასე არ დამადნობდა. ამბავს შეიტყობდი, შემატყო-ბინებდი, წიგნით დამელაპარაკებოდი, როგორც მე შენთვის დამწვარ-ვარ, აგრე შენ ჩემთვის დადნებოდიო.

თინათინმა უთხრა, მხედველთ ლხენაო, არ გაგწირავ. ღვთისგან დღევრძელობის თხოვის ნაცვლად ვინებო მაშინ სიკვდილიო.

კიდევ მოეხვივნენ და დაჰშორდნენ ერთმანერთს ის ქალები. თი-ნათინმა წამავალ ნესტანს თვალეები ვერ მოსწყვიტა, ესეც იტკირებოდა უკან და ალი ედებოდა.

როსტან მათ დაშორებას სრულიად ხელქმნილი დაეგდო. არა თუ ერთხელ, ათასჯერ ივაგლახა. ცრემლის ცხელი წყარო სდიოდა, თით-ქოს ცხელი ქვაბისგან ყოფილიყვებს. ტარიელს მეფე ეხვეოდა თქმითა. თქვენი სიახლოვე აქამდისაც ოცნებად მიჩანს. რათგანაც მოგშორდი, ერთი ასოცად დასჯილი უნდა დაეპრჩე. შენგან სიცოცხლე მოგვეცა, შენგანვე უნდა დავიხოცნეთო.

ტარიელ შესჯდა, რა მეფეს გამოესალმა და დაჰშორდა. ლაშქარს

სდიოდა მინდორთ სალამე ცრემლი. გაემართნენ და წავიდნენ დიდის სპით და ბარგით ტარიელ, ფრიდონ და ავთანდილ. თან ახლდათ ოთხმოცი ათასი კარგი ცხენოსანი კაცი. სამნივე მიდიოდნენ ასე, როგორც ერთმანერთისთვის მიენდოთ მათ, ვისებრი ღმერთს სხვა არავინ გაუჩენია. მოეგებოდნენ. მტრობას ვერვინ ჰბედავდა. მინდორში სადილად ჩამოჰხდნენ და როგორც ეკადრებოდათ, ჰური სქამეს.

ტარიელს და მის ცოლს საწადელი აუსრულდათ, დაიმკვიდრეს სახელმწიფო შვიდი ტახტი სანატრელ შვებად, რასაც უნდა დაევიწყებინა მათთვის მათი სატანჯველი.

ყოლა ღვინთა ვერ იაშებს კაცი ჭირთა გარდუხდელად.

მათ ორთავ ერთგან მსხდართ მზეც ვერ სჯობდა! ბუკსა ჰკრეს და მეფედ დაჰსვეს. ქოსი ხმას დაატკობდა. მისცეს საჭურჭლეთა კლიტე. მათვე მიანდვეს. იძახდნენ და ამბობდნენ, ეს არის ჩვენი მეფეო.

ავთანდილის და ფრიდონისთვის ორი ტახტი დაამზადეს. ზედ დასდნენ ხელმწიფურად. დიდება უდიადეს, ღმერთმა სხვა ხორციელი მათებრი რაღა დაჰბადოსო. მათ კირს უამბობდნენ, ყველას უცხადებდნენ, ჰურის ქამა, ლხინი გაჰმართეს, ჯალაბი გაადიდეს, როგორც ქორწილიც ეკადრებოდა, ეგეთი გადაიხადეს. მათ ოთხთავ ძღვენი თანასწორად მიართვეს. გლახათათვის საბოძვარს ჰყრიდნენ ერთგან საჭურჭლეში. ყველა ინდოელებს ავთანდილ და ფრიდონ შემწედ მიაჩნდათ, თქვენგან გვაყრია ყოველი სიკეთეო, ამბობდნენ. უცქეროდნენ, როგორც პატრონებს, რაც სწადდათ, მას იქმოდნენ, სადარბაზოდ ნიადავ მათ წინ მოდიოდნენ.

ინდოთ მეფემ უბრძანა ასმათს, მისთვის გულმკვდარსა, რაც შენაჰქმენ, არ უქმენია არც გამზრდელს, არც გაზრდილსა. ეხლა ინდოეთს მეშვიდე სამეფოს ერთ წილზე დაგვამ, შენი იყვეს, ტკბილი ტკბილს გვმსახურებდე. ვინც გწადდეს, ქმრად შეირთე, სამეფოს ეპატრონე, შენი თავი დაგვამონეო. ასმათ ფებთ მოეხვია, შენგან არის ჩემი ღონე, თქვენი მონების უკეთესი რა უნდა ვიშოვო, რა უნდა ვიქონიოო.

სამთავ ძმობილთ ერთგან დაჰყვეს რამდენიმე დღე. თამაშობდნენ, ძღვენი უთვალავი მიუდიოდათ, რა ობოლი მარგალიტი, რა საუკეთესო ცხენი. მაგრამ ავთანდილს სურვილისგან მოწყენა დაეტყო. ტარიელ მიუხვდა, რომ ჰაბუკს მოჰსურვებოდა ცოლის ნახვა. უბრძანა, გულით უთუოდ დამენდურე. ვაგლახ, შენი კირი გონებაში შვიდი რვად გამივლია, მოგშორდები, ჩემი ლხინი საწუთრომ დამიშურაო.

ფრიდონიც დაეთხოვა, უთხრა, წავიდე ჩემ სახლში, ზედიზედ დავსტკებნიდე დარბაზს და ამ თემსა, უფროსი უმცროსს მიბრძანებდე სამსახურსა, თქვენთვის ასე მომსურდეს, როგორც ირემს წყაროსთვისო.

როსტევანისთვის მისცა ავთანდილს ძღვნად უცხო და უცხო სა-

ქონელი, კიდევ თლილი თვლის ჭურჭელი, ჩემმაგიერ მიუტანე, წადი, ნურას მეურჩებო. ჭაბუკმა სთქვა, არ ვიცი, უშენოდ როგორ დავპრჩებო. მის ცოლს ნესტანმა გაუგზავნა ყაბაჩა და ერთი რიდე ასეთი, რომ მას გარდა არავინ იყო ღირსი ჩაეცვა და დაეხურა. ერთი თვალი ასეთი, წამლებელი ვერ იტყოდა, თუ ცუდად ვჭიბდო, დღე ჰნათობდა, როგორც მზე სჩნდა, სადაც კაცი შეჭხედავდა.

ავთანდილ შესჯდა, წავიდა, რა გამოესალმა ტარიასა. ორნივე დაშორების ცეცხლის ალს დაეწვა. ინდოელნი ყველანი მას სტიროდნენ ასე, რომ მათ ცრემლს მინდორი წაელამა. ავთანდილ იტყოდა, წუთისოფლის სამსალამ მომკლათ.

ფრიდონმა და ავთანდილმა რამდენიმე დღე იარეს ერთად. გზამ დააშორა ერთმანერთს. თვალ ცრემლიანნი წავიდნენ. კარგად წაუვიდათ საქმე, რასაც დასდგომოდნენ.

ავთანდილ მივიდა არაბეთს. არაბნი გამოეგებნენ. სამეფო დაამშვენა. ჰნახა თავისი პირმზე და სურვილთაგან წყენა მოეშალა. მასთანვე ერთად დასჯდა ტახტზე, მხედველთ ღებნა მისთვისაც ღებნა იყო.

განახელმწიფა გვირგვინი ზეცით მოსრულმან ზენამან.

მათ სამთავ ხელმწიფეთ ერთმანერთი უყვარდათ, ერთმანერთს ჰნახულობდნენ ეხლა გულსავსენი. ვინც მათ ბრძანებას შეეცილებოდა, მათ ხმალთაგანვე დაწყლულდებოდა. სამეფონი მოიმატეს, გახელმწიფდნენ, მორკმულნი შეიქმნენ. ყველას თანასწორად წყალობას, როგორც თოვლს, მოათოვდნენ, ობოლ-ქვრივნი დაამდიდრეს და გლახაკნი აღარ თხოულობდნენ. ავის მქმნელი დააშინეს, კრავნი ცხვართ ველარ სწოვდნენ. მათ საბრძანებელში ერთადა სძოვდნენ თხა და მკელი.

გასრულდა მათი ამბავი როგორც ღამის სიზმარი. დაიხოცნენ, რა განვლეს წუთისოფელი.

ჰნახეთ სიმუხთლე ყამისა!

ვის გრძლად ჰგონია, მისთვისცა არის ერთისა წამისა.

ესე ასეთი სოფელი, არვისგან მისანდობელი,

წამია კაცთა თვალისა და წამწამისა მსწრობელი.

რას ვინ ეძებთ, რას აქნევთ, — ბედაი მაჟივნებელი!

ვის არ შეუცვლის, კარგია, ორისავ იყოს მხლებელი.

III

ოთხნი გმირნი არიან ვეფხის ტყაოსნისა ორი ქალი თინათინ და ნესტან დარეჯან, ორიც ეაჭი ავთანდილ და ტარიელ, ოთხნივე ისეთი მშვენიერნი, რომ მათი მშვენიერება არა სააქოა, ამისგამო გაუგებარიც მიუწდომელიც, ისეთი, რომელსაც კაცი ვერას მიუხვდება. შოთა რუსთველიც, ტყვე ქმნილი თავის საყვარელ გმირთა სიტურფითა, ზოგჯერ

თითქოს ვერ ახერხებდეს თვით იმ სიტუაციის გამოთქმას და მხატვრებსა სთხოვს, დაჰხატონ. ავთანდილ და ტარიელ, როგორც მიჯნურები, არ შეეძლო ავტორს, მახინჯი, ულამაზო ტიპები გამოეყვანა, რათგანაც მაშინ სცოდავდა შაირობის და მიჯნურობის მცნებასა. ამის გამო ავთანდილის და ტარიელის სიტუაციის აღწერისათვის თუ მეტი არა, ნაკლები ადგილი არ დაუთმია. აი როგორია თვით ის სიტუაქე.

სიტუაქე მკვრეტელს უკარგავს გჯღს, გონებას და სულსა. მისი მზეობის თინათინი მზეს სწუნობს, მზე კი მისგან თინათინებს, მისი შუქი სამყაროს და ხმელთა კიდეს გაანათლებს, მთვარეს უკუნი ბნელი გადაეფინება. მზედ დაბადებულს ზეციერნი მნათობნი ჰმორჩილებენ. ვერც მზე ჰგავს, ვერც ეთერია. სახეა ერთის მზის ზეციით ზენა მნათისა. მშვენებით მზესა სჯობს, როგორც დილის ჟამი ბინდსა. ბროლზე მოსხლეთილი მზის შუქია. მთვარის მსგავსი მშვენება აქვს, მზისგან ჩაუნთქავი. როგორც მთვარე ნათლითა, ისიც გარ შუქ შემოდგმულია. მისი სინათლე ისეთია, როგორც ეთერით გამომჰვირვალი მზე. მისი პირის სინათლე თითქო გაბადრულის მთვარის იყვეს. მისი პირი ვარდია, ბროლის სხივებ შემოსრული, ელვის მაკრობელია, მანათობელი ქვეყნისა ასე, რომ მზის შუქი იმასთან გაცუდდება. მის თეთრ კბილთაგან გამოჰკრთის ელვარება, რომელიც შუქს მოჰტვენს. ტანად სარო აღვაა, ისეთია, თითქოს ედემში აღმოცენებული იყვეს. თმა გიშერია, თვალეზი მელნის ტბისა აქვს, ცნობა ზემხედველი აქვს.

ასეთია სიტუაქე თინათინისა.

სიტუაქე კიდევ ნათელია ულამო, აკრობს ელვას, რომელიც მზისაზე უთამამესია. მისი პირის სინათლე უნათლესია, ვიდრე ზესთაზე სინათლე. მზეა მოკამათე, თვით მზეთა მზეა. ბროლბადახშს უმშვენებს თმა გიშერი და წარბი ტევრი. მისი მზგავსი რომ იყვეს, მზეს სიტუაქედ ეყოფა. მის ლაწვთა ელვარება ანათებს სამყაროსა. მისი მშვენება და სინაზე ისეთია, რომ მზეს აღარ ჰმართებს მზეობა. მისი პირის ციმციმი არემარეს ეფინება. მისი მკვრეტელი თვალის მფახველად გადაიქცევა. მის კბილთა შუქი ზედ გიშრის სარებსაც შეჰტენია. მანათობელია ბნელისა, მნათობი ქვეყნისა, ზენა მზე, დამწველი, ამაზრზენი, სიტყვა მკრელი და წყლიანია. ვითა ასპიტი, მკვრეტელთა მლალავია თვისთ თვალითა. მის წამწამთა ნიაფი ჰქრის, თითქოს კეთილი რამ ქარი იყვეს. საკვრეტლად სატურთალია, სიტუაქე მიუხდომელია, კაცი ვერას მიუხვდება, ძვირი, იშვიათი უნდა იყვეს, თუ გაიფდა, ჩირადაც აღარ ეღირება.

ასეთია სიტუაქე ნესტან დარეჯნისა.

გრძნობა ტრფობისა, მშვენიერის, საყვარელის სახისა, სხეულის სრულქმნილი მონაკვთულობისაგან გამოწვეული, ისეთი ვითარების არის, რომ ავტორს თინათინისა და ნესტან დარეჯნის სიტუაქე ჩვენთვის აუ-

წერია ისე, თითქოს თვითონაც მოხიბლულ იყვეს. ესევე ემართება, როცა მათ მიჯნურთა ავთანდილის და ტარიელის, ჰსურს, რამ გვითხრას. შესტრფის მათ მშვენება-სილამაზეს ისევე, როგორც მათ ძმურ მეგობრობას. სწადია, სხვებიც, შინაური, თუ გარეშე მნახველნიც შესტრფოდენ მასთან ერთად. სწადია, თვით ავთანდილ და ტარიელ შესტრფოდენ ერთმანერთს და უქებდენ სიტუტფესა, ბოლოს ყველასგან ქებულნი იგივე გმირნი ისწრაფვიან, როცა შემთხვევა აქვთ, გაამელაფონონ თუ, რამდენად სატრფიალოა სხვებისათვის მათი მშვენიერება.

ავთანდილ, მეფის ვეზირის, ხალხის და სხვების თვალში, ტურთა ვაჟია სახით და ანაგებიტა. ნაკვთად სარო, ფერად ლალია. პირად მზეა ცისა, თუმცა ხანდახან არ მზეობს, არ დარობს. მის ვარდთაგან ქარი სუნნელ სუნს მოჰბერს მნახველსა. ტანად მქვერია, ჯავარ სრული. ხმა მისი საამო სასმენელია. ახლო მყოფთათვის სკლბინოა, სიცოცხლე სულთა მდგმელი, სინათლე დამწველი. მქვრეტელნი ნდომით შეკტრფიანი, მაზე ტრფიალობენ, სულწასულნი არიან, როცა ეხვევიან, ჰბნდებიან, თვალთა სირეტე და გულს გლახ ალი სცემიათ.

ტარიელისთვის მშვენიერი სატურთალია, გასაყრელად მეტად სამძიმო ისე, როგორც იადონისათვის ვარდი.

ავტორისათვის მზეა, ნათელთა მეფენელი, დღის მანათობელი, ტურთა დანაბადი, ნაზარდობით საროს მჯობი. ვარდია ლალის ფერი. მის ძოწისფერ ბაგეთაგან გამოსტვივის კბილები, ელვის მაკრთობელი, ხოლო კბილის ძოწის ძირს ვარდისთვის შუქი მიუფენია. მშვენებით სრულია, ვითა სამყაროს მზის შუქი, ისე ანათებს სახლსა. ბრძენთა თუ ჰნახონ, იგიცა გაშმაგდენ, როგორც ხელქმნილნი. მისი ტურთა ჰაერფეროვნება მქვრეტელს ამშვენებს. მის მეღნის ტბებს მიჯარვით ჰბურავს გიშრის ქერი. შეიარაღებული ლამაზი სანახავია, ლხინია ქვეყნისა. გაცინება უხდება. ტურთა რამე მხნეა.

ტარიელ, სხვების თვალში, სამყაროს და ხმელეთის მანათობელია თვისი სხივოსნობითა. ისიც, ავთანდილიც ცის ზენა მნათობნი არიან.

ავთანდილისთვის ღვთისგან მზედ დაბადებულია, რათგანაც ახლო მყოფთა მწველია. მისი გაყრა დღის დამაღამებელია. უღვაშ აშლილი უწვერული სახეა მის ერთისა; რომელიც ზეცით ზენა მნათია. მის მქვრეტელს თვალეხი დაუღონდება ისევე, როგორც მზის ციაგის ქვრეტითა. ედემს ნაზარდი, ლერწამ ტანია, მქვრეტელთ სიხარული, ვერ მქვრეტელთა სივავლახე. კაცი ღირსი როდია მის ცხადად ნახვისა, სიზმრად უნდა ჰნატრობდეს მის ნახვასა. მქვრეტელთ მისთვის ბნედა თავის სასახელოდ გაუხდიათ. მისებრივ არავინ შობილა. მეგობრობის სულთა დგმაა.

ავტორისათვის ღვთისგან ანთებული ლამპარია, მშვენიერი სანახველი, საქვრეტლად სასურველია. პირსა ციმციმი უნათლესი აქვს ბაზ-

მისა. მისი ყოფა-ქცევა და ზემა მკვრეტელთ ხელმკმნელია. მისი მშვე-
ნება კაცთაგან უნახავია.

ავთანდილს ნაკლებად, თითქმის არა აქვს ჩვეულება, ვაგვიმელაგ-
ნოს თუ, რა გვარ მოქმედებს სხვებზე მისი მშვენიერება. ძმად ფიცი
ტარიელ კი ისწრაფვის, გვიამბოს თუ, სხვებს როგორ მოეწონა და
ეტურფა, როგორ გაუხარდათ მისვლა მისი ტურფისა და ლამაზისა, რო-
გორ ჰშვენოდა ფერმიხდილი ვარდი, ცრემლით ნაბანი, და ვინც უქ-
ვრეტდა, როგორ ჰბნდებოდა, რიდე მოხვეული პირ-მშვენიერი როგორ
ხელჰკმნიდა ხელკმნილთა გულს. ტოლნი როგორ ეძახდნენ ალვასა,
როგორ შეიქმნა შლილი ვარდის მსგავსი, როგორ სჯობდა მშვეს თვისი
მშვენიერებით და მნახავნი როგორ ამბობდნენ, მსგავსია ედემს ნაზარ-
დისაო.

ავთანდილ და ტარიელ ჯერ უწვევრული ქაბუკნი არიან, მაგრამ
ლომგულნი და საგანგებოდ სამეფოდ აღზრდილნი როგორც სიბრძნის,
ისე სამამაცო ზნეთა სწავლაში, ხოლო ავთანდილ მუსიკობა-სიმღერის
ხელოვნებაშიაც, ასე, რომ მათი სიტყვა და საქმე გაზვიადებულად არ
უნდა ჩავთვალოთ.

IV

რა კი ვეფხის ტყაოსნის ხალხი მაჰმადიანია, შეუძლებელი იყო
შოთა რუსთველს ღვთის ბუნება ისე განემარტებინა, როგორც განუ-
მარტებიათ აბდულმესიის ავტორს იოანე შავთელს და თამარიანის ავ-
ტორს ვრ. ჩახრუხაძეს, თუნდაც უკანასკნელი იგივე რუსთველი ყოფი-
ლიყო. მეხოტბეთა ღმერთი სამებითია, არსებით კი ერთი, მაგრამ
შოთა რუსთველის ღმერთი ერთი, ერთ არსებაა. უეჭველია ასეთი გან-
მარტება ღვთის ბუნებისა არც ქრისტიანს ეუცხოება, მაგრამ საინტე-
რესო ის არის, რომ ქრისტიანობრივი ელფერი მაინც მოაშორა რუს-
თველმა ისევე, როგორც მოსე ხონელმა ამირან დარეჯანიანსა.

მაჰმადიანობა გმირთა პრაქტიკაშიც მოსჩანს. განსაკუთრებით ითქ-
მის ნესტან დარეჯნის, ტარიელის და ავთანდილისთვის. ნესტან დარე-
ჯანს განათლებული ინდოელი ქალია, მუსაფი (ყურანი) სასაუნალზე უძევს.
ტარიელიც დაესწრო, როცა ფარსადან მეფეს და მის მეუღლეს თათბი-
რი ჰქონდათ, მიეთხოვებინათ თუ არა ნესტან დარეჯან ხეარაზმშასათ-
ვის. ტარიელს ამის გამო ლალატი დასწამა ნესტან დარეჯანმა და დაი-
ზარა. თავი რომ ემართლებინა, სიყვარული დაემტკიცებინა ტარიელს
თავისი სატრფოსთვის, აიღო მუსაფი, გაშალა და დაიფიცა. სხვა
ადგილს გულწასულ ტარიელს მუყრები და მულიმები უკითხვენ ლოცვა-
სა. ავთანდილ ვიდრე გაიპარებოდა ტარიელის საძებრად, მიზგითში
შევიდა და ილოცა. ღვთის მინდობა კარგადა სჩანს ბედის მორჩილებაში,
მოსავალს მოცდა უნდაო, ქართველები რა იტყვიან, სწორედ ისეთია

ის მორჩილება. უღვთოდ, უგანგებოდ არაფერი იქმნება და კაცი მოვალეა, ყველაფერს დაჰხედოს, მხოლოდ მაგრად, უშიშრად, ჭირს გაუძლოს, რათგანაც ჭირის უმუშაკო ღვინი არ ნახულა, თვით ღვინიც მაშინ არის საამური, რა გადიჰხდის კაცი ჭირსა. თავის მოკვლა დიდი უგუნურებაა. მაშასადამე ბედის მორჩილება ადამიანისაგან მოითხოვს ჭირთან ბრძოლას, სიცოცხლის გაძლებას და სრულიად არ ჰქადაგებს სასოწარკვეთილებას, რომელიც ხანდახან ადამიანს გადაეკცევა თავის მოკვლის მიზეზად. სიმართლე, პირიანობა, ფიცის შენახვა მცნებად მისცემია კაცსა, ვიდრე სცხოვრებს ამ წუთსოფლად, რომელიც ყველაფრის დამამხობელია და ოხრად სჩანს. საიქიოს მოელის ასეთ კაცს სამოთხე, მოელის ჯდომა ცხრათავე ცითა, ხოლო თუ დაჰკმო ის მცნება, მისი მხვედრია მაშინ ქვესკნელი, სულის წაწყმედა. აი თვით ავტორს როგორ განუმარტებია ღმერთი, საწუთრო, საიქიო, ბოროტი სულელები.

ღმერთმა სამყარო შექქმნა ძლიერის ძალითა. ზეგარდმო არსნი დაჰბადა სულით, რომელიც ზეცით მონაბერია. ქვეყანა რომელიც კაცთ მისცა, ფერად უთვალავი აქვთ.

ღმერთი ერთია. მან შექქმნა სახე ყოველი ტანისა. ნათელთა სახეა, უხილავი ძალია, შემწე ყოველი მიწიერისა, რომელსაც საზღვარს დაუდებს. ჰზის უკვდავი ღმერთი ღმერთად. წამის ყოფით ერთსა ასად, ასსა ერთად გაჰხდის. მალალია, ხმელთა და ცათა მფლობელი, ზოგჯერ პატივთა, ზოგჯერ კეთილთა მხად მომცემი. უცნაური და უთქმელი, უფლებათა უფალი, მოწყალეა, ერთარსება და უჟამო ეამი. მას ჰმორჩილებენ ციერნი ერთი წამისად. უფალია არსთა მხედი, ცხოველთა გამკითხველია. არ ითქმის კაცთა ენითა, ყოველთა სავსებაა. ჰშვენის დიდება. მზრდელია ყოველის დათესილ დანერგულისა, უხვია, თუმცა სოფელი ძვირია. მზღველია ვალისა. შემოქმედი, არსთა მხადია, ვისგანაც ზეციერნი ძალნი განაგებენ ქვეყნად ქმნადსა, იქმან ყველაფერსა, იღუმალსა, ზოგსა ცხადსა. ჭირთაგან მომალხენელი, ყოფილი, მყოფი, უთქმელი, ყურთაგან მოუსმენელია. მართლის ბრჭობელი, ცხოველია. წყალობას აძლევს ზეცით შესახულსა. კარგს მოავლინებს, ბოროტს არ დაჰბადებს. ავსა წამ ერთ შეამოკლებს, კარგსა ახანაგრძლივებს.

ღმერთია კაცის მფარველი. ღვთის ძალი შესწევს მის ძლიერებასა, ძლევას მისცემს, სატანა დასთრგუნოს და, რაც საიქიოს წასაღებია, იმ ცოდვათა შემსუბუქებასა. რა მოეწყინება შვება კაცისა, სიამეს სიმწრით დაუნადვლებს, მაგრამ კაცი მაინც უნდა ჰმადლობდეს, რათგანაც მისი წადილი და ნებაა. ყოველთათვის ტკილიად მხედი, კეთილის შემოქმედი, არა ბოროტისა. კაცს ეტლზე დაჰბადებს, არაფერი ეკადრება. რაცა მას სწადდეს, კაცი აგრე ჰყოფდეს. არ გასწირავს კაცსა, ასრე საწუთროსაგან განაწირსა, ის იქმნეს, რაც ენებოს ღვთის წადილსა.

წყალობას მისცემს კაცსა, ზეცით მოუქუხებს, ჭირსა ღებინად გადაუქცევს, არაოდეს შეაწუხებს. რაც ღმერთს არ სწადდეს, არა საქმე არ იქმნების. არ გადავა გადაუღალად მომავალი ზენა საქმე. არ ვის ძაღლუძს ხორცეულს განგების გადავლენა: რაც ღმერთს გაუგია გადასავლად კაცის თავსა, უნდა გადაჰხდეს. ღმერთს თუ უნდა, ბედი, ცდა და გამარჯვებუ არ ასცილდება. კაცს აავსებს წყალობით მზეებრ ფენითა. ბოლოს გაუმარჯვებს ყოველ პირველ შენაზარსა. განგებით ქმნილს რისხვას ვერავინ დაჰრიდებია. უსამართლო საქმე ღმერთს არავისთვის შეურჩენია. ცისა ძალთა დასი კაცის დამცველია, მარტოობა ვერას უზამს. უღმერთოდ კაცი ვერაფერს მოეწევა. განგებას ვერ ვინ შესცვლის, არ საქმნელი არ იქმნების. კაცი ვერას ეცადოს, ღმერთს თუ მისი უბედურება სწადია. განგება, წუთსვე მოჰკლავს კაცსა, საჯ დაემალოს? შეუნდობს შეცოდებულსა. ცის სიმგვრლეს რისხვით წამოჰგრაგნის.

ნადირის დახოცვა და ამოწყვეტა შეარისხებს ცათა ღმერთსა. ღმერთი მომცემდა სურვილთ დათმობისა, მფლობელია გულის თქმათა. მიჯნურობის დაშაღებელი, მისი წესის დამწესებელია. მიჯნურობის სურვილს მისცემს კაცსა, სიკვდილამდის გასტანოს. რა მოიწადინებს, განგება ზეცით მოუვლენს მოყვერის გულს სახშილთ ღებინასა. მაშინ მოკვდავს მზის ელვა მიეფინება.

ბედი ამის მქმნელია, რომ კაცს სიკვდილიც გასწირავს, აღარ ახსოვს. ფათერაკი სწორად მოჰკლავს, ერთი იყვეს, თუნდა ასი. ბედი შავი და უბედო მიწყვივ ავის მქმნელია. ღმერთს, ანუ ბედს სიმწარე კაცისა ვერ დაბრალდება, სამღურავი არ ეთქმის. ბედმა ვისაც რა მისცეს, დასჯერდეს და მას უბნობდეს. ბედი კეთილ კაცს გააუკეთურებს, მაყივნებელია.

საწუთრო ყველაფრის დამამხობელია. თავის მოკვლა საწუთროს მოძულდება. ვისაც გძლად ჰგონია წუთი სოფელი და სიცოცხლე, იმისთვისაც არის წამისა. რაც ოდენ გაუცინია კაცსა, საწუთრო ნაცვლად ატირებს. დღეს არა, ხვალე მოჰკლავს კაცსა. დასაგმობია, როგორც მუხთალი. ზოგჯერ უხვი და ზოგჯერ ძვირია. ვინც მიენდობა, ნიადაგ სტირის, კაცის გამწირველია, უხანო და ფლიდია. სადაური კაცი სად მიჰყავს, სად აღუფხვრის სადით ძირსა. ვინც კმუნავს, ცუდია და ცუდად სცდების; რაც მოვა ზენა საქმე, მომავალი არ ასცდების. ვერავინ ვერას იქმს უეტლოდ. ბრძენი საწუთროს უხდა ეურჩებოდეს, დაუწყნარდეს. ბინდის გვარია წუთი სოფელი, ცრუა ის, როგორც სატანა. მისი ვერავინ ვერა სცნას. ოხრად სჩანს მისი ყველაფერი. ვინც მიენდობა, თავის მტერია. არვისგან მისაწლობელია, წამია კაცთა თვალისა და წამწამისა მსწრობელი. ვინც მიენდობა, იშვებს, მაგრამ ბოლოს მისგანვე დაღალატიანდება. კაცის სისხლის სახვრეტად დამჯდარა. საწუთრო კაცისთვის ტაროსივით არის, ზოგჯერ მზეა და ოდესმე ცა

რისხვით მოუქუხდება. რათგან შეება აქვს, არავინ თვით არ უნდა შე-
უწუხდეს. მისი საქმე ზღაპარია და ჩმანია. უარაკოს არას იქმს, არც
უნდა ემდუროდეს კაცი.

სამოთხეა, ქვესკნელიც არის. პირველი ზეცაშია. ცა მიწყვი-
მბრუნავია, ბორბალიცა აქვს, მაგალითად ბორბალი შვიდი ცისა. ფი-
ცის გამტეხი ველარ დაჯდება ცხრითავე ცითა, სამოთხეს მოსწყდება,
ქვესკნელს დაინთქება. ზენა ცისა პასუხს გასცემს, ღმერთი რისხვას
ზეცით დაამეხებს. ფიცის გამტეხი მოლალატე, ორგული და ღვთის
უარის მყოფელია. გამარჯვება არსად ექმნება. წაიწყმედს სულსა. სჩანს
უსჯულო სჯულითა.

ფიცია სიმტკიცე სჯულისა და მცნება. იგია კაცის გამომცდელი.
სიცრუე და ორგულობა ავნებს ხორცსა, შერმე სულსა. სიცრუე საძა-
ბუნო საქმეა. კაცთა პირდაპირ მარცხვენელია. ორნივე მივლენ მას სა-
უკუნოსა. ლახვრით დასაჭრელია, დასაგმობია კაცი ცრუ და ღალა-
ტიანი. მამაცის სიცრუეს სხვა რამ ვერ დაემგვანება. ოქრო კაცის სულს
დააბაჟს სააქაოსა, დაუშლის აღმაფრენასა, ცრუ და მოლალატე ვერა
იქმს გაძნელებულ საქმეს. ოქრო კვერთხია ეშმაკთა ძირისა.

V

ვეფხის ტყაოსნის ფანტასტიურ ელემენტს წარმოადგენენ ბოროტი
სულელები. აი როგორ დაუხატავს პოეტსა.

მღევი კვალ წმინდად წაჰხტება ასე, რომ მისი ნაკვალევი უპოვნე-
ლია. უკაცურთ ქვაბნი მღევთ შეუკაფნიათ: სახლად თავისთვის. დას
დასად იმყოფებიან. ძვირნაფასები საჭურჭლე მოეპოვებთ. ტარიელ შეე-
ბა მათ და მრავალი საუნჯე წაართვა ალაფად.

ქაჯი გაჰქრება. გრძნებით ზეცაც იცის. ქაჯები კრებულად სცხოვრე-
ბენ. უჩინრად მიდი-მოდიან. კაცს ავნებენ, თვით კი ვერვისგან ივნე-
ბიან. ვინც შეებმიან დაბრმავებულ დაწყლულელებულნი წამოყლენ. სა-
კვირველ საქმეს სჩადიან. საშინელ ქარს ამოაგდებენ, ნავს ზღვა-ზღვა
დაამხოებენ, როგორც ხმელეთს გაირბენენ, წყალს წმინდად. დააშორე-
ბენ. სწადდეს, დღეს აბნელებენ, სწადდეს, ბნელს ანათებენ. ჰმინდო-
ბიან სალ კლდესა. მოლს რასმე წამოისხმენ ტანსა, იმწამსვე გადიკარ-
გებიან, გადაჭვრინდებიან ბანის-ბანსა, უჩინრად შევლენ კართა მცველ
მოყმეთა სიმრავლესა: ძნელად საომარნი არიან.

თუ ქაჯნი მღევთ შეემზნენ, იყვეს დღე იგი ძნელიო.

ტარიელ ქაჯთაც შეება, აილო მათი ციხე და ნესტან დარეჯანი
დაიხსნა მათგან.

ეშმაკი უშობელ უჩინარია, უკვალოდ დაიკარგება, გაჰქრება. კა-
ცის ლხინის შემშლელია, მის მტრად წამოსულ გადმოჭრილა ზეცით-

ვან. სიცუდე და სიბილწე სჭირს. მისი გონება ბოროტებაა, ვისაც ძმად სძმობია, თავსა მოიკლავს. ზადე აქვს კაცის გასაბმელად. კაცს მოეჩვენება.

სატანა მოქმედია კაცის თავის მოკვლისა. ნებით თავის მკვლელს წაიღებს.

მაგნე ღამით მოარულია, კაცს ეტანება. სენის შემყრელია.

ვეშაპი და გველი მიზეზია მზის და მთვარის დაბნელებისა. პირველი ჰელაპავს მზესა, მეორე კი მთვარესა.

ფანტასტიური ელემენტი ყოველ ზღაპარს თან ახლავს. ვეფხის ტყაოსანიც ზღაპარია, როგორც მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეთა მწერლები იტყოდნენ, სპარსული ჭორი, რომელიც ავტორს ქართულად ნათარგმანები უპოვია, თუ მართლა ამბობს და არა თვალების ასახვევად, და მერმე ლექსად გადაუთქვამს.

ლექსად გადათქმა რომ ვეფხის ტყაოსანში თავისუფალ შემოქმედებად გადაქცეულა; იქა სჩანს, სხვათა შორის, რომ ქართული ზღაპრის მოტივებია შიგ შეტანილი. ზღაპრის მზეთუნახავები მღევებს და ქაჯებს ჰყვანან ტყვედ. მაგალითად როსტომის სატრფო ხურომანი ჰყვანდა პირმოწითანო მღევსა, რომელიც პირმოშაო მღევთან ბრძოლაში მოკლა, ამირანის სატრფო ყამარ ქალი კი იყო თვით ქაჯთ ბატონის ასული, რომლის მოსატაცებლად ამირანს იმდენი გამირობა დასჭირდა. მზეთ უნახავები ეწოდებათ იმისთვის, რომ ცხრა კლიტულ ციხეში არიან. ნესტან დარეჯანიც ქაჯეთის ციხეშია. მის გამოსახსნელად ტარიელს დასჭირდება მეგობრობა ისეთი ძმად შეფიცული ამხანაგებისა, როგორნიც არიან ავთანდილ და ფრიდონ. როცა ყამარ ქალი გაჰყვა ამირანს, ქაჯთ ბატონი გამოუდგა ეშმაკ ქაჯების ჯარითა, ბოლოს შეხვდნენ ერთმანერთს სიძე სიმამრი და საშინელი ბრძოლა მოუხდათ. რა მალლითგან ყამარ ქალმა გადმოხედა;

ამირანი სცემდა ხმაფსა ქაჯთ ბატონის მუზაკადსა,

წისქვიდის გელაზისსა, რა ისრადა ნახერწყადსა,

გული აუშფოთდა და დაჰგმო ამირან ქაბუკი:

ამირან ცოლ დედა ბოზო, რამი ვერ იცი კიდეცა,

ზეგით რასა სცემ სხილასა, ქვევით შეჭმეკარ რბილასა.

ქაჯთ ბატონი იძლია, მისი ჯარი აირია. მაშინ სულთ მობრძავმა მამამ უთხრა ყამარ ქალსა:

აი შე კახა ყამაკავ, კურთ ირჩიე მამას;

ქმარი ხეს ასხავ ფოთლადა, მამას ვინ მისცემს საწყაფსა?

როცა ამირან იძლია სიასამურ მღევისაგან, თავი მოიკლა. ყამარ ქალმა თმა გაიშალა და მწარედ სტიროდა. იმ დროს ჰნახა, წრუწუნა გამომძვრალიყო და სვამდა ამირანის სისხლსა, რომელიც სდიოდა იმ ადგილას, სადაც ნეკა თითი მოექრა თავის მოსაკლავად, როგორც ერ-

ჩინათ მისთვის ომში დახოცილ ქაჯებსა. ყამარმა ფეხთ ფლოსტი გაიხადა, ესროლა და იქვე მოჰკლა. მაშინვე დედა თავვი გამოვარდა და ყამარ ქალი დაჰქოლა.

მეტი რა მოგეთხოვება, კურთ ირჩიე მამას
უნამუსოდ გვარი დაჰგმე და გაუდექი შარას.

ასეთივე კილოა ვეფხის ტყაოსანშიაც. რა ტარიელმა ნესტან დარეჯანის შეგონებით მოჰკლა საქორწინლოდ მოსული მისი საქმრო ხვარაზმ შაჰ, ფარსადან მეფე გაურისხდა თავის დას დავარ ქაჯსა, ვისთვისაც აღსაზრდელად მიეზარებინა ნესტან დარეჯან.

მათ ბოზკურთა ასეთი რა მისცეს, რა უქადეს?

თუ დავარჩინო, ღმერთი ვჰგებო, მისად ჰატიყად მზად ესა.

დავარს, მეფის დას, ვინმე ღვთის მტერმა გაუმელავენა, შენმა ძმამ თავი დაიფიცა, არ დავარჩინს ცოცხალსაო. მაშინ დავარ მოსთქმიდა და ეტყოდა ნესტან დარეჯანს:

ბოზო, შენ ბოზო, რად მოჰქაჯ, ვეჰგ, შენცა არა გვხენოდეს,
რესკიპო, ბოზო, დიანო, ქმარი რად მოაკვლევიანე,
ანუ სისხლითა მისითა ჩემი რად მოაზღვევიანე?

ხელი მოჰკიდა, წამოჰზიდა და გრძელი თმა დაუფუშა, იმდენი სცემა, ვიდრე არ გასძღა.

ამირან ქაბუკი ებრძოდა ერთ ვეშაპს, რომელსაც სვეტში დამალული ჰქონდა თავისი მამობილის იამან კაცის თვალი. მაგრამ ვეშაპმა ცოცხლივ გადაჰყლაპა: ვეშაპმა უთხრა, თუ არ მომკლავს ხსნა მოგეცემა უკანალით, გინდა პირითაო. ამირანმა ითაკილა ორივე გზა და

გამოსასვლელად ირჩია სრულად გვერდი ვეშაპისა
და ურწმუნოს გვერდის წილად ჩაუყენა ღასტი ხისა.
დაბნელებულმა მზემ ვეშაპს გვერდი დაუწოს ადვილად
და კვლავ ქვეყნად დაიხადოს ქვეყნისავე მანათობლად.

ეს თქმულება, სადაც ამირან მზის ღმერთს ეღარება, გვიჩვენებს იმდროსვე თუ, დაბნელება მზისა როგორ წარმოუდგენია ჩვენს ხალხსა. ვეფხის ტყაოსანშიაც მოხსენებულია ვეშაპი, აგრეთვე გველი, იმ განსხვავებით, რომ ვეშაპი მზეს, ხოლო გველი მთვარეს ჰყლაპავს, ე. ი. აბნელებს, მერმე კი გამოუშვებენ კვლავ მანათობლად. მაგალითად, როცა ფატმან უამბობს ავთანდილს ნესტან დარეჯანის ამბავსა, იმისას თუ, ისა და მისი ქმარი უსენ როგორ სცდილობდნენ, გამოეკითხნათ ნესტანისათვის მიზეზი მისი ფერნამკრთალობისა, ასე აუწერს:

მზე ვეშაპსა დაეზნელა, ზედან რამცა გაგვითენდა!

ფატმანის ქმარმა უსენ დიდ ვაქარმა მეფეს მიჰგვარა ნესტან დარეჯან, მაგრამ ფიცის გამტეხი გამოდგა ცოლის წინ, და მეფესთან კიდევ გაწ-

ბილგებული. ნესტანმა დაჰქრთამა თავისი თვალ მარგალიტით და გვირგვინით მეფის დარბაზის ხადუმები, რომელთაც ხადუმად მოჰრთეს ტარიელის სატრფო და ისე გააპარეს. ფატმან ამ ამბის დასასრულ ეტყვის ავთანდილსა:

დაჰქრჩა მთვარე გავსებული გველისგან ჩაუნთქმელი.

ქაჯთა მეფის ბევრათასი მონის თავადი როშაქ ასი მონით ალაფის საშოვრად გამეკობრდა, გზაში შემოჰხვდათ გამოპარებული ნესტან დარეჯან, რომელიც შეიპყრეს. როცა არმადანად მიჰყავდათ ტყვე ქალი ქაჯთა დედოფლის დულარდუხტისთვის, ბევრს ეკითხებოდნენ ვინაობის ამბავსა, მაგრამ არას ეტყოდა, მხოლოდ ჰქუშქუშებდა, მათი მღალავი თვალითა. აი ამის გამო იყო, ფატმანმა რო უთხრა ავთანდილს:

ჩა საბრალთა გავსილი მთვარე, ჩანთქმული გველისა!

მთვარედ და მზედ სამთავ შემთხვევაში ნესტან დარეჯანია მოხსენებული.

VI

ზღაპრული მოტივების გარდა ვეფხის ტყაოსანშია აგრეთვე საისტორიო ანალოგიის ნასახები, რომელიც პირველად აღმოაჩინა განსვენებულმა პროფესორმა დავით იესეს ძემ ჩუბინაშვილმა.

გიორგი მეფემ თავის სიცოცხლეშივე მეფედ აკურთხა თავისი ერთად ერთი ასული თამარ. მერმე მოჰგვარა ქმრად ყივჩაყთა ქვეყნიტგან რუსეთის ბატონიშვილი გიორგი რუსი.

ქორწინება უნაყოფო გამოდგა. გიორგი რუსი უზნეობის გულისთვის განდევნილ იქმნა საქართველოთგან და თამარმა მეორედ აქორწინა დავით სოსლანზე, რომ სრულგებით უძეოდ არ გადასულიყო. თამარსა და დავით სოსლანს სიყვარული გამოჰყოლოდათ რუსუდან დედოფლის დარბაზითგანვე, სადაც ერთად აღზრდილიყვნენ.

დიდებულნი გაიყვნენ ორ დასად, მეფის დავით სოსლანის მომხრე დიდებულთ დავით მეფე ჰმეთაურობდა და კიდევ დაჰრჩა გამარჯვებული გიორგი რუსთან ბრძოლაში, რომელსაც ჰქონდა პოლიტიკანაციონალობის ხასიათი.

ამ საისტორიო ამბის მსგავსება აი როგორ გამოჰკრთის ვეფხის ტყაოსანში.

როსტევან არაბეთის მეფემ თავის სიცოცხლეშივე მეფედ აკურთხა ერთად ერთი ქალი თინათინ. მეფის კარს იყო სპასპეტი ავთანდილ, რომელსაც ჰქონდა გულში სიყვარული თინათინისა.

ინდოეთის მეფეს ფარსადანს ძე არ ჰყვანდა. შვილობილად მოყვანა ინდოეთისავე მეფის სარიდანის ვაჟი ტარიელ.

მეფემან სთქვა, შეიღად გავჰზდი თვით ჩემივე გვარი ჩსს.

და ბრძენთა მისცა სასწავლებლად ხელმწიფეთა ქცევა ქმნათად, რათგანაც

საპატრონოდ ჰზრდიდეს სრულთა ღაშქართა და ქვეყანათად.

ფარსადან მეფეს შეეძინა ქალი. უწოდეს ნესტან დარეჯან და ჰზრდიდენ ერთად ტარიელთან, რომელიც მაშინ ხუთი წლისა იყო. მეფეს ჰყვანდა დაი სახელად დავარ, რომელიც იმ ხანად შინ იყო, ქვრივობის გამო დაბრუნებული ქაჯეთითგან, სადაც დედოფლად იჯდა.

მას სიბრძნისა სასწავლებლად თვით მეფემან მისცა შვიდი.

როცა შვიდი წლის შეიქმნა, იმ დღითგანვე ტარიელ დაჰშორდა. თხუთმეტი წლის ტარიელს მამა მოუყვდა. წლის შემდეგ ეხმარებოდა ფარსადან მეფეს ქვეყნის გამგეობაში, როგორც ამირბარი. ნესტან დარეჯანსაც, ტარიელსაც გულში ჰქონდათ ერთმანერთის სიყვარული. ნესტან დარეჯან უნდა გაეთხოვებინათ ხვარაზმშაზე და ტარიელ მისმა დედ-მამამ დაისწრეს იმ თათბირზე, სადაც გადასწყდა კიდევ ეს საქმე. ნესტან დარეჯანს არ უყვარდა ხვარაზმშაჰ, იცოდა, მისი ზედ სიძობა ძვირად დაუჯდებოდა სახელმწიფოს და ამბობდა:

ეგე ამბად არ ეგების, რომე სპარსნი გაგვიხსდენ.

ამისთვის უბრძანა თავის მიჯნურს ტარიელსა:

რა მოვიდეს, სიძე მოჰკვად, მათთა სპათა აუწივეტლად.

ჰკადრე თუ, სპარსთა ვერა ვიქმ ინდოეთისა ჭამსა,

ჩემია მკვიდრი მამული, არ მივსცემ არცა დრამასა.

ტარიელმა საქარწილოდ მოსული ხვარაზმ შაჰ მოჰკლა და გადინვეწა თავის გამზრდელ ასმათთან ერთად. დავარმა კი როცა შეიტყო, თავისი ძმის მუქარა, ნაცემი ნესტან დარეჯან გადასცა ორ ქაჯსა, რომელთაც კიდობანში ჩაისვეს და ზღვათაკენ გაიარეს სარკმლები. მერმე ცოცხალი რომ არ ჩავარდნოდა ხელში თავის ძმას, დავარმა დაიცა დანა და მოსისხლიანებული დაჰვარდა. გაჭრილ გადახვეწილი ტარიელ არაბეთში ჰნახა ნადირობის დროს როსტევან მეფემ, მაგრამ მისმა მოწებმა ვერ დაიჭირეს. ავთანდილმა თინათინის დავალებით იპოვა ტარიელ, დაუმეგობრდა, დაიმეგობრეს ორთავ ფრიდონ ზღვათა მეფე და ბოლოს სამთავ ერთად იერიში მიიტანეს ქაჯეთის ციხეზე და დაიხსნეს ნესტან დარეჯან ქაჯთაგან.

რათგანაც თამარის ცხოვრებაში მისი მეფედ კურთხევა დიდ მნიშვნელოვანი ამბავი იყო სახელმწიფოსთვის, პოეტმა ერთგვარი დრამატული ლიცენცია იხმარა და თამარის პიროვნება გააორა და მეფედ კურთხევისათვის გამოიყვანა თინათინად. კიდევ იხმარა ისეთივე ღონე, როცა მის მიჯნურად დავვიხატა ავთანდილ, რომელიც ისე საჭირო შეიქმნა დრამის კვანძის გამოსახსნელად.

ეხლა ვინ იტყვის ფარსადან მეფე არ იყვის გიორგი, ნესტან დარეჯან—თამარ, ტარიელ დავით სოსლანი, მამიდა რუსუდან—მამიდა დავარ, რომელიც ეგებ კიდევ გვითხრობდეს, დაი ვარო. თუ ნესტან დარეჯანმა უბრძანა ტარიელს, ხვარაზმშას მოკვლა, მისივე გულის ტრა-

გიზმის და პოლიტიკური მისწრაფების ბრალი იყო. ხვარაზმ შაჰ არა-
თუ არ უყვარდა, საშიშრადაც სთვლიდა მის ზედსიძობას თვით ინდო-
ეთისთვისაც. იცოდა, ხვარაზმშაზე ქორწინებით სპარსელები გაბატონ-
დებოდნენ და ჭამას დაუწყებდნენ ინდოეთსა, რომელიც ტარიელის სამ-
კვიდროდ ითვლებოდა. ხვარაზმშაჰს მოკვლა ინდოეთისთვის იქმნებოდა
მართალი სამართლის ქმნა, რომელიც ხმელ ხეს ნელლად შეიქმს. ტა-
რიელის შერთვით კი ინდოეთსაც დაიხსნიდა ხიფათისგან და გულის
წადილსაც მოეწეოდა, როგორც მისი მოყვარული და ბავშობითგანვე მას-
თან შეზრდილი. მაშასადამე ნესტან მართალ სამართალს და მამულიშვილო-
ბის იდიას სიყვარულის უმაღლეს აყენებდა, როცა სწადდა თავისი ბედი
გადაეწყვიტა. გულის თქმის ზღვამ ვერ ჩაუნთქა სიბრძნე, სულ-ხორცის
ბრძოლაში გამარჯვებული გამოვიდა და რა დასთრგუნა ხორცის ნდომა,
საგმირო საქმედ გამოიწვია მიჯნური ტარიელ, ვისთანაც შეხვედრას თუ
ქვეყნად არა, საიქიოს მაინც ეღირსებოდა, როგორც მისი სატრფო.
პოეტს შეეძლო ასეთი სულის კვეთება ებოვა იმ ჟამისათვის, როცა
სიჭვდილ სიცოცხლის ბრძოლა იყო გამართული გიორგი რუსის და
დავით სოსლანის და მათ მომხრე ქართველ დიდებულთა შორის.

მაგიერ თინათინ განხიარციელებული სათნოებაა, მის გულს ზადი-
რამ არ სცხია. როგორც თინათინ და ნესტან დარეჯან მეფედ და ავ-
თანდილ და ტარიელ ზედ სიძედ, ისე თამარ იყო მეფედ და მისი ქმრე-
ბი ორნივე ზედ სიძედ ითვლებოდნენ.

ასეთი ანალოგია ისტორიასა და ვეფხის ტყაოსნის ამბებ შორის,
მკვლევარს შემთხვევითი ჰგონია. მაგრამ რაღა თამარის ცხოვრება მოჰხ-
ვდა ხელში ავტორსა. ეგებ სპარსეთის ისტორიაში, ან სპარსულ ორი-
გინალში (?) იყვეს ასეთი ამბავი, რაც მოაგონებს ადამიანს ვეფხის
ტყაოსნის თავგადასავალსა. არ ვიცით.

საისტორიო ანალოგიის ნასახებს გარდა ვეფხის ტყაოსანშია ერთი
გარემოება, რაც ქართველთ ცხოვრების ნაკრთომი უნდა იყვეს. თინა-
თინის კურთხევისა ნათქვამია. მამამ ტახტზე

დაჰსჯა და თავსა გვირგვინი დაადგა თავის ხეჯითა.

მისცა სკიპტრას და შეჰმოსა მეფეთა სამხსეჯითა.

ნესტან დარეჯანმა და ტარიელმა როცა ჰნახეს თინათინ, ამის გამო
ნათქვამია,

სკიპტრასან გვირგვინსანსა ჰშეუბოდა ცმა ჰოხფირისა.

ასეთი წესი მეფეთა კურთხევისა არის უფრო ქრისტიანობრივი, პიზან-
ტიურ ქართული, ვიდრე სპარსული. პორფირ გვირგვინ სკიპტროსანი-
ყვინი სად ნახულა?

ფრიდონისას მისულ ტარიელს

გამოეგება მრავადი თქრას სარტუჯითა მონები,

ფეხთა საფენდად ოქსინო მართ მათგან ანს ნაქანები,
თავსა აყრიდეს ოქროსა, ჭხვეტს ჯარი მუნ ნარინები.

ძველი ქართული წესი მეფედ კურთხევისა ასეთი იყო. ახლად გამეფებულ ბატონიშვილს თავს გადააყრიდნენ ოქროსა და ვერცხლსა. მარი ბროსე, ქართლის ცხოვრებაზე დაყარებული, ამბობს, ქართველებმა ვახტანგ VI მეფედ კურთხევაზედ მიჰმართეს იმ ძველ ჩვეულებასო.

ვეფხისტყაოსნის თავისებურებას გვაგულვებინებს აგრეთვე ერთი გარემოებაცა. როცა არაბეთს დაბრუნებული ავთანდილ უამბობს თინათინს ტარიელის პოვნის ამბავსა, ნათქვამია:

უმს ტკბილი და ტკბილ ქართული, სიკეთისა ხელის მხდელი,
ამაზედან ეუბნების, ვით გამზრდელსა ამო მზრდელი.

ავტორს წამოსცდა, ჩემი გმირები ქართულს ჰლაპარაკობენ, ტკბილ ქართულსაო. ამას შემდეგ, როცა როსტევან გამოვიდა ავთანდილთან ერთად სანადიროდ, ნათქვამია,

მეფე შესჯდა, მაშინდელი ზარი აწმტა ვით ითქმდა.

თითქოს ავტორი მომსწრე, მნახველი ყოფილიყვეს სამეფო ნადირობის სამზადისისა, როცა მათ სანახავად მკვრეტელნი ერთმანერთს ეჯარებოდნენ. როცა ავთანდილ წავიდა მულღაზანზარს, ფრიდოხს რომ შეჰხვდა, ნათქვამია,

მომკაღ, ბაზარს სხვა მათებრი იგუჯრონ რა, ანუ ჭყიდონ.

თითქო ავტორის დროს ყოფილიყვეს ვაქრობა-ყიდვა მონებისა, რომელთა შორისაც ლამაზი მონებიც უნდა ყოფილიყვენ ასე, რომ მათთან შედარება საყვარელი გმირებისა შესაძლებლად მიუჩნევია ავტორსა.

თუმც შოთა რუსთაველი მიგვიწვევს,

მო, დავჭსნდეთ, ტარიელისთვის ცრემლი გვდის შუეშრობილი;

მისებრი მართ დაბადებით ვინცა ყოფილა შობილი!

თუმც ვეფხისტყაოსანი ისეთი გმირია, რომ მრთელ ამბავს მისი სახელი ეწოდება, როგორც უმთავრესი გმირისა, მაგრამ როსტევან მეფისა და ავთანდილის ტიპები არა ნაკლებია საკულტურო საზოგადოებრივი მნიშვნელობითა.

როსტევანია მეფის, ხოლო ავთანდილ დიდებულის და მოღვაწის იდეალი. მოძღვრება როსტევან მეფისა სახელმწიფოს მართვის და ავთანდილ საპასუხეტისა პატრონ ყმათა ურთიერთობისათვის პოეტს შეეძლო შეექმნა მხოლოდ მას შემდეგ, როცა შეისწავლიდა საქართველოს ღვაწლ მოსილ მეფეთა და დიდემულთა ცხოვრებას, მათ, ვინც შეჰქმნეს დიდება და ძლიერება თამარ მეფისა. საქართველოს განთავისუფლება უცხო ტომთა ბატონობისაგან, გაერთიანება, ურჩ და ორგულ მთავარ დიდებულთ დამორჩილება და მეფის ხელმწიფების გამტკიცება შეიქმნა

*) იხ. მარი ბროსეს საქართველოს ისტორია, ნაწილი მეორე, გვ. 59.

ის ნიადაგი, რაზედაც აღმოცენდა სულიერი და ნივთიერი ძალა ქართველებსა. ასეთი გარემოება ოსტატურად გამოიყენეს ჩვენმა მეხოტბეებმა იოანე შავთელმა აბდულ მესიასა და ჩახრუხამ თამარიანში. პირველად მათ შემოიტანეს ქართულ მწერლობაში ილია მეფობის ღვთაებრივი სიმართლისა. მეფენი დავით აღმაშენებელი და თამარ მტკიცედ ინხდნენ სამეფო ტახტზე და ქრისტიანობას და ქართველობას ასახელებდნენ აგარიანთა შემუსვრით იმისთვის კი არა მარტო, რომ მათ ქაღილს ღონეც შესწევდა, არამედ უფრო იმისთვის, რომ მეფობის ნება ჰქონდათ, როგორც დავით წინასწარმეტყველის, მარიამ ქალწულის და იესოს მონათესავე ბაგრატიონიანთ შთამომავლებსა. თვით განგებამაც ქვეყნის გაჩენა და ძველ ახალი აღთქმის დადება თამარ მეფის დიდებისთვის ინება, რომ ამ ქვეყნად მტკიცე და შეურყვეველი ყოფილიყო მათი მეფობის ტახტიო, ჰფიქრობდნენ მეხოტბენი. თუ დავით აღმაშენებელი იყო აბდულ მესია, ე. ი. მონა ქრისტესი, თამარ მეფეც იყო შედეგი მესიისა, დიდება სარწმუნოებისა. ამათვის ზეცას განემზადებინა სიკვდილის შემდეგაც უხრწნელი სამყოფი სასუფეველში. როგორც სააქაოს, საიქიოსაც დიდება მათთვის უეჭველი იყო. აბდულ მესიას და თამარიანს ბ. ნ. მარი XII საუკუნის დასასრულის საქართველოს საკულტურო და საპოლიტიკო კითხვების შესასწავლად უმეტეს მნიშვნელობას აძლევს, ვიდრე თვით ვეფხის ტყაოსანსა *).

როგორ დავიჯეროთ? თუ მარისვე მოწმობით ქართული რომანტიკა აღმოაცენა ქართველ ფეოდალთა ცხოვრებამ. იმ ქართველ ადარუნასებმა და აშოტებმა, რომელნიც სიყვარულის თავისუფლებისათვის არად აგდებდნენ ოჯახობის წმინდა კავშირის დარღვევას, თუ არაერთის მკვლევარის განცხადებით ვეფხის ტყაოსანი თავისუფალი დამოუკიდებელი შემოქმედობის ნაყოფია, რასაც უცილოდ ჰმოწმობს როგორც ღვთაებრივი განვითარება შინაარსისა ისე ღვთაებრივი განვითარება შინაარსისა თუ, როგორც ვსთქვით აქა, ვეფხის ტყაოსანს ამჩნევია კვალი ქართული საისტორიო და საზღაპრო მოტივებისა, — მაშინ აბდულ მესიაზე და თამარიანზე თუ მეტი არა, ნაკლები მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს შოთა რუსთველის ჰქმნილებას იმავე დროის საქართველოს საკულტურო და საპოლიტიკო ცხოვრების შესასწავლად.

აი როგორია იდეალი ხელმწიფის და პატრონ ყმათა ურთიერთობისა, თვით კაცისა, რომ შეეძლოს ამ ქვეყნად ჭირთან ბრძოლა, კარგი საქმის გამორჩევა თავის წარმატებისთვის. აი ის მცნებაც, რომელიც პოეტმა დაუდო კაცს აღსასრულებლად, რომ კაცობასთან ერთად ადამიანობაც ჰქონოდა.

*) об Древние грузинские описцы I. Пѣвецъ Давида, строителя II. Пѣвецъ Тамары, груз. текстъ изслѣдовалъ, издалъ и словаремъ снабдилъ Н. Марръ СПб. 1902.

ხელმწიფე ღმერთს დაუდგენია თვისივე სახითა. ქალიც შეიძლება: ხელმწიფედ იყვეს, როგორც ღვთის დანაბადი და მეფის შვილი. უნდა იყვეს ბრძნად მქმნელი საქმისა, წყნარი და ცნობილი. როგორც ვარდსა და ნეხვსა მზე სწორედ მოეფინება, ისევე ხელმწიფეს არ უნდა მოსწყინდეს ღიღისა და მცირისათვის წყალობა. გულუხვი დაიმორჩილებს თავისუფალსა, ხოლო ვინც დაემორჩილება, ის დაემორჩილება თავის თავად. მეფე უხვად უნდა გასცემდეს წყალობას, რათგანაც ზღვასაც შესდის და გაედინება. მეფეთა შორის სიუხვე თითქოს ალვა იყვეს, ედემში რგული. გულუხვ მეფეს ყოველი კაცი ჰმორჩილებს, ისიც კი, ვინც ორგულია. გულუხვი მეფე რასაც გასცემს, მისია, რაც არა დაკარგულია. სიძუნწე მისი უმეცრულია. ხელმწიფე უნდა იყვეს სამართლის მრქმელი. ყოველი შემცოდე მის წინ სდნებოდეს, როგორც ცილი. მეფე შემწყნარებელი და მოწყალე უნდა იყვეს ღმერთივით. მაღალია, მზის სწორია, თვით მზეა, ზეცით შუქთა მომეფნელი, არსთა მარჩენელი. ტახტზე ჰზის ღვთის ნებითა, მისი გვირგვინი განუხელმწიფებია ზეცით მოსრულ ზენასა. მეფის სამსახურად თავის გამზადება, სიკეთე და უკლებულობა კაცმა უნდა გამოაცხადოს. მისი რიდი, მოკჭძალულობა და ერთგულება ჰმართებს. მის ორგულობას ღმერთი შეანანებინებს კაცსა. ვინც მეფისათვის მოჰკვდება, მისი სული ზეცასა ჰრბის. ხელმწიფეს ხელი არ შეეხება.

პატრონის ვერ მქვრეტი ყმა ვერას გაიხარებს. პატრონს გამზრდელს, ღვთისაგან სვებედნიერს, მშობელს, ტკბილს, მოწყალეს, წყალობის მთოველ ცას ყმა ვერ ეორგულება, მისი შემცოდე კარგს ალარას უნდა მოელოდეს. პატრონის სამსახური არაოდეს არ წახდების. ყმა მის ჰირს არ უნდა მოერიდოს. მაზე ხმალი არ უნდა მოიხმაროს. ყოფა ყმას ყმურად ჰმართებს. პატრონის კრძალვა კარგია, მის საწყინარს ყმა უნდა ერიდოს. ერთგულთათვის კარგი არ უნდა ჰშურდეს. პატრონსა. მისცეს გლახაკთა საქურქლე, ათავისუფლოს მონები, დაემდიდროს ყოველი ობოლი არას მქონები, მისცეს ზოგი ხანაგების, ზოგი ხიდების გასადებად. პატრონ ყმანი მოყვარულნი სჯობს ყოველ მოყვარულთა.

კაცი გონიერი არასოდეს არ უნდა აჩქარდეს, რაც სჯობდეს, ის უნდა მოაგვაროს. ძელი საქმე უნდა გამოაგოს, გონების არ სიწყნარე მოიძულოს, მოიძაგოს, რათგანაც გმობილი სიწყნარე სჯობს ქებულ სიჩქარესა. ასი ჰმართებს გაგონება, ერთხელ არა, არ ეყოფა. ჰკუიან კაცს არ ჰმართებს ნაღვლობა, მქმუნვარეს არ არგებს. ცრემლთა ბანის ნაკადი, ისევე უჯობს გამორჩევა, აზრობა დასაგვანი საქმისა. წადილთ ნებას არ აჰყვეს, რაც არა სწადდეს, ისა ჰქმნას. მამაცობა ჰირთა გაძლება. მამაცური მამაცი ნელად სტირის. ჰკუიანი კაცი სიკვდილამდის თავს არ მოიკლავს. რა მისტირდეს, მაშინ უნდა გონება გონიერსა.

კარგის მქნელი კაცი ბოლოს არ წაჰხდების. აგრევე მისი ქმნილი კარგი საქმე მათე არ წაჰხდების. სიკვდილი ღმრთიანად უნდა უჩნდეს. როცა კაცს გაუჭირდება, მაშინ უნდა ძმა და თვისი. ძმა ძმისა უნდა ძმობილი. კარგი ქაბუკი არ შეუდრკება მახვილთ კვეთასა. ვაჭარი ჯაბანი და ომის უმეცარია. ბრძენი მაღალი და მაღლა მხედია, არც ღმრთიანი ღმრთიანად უჩანს, არცა ჭირი ზღუდისედი. როგორც ზღაპარი, ისე ესმის უბედობა, თუნდა ბედი. სხვაგან არის, სხვაგან ჰფრინავს, გონება აქვს უზადო. მოსაწონია ის კაცი, ვინც, რას იტყვის, საქმედაც აქცევს. თუ თავი ახლავს, ღმრთიანად აღარ იხსენება. მტერი მტერს ვერას ავენებს ისე, რომ კაცი თავის თავს ავენებს. არ უნდა იყვეს თავის მტერი. საამუროსა. როცა კაცი კაცს საამურს რასმე ეუბნება, ყურის მგდებელს გულს მოდებული ცეცხლი ცოტად უნელდება. ისევე როცა ომში გამარჯვებულ მოყმეს ულოცვენ, აქებენ მას, რომელსაც ჰშენის დაკოდლობა და ცოტა რამე ჰვნებია. კაცი კაცსა მოელოდეს, მოსვლა უცხოდ იამება. არას არგებს, თუ არ იხმარებს დაფარულ საუნჯესა. მწვრთნელი უყვარს გონიერსა, უგუნურსა ჰგმირდეს გულსა. დიდი ღმრთიანი ჭირთა თქმა, თუ კაცს მოუხდა, კაცმა დიადი სისხლი უბრალო არ უნდა იტვირთოს.

კაცმა სევდისაგან უნდა მოიცილოს, არ გახდეს მოუღმრთელი. ჭირს არ შეუდრკეს, არ დაჰლონდეს, მამაცურად შეჰხედეს, ქვითკირივით უნდა გაუმაგრდეს. თუ გულის წადილი აუსრულდა, ჭირი აღარ უნდა ახლოდეს ისევე, როგორც გადასული დღე. თუ ღმრთიანი უნდა ღმრთისაგან, ჭირი უნდა შეიწყნაროს. თავისი ცნობისაგან ჩაჰვარდება ჭირში, ღმრთიანი არავის მოუშკია ჭირთ უმუშაკოს. ჭირი უნდა დასთმოს, ღმრთიანი რა დასთმობია. მაშინ ღმრთიანი საამოა, როცა კაცი ჭირს გადაიხდის. ღმრთიანი ჭირი უნდა დასძლიოს.

აგ კაცს ავი სიტყვა სულსა და გულს ურჩევნია, სწადია სულ ავის შეტყობა. გულფიცხელი კარგად ვერაფერს მოავლენს. კაცი არ ვარგა ომში პირის მღმეჭელი, შემდრკალ შეშინებული და სიკვდილის მეჭველი. ჯაბანი კაცი ვერაფრად სჯობია ქსლის მბეჭველ დიაცსა. ხელქმნილი ვერ იქმს ბრძნობას ისევე, როგორც უგულო კაცი კაცობას. ოქროს მოყვარულ კაცს ღმრთიანი არასოდეს ჰქონია, სიკვდილამდის სიხარბე კბილთა საღრქენად გადაჰქცევია. თუმცა მდიდარია, მაინც აკლია და ემდურის ბედსა. კაცს დასვრის უგულობა. კაცის გული კრულია, ხარბი და გაუძლომელი ისეთი, რომელიც ეამყამად ჭირთა მამობელი, ღმრთიანი მდომელია, რომელიც ბრმა და ურჩია ხედვისა, თვალთ ვერაფრის გამზომელია, ვერც სიკვდილი დაჰპატრონებია, ვერც არავინ ჰფლობია. კაცის გული მოსაგვარებლად ძნელია, ჭირზე და ღმრთიანზე ორზედვე ისეთია, თითქოს ხელქმნილი იყვეს, მუდამ საწუთრო მისი წყლულდება, აროდეს მრთელია. გული, ცნობა და გონება ერთმანერთზე ჰკიდია. რა გული წავა, იგიცა წავლენ, მისკენ მიდიან.

ღიაცის სიშორე კარკია, ვინც როგორ უნდა აიტანოს. კაცს უღრ-
ზლებს და შეუკვეთებს, მიინდობს და მოენდობის, მაგრამ უეცრივ უღა-
ლატებს. საიდუმლო არ ეთქმის. ვინც უყვარს, გულს მისცემს, აუგი
და მოყივნება არად მიაჩნია, რაც იცის გაუცხადებს, ხვაშიადს სრუ-
ლად ეტყვის. ღიაცს დასვრის ბოზობა. დედაკაცს ჰმართებს დიდი კრძალ-
ვა მამაკაცისა.

სიბერისთანა ძნელი ჭირი სხვა არც ერთია. კაცს რო კავშირნი
დაეშლებიან, სულთა სირას შეერთვიან. სიკვდილი გაყრაა ხორცის და
სულისა. სიკვდილს ვერ დაიჭერს ვერც ვიწრო, ვერც კლდოვანი გზა.
მისგან გასწორდება ყოველი სუსტი და ძალ-გულოვანი, ბოლოს მიწა
ერთად შეჰყრის ახალგაზდას და მოხუცსა. ნაძრახ სიცოცხლეს სჯობია
სახელოვანი სიკვდილი, სახელის მოხვეჭა კიდევ ყოველ მოსხვეჭელსა.
სცდება და სცდება, ვინც სიკვდილს არ მოელის წამისად.

ვეფხის ტყაოსნის პოეზიაში საზრდოს ეძებდნენ მრავალნი ქართ-
ველნი პოეტნი. თუ მეჩვიდმეტე და მეთვრამეტე საუკუნეთა პოეზიაში
შეიმუშავა ფორმა და მანერა წერისა, მეცხრამეტე საუკუნის მწერლები
ვეფხის ტყაოსანს დაესესხნენ ქვეყნის ამოების, კაცის ბუნების სისუს-
ტის, წმინდა უკვდავი სიყვარულის და ენის სტილიზაციის მოტივებსა,
რომ სული ჩაედგათ თავიანთი აღმაფრენისათვის. ალექსანდრე ჭავჭავა-
ძე, გრ. ორბელიანი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ვახტანგ ორბელიანი
სხვებზე უფრო ახლო დგანან საკლასიკო პოეზიასთან.

ერთი რამ არა აქვს ვეფხის ტყაოსანს მკაფიოდ თქმული მაინც,
ის, რაც ისე განახასიათებს მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ პოეზიას.
იგია მამულის სიყვარული. მიზეზი ის გახლავს, რომ შობა რუსთველი
სცხოვრებდა ისეთ დროს, როცა ქართლის ბედს ძაღლი არ დაჰყეფდა.
პოეტი უჩიოდა ქართლის კი არა, ქვეყნის ბედს, წუთი სოფელსა, მის
ამაოებას და კაცის ბუნების სისუსტეს. მაგრამ წმინდა სიყვარულის, სი-
ტურფის და მეგობრობის გალობაში გართული არ ივიწყებდა, კაცის-
თვის ეთქვა, მის მცნებად დაედო ნაძრახ სიცოცხლეს სახელოვანი სიკ-
ვდილი და ყოველ მოსახვეჭელს სახელის მოხვეჭა სჯობიაო.

სახელოვანი სიკვდილი, სახელის მოხვეჭა კეთილი საქმის ქმნის,
ქვეყნის სამსახურის გულისთვის მხოლოდ ნამდვილ მამულიშვილს და
მამულის მოყვარულს შეეძლო. ასეთნი იყვნენ ნესტან დარეჯან და
ტარიელ, რომელნიც ინდოეთის ბედს უფრო მალლა აყენებდნენ, ვიდ-
რე საკუთარსა, რომელთაც ინდოეთი გადაარჩინეს სპარსთა ბატონო-
ბას, რაიც მოჰხდებოდა, თუ მათი ბატონიშვილი ხვარაზმ შაჰ ზედნი-
ძედ ჩავიდოდა ინდოეთს და იქორწინებდა ნესტანზე. კაცი, რომელსაც
გაჰმჭვალვია პირადი სარგებლობა, მისთვის ზრუნვა, თავს ვერ დასდებს
ქვეყნისთვის, გაჭირებულ მამულს ვერ გამოადგება.

ვეფხის ტყაოსანი არა თუ მაღალ ზნეობრივი სიყვარულის, სიტურ-

ფის და მეგობრობის ღიღინია, საკვირველ და უცხო ხმათა შეწყობით ნაგალობევი, იგია აგრეთვე სიბრძნის ტბაცა, რომელიც კაცს ამალღებს გონებითა.

ქართველი ხალხი ვეფხის ტყაოსანში ჰპოებდა თავისი სულის და გულის საუნჯესა, ვეფხის ტყაოსნით ეხლაც ისაზრდოებს გრძნობა გონებას, და მომავალშიაც, ვიდრე პირში სული ედგმის, სულიერი სიმტკიცის და წარმატების საფუძვლად, ერად ცხოვრების კირწყლად ვეფხის ტყაოსანი ექმნება.

VII

ვეფხის ტყაოსანშია აგრეთვე აღწერა სხვა და სხვა შენობისა და ბაღისა, ავეჯის და თვალ-მარგალიტისა, რომელსაც ჰხმარობდნენ, ტანთ საცმლისაც, რომელსაც იცვამდნენ, და ჯარის გაწყობილებისა. თუ წარმოვიდგენთ დავით აღმაშენებლის შემკულობის, ტანთ საცმლის, ქურჭლის, თუ ავეჯეულობის სიმდიდრეს, რომელიც იოანე შავთელმა აბდულ მესიაშზე შეიტანა და რაც თვით მეფეს თავის „სინანულის გალობაში“ გაუხდია საგნად სინანულისა, თუ მოვიგონებთ ჩვენი ძველი ტაძრების დიდებას და ხატების ოქრო-თვალ-მარგალიტით საარაკო შემკულობას, აგრეთვე იმ სიმდიდრეს, რომელიც თამარ მეფის დროს ქართველებს სხვა და სხვა ომში ალათად დარჩენიათ, უნდა დავადგეთ იმ შეხედულობას, რომ შოთა რუსთველს რაც აღწერია ჩვენთვის, თუ სულ არა, ბევრი რამ მაინც თვალთ ნახული ექმნებოდა. არაბეთ ინდოეთში არ წავიდოდა სახლების, მათი მორთულობის, მათ მდგმურთა ტანთხაცმულობის, ჯართა გაწყობილობის და სხვათა შესასწავლად, როგორც არ წავიდოდა იმისთვის, რომ თავის გმირთა ხასიათები ადგილობრივ არაბეთ ინდოეთში შეესწავლა.

აი როგორია თვით აღწერილობა.

სრადარბაზები დიდებულთ აშენებული ჰქონდათ უფრო ბაღებში, ზოგჯერ ზღვის პირასაც. ასაგებად ჰხმარობდნენ წითელ მწვანე ქვასა. სახლებს ჰქონდათ ზემოთ დიდრონი და ტურფა ბანები, ქვემოთ კი მშუკენიერი დარბაზები. ბანიც და დარბაზიც რამდენიმე იცოდნენ. სახლები მაღალი იყო ასე, რომ კაცს ყოველგნით შეეძლო გადმოხედვა. სახლები იყო შიგნით იაგუნდით და ლალით შემკობილი და მოფარდაგული ოქსინოთი და შადითა. პირსა ე. ი. ფასადსა ჰქონდა ბაღია და საბანლად სარაჯები ვარდის წყლისა. ბაღია ტურფა და სალხინო იცოდნენ, შიგ მფრინვლები სირინოს უამესად ჰგალობდნენ.

ავეჯი სრადარბაზისა მოხსენებულია სკამი, სელი, ტახტი ოქროსი „წითლისა მართ ხალასისა“. საჯდომი ოქსინო გადაფენილი, თეთრ ძოწეული, აგრეთვე ყვითელი ერთგან შავ ნარევი.

საჯდომად ჰქონდათ აგრეთვე ბალიში, იგივე ნატი. ნატი ვეფხის

ტყავისაც იყო. საფენად იცოდნენ ლარ-საგებელო, ნოხი. — დარბაზობის დროს, როცა მიუცილებლად გაიმართებოდა სმა და მღერა, წვეულოთ-ყურს უტკობდა მუსიკობა მგოსან მუტრიბებისა.

ტანთსაცმელი ქული და ენიანი კაბა იცოდნენ, ხანდახან ვეფხის ტყავისა, მსგავსად ილიადის და რომანთა ხალხის პოეზიისა, სადაც გმი-რებს ჰმოსიათ ვეფხის ტყავი. კაცებისთვის აგრეთვე იყო ჯუბა და ძო-წეული რიდე, ძვირფას თვლიანი კაბა; სოფლად უთუოდ გლეხკაცო-ბას ტანსა ემოსათ ლურჯი და მწვანეები.

ქალთათვის ტანთსაცმელი იცოდნენ შავი რიდე, სამოსლად მწვანე ყაბაჩა (ქათიბი), შემკული წითლის იაგუნდით და ლალითა. აჯილა (ჩადრი) პირისა და ტანის, ხოლო ზეწარი მარტო პირისა. საბურველად ნარინჯის ფერი ჯუბა, შავი ჯუბა, უსაპირო ყალყუმი წამოსასხამად, ძოწეული რიდე, პერანგები და მრავალი ფერი სუნნელი (ვარდის წყლე-ბი). რიდე ხანდახან ისეთი საკვირველი იყო, რომ ნაქსოვის სიღბო ჰქონდა და ნაჭედის სიმტკიცე- მაგალითად როცა მღევებს ებრძოლო ტარიელ, სხვათა შორის, ალაფად წამოიღო ყაბაჩა და ერთი რიდე, ღვთის რამ სასწაული ქსელი, არც ლარული ჰქონდა, არც ორხოულა, სიმტკიცე მისი ისეთი იყო, თითქოს ცეცხლში შენართაული ყოფი-ლიყვეს.

ძვირფასი ფარჩეულობა ხმარებაში ჰქონდათ კიდევ ზარქაში, ნახ-ლი, შადი, იცოდნენ აგრეთვე ბამბის ქსოვილი ხამი.

ზინათი მოხსენებულთა მარგალიტი სიდიდით ბატის კვერცხი, ერ-თი თვალი ისეთი, მის წინ ღამით მხატვარს შეეძლო ხატვა ხატისა, ათასი თვალი ნაშობი რომანული დედლისა, (ანუ ხვითო), ათასი მარ-გალიტი სიდიდით მტრედის კვერცხი. ერთი თვალი ისეთი, ღამით მზებერ ანათებდა და ჩნდა ყველგან. იმ სიმდიდრეში, რაც ტარიელმა მღევებს ალაფად წაართვა, ერია ერთი რიყე ხელწმინდად განათალი თვლისა, მარგალიტი საბურთალი ბურთის ოდენი და აუარებელი ოქრო.

ჭურჭლეულობაც შემკული იცოდნენ. უცხო და უცხო სიქები უხსდათ და თლილი თვლების იყო, ჯამი და ჭიქა ყოველი ფირუზის და ლალისა. სასმისი ჭურჭელი იცოდნენ ჭიქა, დოსტაქანი, მინა, რუ-ბი და სხვა. ლარის მცველად ჰყვანდათ მოლარე.

ჯარი გაწყობილი იყო ისე, რომ სამხიარულო ჩასაცმელიც ჰქონ-და. უცხო მეფეთა დასახვედრად ჰხმარობდნენ წითელი ატლასის კარ-ვებსა. კარვები ნაბდისაც იყო — ხარგები. ჯარის სახმარებელი იარაღი იყო დარაკი, მშვილდ კაპარქ ისარი, მუზარადი, ჩაბალახი, საბარკული, საკურტაკე, ფარშიმშერი (ხმალი), ქაფი, ჩოგანი და სხვა. ტარიელმა მღევებს წაართვა ალაფად კიდევ ჯაჭვო, მუზარადი, აბჯარი, ხმა-ლი ფოლადი მჭრელი, სამი ტანი აბჯარი ზურმუხტის ბუდეებით, თით-ქოს ლუსკუმები ყოფილიყვეს. ჰქონდათ იარაღეულობის საწყობი ზარ-

დახანები და ჰყვანდნენ მებაჯრეები. იცოდნენ ჯარის დათვლიერება, ჯარს მეფის დროშა ჰქონდა აღმიწნი. ალამი ორფერი იყო წითელ-შავი და ამართავდა წინამძღოლი. ჯარია მოხსენებული სპა, ლაშქართ რაზმი, მწყობრი, დასი. ნაოსნობისათვის ჰქონდათ ნავეები, კატარღები და სხ. ჯარის სამუსიკო საკრავები იყო ბარბითი, ბუკი, ქოს-დაბდაბი, ებანი, წინწილი, ექვანი, ნა, ნობა, ჩანგი, ჩალანა და სხვა.

ხმელეთის ჯარის უფროსებად მოხსენებული არიან ამირ სპასალარი, სპარსალარი, სპასპეტი, მენავეთა და მეზღვაურთა უფროსად ამირბარი. ქვეყნის გამგეობის მოხელეებად ვეზირი, იგივე უსტასრა, ბჭეთა ბჭე, მარზაპანი და სარანგი, ხოლო მეფის ჯოჯის უფროსად ამილახორი, მეფის მხლებელად კი ეჯიზი.

ხსენებულ ხელის უფალთა სახელწოდებანი უცხოა, უცხო სახელმწიფოთაგან არის შემოდებული, მაგრამ საქართველოშიაც ხმარებაში იყო იმ დროსვე.

